

Universitetet
i Stavanger

DET HUMANISTISKE FAKULTET

MASTEROPPGAVE

Studieprogram: Master i historiedidaktikk

Vårsemesteret, 2013

Åpen

Forfatter: Carla Lothe Haga

.....
(signatur forfatter)

Veileder: Ketil Knutsen

Tittel på masteroppgaven: "Ungdommers fortellinger om 22.juli- En eksplorativ studie av ungdommers historiebevissthet knyttet til terrorangrepene 22.juli 2011"

Engelsk tittel: "Young people's narratives about July 22 An exploratory study of young people's historical consciousness related to the terrorist attacks 22 July 2011"

Emneord: Historiebevissthet, 22.juli, historiebruk

Sidetall: 111
+ vedlegg/annet: 56

Stavanger,
dato/år

--	--

Forord

Først og fremst vil jeg rette en stor takk til de fem ungdommene som stilte opp på intervju, uten dem ville aldri denne oppgaven ha blitt til.

Videre vil jeg takke veileder Ketil Knutsen, han har med trygg hånd styrt meg gjennom den store mengden litteratur og kommet med gode innspill gjennom hele prosessen.

Ellers vil jeg rette en stor takk til familien min, de har stilt opp som diskusjonspartnere og lesere, og dessuten sørget for at jeg fikk i meg mat i den travle innspurten.

Carla Lothe Haga
Ølen, 14.mai 2013

Innholdsliste

Innledning	side 5
------------	--------

Del 1. Forutsetninger

1. Teoretisk grunnlag	
1.1 Historiebevissthet	side 7
1.2 Fortellingen og dens relasjon til historiebevissthet	side 13
1.3 Narrativ kompetanse og narrativ historiebevissthet	side 14
2. 22.juli	
2.1 Saken	side 16
2.2 22.juli som kollektivt traume	side 18
3. Undersøke historiebevissthet	
3.1 Tidligere studier	side 20
3.2 Rammen for denne studien	side 20

Del 2. Metode

4. Forskningsintervjuet	
4.1 Forskningsintervjuet	side 21
4.2 Datautvalg	side 23
4.3 Gjennomføring av intervju	side 24
4.4 Reliabilitet og validitet	side 26
5. Transkribering, analyse og tolkning	
5.1 Transkribering	side 26
5.2 Analyse og tolkning	side 27
5.3 Etske hensyn	side 30

Del 3. Den empiriske undersøkelsen

6. Fortellingene til Gutt 1	
6.1 Handlingssammendrag	side 32
6.2 Tidsdimensjoner og samspillet mellom dem	side 32
6.3 Innhold – kunnskap og følelser	side 39
6.4 Kilder	side 48
6.5 Perspektiver hos Gutt 1 – en oppsummering	side 49
7. Fortellingene til Jente 1	
7.1 Handlingssammendrag	side 51
7.2 Tidsdimensjoner og samspillet mellom dem	side 51
7.3 Innhold – kunnskap og følelser	side 57
7.4 Kilder	side 65
7.5 Perspektiver hos Jente 1 – en oppsummering	side 68
8. Fortellingene til Gutt 2	
8.1 Handlingssammendrag	side 69

8.2 Tidsdimensjoner og samspillet mellom dem	side 69
8.3 Innhold – kunnskap og følelser	side 75
8.4 Kilder	side 82
8.5 Perspektiver hos Gutt 2 – en oppsummering	side 84
9. Fortellingene til Jente 2	
9.1 Handlingssammendrag	side 85
9.2 Tidsdimensjoner og samspillet mellom dem	side 85
9.3 Innhold – kunnskap og følelser	side 89
9.4 Kilder	side 96
9.5 Perspektiver hos Jente 2 – en oppsummering	side 97
10. Fortellingene til Gutt 3	
10.1 Handlingssammendrag	side 99
10.2 Tidsdimensjoner og samspillet mellom dem	side 99
10.3 Innhold – kunnskap og følelser	
10.4 Kilder	
10.5 Perspektiver hos Jente 2 – en oppsummering	

Del 4. Perspektiver

4.1 Perspektiver	side 115
------------------	----------

Litteraturliste	side 117
------------------------	----------

Vedlegg:

Vedlegg 1: Informasjonsskriv	side 118
Vedlegg 2: Intervjuguide	side 119
Vedlegg 3: Transkripsjon av intervju med Gutt 1	side 120
Vedlegg 4: Transkripsjon av intervju med Jente 1	side 128
Vedlegg 5: Transkripsjon av intervju med Gutt 2	side 139
Vedlegg 6: Transkripsjon av intervju med Jente 2	side 150
Vedlegg 7: Transkripsjon av intervju med Gutt 3	side 158

Innledning og problemstilling

Problemstilling.

Denne oppgaven har som mål å undersøke ungdommers historiebevissthet knyttet til 22.juli. Dette gjennom å se på historiene de forteller om 22.juli. Tittel /Problemstilling er som følger:

”Ungdommers fortellinger om 22.juli – En eksplorativ studie av ungdommers historiebevissthet knyttet til terrorangrepet 22.juli 2011”

Bakgrunn for oppgaven

22.juli 2011 ble Norge rammet av terror. Først detonerte Anders Behring Breivik en bilbombe i regjeringskvartalet, deretter dro han til AUF sin ungdomsleir på Utøya hvor han drepte mange ungdommer. Statsminister Jens Stoltenberg gikk tidlig ut og manet nasjonen til å stå sammen. I lang tid etterpå var nyhetene preget av overskrifter om samhold og økt nasjonalfølelse.

Den sommeren reiste jeg mye med buss i Stavanger-området. Her overhørte jeg stadig ungdommer diskutere 22.juli. Terrorangrepet og det påfølgende rettsoppgjøret ble diskutert med stort engasjement. Det som gikk igjen var at de lurte på hvorfor dette hadde skjedd, og hva som ville skje fremover. Noen gutter i tenårene diskuterte blant annet høylydt om Norge nå kom til å innføre dødsstraff, andre mente dette kom til å føre til at Norge ble et overvåkningssamfunn. For mange var innvandringspolitikk et sentralt tema i diskusjonen rundt terrorangrepet. Samtalene jeg hørte inneholdt andre debatter enn de som var i media, dette var stemmer man ikke hørte. Jeg ble derfor interessert i hva 22.juli har gjort med virkelighetsforståelsen til barn og unge. Hvordan tolker de det som har skjedd, og hvilke tanker gjør de seg om fremtiden? På bakgrunn av de undringene fant jeg ut at jeg ville finne ut mer om hva ungdommene tenker om 22.juli, jeg ville høre deres fortellinger.¹

10 år før terrorangrepene i Norge ble USA rammet av et terrorangrep. Angrepet utført av muslimske terrorister drepte tusenvis av mennesker og skapte stor internasjonal oppmerksomhet. Jeg var da elev i den videregående skolen, vi fulgte saken med stor interesse. Mange av oss reagerte med engstelighet, spesielt da USA erklærte krig mot terror. Jeg så at angrepet påvirket folk rundt meg, flere ble opptatt av utenrikspolitikk og geografi, flere sa at de nå var interessert i militærtjeneste. Med utgangspunkt i de erfaringene ble jeg ekstra nysgjerrig på hvordan et terrorangrep på norsk jord har påvirket norske ungdommer.

Struktur

Oppgaven har fire hoveddeler: 1. Teori, 2. Metode, 3. Empirisk undersøkelse og 4. Perspektiver.

Del 1. Forutsetninger, gir den teoretiske rammen for oppgaven. Første del tar for seg aktuell teori knyttet til historiebevissthet og fortellingen. Videre vil jeg gi noen teoretiske

¹ Liknende innledning/begrunnelse ble brukt i hjemmeoppgave i ”Humanistisk fagteori og metode” våren 2012.

perspektiver på 22.juli som hendelse, både hva som hendte og hva litteraturen sier en slik hendelse kan føre til. Videre ser jeg på tidligere undersøkelser av ungdommers historiebevissthet. Deretter vil jeg legge fram og drøfte min tilnærming til en slik studie. Denne delen har som mål å danne et teoretisk rammeverk rundt den kommende analysen.

Del 2, Metode, tar for seg de metodiske prinsippene som ligger til grunn for denne oppgaven. Metoden for oppgaven er det kvalitative forskningsintervjuet, dette vil bli forklart nærmere i metodedelen. Videre vil jeg gjøre rede for utvalg, transkripsjon, analyse og tolkning. Også de etiske overveielsene i prosessen vil bli drøftet her.

Del 3, Empiri, er analyse og tolkning av det empiriske materialet. Denne delen har fem kapitler, et for hver analyse. De fem ungdommenes fortellinger om 22.juli blir analysert og tolket fra fire innfallsvinkler; handlingssammendrag, tidsdimensjoner i fortellingen, innhold i fortellingen og kilder. Avslutningsvis for hver oppgave vil jeg trekke noen linjer om hva resultatene fra de tre innfallsvinklene sier om ungdommenes historiebevissthet, dette med fokus på hvilket historiesyn som kommer frem i beretningene.

Del 4. Perspektiver, Avslutningsvis oppsummeres funnene fra undersøkelsen. Fokus vil her ligge på hvilke fortellinger som kom fram gjennom analysene.

Del 1 – Forutsetninger

1. Teoretisk grunnlag

1.1 Historiebevissthet

Når jeg i dag leser i avisen om en konflikt et eller annet sted i verden vil jeg umiddelbart gjøre meg noen tanker, jeg vil hente frem erindringer om hva jeg har hørt om denne konflikten fra før av, kanskje vil jeg komme på noen andre konflikter som den dagsaktuelle konflikten har visse likheter med, sannsynligvis vil jeg også gjøre meg noen tanker om hva som kommer til å skje videre fremover. Denne tankeprosessen aktiverer min historiebevissthet. Slik beskriver historikeren Jan Bjarne Bøe begrepet i sin bok *Bildene av fortiden: "Historiebevissthet er i enkleste forstand vissheten om at mennesket er et historisk vesen, at dets tolkning av fortiden, forståelse av nåtiden og oppfatning av fremtiden har avgjørende betydning for hvem de er og hva de gjør"*.² Alle mennesker har en historiebevissthet, den er formet av deres opplevelser og kunnskaper, og er i stadig utvikling. I 1989 satt jeg foran TV-en og så nyhetsbilder fra Irak sin invasjon av Kuwait. Klippene jeg så var skremmende, over alt var det skrikende og blødende mennesker. Nyhetsoppleseren sa at mange menn nå *reiste ut* i krig. Da fikk jeg panikk, for min far hadde også nettopp reist ut, han hadde egentlig reist ut på spillejobb, men jeg visste bare han var reist ut. Han var en mann, han hadde reist ut, altså måtte han ha reist for å være med i den krigen. Her tolket jeg de erfaringene jeg hadde om fortiden for å forstå nåtiden, og fikk på kjøpet et skremmende fremtidsscenario. I dag ville jeg ikke tolket dette på samme måten, jeg har gjort meg nye erfaringer og ervervet kunnskaper som gjør at min nåtidsforståelse er annerledes enn i 1989. Min historiebevissthet har utviklet seg.

Ungdommers historiebevissthet er tema for denne oppgaven. Jeg vil derfor redegjøre for hvilken forståelse av begrepet som ligger til grunn for oppgaven. Videre vil jeg gå nærmere inn på historiebevissthetens innhold, funksjon og utvikling. For å forstå dette begrepet, og den betydningen det har for historiefaget i dag, tenker jeg det er nødvendig med et tilbakeblikk på begrepets utvikling.

Et tilbakeblikk på utviklingen av historiebevissthet som begrep i historiedidaktikken

² Bøe, Jan Bjarne (2002): "Bildene av fortiden. Historiedidaktikk og historiebevissthet", (2.opplag). Høyskoleforlaget: Kristiansand. Side 26

Begrepet historiebevissthet er et viktig begrep innen historiedidaktikk, og det er historiedidaktikkens mening av begrepet denne oppgaven tar utgangspunkt i. Jeg vil derfor også gi en kort beskrivelse av fagfeltet historiedidaktikk. Bøe skriver at historiedidaktikk i dagens moderne samfunn best forklares som: *”studiet av ”møtet” mellom historien og dens brukere, og av hvordan dette møtet kan tilrettelegges”*.³ Dette møtet skjer på flere områder, blant annet på skoler, på museer, når en leser en bok, ser en film eller hører på historiene til en gammel mormor. Tidligere beskjeftiget historiedidaktikken seg mest med å arbeide med formidlingen av faghistorie i skolen, men etter hvert skjedde det en utvikling på dette området. Erik Lund skriver i sin bok *Historiedidaktikk. En håndbok for studenter og lærere*⁴:

Det historiedidaktiske arbeidsfeltet ble radikalt utviklet fra det å arbeide med formidling av faghistorie fra vitenskapsfaget ned til historiefaget til det å undersøke hvordan historiebevisstheten ble dannet i og utenfor skolen, hvordan historie ble brukt av alle mennesker i deres egen livsverden, og hvilken betydning dette hadde for utviklingen av egen og gruppers identitet.

Historiebevissthet ble for alvor en del av historiedidaktikken på slutten av 70-tallet, og endret med det tankegangen innen fagfeltet. Bernard Eric Jensen, en ledende teoretiker innen emnet⁵, skriver at første gang begrepet historiebevissthet ble normsatt var når den tyske historikeren Karl-Ernst Jeismann skrev en artikkel om begrepet historiebevissthet i boken *Handbuch der Geschichtsdidaktik* i 1979.⁶

At begrepet oppstod i Tyskland er kanskje ingen tilfeldighet, nasjonen strevde med bearbeidingen av 2.verdenskrig, noe som kanskje kom ekstra tydelig fram i historiefaget. Det oppstod en debatt rundt historiefaget i skolen. Bøe skriver at mange var misfornøyde med den autoritære undervisningen i skolen, som de mente virket imot den demokratiske oppdragelsen tyskerne hadde bruk for. Internt var det en kritikk av den tradisjonelle historiedidaktikken: *”Historiefaget kunne ikke opprettholde forestillingen om å være en nøytral forskning; faget måtte derimot ta stilling til viktige verdispørsmål og stridsspørsmål i samtiden.”*⁷ Det store spørsmålet var hvilket mål historieundervisningen skulle ha, og svaret ble historiebevissthet. I

³ Bøe (2002): side 16

⁴ Lund, Erik (2009): *Historiedidaktikk. En håndbok for studenter og lærere*. Universitetsforlaget: Oslo

⁵ Lund (2009): side 35

⁶ Jensen, Bernard Eric (2006): ”Historie – livsverden og fag”, Gyldendalske boghandel, Nordisk Forlag A/S København og Bernard Eric Jensen, side 58

⁷ Bøe (2005): side 23

tiden etter at Jeismann skrev den første artikkel om historiebevissthet skjedde det mye forskning på området, og begrepet spredte seg til andre land. Bøe mener at en av grunnene til at begrepet fikk så stor oppslutning utenom Tyskland var den lave interessen elevene hadde for skolefaget historie. Elevene syntes historie var et interessant emne, bare ikke på skolen. Dette vekket et ønske om å forbedre historieundervisningen, og arbeidet med historiebevissthet var en av løsningene på denne krisen.⁸

Historiebevissthetens innhold

Som nevnt dreier historiebevissthet seg om samspillet mellom fortid, nåtid og fremtid. Alle har en historiebevissthet, med utgangspunktet i dette er heller ingen historieløse.⁹ Tiden er et sentralt omdreingspunkt. Slik skriver Jensen om forholdet mellom fortid og fremtid i nåtidens liv:

Historiebevidsthed tager afsæt i det forhold, at fortiden er til stede i nutiden som erindring og fortidsfortolkning, og at fremtiden er til stede som et sæt forventninger. Begrepet retter altså opmærksomheten mod det menneskelige eksistensvilkår, at i en levet nutid indgår der altid så vel en erindret fortid som en forventet fremtid.¹⁰

I en nyere publikasjon drøfter Jensen hvordan historiebevissthet skal forstås i dagens historiedidaktikk., han skriver i fagtidsskriftet *Historiedidaktikk i Norden* 9:

Historiebevidsthed må forstås som en begrepsliggørelse og itale-sættelse af et sagforhold, nemlig at der i levet menneskeliv (og dermed samfundsliv) indgår samspil mellem menneskers fortids-fortolkninger, samtidsforståelser og fremtidsforventninger.¹¹

I dette saksforholdet inngår at alle mennesker lever i en tid, i denne tiden er de omgitt av natur, kulturlandskap, samfunnsmessige strukturer og andre mennesker. Alle mennesker har en viss forståelse av den tiden de befinner seg i, det er deres *nåtidsforståelse*. To like gamle mennesker som bor vegg i vegg vil allikevel ikke ha den samme nåtidsforståelsen. Bøe skriver: ”*Den er forskjellig fra menneske til menneske fordi den dypest sett er uttrykk for menneskenes forståelse av tilværelsen, deres samfunnssyn, menneskesyn og natursyn*”.¹² Deres nåtidsforståelse henger tett sammen med deres fortidstolkning, et element i fortidstolkningen er kunnskap. Alle har kunnskaper om fortiden, i større eller mindre grad. Bøe skriver: ”*Kunnskaper er avgjørende for å utvikle en historiebevissthet som er holdbar og*

⁸ Bøe (2002)

⁹ Aronsson, Peter (2004): side 68

¹⁰ Jensen (2006): side 58-59, han siterer her Jensen (1996): side 5-6

¹¹ Historiedidaktikk i Norden: side 17

¹² Bøe (2005): side 26

forenlig med vitenskap og andre former for erkjennelse”.¹³ Kunnskapene blandes med tolkninger av egne opplevelser og danner grunnlaget for et individs fortidsfortolkning. Alle mennesker har også noen tanker om fremtiden, ut ifra vår nåtidsforståelse og fortidsfortolkning har vi noen forventninger til fremtiden. Bøe skriver: ” *Vi gir den framtidige utvikling et perspektiv som inneholder forestillinger om et godt liv for oss selv og våre nærmeste og om det gode samfunn for alle*”.¹⁴

Med utgangspunkt i det stadige samspillet mellom de tre tidsdimensjonene i historiebevissthetsbegrepet har Jensen utviklet en modell for hvilken av de tre tidsdimensjonene som er omdreiningspunktet i en gitt historiebrukssituasjon.¹⁵ Denne modellen tar jeg i bruk i den empiriske undersøkelsen.

Det rådende moment	Funksjon
Fortidsfortolkning	Erindrende
Nåtidsforståelse	Diagnostiserende
Framtidsperspektiv	Antisiperende

Funksjon, bruk og utvikling

Historiebevissthet hos et menneske har mange funksjoner. Via denne bevisstheten kan mennesket bedre forstå seg selv og samfunnet rundt. ”*Historiebevissthetens hovedfunksjon er å opprettholde og utvikle identitet og forestilte felleskaper*”, skriver Bøe.¹⁶ Også Jensen betoner viktigheten av denne funksjonen:

Historiebevidsthed indgår som moment i menneskers identiteter, og det gælder så vel deres personlige som deres kollektive identiteter. At opbygge et `selv` og et `vi` vil omfatte en fortids-, en nutids- og en fremtidsdimension, og en av forudsætningerne for at blive et handlingsdueligt menneske er, at man formår at etablere sammenhænge mellem fortid, nutid og fremtid.¹⁷

¹³ Bøe (2005): side 25-26

¹⁴ Bøe (2005): side 27

¹⁵ Jensen (2006): side 68

¹⁶ Bøe (2005): side 36

¹⁷ Jensen (2006): side 68

Identitet og identifisering er begge begreper som brukes i dagligspråket, med ulike betydninger. Jeg vil nå forklare hvordan de to begrepene forstås i denne oppgaven og hvilken sammenheng de har med hverandre, med historiebevissthet og oppgavens problemstilling. I historiedidaktisk sammenheng snakker man både om personlige og kollektive identiteter. Jeg støtter meg her til Bøe sin definisjon av begrepet identitet:

Begrep om mennesker opplevelse av seg selv og andre som de samme, over tid og i ulike sosiale sammenhenger. Identitetsbegrepet har sin opprinnelse i psykoanalysen. I løpet av 1900-tallet ble begrepet utvidet og omarbeidet slik at man i dag kombinerer psykologiske aspekter ved identitet med den betydningen historiske og sosiokulturelle faktorer har for danningen, slik at identitet blir sett på som et produkt av samhandling mellom selvet og samfunnet.¹⁸

En person og en gruppe kan ikke ha akkurat samme oppfattelsen av hvem de er og hva som kjennetegner dem, allikevel snakker man om kollektive identiteter, eller forestilte fellesskap som de kalles hos Bøe.¹⁹ I følge Bøe er de kollektive identitetene bygget opp rundt et visst sett av ”påstander” om ulike kjennetegn ved gruppen. Egenskaper og hendelser som skiller gruppen fra andre grupper og gjør den unik. De kollektive identitetene er viktige, både for individet og for det forestilte fellesskapet.

Mens identitet beskriver noe som blir sett på som relativt fast, selv om identiteten utvikler seg, så beholder den allikevel kjennetegnene som gjør at den kan kalles en identitet, så er identifisering mer en prosess. *”Identifisering betyr at vi tar opp i oss kvaliteter, holdninger og normer fra andre personer og situasjoner, integrerer dem og gjør dem til våre egne slik at de passer inn i det vi ellers mener og står for”*, skriver Bøe.²⁰ En slik identifisering skaper empati og engasjement, og former på den måten både historiebevissthet og identitet.

Historiebevissthet er et element i alle menneskers identiteter, opplevelsen av ”jeg-et” og ”vi-et” vil alltid involvere de tre tidsdimensjonene. Historiebevisstheten brukes for å besvare spørsmål som: Hvem er jeg/vi? Hvordan har jeg/vi blitt sånn? (erindrende), Hva kjennetegner situasjon jeg/vi nå befinner meg/oss i? (diagnostiserende), hva vil skje med meg/oss framover (antesiperende).²¹

¹⁸ Bøe (2002): side 320

¹⁹ Bøe (2002): side 37

²⁰ Ibid: side 67

²¹ Jensen (2006): 68

Et individs historiebevissthet viser sine uttrykk gjennom historiebruk, begrepet historiebruk sier i enkleste forstand noe om hvordan fortiden blir brukt i nåtiden, ofte med mål om å oppnå noe i framtiden. Bøe skriver: ” *Historiebruk er når historiekulturen anvendes og er med på å forme mening.* ”²² Mennesker bruker historiebevisstheten til å skape mening knyttet til hvordan de best skal leve og handle i den situasjonen de befinner seg i. I møtet med mennesker fra andre kulturer brukes historiebevisstheten til å enten til å avvise det fremmede eller som en mulighet til å lære mer om både den andre kulturen og seg selv. I møtet med påstander en ikke er enig med vil en kanskje bruke sin historiebevissthet til å de-legitimere handlingen. Historiebevisstheten utvikles i møtet med nye situasjoner og mennesker. Jensen har laget en skjematisk fremstilling av sammenhengen mellom historiebevissthet og historiebruk, historiebruk kan her forstås som funksjoner:²³

Historiebevissthet	Historiebruk
Som personlig og kollektiv identitet	En identitetsdannende historiebruk
Som møtet med ”de andre” og det som er annerledes	En perspektiverende historiebruk
Som sosiokulturell læringsprosess	Scenariokompetanse som historiebruk
Som interesse, prinsipp- og verdiavklaring	En legitimerende og de-legitimerende historiebruk
Som intellektuell og lærd beskjeftigelse	En opplysende og klargjørende historiebruk
Som adspredende beskjeftigelse	En lekende og underholdende historiebruk

Historiebevissthetens tdeling

En annen måte å betrakte historiebevissthet på er som et samspill mellom det vitenskapelig analyserbare og det gåtefulle, poetiske og fellesskapende. Denne tosidigheten er tydelig hos May-Brith Ohman Nielsen.²⁴ Hun sier her at historiebevisstheten på den ene siden består av historiefaglige metoder, ferdigheter og begrepet som analyse, kildekritikk og årsak-virkning.

²² Bøe, Jan Bjarne (2006): Å lese fortiden- Historiebruk og historiedidaktikk, Høyskoleforlaget: Skien, side 18

²³ Ibid: side 70

²⁴ Nielsen, May-Brith Oman (2006): Historiedidaktikk, et allestedsnærværende tema for allestedsnærværende mennesker I Sigmund Ongstad (red.) : Fag og didaktikk i lærerutdanning. Kunnskap i grenseland, Universitetsforlaget: Oslo

Den andre siden vedrører blant annet identiteter, fellesskap, myter, trygghet og underholdning. De to sidene fungerer side om side, og kan være vanskelige å skille fra hverandre. De to sidene kan virke i vekselvirkning, de kan også stå i konflikt til hverandre. Individet kan ha større eller mindre bevissthet knyttet til de to sidene ved historiebevisstheten.²⁵ Denne todelingen danner grunnlaget for min deling mellom kunnskap og følelser i den empiriske undersøkelsen.

1.2 Fortellingen og dens relasjon til historiebevissthet.

Jeg skal i denne oppgaven undersøke ungdommers fortellinger om 22.juli. For å gjøre dette er det nødvendig å definere hva som menes med en fortelling i denne sammenhengen. Fortellingen kan defineres på ulike måter, og har ulike kjennetegn innen ulike fagtradisjoner. Felles for alle er at det dreier seg om en historie med en begynnelse og en slutt og sammenheng mellom dem. ”*De ting fortellingen handler om, får betydning i kraft av den måten de innbyrdes er relatert på.*”²⁶ Så langt kunne fortellingen ha handlet om hva som helst, så lenge det var en sammenhengende historie så kunne den ha handlet om en kråkeprins og en drage. Men dette er fortellingen i litterær betydning, innen historiefaget er det et krav om at fortellingen skal være realistisk. Den *historiske fortellingen*, som er den jeg er på jakt etter hos ungdommene, påstår å være sann.

Fortelling har mange synonymer, for eksempel beretning, narrativ og historie. Jensen skriver: ”*Det narrative forstås i dag ikke blot som en skrivemåde eller litterær form, men også som et afgørende kendetegn ved selve menneske- og samfundslivet.*”²⁷ Mennesker har til alle tider fortalt historier til hverandre og til seg selv. I fortellingene ligger tidsdimensjonene sentralt. I tillegg handler de fleste fortellinger om mennesker og deres opplevelser, dette gir grunnlag for empati og identifisering. Gjennom å fortelle om hva en har opplevd får en satt det i sammenheng, en skaper mening av opplevelsene. Dette henger sammen med synet på at mennesket både er historieskapt og historieskapende, vi er produkter av historien, samtidig skaper vi ny historie gjennom handlinger, som for eksempel fortellinger. Ungdommene møter verden gjennom en rekke fortellinger, fortalt av ulike aktører. Alt fra den enkle fortellingen

²⁵ Nielsen (2006): side 151

²⁶ Bøe (2002): side 110

²⁷ Jensen (2006): side 49

om hvordan mor møtte far til den store fortellingen om framveksten av den norske velferdsstaten.

Fortellingen henger i denne sammenhengen tett sammen med begrepet "livshistorie", det begrepet betyr at livet formes av de historiene en hører og forteller om seg selv. Et grunnlag for denne påstanden er at identiteten til en viss grad er en narrativ konstruksjon, identiteten er mange elementer som er satt sammen på en slik måte at det skaper en helhetlig mening.²⁸

Jensen skriver: *"Det er ved at fortælle og høre historier, at mennesker søger at etablere betydningssammenhænge mellom deres egne (og andres) intentioner, handlinger og handlingernes resultater."*²⁹

Gjennom fortellinger skaper mennesker betydningsfulle sammenhenger. Med utgangspunkt i at fortellingens narrative struktur er en kjent struktur som mennesker til alle tider har utnyttet for å skape mening og minner, er veien kort fra fortellingen til historiebevissthet.

Historiebevissthet handler om samspillet mellom tidsdimensjoner, og fortellingen er et uttrykk for- og samtidig et verktøy for å få fram dette samspillet. Bøe skriver:

Historiebevisstheten i seg selv er stum, slik alle holdninger er. Først når den får et uttrykk, kan vi registrere innholdet i den. Slike uttrykk kan være ord og formuleringer, handlinger, atferd og symbolbruk. Men uttrykkene er ikke forståelige uten videre, de må tolkes – og de må tolkes ut fra en kulturell sammenheng.³⁰

Gjennom å se på fortellingene et menneske forteller kan man komme nærmere å si noe om deres historiebevissthet. Bøe skriver: *"Fortellingen, som er den viktigste enkeltfaktoren i utviklingen av historiebevissthet. Gjennom fortellingen møter individet kulturen og blir en del av fellesskapet, først i de nære omgivelser, seinere i et eller annet storsamfunn."*³¹ En bro mellom fortellingen og historiebevissthet er *narrativ kompetanse*.

1.3 Narrativ kompetanse

Begrepet narrativ kompetanse er utviklet av Jörn Rüsen, i følge ham er dette evnen til å lage meningsfulle sammenhenger mellom fortid og nåtid på en slik måte at fortiden kan være en

²⁸ Ibid: side 71-72

²⁹ Ibid: side 72

³⁰ Bøe (2002): side 101

³¹ Ibid.:side 104

hjelp i individets og kollektivets liv.³² I ordet ”kompetanse” ligger det en føring om at en skal kunne noe, det er noe en skal mestre. Narrativ kompetanse består av tre ferdigheter, her fra Bøe:

- Evnen til å oppleve og erfare fortiden
- Evnen til å tolke fortiden
- Evnen til å orientere seg i forhold til nåtid og framtid³³

Narrativ historiebevissthet

Historiebevissthet sentrerer rundt tidsdimensjonene og samspillet mellom dem. Fortellingen har meningen i fokus, og bruker tidsdimensjonene for å skape en logisk sammenheng mellom dem. For å gripe fatt i den bevisstheten et individ har knyttet til et fenomen eller hendelse, kan både historiebevissthet og fortelling som tolkningsramme ha sine brister. Ketil Knutsen utarbeidet i sin doktorgradsavhandling begrepet narrativ historiebevissthet.³⁴ Slik forklarer han dette begrepet:

Narrativ historiebevissthet viser dermed til samspillet mellom nåtidsforståelse, fortidsfortolkning og fremtidsforventing som en begynnelse, midte og slutt, Historiebevisstheter viser oss at livet er en uendelighet av tider som virker sammen på uendelige måter, mens fortellinger viser oss at samspillet mellom tidsdimensjonene skaper bestemte meninger.³⁵

2. 22.juli

I dette kapitlet vil jeg redegjøre for hendelsen som ligger til grunn for denne oppgaven og snakke om forutsetningene for å kalle det et nasjonalt traume og hvilke implikasjoner det kan ha for historiebevissthet. *22.juli* er et uttrykk som er mye brukt om terrorangrepet. På samme måte som *9/11* er blitt begrepet for terrorangrepet i USA og følgene av det. 22.juli er et begrep som er åpent for tolkning. Noen vil kanskje regne alt som er tilknyttet terrorangrepet som 22.juli, altså både politiske debatter, rettsoppgjør og 22.juli-kommisjonen. Andre igjen

³² Ibid: side 41

³³ Ibid: side 42

³⁴ Knutsen, Ketil (2006): *Historier ungdom lever: en studie av hvordan ungdommer bruker historie for å gjøre livet meningsfullt*, Avhandling (dr. philos.) - Universitetet i Bergen, Bergen

³⁵ Knutsen (2006): side 26

vil kanskje kun tenke på angrepet som skjedde 22.juli 2011. I studien bruker jeg 22.juli som et begrep som rommer alt, mens jeg skriver 22.juli 2011 dersom jeg sikter til nøyaktig denne dagen. I dagens litteratur omtales det også ofte som terrorangrepene, altså i flertall. I denne studien har jeg brukt entallsformen, da denne var mest utbredt da jeg begynte studien, og det er denne formen ungdommene brukte.

22.juli er den hendelsen som har krevd flest menneskeliv i Norge i fredstid. Det var også første gang Norge ble rammet av et terrorangrep, at mange av ofrene var barn og ungdom gjorde saken ennå verre. Angrepet ble tidlig definert som et angrep på nasjonen, og over alt i landet kom folk sammen i rosetog og andre minnesmarkeringer. Saken fikk et langt etterspill, som ennå ikke er avsluttet. Nedenfor følger en redegjørelse av hva som faktisk hendte. Denne delen har som mål å belyse det ungdommene sier om de samme elementene. Jeg tar her utgangspunkt i Store norske leksikon.

2.1 Saken

22.juli 2011

Denne dagen ble Norge rammet av to terrorangrep. Mannen som stod bak heter Anders Behring Breivik. Først detonerte han en bilbombe i Regjeringskvartalet, denne drepte 8 mennesker og skapte store materielle ødeleggelser. Politiet fikk første beskjed om angrepet kl 15.26.³⁶ Mens politiets oppmerksomhet var rettet mot Regjeringskvartalet dro Breivik videre til Utøya. Utøya er en øy i Buskerud fylke, den er eid av Arbeidernes ungdomsfylking.³⁷ Det er en selvstendig politisk ungdomsorganisasjon tilknyttet Arbeiderpartiet.³⁸ På dette tidspunktet ble sommerleiren til AUF avholdt her. 564 ungdommer deltok på leiren 22.juli 2011.³⁹

Breivik dro til Utøya forkledd som en politimann, han fikk så skyss over til øya. Klokken 17.26 fikk politiet de første meldingene om skyting på Utøya.⁴⁰ Vitner har senere beskrevet hvordan Breivik i egenskap av politiuniformen klarte å lure mange ungdommer bort til seg.

³⁶ terrorangrepene i Norge 2011. (03.05.2013) I Store norske leksikon. Hentet 04.05.2013 fra: http://snl.no/terrorangrepene_i_Norge_2011

³⁷ Utøya. (27.02.2013) I Store norske leksikon. Hentet 01.05.2013 fra: <http://snl.no/Ut%C3%B8ya>

³⁸ AUF. (11.03.2013) I Store norske leksikon. Hentet 01.05.2013 fra: <http://snl.no/AUF>

³⁹ Utøya. (27.02.2013) I Store norske leksikon. Hentet 01.05.2013 fra: <http://snl.no/Ut%C3%B8ya>

⁴⁰ terrorangrepene i Norge 2011. (03.05.2013) I Store norske leksikon. Hentet 04.05.2013 fra: http://snl.no/terrorangrepene_i_Norge_2011

69 personer ble drept på Utøya, de fleste av dem ungdommer. Mange fikk også alvorlige skader.

Politiets beredskapstropp pågrep Breivik kl 18.27, Breivik kastet våpnene og selve pågripelsen foregikk udramatisk. Han ble senere varetektsfengslet og siktet etter terrorparagrafen.⁴¹

Anders Behring Breivik

Breivik ble født 13.februar 1979, og var 32 år ved tiden for angrepene. Han vokste opp på vestkanten i Oslo med mor og søster. Breivik blir i dag klassifisert som en norsk høyreekstremist.⁴² I tiden etter 22.juli var det mye snakk om Breiviks tilknytning til andre høyreekstremistiske grupper, og om hvorvidt han var en del av en større organisasjon. Det ble raskt avklart at Breivik handlet alene. Samtidig hadde han i årene før angrepene vært aktiv på en rekke ulike høyreekstremistiske nettforum. I forbindelse med terrorangrepene publiserte han et manifest på nettet. Han har oppgitt at en av tankene bak terroren var å skape oppmerksomhet rundt dette manifestet. Manifestet er et dokument på rundt 1500 sider hvor han beskriver sin høyreekstremistiske ideologi. Slik blir manifestet beskrevet på Store norske leksikon på nett:

Denne tekstsamlingen - «2083 - a European Declaration of Independence» - er ment å beskrive hans høyreekstreme [ideologi](#), og Breivik har omtalt terrorangrepene som en markedsføringskampanje for tekstsamlingen. Dokumentet kan karakteriseres som uoversiktlig og preges av å ha være klipt sammen fra en lang rekke ulike kilder.⁴³

Samfunnets reaksjon

I sin pressemelding kvelden 22.juli 2011 sa statsminister Jens Stoltenberg at nasjonen nå skulle stå sammen og møte volden med mer demokrati og mer åpenhet. I dagene etter ble det holdt flere store markeringer rundt om i landet. Politikere og medlemmer av kongefamilien holdt taler hvor de alle oppfordret folket til å stå sammen. For å illustrere hvilket budskap de sendte har jeg her med et utdrag av en tale Jens Stoltenberg holdt 25.juli 2011:

⁴¹ terrorangrepene i Norge 2011. (03.05.2013) I Store norske leksikon. Hentet 04.05.2013 fra: http://snl.no/terrorangrepene_i_Norge_2011

⁴² terrorangrepene i Norge 2011. (03.05.2013) I Store norske leksikon. Hentet 04.05.2013 fra: http://snl.no/terrorangrepene_i_Norge_2011

⁴³ http://snl.no/Anders_Behring_Breivik

Det folkehavet jeg ser foran meg her i dag, og den varmen jeg kjenner fra mennesker over hele landet gjør meg sikker i min sak.
Norge består prøven.
Ondskap kan drepe et menneske, men aldri beseire et folk.
I kveld skriver det norske folk historie.
Med det sterkeste av alle verdens våpen, det frie ord og demokrati, staker vi ut kursen for Norge etter 22. juli 2011.⁴⁴

Rettsoppgjør

Det ble tidlig snakk om Breivik mentale tilstand. Han gjennomgikk to ulike rettspsykiatriske vurderinger, den første erklærte Breivik strafferettslig utilregnelig, det var da snakk om at han skulle dømmes til tvunget psykisk helsevern. Dette vakte store diskusjoner i samfunnet. Den andre rapporten erklærte Breivik strafferettslig tilregnelig. Breivik ble 24.08.2012 funnet skyldig i brudd på terrorparagrafen og dømt til 21 års forvaring med en minstetid på 10 år.⁴⁵

2.2 22.juli – Et nasjonalt traume?

Tidligere i oppgaven har jeg drøftet den kollektive identiteten og dens funksjon i samfunnet. En slik kollektiv identitet er den nasjonale identiteten. Utviklingen av denne identiteten skjer gjennom at man løfter fram visse elementer til fordel for andre. Den offentlige historiebruken har som mål å styrke denne nasjonale identiteten.⁴⁶ Et nasjonalt traume er en hendelse som påvirker nasjonen som helhet. Terrorangrepet 22.juli ble raskt oppfattet som et angrep mot nasjonen, og ikke bare et angrep for eksempel mot AUF. Statsministeren holdt mange taler hvor han pratet om egenskapene ved det norske folket, og om hvordan folket skulle møte denne krisen.

Et nasjonalt traume kan forstås som en smertefull hendelse som rammer nasjonen. Alexander skisserer en prosess for slike nasjonale traumer, de starter med at fellesskapet opplever at det har skjedd noe grusomt, i dette tilfellet gjerningene utført 22.juli. Videre i prosessen definerer

⁴⁴ Jens Stoltenbergs tale (25.07.2011), hentet 07.05.2013 fra: <http://arbeiderpartiet.no/Aktuelt/Partiet/Jens-Stoltenbergs-tale-paa-minnemarkeringen-25.-juli>

⁴⁵ Anders Behring Breivik. (27.02.2013) I Store norske leksikon. Hentet 05.05.2013 fra: http://snl.no/Anders_Behring_Breivik

⁴⁶ Bøe (2006); side 168

man offer og plasserer skyld. En vurderer så hvilke skader som er påført, materielt og identitetsmessig. Videre går en tilbake i tid og henter fram fellesnevnerne fra historien som kan binde den nasjonale identiteten sammen. Når den kollektive identiteten igjen er styrket vil traumet bli memorert gjennom minnesmerker og minnesmarkeringer. Dette ytterligere styrker den nasjonale identiteten.⁴⁷

Claussen presenterer i boken ”22.juli: Forstå, forklare, forebygge” ulike sider ved reaksjonen på terrorangrepet. Han sier:

Begivenheten ble fra første stund betraktet som *nasjonal*. Hele nasjonen med dens institusjonaliserte ordninger ble engasjert. Reaksjonene fikk en markert felles nasjonal karakter. Gjerningsmannen angrep ”våre” *nasjonale verdier*. Reaksjonen ble ytret som en nasjonal respons hvor et samlet (og ”stolt”) folk skulle håndtere oppfølgingen. ”Vi” var alle ”AUF-ere”, ”sosialdemokrater”, ”nasjonale borgere”, ”berørte”. Engasjementet og ”vi-et” krysset religiøse, politiske, sosiale, statusmessige, geografiske og andre vesentlige skillelinjer.⁴⁸

Dette perspektivet viser vekkingen av den nasjonale identiteten etter terrorangrepet. Media var viktig i denne prosessen, de hadde en intens dekning av saken. Medias vinkling kan dermed spille inn på ungdommenes tolkninger av 22.juli. En studie viste for eksempel at den benevnelsen to store aviser oftest brukte om Breivik var ”gal mann”.⁴⁹

⁴⁷ Alexander, J. Eyerman, R. Giesen, B. Smelser, N. og Sztompka, P. (2004): *Cultural trauma and Collective identity*. Berkeley: University of California Press

⁴⁸ Clausen, Tor (2012): *22.juli – perspektiver, verdier og ansvar* I Svein Østerud (red.) *22. juli : forstå - forklare – forebygge*, Abstrakt forlag: Oslo

⁴⁹ Ottosen, Rune og Cathrine Andenæs Bull (2012): *Hvordan forklare det ”uforståelige”?* En analyse av 22.juli-hendelsene i *Dagbladet og Aftenposten* I Svein Østerud (red.) *22. juli : forstå - forklare – forebygge*, Abstrakt forlag: Oslo

3. Undersøke historiebevissthet

3.1 Tidligere studier

Det har vært gjort flere empiriske studier knyttet til historiebevissthet. Flere av dem er knyttet til historiebevissthet i skolen. Dette henger sammen med at begrepet oppstod innen historiedidaktikken, som handler om å nettopp formidle historie. I denne oppgaven har jeg sett nærmere på to av studiene som er gjort, Ketil Knutsens studie av hvordan ungdom bruker historie i livet: *Historier ungdom lever: en studie av hvordan ungdommer bruker historie for å gjøre livet meningsfullt*⁵⁰ og Marianne Poulsens studie ”*Historiebevidstheder : elever i 1990'ernes folkeskole og gymnasium*”.⁵¹

Ketil Knutsen gransket i sin doktorgradsavhandling hvordan ungdommer brukte historie i livene sine. Han utviklet her begrepet narrativ historiebevissthet. Dette begrepet har vært til inspirasjon for min studie. Marianne Poulsen gjennomførte en stor studie kvalitativ studie i grunnskolen i Danmark. Også denne studien har vært til inspirasjon i utformingen av min oppgave.

3.2 Rammen for denne studien

I denne studien undersøker jeg ungdommers historiebevissthet knyttet til 22.juli, dette gjennom å se på hvilke fortellinger de har om 22.juli. Jeg tilnærmer meg temaet gjennom kvalitative forskningsintervjuer. Deres utsagn blir narrativisert slik at de danner en sammenhengende fortelling om 22.juli. Videre ser jeg på innholdet i og samspillet mellom tidsdimensjonene i deres fortelling. Med støtte i Nielsens todeling av historiebevisstheten⁵² ser jeg på hvilke kunnskap og følelser som kommer fram knyttet til ulike kategorier. Videre ser på hvilke kilder de har for sine utsagn. Hvordan dette utføres står det mer utførlig om i kapittel om metode.

⁵⁰ Knutsen (2006)

⁵¹ Poulsen (1999)

⁵² Nielsen (2006)

Del 2. Metode

Dette kapittelet handler om oppgavens metodebruk. Jeg skal undersøke ungdommers historiebevissthet knyttet til 22.juli, dette skal jeg gjøre ved å gripe fatt i deres fortellinger om 22.juli. Det er deres opplevelser, tanker og refleksjoner jeg er ute etter. Dette for å undersøke hvordan deres historiebevissthet ser ut etter 22.juli. Historiebevissthet er som det ligger i navnet en del av vår bevissthet, noe som tilhører våre indre tanker, denne bevisstheten kan vi se spor av i handlinger. En slik handling er tale, gjennom utsagn og fortellinger avdekker en person noe om sin historiebevissthet. Jeg er interessert i historiene til den enkelte, ikke hva den store massen mener om 22.juli. Jeg har derfor valgt en kvalitativ tilnærming til oppgaven. Videre nærmer jeg meg emnet gjennom et fenomenologisk-hermeneutisk-perspektiv. Jeg har benyttet meg av det kvalitative forskningsintervjuet for å nærme meg ungdommenes historiebevissthet. Videre i kapittelet vil jeg beskrive det kvalitative forskningsintervjuet mer inngående. Videre redegjøres det for utvalg, utførelse av intervju, transkripsjon og analysemetode.

4. Det kvalitative forskningsintervju

Metoden oppgaven bygger på er det kvalitative forskningsintervjuet. Min tilnærming til metoden bygger i stor grad på teoriene til Steinar Kvale, hentet fra boken ”Det kvalitative forskningsintervju”. Han var ledende i Norden innen kvalitativ metode. Boken har etter hans død kommet i en redigert utgave, med fem nye kapitler skrevet av Svend Brinkmann. Jeg vil i denne oppgaven bruke begge bøkene, da 1.utgaven har en del innhold som 2.utgaven ikke går like mye inn på.

Kvale skriver i bokens innledning: *”Hvis du vil vite hvordan folk betrakter verden og livet sitt, hvorfor ikke tale med dem?”*⁵³ Intervjuet er en samtale mellom intervjuer og intervjuobjekt. Det at det er en samtale impliserer at intervjueren også spiller en rolle i den meningen som blir skapt. Meningen skapes i interaksjon mellom intervjuer og den intervjuede.

Studien har en fenomenologisk og hermeneutisk tilnærming. Fenomenologi forstås som et begrep som viser til å forstå sosiale fenomener ut ifra intervjupersonens egne perspektiver, og om å beskrive dem slik de oppleves for intervjupersonene, dette springer ut i fra en oppfatning

⁵³ Kvale, Steinar (1997): *Det kvalitative forskningsintervju*, Gyldendal Akademisk: Oslo, side 17

om den verden mennesker oppfatter er den virkelige verden.⁵⁴ Den hermeneutiske tilnærmingen skjer ved at jeg ser på helheten ut i fra dens deler, og delene ut i fra helheten.

Det finnes mange aspekter ved det kvalitative forskningsintervjuet, ut i fra et fenomenologisk ståsted trekker Kvale og Brinkmann fram tolv aspekter ved det kvalitative forskningsintervjuet. Min studie tar utgangspunkt i denne forståelsen, og jeg gjengir dem her slik de blir beskrevet i boken.⁵⁵

Tolv aspekter ved det kvalitative forskningsintervjuet

Livsverden. Temaet for det kvalitative forskningsintervjuet er den intervjuedes livsverden, samt han eller hennes eget forhold til den.

Mening. Intervjuet har som formål å fortolke meningen med sentrale temaer i intervjupersonens livsverden. Intervjueren registrerer og fortolker meningen med det som blir sagt, og måten det blir sagt på.

Kvalitativt. Intervjuet har som mål å innhente kvalitativ kunnskap, gjennom vanlig språkbruk. Det forsøker ikke kvantifisere.

Deskriptivt. Intervjuet skal samle inn åpne og nyanserte beskrivelser av ulike sider ved intervjupersonens livsverden.

Spesifisitet. Beskrivelser av spesifikke situasjoner og hendelsesforløp innhentes, ikke generelle meninger.

Bevisst naivitet. Intervjueren utviser åpenhet overfor nye og uventede fenomener, og unngår ferdigoppsatte kategorier og fortolkningsskjemaer.

⁵⁴ Kvale og Brinkmann (2009): side 45

⁵⁵ Kvale og Brinkmann (2009): side 47-48

Fokusert. Intervjuet fokuserer på bestemte temaer; det er verken stramt strukturert med standardiserte spørsmål eller fullstendig ”ikke-styrende”.

Tvetydighet. Intervjupersonens uttalelser kan av og til være tvetydige, noe som kan gjenspeile motsetningene i personens livsverden.

Endring. Intervjuprosessen kan gi ny innsikt og bevissthet, og intervjupersonen kan i løpet av intervjuet komme til å endre sine egne beskrivelser og fortolkninger av et tema.

Følsomhet. Ulike intervjuere kan fremkalle ulike uttalelser om det samme intervjutemaet, avhengig av deres følsomhet overfor og kunnskap om det.

Interpersonlig situasjon. Kunnskapen som innhentes, blir produsert gjennom den interpersonlige interaksjonen i intervjusituasjonen.

Positiv opplevelse. Et vellykket forskningsintervju kan være en verdifull og berikende opplevelse for intervjupersonen, som kan få ny innsikt i sin egen livssituasjon.⁵⁶

4.2 Datautvalg

Empirien til denne oppgaven bygger på intervjuer av 5 ungdommer. Ungdommene var i alderen 18-19 år. Ungdommene var alle elever i den videregående skole. Ungdommene som ble intervjuet kom fra tre ulike skoler i Rogaland, og representerte tre ulike studieprogram. Blant intervjuobjektene er det to jenter og tre gutter. Grunnen til at jeg intervjuet akkurat fem personer handler om forholdet mellom tid og ressurser og hvor mange som måtte til for å ha et stort nok empirigrunnlag. Kvale skriver at det er flere grunner for å hente ut betydningsfull kunnskap fra noen få intervjupersoner i en kvalitativ undersøkelse, tidligere pionerundersøkelser har blant annet vist at kunnskapen som kommer fra små grupper ofte har vist seg å være generaliserbare for større grupper.⁵⁷

⁵⁶ Kvale og Brinkmann (2009): side 47-48

⁵⁷ Ibid: side 59

Målet med denne oppgaven er og utforske hvordan 22.juli har påvirket historiebevisstheten til unge mennesker. Det var to ulike grunner til at det var ungdommer over 18 år som ble intervjuet, den ene grunnen er fordi en kan anta at de i den alderen har nådd et slikt modningsnivå at de lettere kan sette ord på tankene sine, den andre grunnen er at det rent praktisk var lettere å intervju elever over 18 år. Dette fordi en da kun trenger elevenes samtykke, og ikke også samtykke fra foreldre. Erfaringer fra eget arbeid i skolen har vist at det ofte går vekk mye tid når ulike skriv skal sendes frem og tilbake mellom flere instanser.

Via en lærer i den videregående skole fikk jeg hjelp til å komme i kontakt med passende elever. Denne læreren tok kontakt med elever som kunne være aktuelle for studien. Kriteriene var at de skulle være over 18 år, at de ikke skulle være direkte påvirket av terrorangrepet og at det var elever som generelt ikke hadde vansker med å uttrykke seg. De aktuelle elevene fikk så et informasjonsskriv om studien og kunne etter å ha lest dette velge å la seg bli kontaktet av meg.⁵⁸ Fra denne læreren fikk jeg en liste med navn på fem elever som hadde sagt seg villige til å bli intervjuet. Jeg var interessert i å komme i kontakt med elever med ulike erfaringer og meninger, og som kunne formidle sine tanker og tolkninger til meg. Læreren, som kjenner ungdommene, gjorde utvalget på fem elever for meg, dette ut i fra kriteriene og at det skulle være en viss bredde med tanke på kjønn, skoleprestasjoner og politiske meninger. Etter hvert trakk flere av de elevene seg. To intervjuobjekter ble derfor funnet via bekjente. De to ble valgt på bakgrunn av de samme kriteriene som de tre andre. Også de to fikk et informasjonsskriv i forkant.

4.3 Gjennomføring av intervju

Intervjuene ble gjennomført på et grupperom på Universitetet i Stavanger. Dette stedet ble valgt av flere grunner, for det første på grunn av at det er et nøytralt sted. Ungdommene var bosatt ulike steder i Stavanger-regionen, og UiS er et sted det er relativt lett å komme seg til uansett hvilken retning du kommer fra. Ungdommene ble på forhånd tilsendt et kart over universitetsområdet. Jeg møtte ungdommene nede i aulaen. Dette møtestedet anser jeg som gunstig, for vi fikk da litt tid til presentasjon og uformell konversering mens vi gikk til rommet hvor intervjuet skulle finne sted.

⁵⁸ Se vedlegg 1

Intervjuene ble innledet ved en repetisjon av hva som skulle skje og hvordan: jeg gikk gjennom hva intervjuet kom til å dreie seg om, jeg gjentok hva hensikten med intervjuet var og presiserte at de var anonyme. Ungdommene fikk også før intervjuet startet mulighet til å stille spørsmål dersom noe var uklart. Dette var det også flere som gjorde, blant annet var det en ungdom som spurte om det var ok at vedkommende ikke var så flink i historie og samfunnsfag, når vi fikk avklart at dette ikke var en kunnskapstest, og at alle meninger var like viktige for denne studien, virket det som om denne ungdommen slappet mer av med det samme.

Jeg hadde på forhånd utarbeidet en intervjuguide som jeg brukte under intervjuet.⁵⁹ Denne var semi-strukturert. Målet var å få ungdommene til å dele sine egne fortellinger om 22.juli, og få høre deres tanker og refleksjoner. For å få til dette hadde de fleste av spørsmålene en åpen form. Gjennom åpningsspørsmålet ville jeg få dem til å tenke seg tilbake til 22.juli og fortelle om hvordan de opplevde denne dagen. Åpningsspørsmålet lød: ” *Hva gjorde du på 22.juli 2011?* ”.⁶⁰ Dette spørsmålets deskriptive form åpner for fortelling, det stiller ingen krav til kunnskaper og det gir den intervjuede mulighet for å bruke sin egen livsverden.

Etter siste spørsmål i intervjuguiden så jeg gjennom guiden for å se om det var noe jeg hadde glemt, eller noe jeg måtte gå dypere inn i. Avslutningsvis ble ungdommene spurt om det var noe de ville tilføye til svarene sine, og om det var noe de hadde trodd de skulle bli spurt om, som jeg ikke hadde spurt om. To av ungdommene benyttet da anledningen til å gå dypere inn i tema de var opptatt av, mer om dette i del 3.

Fire av ungdommene ble intervjuet en gang. Den femte ungdommen ble intervjuet i to omganger, dette fordi jeg i første omgang stilte et spørsmål feil, via telefon ble han senere stilt spørsmålet slik det skulle stilles.

Umiddelbart etter hvert intervju hadde jeg en oppsummering av intervjuet for meg selv. Jeg skrev da ned de umiddelbare inntrykkene av intervjuet og hvilke tanker og refleksjoner jeg gjorde meg om intervjuet. Dette kan gi en verdifull kontekst i analysen av de transkriberte intervjuene.⁶¹

⁵⁹ Se vedlegg 2

⁶⁰ Se intervjuguide, vedlegg 2

⁶¹ Kvale (1997): side 76

4.4 Reliabilitet og validitet

Reliabilitet betyr egentlig ganske enkelt pålitelighet. I vitenskaplige studier dreier dette seg ofte om at studien skal være etterprøvnbar.⁶² Samtidig har jeg i denne oppgaven som utgangspunkt at meningen skapes i møtet mellom intervjuer og intervjuobjekt, at materialet er en felles konstruksjon. Det er dermed mye tenkelig at en annen intervjuer ville fått et noe annet material. Samtidig dreier studien seg om et aktuelt tema, 22.juli er langt i fra ferdig analysert og tolket, en intervjustudie på et senere tidspunkt kan mye mulig ha gitt andre svar. I denne studien dreier reliabilitet seg om at forskningsprosessen er tydelig.

Validitet dreier seg i enkleste forstand om at studien undersøker det den var ment til å undersøke.⁶³ I forbindelse med det empiriske materialet handler dette blant annet om at jeg spurte om igjen dersom noe var uklart, at jeg hørte gjennom opptakene flere ganger for å sikre meg at transkripsjonene formidlet det intervjuobjektet faktisk sa. I rapporteringen handler dette om at jeg har valgt ut sitater som er passende til tema, at sitatene er satt inn i en kontekst som samsvarer med den opprinnelige meningen bak. Dersom noen sitater er utdrag fra et utsagn er dette markert med "...". Transkripsjonene ligger som vedlegg til oppgaven, hvert utsagn er nummerert, videre vil sitatene henvise til vedleggsnummer og utsagnsnummer, eks: Vedlegg 3: nr. 8. Dette er gjort for at mine tolkninger skal være etterprøvbare.

5. Transkripsjon, analyse og tolkning

5.1 Transkripsjon

Alle intervjuene ble tatt opp med en lydopptaker beregnet på journalistisk arbeid. Samlet hadde opptakene en varighet på i overkant av 190 minutter. I transkribert form ble dette om lag 25 000 ord, eller 54 sider tekst, dette med halvannen i linjeavstand og mellomrom mellom intervjuer og intervjuobjekts utsagn.

Å transkribere betyr egentlig å *overskrive*.⁶⁴ I intervjusituasjonen var det en levende samtale om temaer knyttet til 22.juli. Ungdommene brukte mange virkemidler når de fortalte sine

⁶² Kvale og Brinkmann (2009): side 250

⁶³ Ibid: side

⁶⁴ Hentet 1/4-2013 fra Store norske leksikon: <http://snl.no/transkripsjon/arrangering>

historier, blant annet kroppsspråk, ansiktsuttrykk, gestikulering, ironi, latter og variert tonefall. Dette blir ikke formidlet gjennom transkripsjonene av intervjuene. Transkripsjonene blir et forsøk på overføring fra muntlig til skriftlig språk, de blir kunstige konstruksjoner av intervjuet som fant sted.⁶⁵ Skriftlig og muntlig språk bygger på ulike regler og normer, og det er omtrent umulig å bevare hele meningen ved det som ble sagt i et intervju ved overføring fra muntlig til skriftlig form.

Transkripsjonene mine er ordrette i den forstand at jeg har tatt med alle ord, også ord som *hmm* og *ehh*. Dersom samme ord ble gjentatt flere ganger i en setning er dette også gjengitt i transkripsjonen. De er derimot ikke ordrette med tanke på målform, intervjuobjektene snakket ulike dialekter, de fleste kom fra Rogaland og hadde dialekter som gjenspeilet dette. I transkripsjonene er utsagnene deres oversatt til bokmål, jeg har da valgt den språknormen som lå nærmest deres tale. Blant annet med å la verb med valgfri a-ending ende med den endingen siden de lå nærmest deres talespråk.

Det er intervjuene som er grunnlaget for min analyse, ikke transkripsjonene. Transkripsjonene er en hjelp i selve analysearbeidet, men det er samtalene med ungdommene som utgjør mitt egentlige empiriske materiale. Når jeg senere forholder meg til transkripsjonene er det gjennom en metode som Kvale kaller *å gå i dialog med teksten*, man går da inn i teksten og forsøker å klargjøre, utdype og utvikle det som står i teksten.⁶⁶

5.2 Analyse og tolkning

Analysemetoden kan kalles narrativ strukturering og meningskategorisering.⁶⁷ Innholdet blir strukturert etter tid, dette skaper en narrativ framstilling av ungdommenes setning. Jeg foretar også en meningskategorisering ved at jeg ser på kunnskap og følelser knyttet til ulike elementer i deres beretning.

Analyse og tolkningskategorier

Analyse og tolkning er begreper som henger tett sammen, i denne oppgaven forstås analysen som selve inndelingen i ulike kategorier, mens tolkningen er hvordan innholdet i de ulike kategoriene blir forstått i et større perspektiv.

⁶⁵ Kvale (1997): side 102

⁶⁶ Ibid: side 117

⁶⁷ Kvale (1997): side 125

Intervjuene med de fem ungdommene har som mål å gjennom ungdommenes fortellinger finne ut noe om deres historiebevissthet knyttet til 22.juli. For å kunne gjøre dette har jeg brutt historiebevissthet ned i mindre enheter. Som sagt handler historiebevissthet om sammenhengene mellom fortidsfortolkning, nåtidsforståelse og framtidsperspektiv. Historiebevissthet er et abstrakt begrep som beskriver indre prosesser, men som nevnt i kapittel 1.1 kommer historiebevisstheten til syne gjennom handlinger, som ord. Fortellingen ligger nært opp til historiebevissthet, det er gjennom ungdommenes fortellinger at deres historiebevissthet kommer til syne.

Jeg vil belyse ungdommenes historiebevissthet fra to sider, gjennom bruken av tidsdimensjoner og samspillet mellom dem, og gjennom innholdet i deres fortellinger. Med innhold mener jeg her kunnskap og følelser.⁶⁸ Videre vil jeg se på hvilke kilder de refererer til, dette for å bedre kunne tolke innholdet, men også for å vite noe om hvor ungdommer henter sine historier fra. Hver analyse starter med et handlingssammendrag, dette er gjort både for å narrativisere ungdommenes utsagn til en fortelling, og gjennom dette kunne si noe om deres meningssammenhenger, men også for å gi et innblikk i det som kommer.

Tre tidsdimensjoner og et samspill mellom dem

Fortid – erindrende funksjon

Nåtid – diagnostiserende funksjon

Framtid – Antesiperende funksjon

I analysen vil jeg dele hver fortelling inn i tre dimensjoner, fortid, nåtid og framtid. Jeg vil her se på hvilke utsagn som representerer en erindrende funksjon, hvilke som representerer en diagnostiserende funksjon og hvilke som representerer en antesiperende funksjon. Jamfør Jensen har de tre tidsdimensjonene ulike funksjoner, og ved å sette ungdommenes utsagn inn i et slikt system får en ikke bare vist noe om hva de tenker om de ulike tidsdimensjonene, men også sagt noe om utsagnenes funksjon.⁶⁹

I analysene er fortidsdimensjonen delt inn i fire epoker: Før 22.juli, 22.juli og dagene like etterpå, De første månedene etter 22.juli og Rettsoppgjøret. Dette er gjort for å strukturere innholdet og synliggjøre sammenhenger mellom ulike hendelser. Oppdelingen er gjort med

⁶⁸ Se side 12 og 13 for redegjørelse for historiebevissthetens todeling.

⁶⁹ Jensen (2006): side 68

utgangspunkt i datamaterialet, de fleste ungdommene viste en liknende oppstykkning i sine fortellinger.

Videre vil jeg se på samspillet mellom tidsdimensjonene, og også se om fortellingene har spesielle omdreiningspunkt. Omdreiningspunktene kan være knyttet til tid, men også til spesielle tema eller hendelser.

Innhold – Kunnskap og følelser knyttet til ulike elementer i beretningen om 22.juli

I denne delen av analysen vil eg se på ungdommenes kunnskap og følelser knyttet til ulike elementer i deres fortelling om 22.juli. Kategoriene er i hovedsak empiribaserte. Det er to hovedkategorier: *Terrorangrepet* og *Kontekst*.

Under *Terrorangrepet* vil jeg se på ungdommenes kunnskap og følelser knyttet til ulike elementer i terrorangrepet. De elementene er: Handling, Motiv, Anders Behring Breivik, Offer, Helter, Skyld og Samfunnets umiddelbare reaksjon på terrorangrepet.

Under *Kontekst* vil jeg se på hvilke tanker de gjør seg om elementene som danner rammen rundt terrorangrepet: Norsk politikk, Sammenlignbare hendelser og personer, Minnesmarkeringer, Rettsoppgjør, Fiendebilder og Løsning

Ungdommenes utsagn om de nevnte elementene vil bli vurdert i forhold til kunnskap og følelser, begge deler vil bli betraktet som åpne skalabegrep. Historiebevissthet forutsetter som drøftet tidligere både kunnskap og følelser. Jeg bruker her kunnskap som et åpent begrep, det ungdommene selv gir uttrykk for er kunnskap vil bli regnet som det. Jeg vil så drøfte graden av kunnskap de presenterer og om hvorvidt det er fakta eller myter.

Utsagnene vil også bli betraktet ut i fra hvilke følelser de representerer. Begrep jeg vil benytte meg av her er: empati, identifisering, inderliggjøring og ytterliggjøring. Jeg vil også si noe om graden av negative følelser som kommer til uttrykk.

Kjennetegn på de ulike elementene:

Empati: Jeg ser her på graden av innlevelse. Den kommer til uttrykk blant annet gjennom: direkte tale og det personlige pronomenet ”du”.

Identifisering: Jeg ser her på om det er kollektiv og/eller personlig identifisering. Kommer blant annet til uttrykk gjennom personlige pronomen som ”jeg/vi”, ”meg/oss” og gjennom eiendomspronomen som ”min” og ”vår”

Inderliggjøring: Jeg ser her på om fenomenene blir betraktet som noe i deres livsverden. Kommer blant annet til uttrykk gjennom bruk av personlige pronomen i 1.person entall og flertall (jeg, meg, vi, oss) og gjennom eiendomspronomen i samme form.

Ytterliggjøring: Jeg ser her på om fenomenene blir betraktet som noe utenfor deres livsverden, noe uten direkte sammenheng med dem selv. Kommer til uttrykk gjennom personlige pronomen i 3.person entall og flertall (han, det, dem, de, hun).

Negative følelser: Kommer til uttrykk gjennom negativt ladede ord og uttrykk. For eksempel gjennom adjektiver med negativ betydning og gjennom verb (eks. hate).

Kilder

Egne opplevelser: hvilke opplevelser knyttet til 22.juli har formet deres historiebevissthet
Jevnaldrende: hva har blitt sagt mellom jevnaldrende.

Media: hvilke mediekilder oppgir de å ha brukt, og hvordan det kommer til syne i deres fortellinger.

Skole: hva de sier om skolen i forbindelse med 22.juli

Familie: familiens rolle som informasjonsgiver og samtalepartner

5.3 Etiske hensyn

Dette er en studie av ungdommers fortellinger om 22.juli. Det er i møtet med disse ungdommene at denne oppgaven får sin mening. I møtet med mennesker må en ta etiske hensyn. I forhold til denne studien har jeg prøvd å vise etiske hensyn gjennom hele prosessen, i planlegging, i gjennomføring av intervju, i transkribering og rapportering.

I forbindelse med planlegging tok jeg aller først kontakt med NSDStat, jeg fikk her klarsignal til å gjennomføre studien. Andre etiske hensyn i denne fasen var å forsikre meg om at intervjudeltakerne ikke var direkte berørt av 22.juli. Dette for at denne studien var ment til å undersøke hva ungdommer generelt tenker om 22.juli. Intervjuguiden var dermed lagt opp på en slik måte at det kanskje ikke ville vært etisk forsvarlig å bruke den på direkte berørte

ungdommer. Videre fikk ungdommene et informasjonsskriv hvor de ble informert om studiens bakgrunn, hensikt og rapportering.⁷⁰

For å holde konfidensialitetsprinsippet ble intervjuopptakene slettet etter at de var ferdig transkriberte. I transkripsjonene blir utsagn som kan identifisere ungdommene anonymisert. Dette gjelder for eksempel opplysninger om arbeidsplass. Jeg skriver da for eksempel (Butikk) i stedet for (Euro sko).

Hva gjelder rapportering så har ungdommene i den empiriske studien fått navn Gutt 1, Jente 1, Gutt 2, Jente 2 og Gutt 3. Rekkefølgen her er tilfeldig, og er ikke den samme som rekkefølgen de ble intervjuet i.

⁷⁰ Se vedlegg 1: Informasjonsskriv

Del 3- Den empiriske undersøkelsen

6. Gutt 1 sine fortellinger om 22.juli

6.1 Handlingssammendrag

En høyreekstremistisk nordmann ved navn Anders Behring Breivik utførte et terrorangrep hvor han først detonerte en bombe i Oslo, og så drepte mange ungdommer på AP sin ungdomsleir. Angrepet tok livet av ca 80 mennesker. Gjennom angrepet ville gjerningsmannen få fram politikken sin og inspirere til andre angrep. Han ble tatt etter tre timer og senere dømt til fengsel.

Etter angrepet stod det norske samfunnet sammen, folk deltok i demonstrasjonstog og rosetog. Nasjonalismen i samfunnet var kraftigere i tiden like etterpå. Terrorangrepet førte til at innvandrere ble mer inkludert, noe som viste at Breivik sin plan ikke fungerte. Terrorangrepet førte også til at mange ble mer politisk engasjerte, særlig ungdommer.

Samtidig er det mange i det norske samfunnet som deler noe av Breivik sitt politiske syn, særlig med tanke på innvandring, dette kan i framtiden føre til nye terrorangrep. Dersom det fortsetter å være en like liberal innvandringspolitikk i Norge kan dette føre til sammenstøt mellom muslimske fundamentalister og høyreekstremister som Breivik.

6.2 Tidsdimensjoner hos Gutt 1

Fortid- Erindrende funksjon

Tiden før 22.juli

Gutt 1 sier lite om tiden før 22.juli. Nevner at mange hadde et negativt syn på innvandrere, og at Breivik sine politiske synspunkter ikke var unike i norsk sammenheng: *”Ja, det er jo bare å ha snakket med folk før 22.juli så legger man fort merke til at det var en del som har., samme mening som han har.”*⁷¹

22.juli og dagene like etterpå

Han hørte om terrorangrepet like etter at det var kjent at det var gått av en bombe i Oslo. Hans første tanke var at det var blitzere eller muslimer som stod bak. Senere hørte han om Utøya,

⁷¹ Vedlegg 3: nr. 54

og at det var en nordmann som stod bak. Slik beskriver han dette: ”..når de først viste at det var på Utøya, da skjønnte jeg da, da var det mest sannsynligvis en høyreekstrem..”⁷² Han forklarer ikke denne koblingen direkte, men ut i fra at han mener at motivet for terrorangrepet var å bekjempe sosialismen, vil det være logisk at et angrep mot Ap var forårsaket av en høyreekstremist. Han viser på den måten at han kobler tidligere hendelser til det som skjedde 22.juli.

Han ble bedt om å gjenfortelle hva som skjedde 22.juli 2011 slik han ville fortalt det til noen som aldri hadde hørt om det. Slik svarte han da: ”Nei, jeg ville jo sagt det var en norsk høyreekstremist da.., som sprengte av en bombe i Oslo, for så å så kjørt til en ungdomsleir for et parti, og så skjøt ungdommen der. For så å bli tatt tre timer senere med ca 80 døde.”⁷³ Her gir han en objektiv redegjørelse for hva som skjedde, og har med fakta om både antall drepte og hvor lang tid det tok før han ble tatt. Han gir ikke så mange detaljer om hva som faktisk skjedde under terrorangrepet, verken i regjeringskvartalet eller på Utøya.

Han gir litt flere beskrivelser av terrorangrepet da han ble spurt om hvem som var helter og skurker i tragedien. Der nevner han at det var en del innvandrere som sprang tilbake for å redde søskena sine på Utøya, dette nevner han når han ble spurt om hvem som var heltene i tragedien.⁷⁴ Noen andre helter han trekker fram er menneskene som kjørte i båt for å redde ungdommer opp av vannet, om dem sier han: ”.. de campinggjestene som faktisk kjørte båt, de risikerte jo å bli skutt ned, for så å gå og redde folk opp av vannet”.⁷⁵

Ellers nevner han også at politiet brukte lang tid på å komme ut til Utøya, og han kommer med undringer over hvorfor de ikke skjøt Breivik fra helikopter eller lånte en båt.⁷⁶ Ut over det kommer han ikke med flere beskrivelser av hva som faktisk skjedde under terrorangrepet. Det han husker fra tiden like etter var at alle snakket om det, og mange prøvde å finne ut om de kjente noen der. Han ble spurt om hvordan samfunnet reagerte på terrorangrepet, slik svarte han på det: ” Det var jo at en stod samla mot.., mot angrepa. Og så, istedenfor å sitte å gi skylden til alt og alle så tok de jo mest på han Breivik og..., satte han for retten, og ikke

⁷² Vedlegg 3: nr. 10

⁷³ Vedlegg 3: nr. 28

⁷⁴ Vedlegg 3: nr. 82

⁷⁵ Vedlegg 3: nr. 96

⁷⁶ Vedlegg 3: nr. 100

*sånn som i andre land hvor de ofte kan gå litt av skiftet.”*⁷⁷ Han peker her på at samfunnet la skylden der den hørte hjemme, i motsetning til andre land som har opplevd liknende. Han sammenligner senere 22.juli med 9/11, og peker på at en forskjell mellom terrorangrepene var at de gikk til krig mot to andre land.⁷⁸

I forbindelse med spørsmål om minnesmarkeringene som fant sted i dagene like etter 22.juli sa han folk ble mer nasjonalistiske, slik svarte han på et oppfølgingsspørsmål om denne nasjonalismen:

Intervjuer: Hva mer kan du si om nasjonalismen?

Gutt 1: Ja, plutselig var det jo, folk satt jo og snakket om hvor fantastisk samfunn de hadde, de fikk mer troen på Norge, og en del fikk mer troen på AP faktisk.⁷⁹

Når han snakker om hvordan samfunnet stod sammen inkluderer han ikke seg selv, han bruker ord som ”folk”, ”de” og ”en”. Han deltok heller ikke noen minnesmarkeringer selv. Dette tyder på et distansert forhold til denne delen av fortiden.

De første månedene etter terrorangrepet

Det han trekker fram fra månedene etterpå er hvordan folks stod sammen, og at folk ble mer inkluderende. På spørsmål om hvem som var heltene i tragedien trakk han fram statsministeren, han sier blant annet: *”...samfunnet som helhet tror jeg faktisk jeg ser på Jens Stoltenberg som en av heltene, for han behandla faktisk situasjonen ganske bra.”*⁸⁰ Han begrunner dette med at statsministeren holdt mange taler hvor han blant annet oppmuntret folk til å stå sammen. Gutt 1 har også et inntrykk av folk også stod mer sammen, et eksempel på hans oppfatning av dette er når han snakker om hvordan nasjonen ble mer inkluderende mot mennesker med innvandrerbakgrunn:

Gutt 1: Utlendinger tror jeg faktisk følte seg litt mer inkludert kan man si, første månedene etterpå.

Intervjuer: Hvordan da?

Gutt 1: Det var jo mye sånn at nå skal nordmenn og utlendinger holde sammen og.. Breivik sin taktikk funka jo ikke akkurat mot å få nordmenn mer sinte på utlendinger, det gikk jo litt mer motsatt kan man si.

⁷⁷ Vedlegg 3: nr. 58

⁷⁸ Vedlegg 3: nr. 120

⁷⁹ Vedlegg 3: nr. 113-114

⁸⁰ Vedlegg 3: nr. 82

Her viser han en tanke om at Breivik sitt motiv var å få mennesker i Norge mer negativt innstilte til innvandrere, men sier så at heller det motsatte skjedde. Samtidig signaliserer han også at denne inkluderingsmentaliteten ikke varte lenger enn noen måneder.

Han trekker fram at det ble snakket mye om terrorangrepet, både i media, privat og på skolen.

På spørsmål om hvem han pratet om terrorangrepet med svarte han: ” *Det er vel alle, det er jo, var litt vanskelig å unngå å snakke om det de neste dagene og første halvåret på skolen.* ”⁸¹

På spørsmål om hva de snakket om sa han: ” *Det var jo det som skjedde og hvordan Breivik, hvilken straff han skulle få, og at det skulle vises støtte for AUF* ”.⁸²

Rettsoppgjøret

Som nevnt tidligere trekker Gutt 1 fram at det var mye snakk om hvilken straff Breivik skulle få, både i media og privat. Slik beskriver han denne perioden: ” *Jeg ville jo sagt det ble et lite hylekor mellom om han skulle havne i fengsel eller bli regna som psykisk gal* ”.⁸³ Samtidig stilte han spørsmål om hvorvidt saken var pågående ennå, noe som viser bruddstykker i hans bevissthet rundt 22.juli. Senere i intervjuet fikk han spørsmål som gikk direkte på Breiviks dom:

Intervjuer: Anders Behring Breivik ble erklært tilregnelig og dømt til forvaring, hva tenker du om den dommen?

Gutt 1: Best ville jo vært om han fikk livstid, men forvaring kan jo bli livstid, eh..., tror ikke at han er psykisk syk, så synes det er en bra dom.

Intervjuer: Husker du, var det mye snakk om dommen under rettsprosessen? Tenkte du noe på hva den burde bli?

Gutt 1: Jeg trodde det skulle bli til at han var utilregnelig, var jo ikke det jeg håpte det skulle bli..., men det ble jo heldigvis ikke det. I ettertid, de fleste var jo fornøyde med at han fikk sin straff, det var jo, vet jo noen som mente han burde fått, blitt hevet inn på psykisk fengsel.

⁸¹ Vedlegg 3: nr. 134

⁸² Vedlegg 3: nr. 136

⁸³ Vedlegg 3: nr. 32

Her kommer det ennå tydeligere fram at han var opptatt av rettsoppgjøret, han hadde gjort seg tanker om hva som kom til å skje, og når han fikk dommen presentert husket han hvordan den ble, og kunne da hente fram tanker om hva han syntes om det. Samtidig peker den første responsen hans mot at han fikk minsket interesse av saken mot slutten, siden han først ikke var sikker på om saken var avsluttet. Han signaliserer også noen tanker han gjorde seg om hvordan samfunnet i øvrig reagerte på dommen, med at de fleste var fornøyde.

Nåtid – diagnostiserende funksjon

Som nevnt mener han at den første reaksjonen med å stå sammen, fort gikk over. Samfunnet i dag beskriver han som tilnærmet likt som det var før 22.juli, men han peker på noen områder hvor ting har endret seg. Han sier blant annet at mennesker har måttet være mer politisk korrekte etter 22.juli.

Intervjuer: Hva vil det si å være politisk korrekt i dag tenker du?

Gutt 1: Det blir jo mye av de meningene som er innenfor partiene, mellom Sv til Høyre, du..., du skal egentlig ikke helt si imot innvandring og integrering, det er jo den første viktige tingen. Du skal heller ikke si så mye mot islam heller, det er jo det..., de som kommer kraftig frem.⁸⁴

Han trekker samtidig fram at han tror det er mange som ikke deler dette synet. Da han ble spurt om det norske samfunnet på noen måte var annerledes i dag enn det var før, sa han blant annet: *"Det er jo ikke så lett lenger å si at du er mot innvandring som det var tidligere."*⁸⁵

Gutt 1 sier også at dersom noen viser slike holdninger kan folk ta opp terrorangrepet: *"Nei, det er jo en del folk som, det er jo noen, ikke spesielt mange da, som kommer med de her flotte kommentarene: "åh er du enig i Breivik eller?""*⁸⁶

Han ble spurt om han mente Norge hadde blitt mer demokratisk og åpent etter 22.juli, slik Stoltenberg sa nasjonen skulle kjempe for å bli, Gutt 1 sier han ikke synes det har blitt det: "... en annen ting er at partiene stadig blir jo likere og likere, som gjør at det blir mindre demokrati, men det er jo kanskje, ikke helt bevisst sak."⁸⁷ Det at han både sier at folk må være mer politisk korrekte, og at partiene blir stadig likere, tyder på at han synes samfunnet er annerledes i dag, og at det går mot et utad mer homogent samfunn hva gjelder politikk og

⁸⁴ Vedlegg 3: nr.. 144

⁸⁵ Vedlegg 3: nr. 66

⁸⁶ Vedlegg 3: nr. 68

⁸⁷ Vedlegg 3: nr. 90

meninger. Samtidig peker han på at mange, og han nevner da spesielt folk på sin alder, ikke deler dette politiske synet.

Han fikk spørsmål om han trodde enkeltpersoner i samfunnet var annerledes i dag enn før terrorangrepet, på det svarte han: ” *Tror de har blitt mer bevisst på at det kan skje terror, en del har jo faktisk blitt mer politisk bevisste., i alle partiene faktisk.* ”⁸⁸ Her trekker han fram at mennesker er preget av at det har skjedd et terrorangrep, at folk kanskje frykter at det skal skje igjen. Samtidig sier han også at folk har blitt mer politisk bevisste, noe som på en måte står i kontrast til hva han tidligere sa om at partiene stadig blir likere.

Andre ting han peker på ved samtidens Norge er strengere lover for bruk av internett, særlig med tanke på piratkopiering. Hans uttalelser om samtiden peker mot en oppfattelse av at samfunnet i dag har flere føringer på ulike områder enn hva det hadde før 22.juli.

Framtid - Antesiperende funksjon

Gutt 1 ble spurt om hva han tror hans generasjon vil tenke om terrorangrepet som voksne: ” *At det var vel den viktigste hendelsen i ungdomstida.* ”⁸⁹ Det viser et syn på at han tror terrorangrepet vil ha betydning framover i tid. Etter at alle spørsmålene i intervjuguiden var stilt ble han spurt om det var noe mer han ville si. Da tok han opp frykten for at dette ville skje igjen i framtiden:

Noe jeg faktisk vil si er, jeg tror faktisk dette terrorangrepet er det første av mange dessverre, for sånn som samfunnet beveger seg med mye innvandring, det vil jo for eksempel når det kommer mye muslimsk innvandring og, det vil føre til at du får flere grupper som *Profetens Ummah*, men du vil også få flere Breiviker som vil slåss mot dette, så jeg tror terror kommer til å bli vanligere i Norge og hele Europa, spesielt når pengeinntektene til Norge begynner jo å avta, blir jo kanskje en stund til, så tror jeg jo, vi er jo, vi nærmer oss jo noe som kanskje kan bli regnet som overbefolkning en gang, så det vil jo få mange grupper som vil være motsigende til hverandre⁹⁰

Han uttrykker her en frykt for at det skal skje igjen i framtiden, og begrunner dette med økt innvandring, da særlig innvandrere med muslimsk tro, kombinert med dårligere økonomi i

⁸⁸ Vedlegg 3: nr. 70

⁸⁹ Vedlegg 3: nr. 170

⁹⁰ Vedlegg 3: nr. 174

Norge. Han aner også mulighetene for at Norge skal bli overbefolket. Han ser her for seg at denne spenningen mellom innvandrere og nordmenn kan føre til en kamp.

Samspill mellom tidsdimensjonene

I Gutt 1 sin beretning om 22.juli er samspillet mellom tidsdimensjonene spesielt tydelig på noen områder, da spesielt når han reflekterer over hva som forårsaket terrorangrepet, hvordan samfunnet er i dag og når han videre tenker hva samfunnet bør gjøre for å unngå liknende hendelser. I følge Gutt 1 gikk Breivik til et så drastisk skritt fordi han ikke ble hørt: ” *Breivik han mente jo selv han gjorde det for han ikke ble hørt*”.⁹¹ Gutt 1 sier videre at dersom mennesker med ekstreme meninger ble sluppet til i debatten så ville da kanskje holdt seg der, i motsetning til å utføre terrorangrep. Han sier videre at i dag slipper ikke alle til i debatten, dette begrunner han med hvordan TV-debatter fungerer på NRK: ” *der man har en eller to folk som snakker om det ene og seks andre som står og snakker helt imot de, pluss programlederen*.” Og skal debattene i framtiden ha preventiv virkning må de altså gjøres motsatt av hvordan de gjøres i dag. I dette resonnementet er det et tydelig samspill mellom alle tidsdimensjonene: det at Breivik ikke ble hørt (fortid), var medvirkende til terrorangrepet (fortid), i dag slipper heller ikke alle til i debatten (nåtid), noe som kan føre til flere terrorangrep (framtid).

Et annet eksempel er når han sier han tror terrorangrepet 22.juli var det første av mange⁹². Økt innvandring førte til terrorangrep i fortiden, og det er fremdeles mye innvandring i dag, som kan føre til flere terrorangrep i framtiden. Han peker på at innvandring fører med seg mye kriminalitet, og han viser til andre land for å vise hvordan retningen for Norge kan se ut: ” *Norge går det forholdsvis greit nok for tiden, mens for eksempel Sverige, England og Frankrike så har det jo ført til ghettoer og mye vold, kriminalitet og mye som ikke passer helt inn i et europeisk samfunn* ”⁹³ Løsningen han først presenterer på dette er å stoppe innvandring, men kommer så på at det allerede er mange innvandrere i Norge: ” *vi kan jo ikke akkurat kaste ut de som allerede er her, så de vil jo fremdeles, må fremdeles finne en måte å bekjempe dette på*.. ”⁹⁴ Her bruker han verbet ”å bekjempe”, noe som kan vise tilbake på den kampen han ser for seg kan komme mellom muslimske fundamentalister og

⁹¹ Vedlegg 3: nr. 166

⁹² Vedlegg 3: nr. 174

⁹³ Vedlegg 3: nr. 176

⁹⁴ Vedlegg 3: nr. 176

høyreekstremister. I dette eksempelet ser han på innvandring i lys av fortidens erfaringer, hans opplevelser av nåtiden og hans perspektiv på framtiden.

Omdreiningspunktet i Gutt 1 sin fortelling er innvandring. Han trekker her linjer tilbake i tid for å vise hvilken rolle innvandringspolitikken hadde for Breiviks handlinger, han trekker så linjer fra dagens samfunn framover i tid for å vise hvordan det kan gå. Her trekker han også paralleller til situasjoner i andre land, som at innvandring har ført til ghettoer i Frankrike. Innvandringspolitikk er et tilbakevendende tema i hans beretning, og kan dermed sies å være et sentralt tema i hans historiebevissthet knyttet til terrorangrepet. I skjemaet nedenfor vises en oversikt over tidsdimensjonene knyttet til terrorangrepet, dette med utgangspunkt i innvandringspolitikk.

	Fortid <i>Erindrende funksjon</i>	Nåtid <i>Diagnostiserende funksjon</i>	Framtid <i>Antesiperende funksjon</i>
22.juli	Liberal innvandringspolitikk, mange var negative til dette, de slapp ikke til i debatten, Breivik utførte terrorangrepet for å få fram sitt budskap.	Et samfunn preget av politisk korrekthet. Fremdeles liberal innvandringspolitikk, fremdeles mange som vil ha en strengere innvandringspolitikk, fremdeles slipper ikke alle til i den nasjonale debatten	Dagens politikk vil føre til overbefolkning, og sammenstøt mellom muslimske fundamentalister og høyreekstremister.

6.3 Innhold – Kunnskap og følelser knyttet til ulike elementer i fortellingen om 22.juli *Terrorangrepet*

Handling

På spørsmål om hvordan han ville gjenfortalt terrorangrepet svarte han: ” *Nei, jeg ville jo sagt det var en norsk høyreekstremist da., som sprengte av en bombe i Oslo, for så å så kjørt til en ungdomsleir for et parti, og så skjøt ungdommen der. For så å bli tatt tre timer senere med*

ca 80 døde.”⁹⁵ Dette utsagnet gir en objektiv redegjørelse av hva som skjedde, han har med hovedpunktene i hva som faktisk skjedde, som fakta om at det var ca. 80 døde og at det gikk tre timer før han ble tatt. Beskrivelsen av handlingen har hovedtyngden på fakta, ikke følelser.

Motiv

På spørsmål om hva han tenker var grunnen til at Breivik utførte terrorangrepet svarte han: ”*Det var jo... egentlig en ganske syk ide kan man si, for å få frem politikken hans og kanskje klare å inspirere til flere sånne angrep. I Norge.*”⁹⁶ På spørsmål om hva slags politikk Breivik stod for svarte Gutt 1: ”*Han vil jo ha et.., litt kapitalistisk samfunn med eh.., mindre innvandrere, strengere innvandrerkontroll, og ja.. mer kristent samfunn og, der kristendommen kommer sterkere frem.*”⁹⁷ Motivet blir således en kombinasjon av politikk og religion, i følge Gutt 1 utførte Breivik terrorangrepet for å påvirke politikken i landet og styrke kristendommens posisjon.

Gutt 1 kaller ideen om terrorangrepet for ”syk”, men sier samtidig at politikken ikke er ”*spesielt syk politikk*”⁹⁸ Han sier videre at han ikke har så mye imot politikken til Breivik, noe som tyder på at han identifiserer seg med deler av denne politikken. Han redegjør for motiv har dermed tydelige innslag av både kunnskaper og følelser.

Anders Behring Breivik

Da han ble bedt om å fortelle om Breivik svarte Gutt 1: ”*..han var 35 år gammel, eh.. tidligere FRP-medlem som.. var fra Oslo.. og ikke helt passet inn i samfunnet. Og gikk ganske ekstreme veier for å få frem meningene sine.*”⁹⁹ Her legger han fram fakta om alder og tidligere politisk tilhørighet, han forteller også at Breivik ikke passet inn i samfunnet, noe som mer er et uttrykk for Gutt 1 sin tolkning av Breivik. I intervjuet ble Gutt 1 spurt om det var noen spesielle nyhetsoppslag som gjorde spesielt inntrykk på ham, da trakk han fram en sak om Breivik sitt liv. Slik fortalte han om dette:

Det var faktisk når de viste Breivik sitt liv, det viste jo egentlig en ambisiøs, normal fyr kan man jo si, som begynte på et tidspunkt, på grunn av mye fiasko innen...såne forskjellige

⁹⁵ Vedlegg 3: nr. 28

⁹⁶ Vedlegg 3: nr. 46

⁹⁷ Vedlegg 3: nr. 50

⁹⁸ Vedlegg 3: nr. 48

⁹⁹ Vedlegg 3: nr. 38

konkurransemarkeder, at han også fikk en litt mer ekstrem mening, mente mye var sosialismens skyld.¹⁰⁰

Her forteller han historien om en normal ung mann, som etter nederlag i arbeidslivet utvikler ekstreme meninger. Hans utsagn om Breivik bærer preg av både faktakunnskaper og egne vurderinger og tolkninger.

Offer

Gutt 1 ble spurt om hvem som var offer i denne tragedien, slik svarte han på dette: ”*Offer ja.., det åpenbare er jo AUF, de ble jo veldig kraftig redusert i antall.*”¹⁰¹ Det første han trekker fram er altså den politiske ungdomsorganisasjonen, og han tenker da på angrepet på Utøya og ikke bomben i regjeringsskvartalet, han begrunner dette med at de fikk medlemstallet sitt redusert. Videre svarer han:

Eh..den norske staten generelt var jo offer, men jeg ser egentlig ikke så mye bortsett i fra de som ble sånn ramma, familiene til de som var på Utøya, de som var på Utøya og venner og sånn, så er det jo egentlig ikke så mange som er offer. Vi kan jo si at hele det norske samfunnet generelt var offer.”

Her ser han på offerbegrepet både i et makro- og mikroperspektiv. Han sier først at staten var et offer, noe som setter terrorangrepet i et større perspektiv, men han sier samtidig at det var de som ble rammet som følge av angrepet på Utøya som er de virkelige ofrene. Likevel avslutter han med å si at det norske samfunnet var et offer. I den siste setningen viser han noe som tolkes som identifisering med det kollektive fellesskapet ved å si ”vi”.

Helter

Da han ble spurt om hvem som var heltene i tragedien trakk han først frem mennesker som var på Utøya under angrepet: ”*Det var..de jeg ser på var faktisk en del av de utlendingene på Utøya som faktisk ofte sprang tilbake for å beskytte søskena og litt av hvert*”.¹⁰² Her er han inne på enkeltpersoner som gjorde en heroisk innsats under terrorangrepet. Senere i intervjuet kom han på andre personer han mener var helter under selve terrorangrepet: ”*Det kom jeg på nå, noen av de andre heltene jeg skulle nevne tidligere faktisk, de campinggjestene som*

¹⁰⁰ Vedlegg 3: nr. 128

¹⁰¹ Vedlegg 3: nr. 98

¹⁰² Vedlegg 3: nr. 82

faktisk kjørte båt, de risikerte jo å bli skutt ned, for så å gå og redde folk opp av vannet.”¹⁰³ I begge eksemplene bruker han ordet ”faktisk”, dette ordet viser hvor utrolig han syntes deres innsats var, og han lever seg inn i båtturistenes situasjon ved å peke på at de faktisk kunne blitt drept.

Etter å ha vært inne på enkeltpersonene som bidro under terrorangrepet så han på det i et større perspektiv: ” *samfunnet som helhet tror jeg faktisk jeg ser på Jens Stoltenberg som en av heltene, for han behandla faktisk situasjonen ganske bra.* ”¹⁰⁴ Dette begrunnet han med talene Stoltenberg holdt for å få folket til å stå sammen. Han trekker også fram Breivik sin forsvarer Geir Lippestad som en av heltene: ”*Han var jo advokaten til Breivik, og selv om han var advokaten hans, så sa han jo ikke akkurat at det var bra at han hadde gjort det, men prøvde jo å forsvare han til de evnene han kan då,..* ”. ¹⁰⁵

Heltene han trekker fram befinner seg i ulike tidsdimensjoner, noen var helter under selve angrepet, mens Lippestad sin rolle utspilte seg gjennom et helt år etterpå.

Skyld

Gutt 1 ble spurt om hvem som var skurkene i tragedien, her svarte han: ” *den første åpenbare er jo Anders Behring Breivik, det er det jo nok.* ”¹⁰⁶ Videre i samme punkt drøfter han hvorvidt politiet kan oppfattes som skurker, han bringer dem selv på banen ved å si at de ikke kan oppfattes som skurker, men snakker videre om at de kom veldig sent til Utøya. Dette tyder på et ambivalent forhold til politiets innsats under terrorangrepet.

Han ser som nevnt flere grunner til at Breivik utførte terrorangrepet, og en ting han tar opp flere ganger er at personer som Breivik ikke slipper til i debatten, og at det bidro til at han utførte terrorangrepet, ut i fra dette resonnementet vil også noe av skylden ligge på samfunnet som ikke har sluppet de stemmene til i debatten.

Gutt 1 tar flere ganger opp innvandring, da med tanke på at han mener økt innvandring gir støtte sjanse for terror.¹⁰⁷ Han tolker også Breivik slik at innvandring til Norge var en av årsakene til at han utførte terrorangrepet. Også ut i fra dette bærer samfunnet en grad av ansvaret for terrorangrepet.

¹⁰³ Vedlegg 3: nr. 96

¹⁰⁴ Vedlegg 3: nr. 82

¹⁰⁵ Vedlegg 3: nr. 94

¹⁰⁶ Vedlegg 3: nr. 96

¹⁰⁷ Vedlegg 3: nr. 174

Samfunnets umiddelbare reaksjon på terrorangrepet

Gutt sier ikke så mye om samfunnets umiddelbare respons på angrepet. Det han sier er at han selv trodde det var muslimer eller blitzere som stod bak.¹⁰⁸ Da han ble spurt om hva han husket fra tiden like etter terrorangrepet svarte han: ”.. *alle snakket om det så klart. Var jo, alle nevnte jo hvor trist det var med Utøya, og mange prøvde og å finne ut om de kjente noen som var der.*”¹⁰⁹

Kontekst

Terrorangrepets effekt på det norske samfunnet

En kortvarig effekt var økt oppslutning om AP, øket inkludering av innvandrere og styrket nasjonalisme. Det som henger igjen i dag mener han er økt bevissthet rundt faren for terrorangrep, mer politisk engasjement, men også en forventning fra samfunnet om å opptre mer politisk korrekt, særlig i forhold til innvandring.

Sammenlignbare hendelser

Gutt 1 ble spurt om terrorangrepet minnet ham om noe andre historiske hendelser, det første han trakk fram da var 9/11, her trekker han fram både likheter og ulikheter. En likhet han ser mellom terrorangrepene er at begge rammet viktige symboler for landet. I USA rammet angrepet World Trade Center, som han ser som et symbol på deres økonomiske suksess. På samme måte rammet terrorangrepet på Utøya et viktig symbol for Norge, barna. Han sier: ”*ungene er jo i Norge generelt symbolet på Norge, det ser vi jo i 17.mai-toget, at nordmenn er jo veldig stolte av ungdommene og ungene i landet.*”¹¹⁰ Han sier også at forskjellen mellom de to hendelsene var at USA senere gikk til krig mot Afghanistan og Irak, men sier videre at siden det var en nordmann som utførte angrepet her, så slapp Norge å gå til krig.

Denne sammenligningen viser elementer av både fakta og følelser, han har med fakta om begge terrorangrepene, som hvilke land USA erklærte krig mot, samtidig tolker han situasjonen på en egen måte, han trekker fram symbolikken bak angrepene. Her viser han identifikasjon når han sier at ”vi” ser det i 17.mai-toget.

Gutt 1 trekker også fram en nasjonal hendelse han mener kan minne om 22.juli: ”.. *der noen nynazister knivstakk en utlending.. i Oslo, det er jo ofte det som trekker litt kontrasten, litt*

¹⁰⁸ Vedlegg 3: nr. 8

¹⁰⁹ Vedlegg 3: nr. 60

¹¹⁰ Vedlegg 3: nr. 120

sånn rasistisk vold, det er jo egentlig det jeg ser med det.”¹¹¹ Ut i fra konteksten tolker jeg Gutt 1 slik at når han sier kontrast, så mener han at likheten er at begge angrepene var rasistisk motivert.

Han ble også spurt om Breivik minnet han om noen historiske personer: ” *Den første jeg vil jo trekke litt er jo Hitler, ikke så glad i utlendinger eller sosialismen.*”¹¹² Ved å trekke fram Hitler kan en også si at angrepet også minner ham om 2.verdenskrig.

Minnesmarkeringer

Gutt 1 tar ikke opp noen av minnesmarkeringene selv, men uttaler seg om dem ved direkte spørsmål. Han nevner at folket stod samlet, at Jens Stoltenberg holdt mange taler og at folk gikk i demonstrasjoner, men han tar ikke selv opp ord som rosetog eller minnesmarkeringer før etter han ble spurt om dem. Da han ble spurt om hva han tenkte om markeringene som fant sted etter 22.juli svarte han: ” *Rosetogene synes jo egentlig var flotte initiativ, der de fleste som hadde tid gikk jo sammen om å gå i tog å vise støtte til ofrene.*

Minnesgudstjenestene..., de har jeg egentlig ikke hørt så mye om, har jo ikke jeg sett på..”¹¹³ Gutt 1 hadde her i mitt spørsmål fått rosetog og minnesgudstjenester som eksempel på minnesmarkeringer. Han sier at rosetogene var flotte initiativ, og peker på at funksjonen med dem var å vise støtte til ofrene. Minnesgudstjenestene har liten betydning for Gutt 1.

Han ble videre spurt hva han tenkte om andre former for markering, slik som å ha norsk flagg på Facebook-profiler, slik svarte han på det: ” *Det er jo flotte tanke, det er jo..., vet ikke helt hva jeg skal si om det, hadde jo ikke sånn selv, men det var jo for å vise støtte til ofrene, litt nasjonalisme kan man si.*”¹¹⁴ Han tolker også dette som en måte å vise støtte til ofrene, men også som nasjonalisme. Videre om denne nasjonalismen sier han: ” *Ja, plutselig var det jo, folk satt jo og snakket om hvor fantastisk samfunn de hadde, de fikk mer troen på Norge, og en del fikk mer troen på AP faktisk.*”¹¹⁵

Gutt 1 viser ikke til så mye fakta om minnesmarkeringene. Når han snakker om demonstrasjoner er det mulig han mener rosetog. Han kobler heller ikke talene Jens Stoltenberg holdt til minnesmarkeringene han holdt dem på. Han sier målet med

¹¹¹ Vedlegg 3: nr. 122

¹¹² Vedlegg 3: nr. 123

¹¹³ Vedlegg 3: nr. 106

¹¹⁴ Vedlegg 3: nr. 112

¹¹⁵ Vedlegg 3: nr. 114

markeringene var å vise støtte til ofrene, og nevner også nasjonalisme som en faktor. Ved å omtale nasjonalismen som noe ”folk” og ”de” holdt på med viser han at han ikke identifiserer seg med denne nasjonalismen. Gutt 1 deltok ikke heller selv på noen minnesmarkeringer.

Rettsoppgjøret

Som nevnt tidligere var Gutt 1 usikker på rettssakens status i dag, han var ikke sikker på om den var avsluttet. På spørsmål om samfunnets reaksjon på terrorangrepet tok han opp rettsaken, han viste her til at i Norge ble Breivik satt for retten i motsetning til det han kaller ”gå av skafet”.¹¹⁶ På direkte spørsmål om hva han syntes om dommen svarte han: ” *Best ville jo vært om han fikk livstid, men forvaring kan jo bli livstid, eh..., tror ikke at han er psykisk syk, så synes det er en bra dom.*”¹¹⁷ Gutt 1 sier her han syntes det var en god dom, dette begrunner han med at Breivik ikke ble erklært utilregnelig. Han sier senere:

Gutt 1: Jeg trodde det skulle bli til at han var utilregnelig, var jo ikke det jeg håpte det skulle bli..., men det ble jo heldigvis ikke det. I ettertid, de fleste var jo fornøyde med at han fikk sin straff, det var jo, vet jo noen som mente han burde fått, blitt hevet inn på psykisk fengsel.

Han sier her at han fryktet at Breivik skulle bli erklært utilregnelig, og uttrykker positivitet for at Breivik ikke ble det. Han sier at majoriteten var fornøyde med dommen, men at noen mener han skulle fått det han kaller ”*psykisk fengsel*”. Med dette uttrykket referer han kanskje till tvunget psykisk helsevern, som var noe det lenge var snakk om at var det Breivik skulle dømmes til.

Han ble spurt om hvilken straff han mener Breivik hadde fortjent, han sa da: ”*Ja, jeg synes jo fengsel i Norge er alt for bra så, litt sånn, tvangsarbeid kanskje, nei, eh..., ikke akkurat sånn som det er nå, der han kan sitte på PC og skrive ditt og datt, og treningssenter.*”¹¹⁸ Han trekker her fram faktaopplysninger han har hørt om Breivik sitt soningsforhold, som at han får benytte PC og kan trene på treningsrom, og sier at dette er for bra, han tar opp tvangsarbeid, men avfeier så den tanke. Videre i samme utsagn reflekterer han over det at Breivik sitter i isolat, på den ene siden sier han det er uhumant, men tenker så på risikoen ved å la Breivik være sammen med andre fanger. Han konkluderer med at det han hadde fortjent var dårligere soningsforhold.

¹¹⁶ Vedlegg 3: nr. 58

¹¹⁷ Vedlegg 3: nr. 156

¹¹⁸ Vedlegg 3: nr. 158

Han ble spurt om hva han tenker om det norske rettsvesenet i etterkant av denne saken, på det svarte han: ” *Jeg synes jo fremdeles noe jeg alltid har syns, det er jo alt for snilt, til voldtekt og bli slått ned, det dømmes jo med alt for lite.* ”¹¹⁹ Han sier her han synes rettsvesenet ikke er strengt nok, og trekker fram spesielt to typer lovbrudd han synes det blir gitt for lave straffer i forhold til.

Gutt 1 sine utsagn om rettsoppgjøret indikerer at han er relativt fornøyd med dommen og straffen, han er fornøyd med at han ble erklært tilregnelig og tilfreds med at forvaringen kan bli livsvarig. Samtidig synes han strafferammen burde vært høyere, både i denne saken og andre saker. De synspunktene kommer fram både ved bruk av fakta, som om soningsforhold, men også gjennom hans vurderinger, som at voldtekt gir alt for lav straff, dette vitner om emosjonell engasjering i temaet.

Fiendebilder

Da Gutt 1 hørte det var gått av en bombe i Oslo sier han at han gjorde seg noen tanker om hvem som stod bak: ” *Nja, jeg tenkte at det må være muslimer eller blitzere.* ”¹²⁰ Dette tyder på at det er de gruppene han ser for seg kan utføre et terrorangrep i Norge, de gruppene kan da sies å være aktører i hans fiendebilder. Gutt 1 tar i flere sammenhenger opp innvandring, og sier blant annet at innvandring vil føre til økt kriminalitet og flere grupper som *Profetens Ummah*.¹²¹ Han maler her opp innvandring, og spesielt muslimsk innvandring, som en mulig fiende for samfunnet.

Løsning

Gutt 1 ser for seg at framtiden kan bli preget av sammenstøt mellom muslimske fundamentalister og høyreekstremister, det er dermed ingen løsning ennå.

Skjematisk oversikt over kunnskap og følelser tilknyttet innhold:

	Kunnskap Fakta og myter	Følelser Empati og identifisering/ Negative følelser
<i>Terrorangrepet</i>		

¹¹⁹ Vedlegg 3: nr. 162

¹²⁰ Vedlegg 3: nr. 8

¹²¹ Vedlegg 3: nr. 174-176

Handling	Breivik detonerte en bombe i Oslo, og drepte så personer på Utøya med skytevåpen. Drepte 80 mennesker. Tatt etter tre timer.	Forteller om overraskelse da han først hørte om det.
Motiv	Politisk og religiøst motivert. Et hovedmål var å få nasjonen mer negativt innstilt til innvandring.	Kaller terrorangrepet for en syk ide. Sier han ikke har så mye i mot selve politikken.
Anders Behring Breivik	35 år gammel høyreekstremist, fra Oslo, tidligere FRP-medlem.	Sier at en sak om Breiviks liv var den som gjorde mest inntrykk på ham, opplever Breivik som en som gikk fra å være en ambisiøs, normal person til å bli en terrorist.
Offer	Først og fremst ofrene på Utøya og deres familier, men også samfunnet.	Viser lav grad av identifisering.
Helter	Under angrepet: deltakere som hjalp andre på Utøya og båtturister som reddet folk opp av vannet. I etterkant: Jens Stoltenberg og Geir Lippestad.	Inderliggjøring av båtturistenes livsfarlige situasjon.
Skyld	Anders Behring Breivik Samfunnet (Politiet)	
Samfunnets umiddelbare reaksjon på terrorangrepet	Terrorangrepet påvirket mange, tristhet og frykt for at noen man kjente var rammet.	-Sier mange var triste, men inkluderer ikke seg selv i dette. Ytterliggjøring
<i>Kontekst</i>		
Terrorangrepets effekt på det norske samfunnet	Politisk korrekthet, fokus på ulike verdier: sosialdemokrati, sekularisering, toleranse Økt bevissthet rundt faren for terrorangrep	Viser liten grad av identifisering med de verdiene han løftet fram som viktige for dagens samfunn Har mange refleksjoner knyttet til det han mener gir risiko for terrorangrep
Sammenlignbare hendelser	Sammenligner med 9/11 ut i fra kunnskaper om begge angrep.	Viser identifisering ved snakk om den symbolske verdien av barn, eksempel: 17.mai-togget

Minnesmarkeringer	Begrensede kunnskaper om minnesmarkeringene.	Tolker hensikten med dem som å støtte offer og vise nasjonalisme. Viser lav grad av identifisering.
Rettsoppgjør	En del kunnskaper om debatten om han skulle erklæres tilregnelig eller ikke. Usikker på om rettsaken var avsluttet eller ikke	Synes straffen er for lav, sammenligner terrorangrepet med andre lovbrudd han mener dømmes for mildt, slik som voldtekt og overfall.
Fiendebilder	Blitzere Muslimer Innvandrere Høyreekstremister	Mener muslimsk innvandring vil føre til at muslimske fundamentalister slåss mot høyreekstremister.
Løsning	Ingen løsning er nådd, dette var det første av flere terrorangrep	

6.4 Kilder

Egne opplevelser

Oppgir å ha opplevd terrorangrepet gjennom media, arbeid på skolen og i samtale med venner og familie. Deltok ikke på noen minnesmarkeringer, nevner ingen spesielle opplevelser han knytter til temaet.

Media

Han ble spurt om hva han syntes var de beste informasjonskanalene for informasjon om terrorangrepet, han oppga da VG og Aftenposten, som begge er riksaviser. Han begrunner dette slik: ” *De vise jo saken mye mer sentrert, viste veldig mye variasjon i det de fortalte om Anders Behring Breivik, og Utøya og litt av hvert, men jeg leser mer aviser enn jeg ser nyheter, så der er jo den store forskjellen.*”¹²² Han sier her at de både hadde sentrert og variert informasjon, som kan stå som en motsetning. Her tenker han kanskje på at de var sentrert rundt temaer som Breivik som Utøya, men hadde variert informasjon om begge tema. Han nevner i et annet spørsmål at en sak om Breivik var den som gjorde størst inntrykk på han, og han sier her at de avisene hadde den beste informasjonen om gjerningsmannen. Han valgte altså den mediekilden som ga han mest av det han var interessert i.

¹²² Vedlegg 3: nr. 132

Skole

Han sier at terrorangrepet ble snakket om på skolen i det første halvåret etterpå. Det ble også tatt opp i undervisningen, han trekker særlig fram faget *Kommunikasjon og kultur* som et fag hvor det ble brukt aktivt i undervisningen: ”*på grunn av at det handla jo mye om nye sånne tidsmessige ting, det som er for tiden, og om kultur og politikk, så der kom Anders Behring Breivik og Utøya mye brukt.*”¹²³ Han sier videre at bruken gikk ut på å sammenligne Breiviks tanker med andre politiske utsagn, han trekker her fram en kronikk av Tybring-Gjedde, videre så de på hvilke virkninger det fikk for samfunnet. Han sier at det de kom fram til angående virkninger var at mennesker i dag er mer observante på terror og en må være mer politisk korrekt i dag.¹²⁴

Jevnaldrende

Gutt 1 sier han snakket om terrorangrepet sammen med ”alle” i tiden like etter, og også at de snakket mye om det under rettssaken. Siden Gutt 1 tok opp at en måtte være mer politisk korrekt i dagen samfunn, fikk han spørsmål om det var andre meninger som kom fram i private situasjoner. Han svarte her: ”*Ja, jeg ser jo det når jeg er med vennegjengen, de fleste er jo mot innvandring, men det sier de ikke så mye om når de snakker om politikk, gjerne i klassen og sånn.*”¹²⁵ Dette tyder på at også terrorangrepet ble diskutert friere i samtaler med jevnaldrende.

Familie

Oppgir å ha snakket med familien om det, men sier ikke mer om det enn at det var mye snakk om det, og at han ved et tilfelle snakket med bestemoren om det i telefonen i nærmere to timer.¹²⁶

6.5 Perspektiv

Gutt 1 sin fortelling handler om en mann som utførte et terrorangrep for å få fram sitt høyreekstremistiske budskap. Dette budskapet ser Gutt 1 for seg at mange i samfunnet kan sympatisere med, dette grunnet høy innvandring til Norge. Handlingen vakte derimot store reaksjoner i Norge, landet stod samlet i tiden etter terrorangrepet. Denne fellesskapsfølelsen

¹²³ Vedlegg 3: nr. 138

¹²⁴ Vedlegg 3; nr. 140-142

¹²⁵ Vedlegg 3: nr. 150

¹²⁶ Vedlegg 3: nr. 154

var tidsbegrenset, og i dag er livet nokså likt. Videre i Gutt 1 sin fortelling kan det i framtiden oppstå kamper mellom fundamentalistiske muslimer og høyreekstremister. Politikk og religion er de sentrale konfliktområdene. Han bruker alle tre tidsdimensjonene i sin belysning av temaet. 22.juli er tilstedeværende i nåtiden i form av økt politisk engasjement og politisk korrekthet.

Omdreiningspunktet i hans fortelling er innvandring. Han trekker klare paralleller mellom 22.juli og innvandring, og han trekker paralleller til andre land og andre tider for å belyse det han mener er problemet med høy innvandring.

På innholdssiden er Gutt 1 sin fortelling preget av kunnskaper og analyser, flere av dem kan sies å være basert på misoppfatninger, som for eksempel at Norge er i ferd med å bli overbefolket. Hans beskrivelser av samfunnets reaksjoner på 22.juli er i stor grad preget av ytterliggjøring. Det var ting som skjedde rundt ham, som han observerte og tolket, men de hadde ikke noe direkte med ham å gjøre. Dette henger sammen med hans utsagn om at 22.juli ikke har noe med ham å gjøre.

7. Jente 1 sine fortellinger om 22.juli

7.1 Handlingssammendrag

22.juli 2011 sprengte høyreekstremisten Anders Behring Breivik en bombe i regjeringskvartalet og dro senere videre til en ungdomsleir for AUF hvor han drepte 69 mennesker. Årsakene til at han gjorde dette var en kombinasjon av hans syn på at den norske innvandring,- og integreringspolitikken og hans ustabile psykiske tilstand.

Mange trodde først det var muslimer som stod bak, dette førte til at flere muslimer ble banket opp like etter terrorangrepet. Statsminister Jens Stoltenberg manet befolkningen til å stå sammen. Over hele Norge kom folk sammen i ulike minnesmarkeringer. Media hadde stort fokus på saken, og saken dominerte nyhetsbildet i lang tid.

Det var mye frem og tilbake om hvorvidt Breivik var tilregnelig og kunne straffes, han ble til slutt erklært tilregnelig og dømt til forvaring, hvor han mest sannsynlig kommer til å tilbringe resten av sitt liv.

Samfunnet har etter terrorangrepet fått et økt fokus på sikkerhet og beredskap. En annen effekt av terrorangrepet er at mennesker har blitt mer politisk engasjerte. Samtidig er det mange med høyreekstremistiske holdninger som ikke slipper til i debatten, dette kan føre til nye hendelser.

7.2 Tidsdimensjoner hos Jente 1

Fortid - Erindrende funksjon

Tiden før 22.juli

Norge var et fredelig land uten store motsetninger. Denne oppfatningen kommer blant annet til syne gjennom hva hun sa til mennesker hun møtte i utlandet. Da Jente 1 like etter terrorangrepet var på ferie i utlandet og ble spurt om hva hun syntes om Jens Stoltenberg sier hun at hun svarte: ” ...at vi tror egentlig en statsminister i Norge blir ganske godt likt uansett,

for vi har ingen av de ekstreme".¹²⁷ Tanken om at en statsminister jevnt over blir godt likt tyder på at en oppfatning om at det ikke er noen store politiske motsetninger i landet.

22.juli 2011 og dagene like etterpå

Jente 1 var på ferie i utlandet under terrorangrepet, hun fant ut om terrorangrepet da hun så en avis med tittelen "Norways 9/11".¹²⁸ Slik vil hun gjenfortelle hva som skjedde: "*Jeg hadde sagt at det var.. en bombe i regjeringskvartalet og at senere, at samme person, dro til en ungdomsleir for AUF, og drepte hva var det? 67?*"¹²⁹ Hun forteller videre at mange først trodde det var muslimer som stod bak, da hun ble bedt om å beskrive hvordan det norske samfunnet reagerte på terrorangrepet gjorde hun et skille mellom før og etter samfunnet fant ut det var en nordmann som stod bak.¹³⁰ Slik beskriver hun reaksjonen:

Ja, først, før de visste at det var en nordmann, så er det jo litt.., litt rart, eller litt dumt å tenke på, at alle trodde med en gang tenkte det var en muslim, det sier jo litt om vår reaksjon at, for oss er liksom muslimene den største fienden i verden. Mens etter vi fant ut det var Breivik så... ble jo folk veldig overrasket.¹³¹

Jente 1 husker at dette fiendebildet av muslimene førte til at muslimer i Oslo ble banket opp like etter terrorangrepet. Hun sier så at reaksjonene endret seg, folk stod i stedet sammen. Dette knytter hun sammen med Jens Stoltenberg sin rolle like etter:

... jeg syntes han var ganske flink til å være personlig, og jeg tror at det at han var så åpen og viste så mye sorg, og egentlig ikke gikk til angrep på noen, han sa ikke: "å de høyreekstreme er så forferdelige, vi skal hate de" eller : "vi skal gjøre alt for å få de vekk".¹³²

Hun beskriver det senere reaksjonene som gode: "*så jeg synes kanskje at det var ganske mange gode reaksjoner rundt om, sånn som at man gikk i rosetog i stedet for å ha store fiendtlige demonstrasjoner, så gikk man heller i tog for å minnes ofrene.*"¹³³ Hun forteller her hva som skjedde, og gir også eksempel på hva som kunne ha skjedd.

De første månedene etter terrorangrepet

¹²⁷ Vedlegg 4: nr. 8

¹²⁸ Vedlegg 4: nr. 4

¹²⁹ Vedlegg 4: nr. 102

¹³⁰ Vedlegg 4: nr. 28

¹³¹ Vedlegg 4: nr. 30

¹³² Vedlegg 4: nr. 30

¹³³ Vedlegg 4: nr. 30

Jente 1 sier at i begynnelsen var det fokus på samhold i samfunnet. Hun har her løftet fram statsminister Jens Stoltenberg som viktig for denne kollektive responsen. Hun sier allikevel at det etter hvert kom til syne andre meninger i samfunnet. Hun sier at mange begynte å tilskrive politiet og regjeringen ansvar for det som skjedde. Skylden på regjeringen knytter hun sammen med deres innvandringspolitikk, og at mennesker i samfunnet ikke var fornøyd med denne. Hun sier:

At den la opp til det då, at utlendinger skal komme å ødelegge nasjonen vår og alt det der, og når folk sier at regjeringen, at det er deres feil at de har latt det gå så langt at folk må begynne å drepe folk for å vise et poeng, men det er jo kanskje en litt, det er jo en ekstrem reaksjon da...¹³⁴

Jente 1 sier her at dette var en ekstrem reaksjon, men det peker samtidig mot at hun opplevde at det var slike tendenser i samfunnet i denne perioden.

Jente 1 sier at terrorangrepet preget Norge i lang tid etter, dette kom særlig til syne i media. Samtidig var det mennesker som syntes det ble for mye snakk om det i media: ” *jeg husker Dagbladet hadde en sånn knapp du kunne trykke på så viss du ikke ville ha saker om 22.juli kunne du trykke der.*”¹³⁵

Rettsoppgjøret

Jente 1 presenterer en del tanker knyttet til rettsoppgjøret, mye av det på et generelt nivå, som hva som er formålet med straff. Hovedtrekkene i hennes beretning om rettsoppgjøret var at det var en god prosess med et godt resultat, hun trekker fram at det ble holdt åpne høringer, dette synes hun er positivt, hun sier:

*...jeg synes jo at de kom fram til en bra straff, men det var jo og litt fram og tilbake, først en rapport som sa han var utilregnelig og så kom de og sa han var tilregnelig. Jeg forstår jo at det kan være litt rart for de som ser på, at de ikke klarer å bestemme seg, men jeg synes de har vært flinke,...*¹³⁶

Nåtid – Diagnostiserende funksjon

Hun sier at samfunnet i dag er preget av bedre beredskap og mer politisk engasjement. På spørsmål om hvilke konsekvenser 22.juli har hatt for samfunnet svarte hun: ” *Så*

¹³⁴ Vedlegg 4: nr. 34

¹³⁵ Vedlegg 4: nr. 62

¹³⁶ Vedlegg 4: nr. 90

*konsekvenser, det er jo litt tidlig, men sånn som det ser ut nå så blir det jo at vi, folk engasjerer seg mer politisk og at vi har bedre beredskap. Jeg vet ikke helt hva mer som skjer, for det er så nytt ennå.*¹³⁷ Hun formidler her et syn på at det har gått kort tid siden terrorangrepet, og at det ennå kan skje endringer som følge av terrorangrepet.

Hun trekker også fram at ofrene på en måte nå er blitt glemt, hun sier: ”... Så det vil jeg kanskje si at det er, det er mange som sier de sliter med tanker om det nå, i ettertid, og de føler at resten av Norge har på en måte gått litt videre nå, mens de ennå sitter og får ikke sove...”¹³⁸ Hun drar her linjer fra tiden like etter, hvor de hadde hele landets støtte, som ble markert i media og gjennom minnesmarkeringer, til i dag, hvor hun mener de ikke får like mye støtte til tross for at de fremdeles lider.

Framtid – Antesiperende funksjon

Framtid er ikke den mest sentrale tidsdimensjonen i Jente 1 sin historie. Noen av hennes tanker om framtiden kommer til syne gjennom hennes tanker om hva som vil bli sagt om 22.juli 50 år fra nå:

Jente 1: Det kommer jo litt an på hvordan situasjonen er i Norge da, men viss det er sånn ganske likt som nå så kommer det nok til å stå i historiebøker og ja..., tror folk kommer til å snakke om det ennå.

Intervjuer: Hva tror du de vil si? Hvilke personer tror du vil bli husket?

Jente 1: Jeg tror jo selvfølgelig Breivik vil bli husket., det tror jeg. Og.. kanskje Jens Stoltenberg, siden det var hans regjering som satt da og det var liksom deres feil da at Breivik gjorde det, eller det var regjeringen han var sint på. De nevner nok Jens Stoltenberg og hans regjering, hva de stod for og sånne ting. Og de snakker nok om alle ungdommene som ble drept, ja, mhm..¹³⁹

Ved å si at framtidige tolkninger av 22.juli vil henge sammen med hvordan samfunnet er da viser hun et bevisst forhold til at ”fortiden” ikke er konstant, fortellingene vil tilpasses det samfunnet de fortelles i. Hennes utsagn om hva hun tror til å bli sagt i framtiden har som premiss at samfunnet ikke i stor grad har endret seg. I framtidsfortellingen dominerer aktørene, ikke selve handlingen, hun nevner Breivik, Stoltenberg og ofrene. Hun sier og noe om hvordan Stoltenberg kan bli husket, hun har tidligere nevnt ham som en helt, men i

¹³⁷ Vedlegg 4: nr. 72

¹³⁸ Vedlegg 4: nr. 112

¹³⁹ Vedlegg 4: nr. 106-108

framtidsperspektivet hennes er han en representant for regjering som drev Breivik til hans handlinger.

Hun tar opp at det er økende høyreekstremisme, både i Norge og i andre land. Hun sier at hennes politiske engasjement nå dreier seg mer om høyreekstremisme: ” ..eller høyreekstremismesmens fremvekst og sånn, så det har kanskje forandra seg litt, men det er kanskje og fordi det er blitt mer høyreekstremisme.”¹⁴⁰ Når hun blir spurt hva hun tenker om denne høyreekstremismen svarer hun: ” ... jeg føler at jeg er litt redd det skal ha sånne paralleller som under andre verdenskrig, så nå så prøver jeg å være ekstra sånn oppmerksom på det. Jeg synes det er litt skummelt, det er det jo.”¹⁴¹ Parallellene hun ser mellom voksende høyreekstremisme og andre verdenskrig gir henne frykt for framtiden.

Samspill mellom tidsdimensjonene

Hos Jente 1 er samspillet mellom tidsdimensjonene særlig synlig i sammenhengen mellom fortid og nåtid. Hun sier i flere sammenhenger at det er viktig å huske fortiden, dette for at en skal lære av fortiden. Dette kommer blant annet fram når hun snakker om minnesmarkeringer, hun sier her: ” Jeg synes egentlig alle sånne former for minnesmerker, eller minnesmarkeringer, er bra fordi, ikke det at man glemmer så lett, men da blir man på en måte tvunget til å huske det.”¹⁴²

På spørsmål om hvem hun trodde stod bak terrorangrepet svarte hun: ” Ja, jeg tenkte jo selvfølgelig med en gang at, å nei, tenk om det er muslimer, for jeg var veldig redd for at det var skulle være det, for da hadde jo med en gang blitt litt sånn som etter 9/11 i USA, at vi hadde vert ennå mer rasistiske kanskje.”¹⁴³ Hun trekker her linjer fra angrepet i USA i 2001 til terrorangrepet i Norge i 2011. Hun diagnostiserte nåtiden ved å erindre fortiden.

Jente 1 tar snakker om årsaker og konsekvenser i forhold til 22.juli. Denne tankegangen vitner om et bevisst samspill mellom alle tre tidsdimensjoner for å forstå hendelsen. I forbindelse med dette sier hun at det gikk litt tid før mennesker begynte å stille kritiske spørsmål, slik forklarer hun dette:

..og det er jo sånn med sånne store ting som skjer, det burde jo gå litt tid før man begynner å se på liksom årsaker og konsekvenser og sånn. Så jeg synes jo det er litt

¹⁴⁰ Vedlegg 4: nr. 38

¹⁴¹ Vedlegg 4: nr. 40

¹⁴² Vedlegg 4: nr. 47

¹⁴³ Vedlegg 4: nr. 10

tidlig nå for eksempel viss historiebøkene neste år for skoleelever, at det skal stå mye om det der fordi at det er ennå ganske tidlig.¹⁴⁴

Gjennom å si dette viser hun at 22.juli ikke bare er fortid for henne, det er viktig og aktuelt også i nåtiden og framtiden. Et tydelig samspill mellom tidsdimensjonene kommer til syne når hun svarer på om 22.juli har noe med henne å gjøre:

På en måte ja, ikke sånn at jeg selv er involvert i akkurat den episoden, men det har jo med min liksom ytringsfrihet å gjøre for eksempel, det må jo gå an å være politisk engasjert uten å bli redd for å bli drept.. og det er jo.. han er jo med på å spre, Breivik, han er jo med på å spre holdninger som jeg absolutt ikke er enig i, og det og har jo litt med meg å gjøre fordi det kan jo hende det sprer seg ennå mer.

Hun sier her at terrorangrepet 22.juli (fortid) påvirker hennes ytringsfrihet (nåtid og framtid), dette gjennom holdninger Breivik har spredd, og som hun ut i fra bruken av presens mener han fortsatt sprer (nåtid).

Omdreiningspunktet i Jente 1 sin beretning er høyreekstremismen og den trusselen den representerer for demokratiet. Hun belyser dette både gjennom hva Breivik stod for og hva det førte til i Norge, og ved å se på høyreekstremisme i andre land og andre tider.

	Fortid <i>Erindrende funksjon</i>	Nåtid <i>Diagnostiserende funksjon</i>	Framtid <i>Antesiperende funksjon</i>
22.juli	Høyreekstremisten Breivik var uenig med regjeringens innvandringspolitikk, dette kombinert med psykisk ubalanse gjorde at han utførte et terrorangrep rettet mot Arbeiderpartiet. Dette førte til at nasjonen i en tid stod sterkere sammen.	Norge i dag er preget av økt fokus på sikkerhet og beredskap. Mange, særlig ungdommer er mer politisk engasjerte. Samtidig er høyreekstremismen under framvekst i Norge.	Uviss framtid, konsekvensene av 22.juli er ikke ennå tydelige. Høyreekstremisme er en trussel for framtiden.

¹⁴⁴ Vedlegg 4: nr. 68

7.3 Innhold – Kunnskap og følelser knyttet til ulike elementer i beretningen om 22.juli

Terrorangrepet

Handling

Jente 1 ble bedt om å gjenfortelle hva som skjedde 22.juli med tanke på noen som ikke kjente til hendelsen, slik sa hun at hun ville gjenfortalt det:

Jente 1: Jeg hadde sagt at det var.. en bombe i regjeringskvartalet og at senere, at samme person, dro til en ungdomsleir for AUF, og drepte hva var det? 67?

Intervjuer: 69

Jente 1: 69 ja, ungdommer som var der. Ja.., og så ville jeg ha sagt at han var en høyreekstrem som mente at det norske samfunnet godtok for mye av det som ikke var norsk, og at det var, si at det var derfor han valgte å gjøre det. Så ville jeg kanskje ha sagt at det var en ganske stor hendelse her, fordi vi er ikke vant med det og sånne ting, så ville jeg ha sagt og at vi reagerte med.., ja.. etter det har folk engasjert seg mer politisk. Ja, tror det.

Hun ser her på 22.juli i et utvidet tidsperspektiv, hun tenker ikke bare på selve terrorangrepet, men også årsakene bak og konsekvensene av det. Gjenfortellingen starter med en objektiv redegjørelse av hva som faktisk skjedde, hun har her med fakta om hvor mange som ble drept. Hun forteller videre at årsaken var at Breivik var misfornøyd med samfunnets retning mot det mer multikulturelle. Hun forteller videre om samfunnets reaksjon. Hun viser her både kollektiv og personlig identifisering gjennom bruk av pronomen som ”vi” og ”jeg.

Motiv

Da Jente 1 ble spurt om hva hun tenker var grunnen til at Breivik utførte terrorangrepet innledet hun med å si at Breivik sa han var i krig, og at han så for seg at AUF var fienden, samtidig mener hun at en slik logikk tyder på at han ikke er helt tilregnelig. Hun sier: *”Så jeg vet egentlig ikke helt hvilken av de to grunnene jeg tror det er, om det er fordi han virkelig trodde at AUF-erne ikke var bra for Norge, eller om det bare er fordi han har et helt merkelig menneskesyn.”*¹⁴⁵ Senere i intervjuet snakket hun om årsaker og konsekvenser, om årsakene til terrorangrepet sa hun da blant annet: *”Årsak, det er jo litt vanskelig for det var jo kun han ene mannen, men samtidig så er han jo ikke en ny høyreekstremist, det har jo funnets mange før han og det finns jo ennå mange...”*¹⁴⁶ Gjennom og her kalle ham en høyreekstremist så impliserer hun også et høyreekstremistisk motiv bak gjerningen.

Anders Behring Breivik

¹⁴⁵ Vedlegg 4: nr. 24

¹⁴⁶ Vedlegg 4: nr. 70

Jente 1 sine utsagn om Breivik bærer preg av både fakta og følelser. Hun bruker ikke noen personalia om han i sin beretning, men viser både fakta og følelser knyttet til hans politiske meninger og til høyreekstremister som gruppe. Hun ble spurt om hva hun tenkte på når hun hørte navnet hans, hun svarte da:

...jeg tenker jo på han då, sånn jeg kjenner han gjennom media, ehm..., og jeg lurer veldig på, det tenker jeg alltid på, hva han egentlig tenker, og.. ja at det er veldig trist egentlig. Jeg vet ikke om jeg synes synd i han, men jeg bare tenker at han må være helt annerledes skrudd, eller satt sammen i hodet siden han har klart å gjøre noe sånt.¹⁴⁷

Hun åpner her med å si at hun bare kjenner ham gjennom media, hun sier på den måten at hun ikke vet sikkert. Hun bruker her empati for å forstå mannen bak ugjerningene, hun viser dette gjennom undringer om hva han egentlig tenker, og ved å si at det er ”veldig trist”. Hun sier også at hun ikke vet om synes synd på han, noe som indikerer at hun på en måte gjør akkurat det.

Offer

Jente 1 viser til konkrete fakta vedrørende de som var på Utøya, blant annet at det var 67 som ble drept. Om ofrene på Utøya sier hun: ” *at han faktisk dreper de, som er helt uskyldige, altså mange av dem vet jo så vidt hva AUF står for, de vil jo bare ha det kjekt og være sosiale.*”¹⁴⁸ Hun trekker her fram at mange av ofrene for terrorangrepet muligens ikke var så politisk engasjerte, noe man kan si gjør dem ennå mer uskyldige. Hun inderliggjør her ofrene ved å leve seg inn i hva som kan ha vært deres motivasjon for å delta.

Hun viser også et utvidet perspektiv på hvem som var offer for tragedien. Dette kommer blant annet til syne når hun snakker om rosetogene og kaller dem: ” *felles minnestund, eller en krisesamling*”.¹⁴⁹ Gjennom å kalle rosetogene for en krisesamling impliserer hun at dette var noe som gjaldt flere enn bare de som ble direkte berørt.

Dette utvidede offerperspektivet kommer også fram gjennom hennes tanker knyttet til spørsmålet om 22.juli hadde noe med henne å gjøre. Hun sier blant annet: ” *På en måte ja, ikke sånn at jeg selv er involvert i akkurat den episoden, men det har jo med min liksom ytringsfrihet å gjøre for eksempel, det må jo gå an å være politisk engasjert uten å bli redd for å bli drept.*”¹⁵⁰ Gjennom å si at det var et angrep på ytringsfriheten gjør hun det også til et angrep mot seg selv.

¹⁴⁷ Vedlegg 4: nr. 22

¹⁴⁸ Vedlegg 4: nr. 24

¹⁴⁹ Vedlegg 4: nr. 48

¹⁵⁰ Vedlegg 4: nr. 46

Helter

Hun trekker her et skille mellom de som var helter under angrepet og de som var helter i senere stadier. Hun trekker fram de som reddet folk opp fra vannet som heltene under selve angrepet, men også politiet. Hun nevner også Stoltenberg: ” *Sånn i ettertid kanskje litt på en måte Stoltenberg, jeg vet ikke, siden han var så flink å stille opp og sånne ting.*”¹⁵¹ Tidligere i intervjuet har hun nevnt måtene hun mener Stoltenberg stilte opp. Redegjørelsen av hvem som var helter er mer preget av fakta enn av følelser.

Skyld

Jente 1 sier at en del av motivasjonen til Breivik lå i hans høyreekstremistiske tanker, ut i fra dette perspektivet har også samfunnet et ansvar. På spørsmål om hvem som var skurkene svarte Jente 1:

Det er jo Breivik.. og alle de som sympatiserte med han, for han hadde jo et sånt lite, eller han hevda selv han hadde et nettverk med andre som var enige i det han holdt på med, og det må jo være de.. Og mange sier jo at han lederen for AUF, han som dro fra øya i båt med en gang, det er jo noen som hevda han var liksom, han forlot alle sammen uten å hjelpe og sånne ting, men jeg, det synes ikke jeg egentlig, stakkar han er jo bare leder for et ungdomsparti i Norge.¹⁵²

Hun sier med dette at skylden ligger hos Breivik, men også hos dem som sympatiserte med han, ut i fra dette ligger en tanke om at han var tilknyttet et høyreekstremistisk miljø som har støttet hans politiske tanker som ledet fram til terrorangrepet. Hun sier og at en del mener lederen for AUF bærer et visst ansvar, men dette synet distanserer hun seg fra ved å si hva hun selv mener. Hun viser empati med å si ”stakkar”.

Samfunnets umiddelbare reaksjon på terrorangrepet

Som nevnt tidligere sier hun at mange først trodde det var muslimer som stod bak, og at dette førte til at muslimer ble banket i Oslo.¹⁵³ Videre forteller hun om Jens Stoltenberg sin reaksjon på angrepet:

han sa ikke: ”å de høyreekstreme er så forferdelige, vi skal hate de” eller :” vi skal gjøre alt for å få de vekk”. Han bare fokuserte på ofrene og at vi skulle ha mer samhold, og hvor viktig det var å ha.., å ha demokrati og sånne ting , så jeg synes kanskje at det var ganske mange gode

¹⁵¹ Vedlegg 4: nr. 42

¹⁵² Vedlegg 4: nr. 44

¹⁵³ Vedlegg 4: nr. 10

reaksjoner rundt om, sånn som at man gikk i rosetog i stedet for å ha store fiendtlige demonstrasjoner, så gikk man heller i tog for å minnes ofrene.¹⁵⁴

Hun gir her et nyansert bilde av samfunnets reaksjoner, og at de reaksjonene endret seg i takt med at samfunnet fikk mer informasjon om hva som egentlig hadde skjedd, gjennom å betone hva Jens Stoltenberg kan det også tyde på at hun anser ham for å ha påvirket hvordan samfunnet reagerte. Hun inderliggjør Stoltenbergs taler ved og gjennom bruk av direkte tale gi eksempler på hva han ikke sa.

Kontekst

Norsk politikk

Gjennom tanker om hva hun tror nasjonen syntes om Jens Stoltenberg i tiden for angrepet viser hun også noen tanker om norsk politikk:

...for vi har ingen av de ekstreme, eh som er statsministre, og at akkurat nå så var nok han veldig populær, han hadde visst, hadde jo stilt så mye opp og sånne ting, så vi svarte vel at de fleste likte han, men at han var jo kanskje en litt sånn diskret type, føler han er, litt sånn redd for å si sterke meninger og sånn.¹⁵⁵

Gjennom å si at det ikke finnes noen ekstreme politikere, og at de fleste likte han, så indikerer hun også at hun ikke ser så mange motsetninger innen norsk politikk. Hun sier samtidig at Stoltenberg er redd for å vise sterke meninger, her bruket hun verbet ”føle”, hun viser på den måten at det er hennes refleksjoner rundt temaet.

Effekt på det norske samfunnet

I følge Jente 1 er samfunnet påvirket i retning av mer politisk bevissthet og mer sikkerhet. I forbindelse med at hun snakket om konsekvensene av terrorangrepet brukte hun begrepet ”sikkerhetsstat”:

Og det er og det at Norge nå, jeg føler de kanskje kommer til å bevege seg mer mot en sikkerhetsstat, liksom, som jeg sa det jeg leste i avisen, at nå skal PST bli enda mer flinke til å

¹⁵⁴ Vedlegg 4: nr. 30

¹⁵⁵ Vedlegg 4: nr. 8

håndtere sånne situasjoner, men samtidig selv om vi er blitt mer sånn i full beredskap hele tiden, så føler jeg ikke vi har blitt mer sånn redde og usikre og sånne ting.¹⁵⁶

Hun viser her til fakta hun har hentet fra avisen om PST. Det at hun referer til ”PST” tyder på konkrete kunnskaper om emnet. I dette utsagnet finnes det innslag av både inderliggjøring og ytterliggjøring. Når hun snakket om utviklingen mot en sikkerhetsstat bruker hun pronomenet ”de” om Norge, mens når hun senere snakker om hvordan det har påvirket folk i samfunnet bruker hun to ganger pronomenet ”vi”, dette viser at hun inderliggjør denne utviklingen og viser til kollektiv identifisering.

Samtidig mener Jente 1 det er for tidlig å si noe bestemt om effekten på det norske samfunnet, hun sier: ” *Jeg vet ikke helt hva mer som skjer, for det er så nytt ennå.*”¹⁵⁷ Gjennom dette utsagnet signaliserer hun at effekten kan bli annerledes enn det den virker som i nåtiden, at det er en fortsatt utvikling på området.

Sammenlignbare hendelser og personer

”*Ja, jeg tenkte jo selvfølgelig med en gang at, å nei, tenk om det er muslimer, for jeg var veldig redd for at det var skulle være det, for da hadde jo med en gang blitt litt sånn som etter 9/11 i USA, at vi hadde vert ennå mer rasistiske kanskje*”, sa Jente 1 da beskrev sine første reaksjoner på angrepet.¹⁵⁸ Dette utsagnet viser at hun knytter det 9/11, til ettervirkningene det fikk i USA. Hun sier også:” *... men samtidig virket det jo helt urealistisk at det ikke skulle være det, for de eneste terroristene jeg har hørt om som ikke er muslimer er de fra Irland, eller Nord-Irland,...*”¹⁵⁹ Hun viser her at hun brukte erfaringer fra fortiden for å forstå hva som skjedde 22.juli.

Senere i intervjuet fikk hun direkte spørsmål om hvorvidt terrorangrepet minnet henne om noen andre hendelser. Hun svarte da: ” *Ja det er jo, det har jo litt paralleller til... mange andre masse mord som har blitt gjennomført på grunn av politiske, eller, eller ja politiske uenigheter, sånn, ja de fleste andre.*”¹⁶⁰ Gjennom å bruke ordet masse mord sammenligner hun indirekte 22.juli med mange andre hendelser, hun avgrenser det så ved å si hendelser som

¹⁵⁶ Vedlegg 4: nr. 72

¹⁵⁷ Vedlegg 4: nr. 72

¹⁵⁸ Vedlegg 4: nr. 10

¹⁵⁹ Vedlegg 4: nr. 10

¹⁶⁰ Vedlegg 4: nr. 52

det ligger et politisk motiv bak. Hun trekker fram at dette terrorangrepet skiller seg fra andre ved at ofrene var så unge og at det bare var en mann som stod bak. Hun trekker også paralleller til en hendelse i Oklahoma i USA: ”*Da var det også en i USA som sprengte et sånn offentlig bygg da, en barnehage og noen offentlige kontorer, så det så jeg med en gang var veldig likt.*”¹⁶¹

På spørsmål om hvem Breivik minner henne om svarer hun: ”*Du har jo sånne nazister eller fascister, gjerne fascister, sånn som han som var i Spania, Mussolini var det ikke, og på en måte Hitler, de har jo litt av de samme verdiene. Ja.*”¹⁶² Hun trekker her fram lederne for to ideologiske retninger, Mussolini og Hitler. Hun begrunner likhetene med at de har sammenfallende verdier med Breivik.

I sine sammenligninger viser hun til historisk kunnskap, hun trekker fram 9/11, Oklahoma-bombingen, Hitler og Mussolini. Hun setter 22.juli inn et større perspektiv med å sammenligne det med hendelser fra flere ulike tiår.

Minnesmarkeringer

Jente 1 viser både fakta og følelser knyttet til minnesmarkeringene. Som nevnt tidligere ser hun på minnesmarkeringene både som en støtte for ofrene, men også som en krisesamling for resten av befolkningen. Hun trekker særlig fram rosetogene. Hun går videre med å si noe om funksjonene til minnesmarkeringer: ”*Jeg synes egentlig alle sånne former for minnesmerker, eller minnesmarkeringer, er bra fordi, ikke det at man glemmer så lett, men da blir man på en måte tvunget til å huske det.*”¹⁶³ På spørsmål om hvorfor det er viktig å huske svarer hun:

Sånn at det ikke skal skje igjen, eller sånn at man alltid har det i bakhodet viss noen kommer med noe som er..., altså viss du sitter med noen du nesten ikke kjenner og de ytrer noe som høres ut som det Breivik kunne sagt, da har du alltid i bakhodet at det sa han og, og da kan du på en måte komme med motargumenter eller ja..., i hvert fall være obs på det.¹⁶⁴

Dette viser at hun setter minnesmarkeringer inn i en større kontekst. For det første er det viktige for nasjonen der og da, som krisesamling, slike markeringer hjelper mennesker å huske, noe som er viktig for at det ikke skal skje igjen. Hun inderliggjør dette resonnementet gjennom å male opp en realistisk situasjon hvor hun bruker pronomenet ”du”.

¹⁶¹ Vedlegg 4: nr. 52

¹⁶² Vedlegg 4: nr. 54

¹⁶³ Vedlegg 4: nr. 48

¹⁶⁴ Vedlegg 4: nr. 50

Rettsoppgjør

Jente 1 viser kunnskap både om hva dommen ble og hva det innebærer. Hun viser også mange egne refleksjoner knyttet til rettsoppgjøret. Hun var i utlandet i ukene etter terrorangrepet, og sier at mange snakket om at selv at Norges reaksjon var fin, så var rettssystemet for liberalt, at i det landet ville Breivik fått dødsstraff. Dette sier hun om forvaringsdommen: ”*vår løsning er bedre, at han skal ha forvaring, jeg tror det blir resten av livet hans. Det synes jeg er greit fordi det er ikke det samme som fengsel eller bli drept.*” Hun viser her identifisering ved å si ”vår” måte.

Som drøftet i avsnitt om ”*Motiv*” så er Jente 1 ambivalent i sitt syn på Breiviks tilregnelighet. Dette kommer også til syne i hennes tanker om at han ble erklært tilregnelig:

Jeg tror på en måte det er bra, fordi viss vi hadde sagt han var utilregnelig og altså psykisk syk så hadde kanskje folk tenkt at: ”åja han er psykisk syk, han kunne ikke noe for det”, så da er det ikke er så stort problem med høyreekstremisme i Norge, eller: ”da hadde vi rett, innvandrere er plagsomme”, og sånne ting..¹⁶⁵

Hun inderliggjør tankene sine gjennom bruk av direkte tale hvor hun gir eksempel på hva som kunne blitt sagt dersom han ble erklært utilregnelig. Hun mener at ved å erklære ham tilregnelig blir både han og samfunnet holdt ansvarlige: ”*Og ja.., jeg tror det er bra at han ble dømt tilregnelig for det viser at det ikke bare var en syk mann som ikke kunne noe for det, han kunne noe for det, han gjorde noe grusomt på grunn av det han trodde er riktig. Ja..*”¹⁶⁶

Fiendebilder

Jente 1 sier at i starten var det mange som trodde muslimer stod bak angrepet, hun sier videre: ”*det sier jo litt om vår reaksjon at, for oss er liksom muslimene den største fienden i verden.*” Hun sier her ”vår” reaksjon, det kan tyde på identifisering med dette bildet, i alle fall med kollektivet som hadde den reaksjonen. Som nevnt i avsnittet ”Sammenlignbare hendelser og personer” forklarer hun tanken om at det var muslimer som stod bak med at det er muslimske terrorister hun har hørt mest om, men hun sier også at hun håpet det ikke skulle være det av hensyn til de muslimene som bor i landet. Dette viser til at muslimer som gruppe ikke er dominerende fiendebilde ut i fra hennes personlige perspektiv.

Ut i fra Jente 1 sin beretning er høyreekstremistene en farligere gruppe. Gjennom eksempler fra ulike tiår og ulike land viser hun deres tanker, handlinger og framvekst. Om høyreekstremismen sier hun blant annet: ”*Jeg synes jo det veldig trist da, og litt*

¹⁶⁵ Vedlegg 4: nr. 86

¹⁶⁶ Vedlegg 4: nr. 86

*skummelt...*¹⁶⁷ Hun begrunner dette med at hun har mange venner som ikke er etnisk norske og at hun ser paralleller med 2.verdenskrig. Gjennom denne sammenligningen blir høyreekstremistene farlige for det samfunnet hun vil ha.

	Kunnskap Fakta og myter	Følelser Empati og identifisering
<i>Terrorangrepet</i>		
Handling	Fakta om framgangsmåte og antall offer	Viser kollektiv identifisering
Motiv	Motiv knyttet til høyreekstremisme og mental ubalanse.	Ytterliggjøring
Anders Behring Breivik	Bruker ingen fakta knyttet til personalia. En del fakta knyttet til politiske meninger og til høyreekstremister som større gruppe	Bruker empati for å prøve å forstå Breivik.
Offer	Fakta om antall offer, offeret som gruppe og ofrenes situasjon i dag.	Høy grad av empati og identifisering.
Helter	Fakta om redningsmenn i båt og Jens Stoltenberg sin rolle etterpå.	Lav grad av identifisering.
Skyld	Breivik og de som støttet ham (AUF-leder)	Viser empati knyttet til AUF-lederens situasjon.

¹⁶⁷ Vedlegg 4: nr. 40

Samfunnets umiddelbare reaksjon på terrorangrepet	Beskriver samfunnets reaksjon før og etter det ble kjent at det var en norsk gjerningsmann, viser til mye fakta om emnet.	Kollektiv og personlig identifisering med samfunnets reaksjon. Inderliggjøring gjennom bruk av pronomen og direkte tale.
<i>Kontekst</i>		
Norsk politikk	Bruker fakta knyttet til norsk politikk.	Noe bruk av identifisering og empati.
Sammenlignbare hendelser og personer	Viser til flere andre angrep utført på grunn av misnøye med styresmaktene. Sammenlignbare personer: Mussolini og Hitler	Inderliggjør sammenligningen gjennom bruk av det personlige pronomenet "du".
Minnesmarkeringer	Fakta knyttet til type markeringer, gjennomføring og formål.	Preget av inderliggjøring og kollektiv identifisering.
Rettsoppgjør	Viser gjennom resonnement om straff og tilregnelighet kunnskaper om emnet.	Kollektiv identifisering gjennom bruken av "oss" og "vår".
Fiendebilder	Muslimere Høyreekstremister	Kollektiv identifisering Kollektiv og personlig identifisering
Løsning		

7.4 Kilder

Egne opplevelser

Jente 1 var utenlands i perioden rundt terrorangrepet. Terrorangrepet vakte stor interesse utenlands og mange ville snakke med henne i egenskap av at hun var norsk. Hun sier: "Men

*det var litt sånn, vi fikk veldig mye sympati då, plutselig, alle ville snakke med oss, og de spurte oss om, eller folk ble veldig interessert i Norge då plutselig, vi måtte plutselig snakke om mange ting vi aldri hadde trodd vi skulle snakke om på festival,...*¹⁶⁸ De kan tenkes å ha påvirket hennes tanker om 22.juli gjennom å stimulere over refleksjon rundt hva som kjennetegner Norge.

Media

Jente 1 har et bevisst forhold til media sin rolle i framstillingen av 22.juli. Hun poengterer flere ganger at svaret hennes er basert på det hun har hørt fra media, et eksempel på det er når hun snakker om Breivik, hun sier da: ”*sånn jeg kjenner han gjennom media,*”¹⁶⁹. Senere ble hun spurt om hvilke bilder eller historier hun kom på i forbindelse med Utøya, hun svarte da: ”*Jeg kjenner jo dette bare gjennom media, så jeg ser for meg de bildene media har vist og jeg ser for meg, i Stavanger var det sånne rosetog, eller de gikk jo i sånt tog, så det ser jeg og for meg, og jeg ser for meg regjeringen, eller Oslo, som jeg og har sett gjennom media..*”¹⁷⁰ Hun gir her eksempel på hva hun tenker på, men sier også at alt dette har hun hentet fra media. Hun viser på den måten et bevisst forhold til media. Hun uttrykker seg også kritisk til media sin dekning av saken: ”*Og selvfølgelig de sterke bildene, som jeg egentlig ikke synes burde vært vist i media, når du ser de døde på nært hold og sånn, de har jo selvfølgelig brent seg fast.*”¹⁷¹ Hun viser identifisering med denne opplevelsen ved å bruke pronomenet ”du”.

Samtidig vektlegger Jente 1 verdien av å ha et åpent samfunn, og hun anser at media har en viktig rolle i dette: ”*jeg vet ikke om jeg synes media gikk for mye inn på det og snakket for mye om det, men samtidig har vi jo aldri hatt noe sånn før og det er jo veldig viktig at det er åpent.*”¹⁷²

Jente 1 trekker fram debattprogrammer på TV som den viktigste informasjonskanalen, hun begrunner dette slik:

...for jeg synes det er veldig viktig at man skal vite hva som har skjedd, ja, men det er mye viktigere å diskutere det i ettertid, finne ut hvorfor og hva man kan gjøre, skape mye åpenhet om det, så jeg synes kanskje de debattene på TV har vært det viktigste informasjonskanalen, for da får du liksom vite mer om selve temaet.¹⁷³

¹⁶⁸ Vedlegg 4: nr. 4

¹⁶⁹ Vedlegg 4: nr. 22

¹⁷⁰ Vedlegg 4: nr. 16

¹⁷¹ Vedlegg 4: nr. 20

¹⁷² Vedlegg 4: nr. 30

¹⁷³ Vedlegg 4: nr. 68

Ut i fra det hun sier her opplever hun at nyhetene presenterer informasjon om det som har skjedd, mens debattprogrammene er nærmere det å skape meningsfull kunnskap som kan brukes for å skape et bedre samfunn.

Skole

I Jente 1 sin beretning har skolen rolle både som et sted for minnesmarkering og som en arena for kunnskap og refleksjoner rundt terrorangrepet. Hun forteller at ingen fra hennes skole hadde vært på Utøya. Skoleåret startet med en minnesmarkering med ett minuts stillhet. Jente 1 går en samfunnsfaglinje på videregående, og hun sier at det ble mye snakk om terrorangrepet i de fagene: *”så det ble jo selvfølgelig mye snakk om det i de fagene, fordi at de fagene tar for seg sånne temaer,.. politikk og sånne ting”*.¹⁷⁴ Hun forteller at terrorangrepet ble aktivt brukt i undervisningen: *” Ja, de brukte det jo, for eksempel i rettslære så var det jo: ”hva synes dere ut i fra det dere kan om juss?”, ”Hva skal vi gjøre med han?””*¹⁷⁵ Hun inderliggjør her utsagnet gjennom bruk av direkte tale.

Jevnaldrende

På spørsmål om hvem hun har snakket om terrorangrepet svarte hun: *”Nei det blir jo nesten alle egentlig.. ehm..ja, egentlig nesten alle jeg kjenner, alle venner.. familie...lærere..og klassekamerater, jobb og ja, egentlig veldig mange.”*¹⁷⁶ Som nevnt ble terrorangrepet brukt i undervisningen: *” vi så på lover og regler som han hadde brutt, og vi diskuterte om han skulle få fengsel, forvaring og om han var tilregnelig, utilregnelig og sånn i rettslære.”*¹⁷⁷ Gjennom at hun sammen med andre diskuterte ulike aspekter ved saken, kan jevnaldrende sies å ha vært en kilde til tanker om 22.juli.

Familie

Som nevnt var Jente 1 i utlandet da terrorangrepet skjedde. Hun sier at hun diskuterte saken med familien over telefon.¹⁷⁸ Familien kan på den måten sies å være en kilde til informasjon. Jente 1 mener som nevnt tidligere at mennesker i Norge har blitt mer politisk bevisste som følge av terrorangrepet, men sier samtidig at hun selv ikke har endret seg noe særlig, dette setter hun i sammenheng med familien sin. Hun sier: *” Nei, jeg vil ikke tro det, for i min*

¹⁷⁴ Vedlegg 4: nr. 74

¹⁷⁵ Vedlegg 4: nr.76

¹⁷⁶ Vedlegg 4: nr. 80

¹⁷⁷ Vedlegg 4: nr. 76

¹⁷⁸ Vedlegg 4: nr. 58

*familie så er alle veldig engasjerte, vi har veldig forskjellige meninger og syn...*¹⁷⁹ Hun sier her at familien er engasjert, og gjennom bruken av ”vi” sier hun at hun identifiserer seg med det å være en engasjert familie.

7.5 Perspektiv

Jente 1 setter 22.juli inn i et større perspektiv. Hun plasserer det i en europeisk kontekst, hvor økonomiske nedgangstider har ført til sviktende tillit til demokratiet, som igjen har ført til en oppblomstring av høyreekstremistiske grupper, lignende det som skjedde under nazismen og fascismen. Hun setter samtidig 22.juli i sammenheng med Breiviks spesielle psyke, men hun ser ingen motsetninger mellom det hun kaller ”annerledes skrudd sammen” og høyreekstremisme. Hun drøfter 22.juli i et samspill mellom alle tre tidsdimensjonene, hun diagnostiserer nåtiden med utgangspunkt i fortiden, og trekker linjer fra fortid og nåtid til framtid. Jente 1 sier hun synes det er for tidlig å skrive om 22.juli i skolebøker nå, gjennom den vurderingen viser hun at hun synes 22.juli er nært i tid, 22.juli er ikke et avsluttet kapittel fra fortiden.

På innholdssiden belyser hun de ulike elementene med utgangspunkt i kunnskaper og følelser. Hun bruker kunnskaper om fortiden, ideologier og demokratiet til å diagnostisere samfunnet etter 22.juli. Hun viser stor grad av både kollektiv og personlig identifisering i møte med de ulike elementene. Den kollektive identifiseringen er særlig sterk i tilknytning til samfunnets reaksjon og minnesmarkeringene. Samtidig er hun kritisk til ulike løsninger, og presenterer forslag til endring basert på fakta og egne vurderinger. Hun mener blant annet at høyreekstremistene bør få slippe mer til i debattene.

Jente 1 oppgir media som sin hovedleverandør av historier om 22.juli, samtidig er hun bevisst på at media ikke nødvendigvis gir det rette bildet av saken. Hun sier hun har diskutert 22.juli mye med folk rundt seg, hennes fortelling er dermed ikke kun et produkt av media og egne refleksjoner, men har blitt skapt i samspill med verden rundt henne.

¹⁷⁹ Vedlegg 4: nr. 38

8. Gutt 2 sine fortellinger om 22.juli

8.1 Handlingssammendrag

22.juli ble Norge rammet av et terrorangrep. Gjerningsmannen Anders Behring Breivik slapp først en bombe i regjeringskvartalet og dro så til en sommerleir for ungdommer hvor han skøyt og drepte mange ungdommer. Breivik utførte angrepet fordi han ville skade regjeringen og sende ut en melding. Bakgrunnen for dette var hans motstand mot et stadig mer multikulturelt og islamisert Norge. Breivik sitt hat mot innvandrere hadde bygget seg opp over mange år, som barn ble han banket opp av innvandrere og han klandret Arbeiderpartiet for deres liberale innvandringspolitikk.

Samfunnet reagerte på terrorangrepet med sjokk. Ingen hadde sett for seg at noe sånn kunne skje i Norge, og samfunnet var ikke klar for å takle et slikt angrep. Nasjonen reagerte med å stå sammen, de viste dette gjennom rosetog og andre minnesmarkeringer. Mange viste i tiden like etter mye mer sympati med innvandrere enn før 22.juli. Media hadde en veldig omfattende dekning av saken, mange var negative til dette, enten fordi de var lei av saken eller fordi de helst ville glemme det.

Norge er fortsatt påvirket av terrorangrepet. 22.juli har ført til et høyrehat, mennesker vil ikke bli assosiert med partiene til høyre. Dette på grunn av en økt oppmerksomhet rundt rasisme.

Stadige konflikter i samfunnet mellom innvandrere og generell befolkning kan føre til problemer i framtiden. De som støttet Breivik er opprørte over Arbeiderpartiet sin politikk.

8.2 Tidsdimensjoner hos Gutt 2

Fortid – erindrende funksjon

Tiden før 22.juli

Han beskriver Norge som et fredelig land hvor man ikke forventet et terrorangrep: "*Norge er vel så å si det stedet du forventer sist at skal komme et terrorangrep...*"¹⁸⁰ Samtidig beskriver han spenninger knyttet til økt innvandring:

...for jeg var jo oppe i Hemsedal rett før, og da leste jeg jo i en avis i hvert fall at det var så si mange nordmenn som var, eller var så å si negative til.., hva var det det stod.. en tredjedel eller to fjerdedeler eller noe sånn, har så å si et negativt syn på innvandrere...¹⁸¹

22.juli 2011 og dagene like etterpå

Han hørte først at det skjedd noe på en leir på en øy, han tenkte da at det kanskje var utenlandske terrorister som stod bak: "*...ok, nå har en eller annen sånn som Taliban eller al-*

¹⁸⁰ Vedlegg 5, nr. 66

¹⁸¹ Vedlegg 5: nr. 66

Qaida eller noe sånn fått tak i noen ting her og angrepet oss..”¹⁸² Han viser på den måten at han trakk linjer bakover i tid.

Han ble bedt om å gjenfortelle hva som hendte 22.juli 2011. Slik svarer han på det spørsmålet:

Gutt 2: Jeg tror nok bare jeg ville sagt.. at det generelt bare var en mann, en nordmann, en veldig sånn en, hva skal jeg si.., en høyreorientert nordmann som hadde først da bombet, sluppet en bombe rundt.. husker ikke hva det var nå.. ?

Intervjuer: Regjeringskvartalet?

Gutt 2: Ja, takk! Regjeringskvartalet.., og så hadde gått ut på en øy mens han var forkledd som en politimann da, og angrepet folk der.., og som hadde egentlig planer om å unnslippe eller noe sånt, men ble tatt da. Var egentlig bare sånn jeg ville sagt..forklart det. Og at det var veldig mange som mista livet da.¹⁸³

Her han med hovedtrekkene i hva som skjedde, men han kommer ikke med noen forklaring på hvorfor dette skjedde. Han sier ikke noe om hvilken øy, eller hvorfor den var et mål. Det er således en meget kortfattet fortelling om 22.juli, uten noe særlig meningsdannelse. Senere kommer Gutt 2 mer tilbake til hva som lå bak.

Gutt 2 beskriver Breivik som en nasjonalistisk nordmann som ikke var helt god i hodet. Han har gjort seg noen tanker om hvorfor Breivik utførte terrorangrepet, og han tror mye handler om fordommer mot innvandrere. Grunnen til at det gikk ut over de i regjeringskvartalet og ungdommene på Utøya, tenker Gutt 2 var fordi Breivik ga Regjeringen skylden for det han var misfornøyd med i samfunnet. Gutt 2 tenker også at han gjorde det for å få fram et budskap til verden, og at flere vil tenke at det er noe i budskapet hans. Slik svarer han på spørsmål om hva han tenker var grunnen til at Breivik drepte så mange mennesker:

Gutt 2: Jeg tror jo det var fordi at, hva skal jeg si, en.., jeg vil jo si at han var.., hva skal jeg si.., han var veldig innvandreriendelig i hvert fall, så han var veldig redd sikkert for utvandrere, men så tror jeg sikkert kanskje og han var redd for at Norge, som sikkert han var veldig glad i, skulle bli islamisert og sånne ting.. men jeg tror nok veldig mye av det som var med han var bygget på fordommer.. som han hadde mot andre folk, og grunnen sikkert til at han tok livet av dem, var sikkert bare fordi han skylder på regjeringen og at han angrep på flest forskjellige måter innenfor der.., for ikke bare å skade regjeringen som han skylder på, men og for å gi frem en melding om at på den måten, at han har tatt livet av så mange, at nå vil nesten alle i verden som har en TV legge merke til ham og tenke at: ”OK, hvorfor drepte han dem?”..”Jo, fordi jeg er imot det..”, og da vil sikkert mange tenke at: ”Jo, ok, viss han har gjort noe sånn så må det sikkert være alvorlig”, eller noe sånt.., skulle jeg tro.¹⁸⁴

Mange mennesker ble drept 22.juli, hvor mange oppgir ikke Gutt 2. Fra tiden like etter terrorangrepet trekker han fram minnesmarkeringene som viktige for nasjonen.

¹⁸² Vedlegg 5: nr. 4

¹⁸³ Vedlegg 5, nr. 16-18

¹⁸⁴ Vedlegg 5: nr. 26

Intervjuer: Hva tenker du om minnesmarkeringene som fant sted i tiden etter 22.juli? Slik som rosetog, minnesgudstjenester og lignende.

Gutt 2: Jo,,, jeg synes jo..., jeg synes jo det var litt herlig å se på då, det viste at etter sånne tunge hendelser, så selv hvor uenige folk kan være i visse tilfeller så er de fortsatt samla innenfor sånne ting. Det der med minnesgudstjenesten som du sier, biskopen og en imam tror jeg det var, gikk sammen opp til kirken. Jeg synes, det syntes jeg var fint i hvert fall, faktisk gikk det litt på de tidligere at, jeg tror rett og slett noen går mer inn på det med at, selv om de kanskje ikke vil det, så går de mer bare for å vise, eller late som de bryr seg. Men jeg tror fortsatt de fleste er med fordi at de bryr seg, synes det er veldig dumt, de folkene som har dødd, jeg tror ikke noen særlig, noen som sier: ”Yes, dette var bra”, at nå ble unger skutt liksom, synes det er ekkelt å tenke på at det er unger det har gått ut over liksom.¹⁸⁵

De første månedene etter terrorangrepet

Terrorangrepet var dominerende i nyhetsbildet i tiden etter hendelsen, og Gutt 2 tror at mange ble lei av å høre om det etter en tid. Da han ble spurt om hva han husket fra nyhetene i ukene etter terrorangrepet svarte han: *”...du ble nesten lei av det, ikke fordi saken var sånn: ”ææ, nå er det to uker siden, nå er det ikke spennendes lenger”, men det er bare det at det ble så mye fokus rundt det. Mange, for, mange ble bare lei av det tror jeg.”*¹⁸⁶

Da han begynte på skolen en måneds tid etter terrorangrepet snakket elvene en del om det, men det var ikke i regi av lærerne, elevene snakket om det i friminuttene. Gutt 3 sier: *” ... Så kunne gjerne 2-3-4-5 av oss snakke litt om hva vi syntes om det og det og det, men det var ikke så mye snakket, fordi folk var så å si, tror folk flest bare ville glemme det, så folk var ikke så engasjerte, tror ikke det var det kjekkeste for folk.”*¹⁸⁷ Dette tyder på en redusert interesse for terrorangrepet etter hvert som ukene gikk.

Slik Gutt 2 ser det var en reaksjon på terrorangrepet at det norske samfunnet ble mer positivt innstilt til innvandrere. Dette tenker han kan ha provosert høyreekstremistiske grupper i samfunnet. Gutt 2 ble spurt om han kunne si litt mer om denne positiviteten mot innvandrere, slik svarte han på det:

Nei, det var vel rett og slett bare mer med det rundt, det rundt media liksom, det med for eksempel du hørte alle de organisasjonene som nå plutselig skulle gå på sprang fordi de..., virkelig kjempe for innvandreres rettigheter. Jens, som jeg tror sa, hva var det Jens sa.. Han ville nå se på det som et større oppdrag å skape mer rettigheter for innvandrere, som ja, kan virke bra for å litt unngå dette, men allikevel så.. for typer som Anders, viss det finnes andre lignende innenfor det, så tipper jeg kanskje at det vil ikke gjøre de så glade. Da var jo så å si denne kampen forgjeves for dem, og det kan sikkert inspirere de. Jeg tror faktisk noen kan bli så sinte av det at de ser på Arbeiderpartiet som enda større forrædere, og vil nå sikkert..at det kan skje igjen, selv om jeg tviler på det, men det er sånn du aldri vet liksom.¹⁸⁸

¹⁸⁵ Vedlegg 5: nr. 55-56

¹⁸⁶ Vedlegg 5: nr. 70

¹⁸⁷ Vedlegg 5: nr. 76

¹⁸⁸ Vedlegg 5: nr. 32

Han sier her at han gjennom media fikk et bilde av at Arbeiderpartiet og andre organisasjoner ville gjøre mer for innvandrere og at dette vakte harme hos meningsfellene til Breivik.

Gutt 3 trekker fram at en tid etter terrorangrepet begynte forskere å skape mulige forklaringer for 22.juli. Dette merket han i avisene. Gutt 3 stiller seg negativ til mange av de forklaringene forskerne kom med. Han sier blant annet:

”Å jo, han var med i statskirken, derfor var dette et kristent motiv”, det kjente jeg at jeg ble litt irritert over, jeg er ikke religiøs, men..., altså mange folk er med i statskirken og det gjør ikke at du er en kristen fanatiker liksom, og så det der med når det begynner å snakke om at: ”Å jo, han har spilt spill, så derfor er han krigsklar”, sånn, jeg har spilt en del spill, og jeg har spilt så å si alle spillene han har spilt, og det er umulig å få krigserfaring fra det.¹⁸⁹

Rettsoppgjøret

Gutt ble ikke overrasket over at Breivik ble erklært tilregnelig, i starten lurte han på om Breivik ikke var tilregnelig, men han syntes etter hvert at Breivik virket generelt klar i hodet.

Intervjuer: Hva tenker du om at han ble erklært tilregnelig?

Gutt 2: Hva skal jeg si, jo, jeg tenkte litt i starten om jeg var litt skeptisk til om han bare var helt koko i hodet liksom, men selv om ja han mangler..., det kunne se ut som han mangla visse sperrer innenfor visse områder, så ser det ut som han var generelt klar i hodet liksom. Så jeg vil si liksom at det overrasket meg ikke noe særlig, det var ikke sånn: ”Wow, det hadde jeg aldri forventa!”, det var mer det alle forventa.¹⁹⁰

Gutt 2 var ikke fornøyd med dommen Breivik fikk, og mener rettsoppgjøret et eksempel på at den norske straffeloven ikke fungerer som den skal, han tenker dette handler mye om at den norske loven ikke var forberedt på en slik sak. Slik svarer han på hva han tenker om at Breivik ble dømt til 21 års forvaring:

Gutt 2: Jo, jeg vil rett og slett si at det der er et, hva skal jeg si, det er rett og slett bra bevis på at i visse tilfeller så funker ikke den, den norske straffeloven. For du ser det, alle sa jo det, den norske loven var ikke forberedt til sånne ting, vi har aldri forberedt til noe sånn, og du ser her kunne du utnytte det, her har du en som massakrerer masse folk og så vet vi at: ”Ja la oss gi han 21 år”, vi kan ikke, vi kan ikke gi han mer, så: ”ok, la oss gi han det igjen”. Istedenfor å gi strengere regler så gir vi han bare 21 år og luksusscelle og alt det der greiene der, så jeg vil si i hvert fall, det viser litt hvor dårlig det norske rettssystemet kan være til tider. Såne folk som han, du må faktisk kunne lage regler for sånne folk.¹⁹¹

Gutt 2 har gjort seg noen tanker om hvilken straff som hadde vært passende for Breivik. Han tror mange ønsket dødsstraff for handlinger som den Breivik utførte, men han tror ikke myndighetene kommer til å ta den veien. Han synes uansett at de bør skjerpe straffeomfanget.

Intervjuer: Hvilken straff synes du det burde vært for handlinger som den han utførte?

¹⁸⁹ Vedlegg 5: nr. 72

¹⁹⁰ Vedlegg 5: nr. 85-86

¹⁹¹ Vedlegg 5: nr. 82

Gutt 2: Etter som jeg tror Norge prøver å være så vennlige som mulig, så tror jeg nok at..., men at mange folk sikkert ønsker dødsstraff tror jeg nok, men jeg tror ikke Norges regjering har lyst å gå der, vise at de gjør det, men jeg synes viss du likevel bare skal gi han en dødsstraff, nei ikke dødsstraff, livsvarig fengsel, så trenger du ikke holde på å gi han 21 år på nytt og på nytt og på nytt. Jeg vil si la oss gi han livsvarig fengsel, og ja, jeg synes det hadde passet han, da vet du med en gang at dette får han og dette er vi enige i, tenker jeg da.¹⁹²

Nåtid – Diagnostiserende funksjon

Gutt 2 viser i intervjuet en rekke tanker om nåtiden sett i lys av 22.juli. Han sier blant annet dette:

Intervjuer: Vil du si at det norske samfunnet er annerledes i dag enn det var før 22.juli?

Gutt 2: Jeg vil så å si si ingenting til nesten ingenting, jeg i hvert fall har ikke opplevd noen særlig forandring, men som sagt så føler jeg fortsatt det går litt innenfor dette her med høyrehat, og alt det der rasiststempling og sånn, for eksempel FRP, viss de har litt strengere, eller jo, litt strenge innvanderregler så blir de automatisk stempla som rasister, og du får ikke lov å være noe som ligner på Anders Behring Breivik, eller noe sammenlignet. Så i så fall er det mer innen det med, som kommer mer innenfor det med rase og sånne ting, har ikke så mye innenfor demokrati og sånne ting, mest innenfor når det kommer til sosialisering av andre mennesker og sånn

I dette utsagnet sier Gutt 2 at han ikke har merket noen særlig forandring, men lister så opp en rekke områder hvor grensen for tillatte holdninger har endret seg. Dette utsagnet er på et vis motsetningsfullt i den forstand at han sier at demokratier ikke har endret seg, samtidig som han sier at spillereglene for de demokratisk valgte partiene har endret seg. Han ser også en motsetning mellom det han kaller rase og demokrati, men slik jeg forstår Gutt 2 mener han at samfunnet har lavere terskel for å kalle ting for rasisme, noe som igjen har sammenheng med demokratiet. Dette kan tyde på en utydelig oppfatning av hva han legger i demokrati.

På flere områder synes Gutt 2 at det norske samfunnet er omtrent likt i dag som det var før 22.juli. Gutt 2 husker at Jens Stoltenberg sa at Norge skulle bli et land med mer demokrati og mer åpenhet, men han synes ikke det er blitt mer demokrati og åpenhet. Konfliktområdet i Norge i dag dreier seg om innvandring, de fleste konfliktene i samfunnet er mellom innvandrere og generell befolkning. Gutt 2 sier:

Gutt 2: Sånn som jeg sa tidligere, de der som virkelig støtta Breivik, de tipper jeg sikkert er, sikkert er rasende, fordi dette viser jo, jeg vet ikke om det var han Jens sin metode å si, hva skal jeg si, å motbevise, at åja, du trodde at selv om du ble tatt så vant Anders liksom, med at jo vi kommer til å redusere, så nå skulle de sikkert vise at nei nå skal vi være drittsekk mot deg..... selv om jeg har ikke noe imot at folk er, at det er et godt vennskap mellom innvandrere og nordmenn, men det jeg synes de bør passe på er mer det der med hvem du tar inn, hvor strenge..., for du kan ikke bare slippe inn, da

¹⁹² Vedlegg 5: nr. 83-84

går ting ut av kontroll. Ting har jo allerede vært vanskelige før Utøya, så jeg tror det å ta inn ennå flere det vil ikke hjelpe noe særlig.¹⁹³

Gutt 2 sammenligner 22.juli med en test av sikkerheten i landet, den testen ble ikke bestått, men han ser for seg at landet nå er mer forberedt til å takle lignende angrep, han sier:

Jeg vil jo si at nå viser det jo at, det gjorde jo så å si at det har vært sånn en test, innenfor i hvert fall politi og sånne ting, hvor forberedt er du egentlig på dette her, og hvor mange vil si at politiet feilet på denne testen i hvert fall, hva skal jeg si.., det gjør jo sånn at vi er mer klare for nye angrep,¹⁹⁴

Framtid – Antesiperende funksjon

Tankene Gutt 2 viser knyttet til framtid dreier seg i stor grad om hva som kan gjøres for at det ikke skal skje noe lignende igjen. Han frykter for eksempel at dagens innvandringspolitikk kan provosere andre til å begå terrorhandlinger: ”Jeg tror faktisk noen kan bli så sinte av det at de ser på Arbeiderpartiet som enda større forrædere, og vil nå sikkert..at det kan skje igjen, selv om jeg tviler på det, men det er sånn du aldri vet liksom.”¹⁹⁵ Da han svarte på spørsmålet om hvilke lærdommer samfunnet bør ta av 22.juli sa han at nordmenn og innvandrere må bli flinkere til å jobbe sammen.¹⁹⁶

Gutt 2 viser også noen framtidsperspektiv gjennom sine tanker om hva som vil bli sagt om 22.juli 50 år fra nå:

Gutt 2: Jo.., ehm.., med mindre det skjer noe veldig grusomt noen andre steder i verden, så tror jeg at for mange folk så vil nok de fortsatt huske 22.juli, det vil fortsatt være, for mange folk er det stempla inn her (peker mot hodet) for så å si hele livet deres. Men jeg tror og at for verden rundt så har nok Utøya så å si stoppet interesse, eller folk husker det ikke eller bryr seg ikke lenger. Men jeg tror det er mer alvorlig for oss nordmenn, så for oss nordmenn viss dette blir noe som ikke kommer til å.., ingenting i Norge som kan sammenlignes med dette her innen 50 år, så tror jeg fortsatt de fleste av oss vil huske det, tror jeg fortsatt.¹⁹⁷

Han viser her et ambivalent forhold til 22.juli i framtiden. Han sier på den ene siden at det er ”stempla” inn, på den andre siden kan han ikke si med sikkerhet om 22.juli vil bli husket. Han tar her høyde for at samfunnet kan endre seg.

Samspill mellom tidsdimensjonene

Hos Gutt 2 knytter i stor grad samsillet mellom tidsdimensjonene til noen emner, som innvandring: Breivik utviklet et hat mot innvandrere etter å ha blitt mishandlet i barndommen, Norge hadde en liberal innvandringspolitikk samtidig som det stadig oppstod konflikter mellom innvandrere og etniske norske innbyggere, dette førte til at Breivik utførte et

¹⁹³ Vedlegg 5: 88

¹⁹⁴ Vedlegg 5: nr. 94

¹⁹⁵ Vedlegg 5: nr. 32

¹⁹⁶ Vedlegg 5: nr. 92

¹⁹⁷ Vedlegg 5: nr. 93-94

terrorangrep, reaksjonen på angrepet var en enda mer positiv holdning til innvandrere, dette kan i framtiden føre til nye angrep. Han bruker eksempel fra tiden før terrorangrepet til å forklare hvorfor terrorangrepet skjedde, han bruker så terrorangrepet til å forklare noen trekk ved dagens samfunn, og hvordan noen av de trekkene kan skape en mer usikker situasjon i Norge framover i tid.

Han trekker ikke noen klare linjer fra 22.juli til andre hendelser i verden, heller ikke til tidligere hendelser i Norge. Samspillet mellom tidsdimensjonene kan beskrives som flyktig, han assosierer til noen hendelser før han så avfeier dem på grunn av noen ulikheter. Breiviks historie blir fortalt i et samspill mellom tidsdimensjonene, gjennom hvilke opplevelser Gutt 2 mener har formet ham, hva han står for, og hvordan Breivik oppleves i dag.

Omdreiningspunktet i hans fortelling er innvandring. Han relaterer mange tidligere hendelser til terrorangrepet og tiden etter, men han drar ikke like mange linjer fram til samtiden. Dette kan henge sammen med hans syn på at samtiden er omtrent lik som fortiden, han ser ikke noen store brudd som skaper endring. Med utgangspunkt i at det ikke har vært noen store brudd ser han heller ikke for seg at fremtiden skal bli så mye annerledes.

	Fortid <i>Erindrende funksjon</i>	Nåtid <i>Diagnostiserende funksjon</i>	Framtid <i>Antesiperende funksjon</i>
22.juli	Norge er et fredelig land, samtidig er det konflikter mellom innvandrere og etnisk norske nordmenn, Breivik utfører et angrep for å skade den sittende regjeringen samt sende ut budskapet sitt. Nasjonen står sammen mot Breivik. Utad viser alle økt sympati for innvandrere.	Norge i dag er tilnærmet likt som det var. Mindre akseptert å ha høyrevridde tanker. Fremdeles konflikter mellom innvandrere og etnisk norske nordmenn. Folk med lignende meninger som Breivik er rasende på Arbeiderpartiet	Dersom ikke innvandringspolitikken endres vil ting komme ut av kontroll.

8.3 Innhold – Kunnskap og følelser knyttet til ulike elementer i beretningen om 22.juli

Terrorangrepet

Handling

Da han ble bedt om å gjenfortelle hva som hendte 22.juli svarte han:

Gutt 2: Jeg tror nok bare jeg ville sagt.. at det generelt bare var en mann, en nordmann, en veldig sånn en, hva skal jeg si.., en høyreorientert nordmann som hadde først da bombet, sluppet en bombe rundt.. husker ikke hva det var nå.. ?

Intervjuer: Regjeringskvartalet?

Gutt 2: Ja, takk! Regjeringskvartalet.., og så hadde gått ut på en øy mens han var forkledd som en politimann da, og angrepet folk der.., og som hadde egentlig planer om å unnsnippe eller noe sånt, men ble tatt da. Var egentlig bare sånn jeg ville sagt..forklart det. Og at det var veldig mange som mista livet da.¹⁹⁸

Han har her med noen fakta om angrepet, men på et overflatisk nivå. Gjenfortellingen er preget av ytterliggjøring.

Motiv

Gutt 3 ble spurt om hva han trodde var grunnen til at Breivik drepte så mange mennesker, slik svarte han på det:

Jeg tror jo det var fordi at, hva skal jeg si, en.., jeg vil jo si at han var.., hva skal jeg si.., han var veldig innvandrerfiendtlig i hvert fall, så han var veldig redd sikkert for utvandrere, men så tror jeg sikkert kanskje og han var redd for at Norge, som sikkert han var veldig glad i, skulle bli islamisert og sånne ting.. men jeg tror nok veldig mye av det som var med han var bygget på fordommer.. som han hadde mot andre folk, og grunnen sikkert til at han tok livet av dem, var sikkert bare fordi han skylder på regjeringen og at han angrep på flest forskjellige måter innenfor der.., for ikke bare å skade regjeringen som han skylder på, men og for å gi frem en melding om at på den måten, at han har tatt livet av så mange, at nå vil nesten alle i verden som har en TV legge merke til ham og tenke at: ”OK, hvorfor drepte han dem?”..”Jo, fordi jeg er imot det..”, og da vil sikkert mange tenke at: ”Jo, ok, viss han har gjort noe sånn så må det sikkert være alvorlig”, eller noe sånt.., skulle jeg tro.¹⁹⁹

Denne redegjørelsen av motiv er preget av både fakta og følelser. Han sier at Breivik ville skade den sittende regjeringen og sende ut budskapet sitt, dette er fakta om saken. Han inderliggjør dette gjennom direkte tale. Han viser også innlevelse med Breivik sine motiv gjennom å utsagn som: ”Norge, som sikkert han var veldig glad i”.

Anders Behring Breivik

Breivik blir skildret på flere nivåer av Gutt 2, både utseende, barndom og politiske tanker. Da han ble spurt om hva han tenkte på når jeg sa Anders Behring Breivik svarte han:

Da tenker jeg på, for det meste.., en.. en veldig, hva skal jeg si.., nasjonalistisk nordmann som, hva skal jeg si, hva du kan si er ikke helt klar i hodet, som har pågått

¹⁹⁸ Vedlegg 5: nr. 16-18

¹⁹⁹ Vedlegg 5: nr. 22

veldig..., drept ekstremt mange mennesker. Ja..., liksom, denne typiske nordmann, med blondt hår, ser helt naturlig ut, norsk stemme og alt der greiene der.²⁰⁰

Gutt 2 sier her at Breivik ikke var helt klar i hodet, samtidig sier han: *”så ser det ut som han var generelt klar i hodet liksom.”*²⁰¹ På den måten viser han et ambivalent forhold til Breiviks mentale tilstand. I tillegg til å si noe om Breiviks utseende og politiske ståsted trekker han fram barndommen til Breivik: *”For jeg tror jo at sånn det med Anders, han hadde jo vonde barndomsminner, han ble jo angrepet og slått ned når han var liten av innvandrere.”*²⁰² Dette virker her som en forklaringsramme for Breiviks syn på innvandrere. I dette utsagnet kaller han Breivik for ”Anders”, han veksler mellom å kalle ham ”Anders”, ”Anders Behring Breivik” og ”Brevik”.

Gutt 3 sine utsagn om Breivik inneholder en del fakta, men også noen mulige myter, slik som at Breivik ble slått ned av innvandrere som barn. Gjennom forklaringer av Breiviks handlinger gjennom uretter han selv har blitt utsatt for, og gjennom bruk av fornavnet ”Anders”, viser han inderliggjøring av Breivik.

Offer

Ofrene for terrorangrepet var, slik Gutt 2 så det, de som ble drept og deres nærmeste familie og venner, dette kommer blant annet til syne i utsagn knyttet til spørsmål om han trodde 22.juli hadde påvirket enkeltpersoner i samfunnet: *”Det kan sikkert godt være, men ingen spesielle som jeg kommer på i hvert fall, bortsett fra sikkert de som har vært foreldre og vært i kjennskap med ofrene liksom, fordi de tipper jeg har det tungt.”*²⁰³ Han nevner som nevnt også at Breivik ble utsatt for vold fra innvandrere, han sier på den måten at gjerningsmannen også er et offer.

Samtidig peker han på at mange så på Arbeiderpartiet som et offer, dette kommer frem ved at han sier at mange ga dem sympatistemmer.²⁰⁴ På et ett beskriver han andre politiske partier enn Arbeiderpartiet som offer, dette synet kommer til syne gjennom utsagn som dette: *”Så jeg tror det ble veldig mye overdreven fiendtlighet mot høyre, for eksempel fordi de alle så på, eller mange folk så nå på høyrefolk på som rett ut rasister liksom.”*²⁰⁵ Han distanserer Breivik fra de partiene ved å si: *”for eksempel sånn som mange ble jo rasende på FRP fordi de Anders Behring Breivik hadde vært tidligere medlem der, men det jeg tror mange ikke skjønner er det at han ble jo så å si kastet ut derfra fordi det synes han var for ekstrem”.*²⁰⁶

²⁰⁰ Vedlegg 5: nr. 24

²⁰¹ Vedlegg 5: nr. 86

²⁰² Vedlegg 5: nr. 92

²⁰³ Vedlegg 5: nr. 46

²⁰⁴ Vedlegg 5: nr. 38

²⁰⁵ Vedlegg 5: nr. 36

²⁰⁶ Vedlegg 5: nr. 36

Gutt 3 beskriver ikke ofrene fra Utøya og regjeringskvartalet som gruppe, og han sier ikke noe om hvor mange som døde og ble skadet. Han viser mer egne tanker i forbindelse med hans oppmaling av partier som FRP som offer.

Helter

Da han fikk spørsmålet om hvem som var heltene i tragedien svarte han:

... for det første de lokale som kom ut, selv om de hører skudd og sånne ting, så tar de fortsatt og svømmer ut, nei ikke svømmer, tar båtene sine og kjører ut og redder så mange som mulig, det syntes jeg var utrolig modig. Som sagt politiet som ja, de hører maskingeværskudd overalt og kan være i stor fare, allikevel så springer de inn, for jeg tipper de prøvde ikke med vilje å ikke gjøre noe, men det var simpelthen..., de mangla ressurser og sånn tipper jeg. Så var det og sikkert de ungdommene som var på den øyen, som prøvde å hjelpe andre liksom, og for eksempel de voksne der, som sagt, som ofra seg selv for å prøve å redde ungene liksom. Men det var mer de lokale rundt der vil jeg si.²⁰⁷

De første han trekker fram er de som reddet ungdommer i båt, han inderliggjør dette gjennom beskrivelser av hva de gjorde. Han nevner også politiet, her bruker han empati for å leve seg inn i politiets situasjon.

Skyld

Da han fikk spørsmål om hvem som var skurkene i tragedien svarte han: ”Jeg vil si., kun Anders vil jeg si.”²⁰⁸ Da han ble spurt om hvilke lærdommer samfunnet bør ta av 22.juli hadde han hovedtyngden på innvandringspolitikk, dette tyder på at han også holder myndighetene ansvarlige. Han sier:

Jeg vet ikke helt egentlig, for noen vil sikkert skylde på det og andre på det. Mange sier for eksempel at vi må være snillere mot innvandrere, det er jo greit, men det krever jo og innvandrere er snille tilbake. For jeg tror jo at sånn det med Anders, han hadde jo vonde barndomsminner, han ble jo angrepet og slått ned når han var liten av innvandrere, så det viser jo at krever jo noe for innvandrere og, han ble jo ikke så, hva skal jeg si, innvandrershatende ut av ingen ting.²⁰⁹

Gjennom dette resonnementet viser han egne vurderinger av saken, bygget på fakta, myter og følelser.

Samfunnets umiddelbare reaksjon på terrorangrepet

Da han ble spurt om hvordan samfunnet reagerte på terrorangrepet svarte han:

²⁰⁷ Vedlegg 5: nr. 50

²⁰⁸ Vedlegg 5: nr. 52

²⁰⁹ Vedlegg 5: nr. 92

Det gikk vel rundt, det virket i hvert fall som mange folk, de fleste jaffal, de aller fleste, har, gikk rundt samme reaksjon, at dette var noe forferdelig som de ikke ville oppleve igjen og som folket burde prøve å, prøve å unngå igjen liksom. Jeg tror faktisk bare folk var så å si samlet og du så jo mange folk prøvde å bli mer innvandrervennlige då.²¹⁰

Ytterliggjør påstandene om nasjonal samling gjennom bruk av personlige pronomener som ”de”. Inderliggjør påstanden om innvandrervennlighet gjennom ”du”.

Kontekst

Norsk politikk

Norsk politikk er en sentral aktør i Gutt 2 sin fortelling. I følge Gutt 2 handlet Breivik mot en politikk som han og mange andre syntes var skadelig. Han sier også en del om det politiske klimaet etter 22.juli, han trekker som nevnt fram en stigmatisering av partier til høyre. Dette kommer til uttrykk her: ” , så lenge folk hører: ”Åh, han har hatt tilknytning”, i noen som helst grad med et eller annet høyreparti, så er med en gang de onde og.”²¹¹

Han inderliggjør dette resonnementet gjennom direkte tale.

Historiske hendelser i verden

Gutt 2 nevner kun historiske hendelser når han blir bedt om å si hvilke andre historiske hendelser terrorangrepet minner han om. Han innleder da med et eksempel på en hendelse det ikke kan sammenlignes med, 9/11, og begrunner dette med at i det tilfellet brukte gjerningsmennene et fly, mens Breivik var fysisk til stede og utførte handlingen. Han mener at terrorangrepet minner mer om tilfeller hvor soldater har skutt mot flyktningeleire.²¹² Han sier også at Breivik ikke minner han om noen spesielle personer han har hørt om: ” Ikke som jeg kommer på i hvert fall. Altså jeg ser jo at han har hatt noen små trekk med kanskje noen andre folk, men sånn som motiv og generelt av alt han gjorde liksom, og utseendemessig og oppførsel, så minner han meg ikke om noen”²¹³

Han adskiller her Breivik fra alle andre basert på handling, utseende og oppførsel. Dette kan tyde på at det er følelser mer enn kunnskaper som ligger bak dette utsagnet.

Minnesmarkeringer

På spørsmål om hva han tenkte om minnesmarkeringene svarte han:

Jeg synes jo det var litt herlig å se på då, det viste at etter sånne tunge hendelser, så selv hvor uenige folk kan være i visse tilfeller så er de fortsatt samla innenfor sånne

²¹⁰ Vedlegg 5: nr. 30

²¹¹ Vedlegg 5: nr. 36

²¹² Vedlegg 5: nr. 64

²¹³ Vedlegg 5: nr. 68

ting. Det der med minnesgudstjenesten som du sier, biskopen og en imam tror jeg det var, gikk sammen opp til kirken. Jeg synes, det syntes jeg var fint i hvert fall,...²¹⁴

Gutt 2 sier her at nasjonen ble samlet, men han ytterliggjør det ved å bruke personlige pronomen som ”de”. Videre sier han at ikke alle følte denne samlingen, han sier: *”jeg tror rett og slett noen går mer inn på det med at, selv om de kanskje ikke vil det, så går de mer bare for å vise, eller late som de bryr seg. Men jeg tror fortsatt de fleste er med fordi at de bryr seg, synes det er veldig dumt, de folkene som har dødd,..”*²¹⁵ Han sier her at han tror noen mennesker bare var med for å vise de rette følelsene, men modererer seg så ved å si at de fleste nok var med fordi de brydde seg. Gjennom dette viser han allikevel et syn på at minnesmarkeringene ikke var så viktige, eller nasjonalt samlende for alle.

Rettsoppgjør

Gutt 2 sier han så på Breivik sin dom som et eksempel på at den norske straffeloven ikke fungerer. Han forklarer dette med at loven ikke var forberedt på en slik sak og at Norge har til hensikt å være snillest mulig. Han sier:

Jo, jeg vil rett og slett si at det der er et, hva skal jeg si, det er rett og slett bra bevis på at i visse tilfeller så funker ikke den, den norske straffeloven. For du ser det, alle sa jo det, den norske loven var ikke forberedt til sånne ting, vi har aldri forberedt til noe sånn, og du ser her kunne du utnytte det, her har du en som massakrerer masse folk og så vet vi at: ”Ja la oss gi han 21 år”, vi kan ikke, vi kan ikke gi han mer, så: ”ok, la oss gi han det igjen”. Istedenfor å gi strengere regler så gir vi han bare 21 år og luksuscelle og alt det der greiene der, så jeg vil si i hvert fall, det viser litt hvor dårlig det norske rettssystemet kan være til tider. Såne folk som han, du må faktisk kunne lage regler for sånne folk.²¹⁶

Her viser han inderliggjøring gjennom bruk av det personlige pronomenet ”du” og direkte tale. Gutt 2 reagerer særlig på at loven ikke åpner for å gi livsvarig fengsel som virkelig er å sitte fengslet resten av livet. Han sier videre at han ikke ble overrasket over at Breivik ble erklært tilregnelig, og at det var noe ”alle” forventet.²¹⁷

Fiendebilder

Det tydeligste fiendebildet i hans beretning er det synet han tror høyreekstremister har på Arbeiderpartiet. Han sier: *”Jeg tror faktisk noen kan bli så sinte av det at de ser på Arbeiderpartiet som enda større forrædere, og vil nå sikkert..at det kan skje igjen, selv om jeg tviler på det, men det er sånn du aldri vet liksom.”*²¹⁸ Han sa dette i forbindelse med en redegjørelse av hvordan Arbeiderpartiet er blitt enda mer innvandringsliberale.

Løsning

²¹⁴ Vedlegg 5: nr. 56

²¹⁵ Vedlegg 5: nr. 66

²¹⁶ Vedlegg 5: nr. 82-84

²¹⁷ Vedlegg 5: nr. 86

²¹⁸ Vedlegg 5: nr. 32

Gutt 3 sier som nevnt i avsnittet over at han tror enkelte vil at ”det” skal skje igjen, dette med utgangspunkt i dagens innvandringspolitikk. Det er på den måten ingen løsning ennå.

	Kunnskap Fakta og myter	Emosjoner Empati og identifisering -negative følelser
<i>Terrorangrepet</i>		
Handling	En del fakta om selve angrepet	Preget av ytterliggjøring
Motiv	Motiv: skade Arbeiderpartiet på grunn av deres innvandringspolitikk. En del fakta.	Inderliggjør Breiviks meninger gjennom empati i forhold til Breiviks kjærlighet til landet.
Anders Behring Breivik	Ambivalent forhold til psyken. En del fakta knyttet til utseende og meninger. Mulige myter tilknyttet Breiviks barndom (banket av innvandrere)	Inderliggjør ved bruk av fornavn og personlig pronomen ”du”-
Offer	De som ble drept og skadet i terrorangrepet og deres familier. Ingen fakta knyttet til ofrene som gruppe eller antall. Arbeiderpartiet- et offer i samfunnets øyne ”Partier til høyre”	Viser empati med de etterlattes situasjon Ytterliggjør denne påstanden. Inderliggjør denne påstanden.
Helter	Lokale båtfolk Politiet Mennesker på Utøya	Inderliggjør heltenes opplevelser
Skyld	Breivik (Regjeringen: gjennom sin innvandringspolitikk) (Innvandrere: for å ha banket opp Breivik)	Inderliggjør dette gjennom bruk av direkte tale.

Samfunnets umiddelbare reaksjon på terrorangrepet	Sjokk, mennesker stod samlet, mer positive til innvandrere.	Ytterliggjøring og inderliggjøring
<i>Kontekst</i>		
Politikk	Noen fakta om norsk politikk, mange vurderinger av politikk	Inderliggjøring
Sammenlignbare hendelser og personer	Nevner 9/11, al-Qaida, Taliban og skyting mot flyktningleirer, men sier de ikke kan sammenlignes med 22.juli eller Breivik.	Inderliggjøring gjennom refleksjoner knyttet til ulikheter
Minnesmarkeringer	Nevner rosetog og minnesgudstjenester. Sier de var viktige for mange i samfunnet, men at mange deltok bare å vise den rette holdningen.	Ytterliggjøring
Rettsoppgjør	En del fakta knyttet til rettsoppgjøret, noen uklare forestillinger om dommen.	Inderliggjør rettsoppgjøret gjennom negative følelser knyttet til det.
Fiendebilder	(Arbeiderpartiet som fiende for høyreekstremistiske grupper.)	
Løsning	Ingen løsning enda, det er fortsatt motsetninger mellom innvandrere og ”generell befolkning”.	

8.4 Kilder

Egne opplevelser

Gutt 2 var på en norsk flyplass den dagen terrorangrepet ble utført. Han fikk derfor oppleve den skjerpede sikkerheten som fulgte i kjølvannet av terrorangrepet. På flyplassen var det også nyhetsreportere fra utenlandske kanaler, noe som kan tenkes å ha medvirket til hans oppfatning om omfanget til dette angrepet.²¹⁹

Media

²¹⁹ Vedlegg 5: nr. 2

Media har en sentral rolle i hans beretning om 22.juli. Media har flere roller i hans beretning, både som kilde til relevant informasjon og som ansvarlige for negative holdninger i samfunnet. Han sier at han nesten aldri leser aviser, men at han leste mer aviser i forbindelse med terrorangrepet og det påfølgende rettsoppgjøret. Det er allikevel aviser han oppgir som den beste informasjonskanalen til terrorangrepet.²²⁰ Han viser dermed et motsetningsfullt forhold til media.

Avisenes dekning av saken har engasjert han, og det er særlig et område han løfter fram; forklaringsmodeller for Breiviks handling. Blant annet at det ble snakket om hans religiøse tilhørighet, og at det derfor skal ha blitt kallet et kristent motiv. Han reagerer også på at forskere uttalte seg om en mulig forbindelse mellom skytespill og Breiviks handlinger: ”... *Då reagerer jeg, da ble jeg litt innblanda, ikke noe sånn, men bare sånne stemmegreier: ”Hvordan synes du de og det hadde skylden”, så kunne jeg trykke ja eller nei og sånn.*”²²¹

Han viser her inderliggjøring gjennom direkte tale og ved å si at da ble han innblandet.

Vedrørende medias rolle for holdninger i samfunnet sier han blant annet: ” *Når folk har generelle fordommer som ikke egentlig er sanne, eller media er med på å skape vonde bilder, så gjør det jo mye hat mot de.*”²²² Dette sa han i forbindelse med at samfunnet burde få til et bedre samarbeid mellom nordmenn og innvandrere for å unngå fremtidige terrorangrep.

Skole

Han legger ikke stor vekt på skolen som en kilde i denne sammenhengen, skolen har mer rolle som en arena for samtaler med jevnaldrende. Han uttrykker skepsis i forhold til objektiviteten til lærerne i forbindelse med terrorangrepet, han begrunner dette med et uskarpt skille mellom lærernes personlige meninger og objektive fakta. Han sier: ”...*og så er det jo sånn at viss lærere skal snakke så skulle du jo tro de, men du vet aldri når de skifter fra personlige meninger til informative meninger liksom.*”²²³

Jevnaldrende

Han sier han har snakket om terrorangrepet med venner på skolen, men at det ikke ble snakket så mye om det. Det tror han var fordi folk hadde lyst å glemme terrorangrepet.²²⁴

Foreldre

Foreldrene har en dobbel rolle som kilde, på den ene siden oppgir han at det var deres aviser han leste, og han har også sagt at aviser var den beste kilden til informasjon.²²⁵ Samtidig sier han at han snakket en del med familien om saken, og at han føler han kunne være mer oppriktig om sine meninger i samtale med familie i forhold til venner, han sier:

²²⁰ Vedlegg 5: nr. 72-74

²²¹ Vedlegg 5: nr. 72

²²² Vedlegg 5: nr. 92

²²³ Vedlegg 5: nr. 74

²²⁴ Vedlegg 5: nr. 76

²²⁵ Vedlegg 5: nr. 72

...familien din er liksom mer..., hva skal jeg si, du kan fortelle mer ting til familien din enn venner. For eksempel viss folk hadde..., for eksempel viss folk syns, hva skal jeg si..., jo som jeg sa tidligere det med at: ”Jo, det Breivik gjorde var dumt, men jeg synes akkurat den tingen var grei”, så er du mer komfortabel med å si det med en familie enn venner.²²⁶

8.5 Perspektiv

Gutt 2 sin historie handler om en mann som på grunn av at han ble mishandlet av innvandrere i barndommen utviklet et negativt syn på innvandring. Regjeringens liberale innvandringspolitikk provoserte Breivik i så stor grad at han utførte et terrorangrep rettet mot regjeringen. Målet med dette var å skade regjeringen og sende ut et budskap til verden. Samfunnet svarte på angrepet med å vise enda mer sympati for innvandrere, dette kan føre til flere angrep i framtiden.

Gutt 2 trekker ikke så mange linjer tilbake i tid i sin fortelling. Linjene han drar er i stor grad sentrert rundt Breivik, Arbeiderpartiet og innvandring. Det er de tre ”aktørene” som driver historien. Dette kan tyde på et snevert historiesyn.

På innholdssiden viser Gutt 2 en del kunnskaper knyttet til sentrale elementer som rettsoppgjør, medias dekning og Anders Behring Breivik. Hans historie er også bygget opp rundt en del myter, som at Breivik ble mishandlet. Han bruker aktivt følelser i sin redegjøring av de ulike elementene. Gjennom de kommer det fram at han viser lite kollektiv identifisering med samfunnets reaksjon. Han ytterliggjør mange av temaene. De emnene for han viser størst innlevelse for er de som han kan relatere til sin egen livsverden. Dette kommer blant annet fram i hans harme over at forskere hadde sagt at dataspill var en medvirkende faktor.

Gutt 2 oppgir aviser som den beste kilden, på samme tid sier han at han nesten ikke leser aviser, dette ambivalente synet kan tyde på at han ikke er helt bevisst i forhold til sin egen kildebruk. Samtidig viser han kildekritikk i møte med avisenes konspirasjonsteorier og sin følelse av at lærere ikke er objektive i sin framstilling.

²²⁶ Vedlegg 5: nr. 72

9. Jente 2 sine fortellinger om 22.juli

9.1 Handlingssammendrag

En høyreekstremist ved navn Anders Behring Breivik utførte 22.juli 2011 et terrorangrep mot Norge. Han sprengte først en bombe i Parlamentet, dette resulterte i mange hardt skadde mennesker. Videre dro han til Utøya forkledd som politimann, her startet han å massakrere ungdommene på ungdomsleiren. Han drepte mange ungdommer før han ble tatt av politiet.

Samfunnet håndterte terrorangrepet på best mulig måte, mennesker stod sammen og støttet hverandre. Mennesker rundt omkring i Norge deltok i minnesmarkeringer for å vise sin støtte til ofrene og nasjonen.

Breivik var en ond og syk mann med høyreekstremistiske tanker. Som første gang i Norge gjennomgikk han to rettspsykiatriske undersøker, den andre erklærte ham tilregnelig og han ble dømt til forvaring.

9.2 Tidsdimensjonene hos Jente 2

Fortid - Erindrende funksjon

Tiden før 22.juli

I Jente 2 sin beretning kommer det ikke fram så mye om tiden før 22.juli. Hun sier på spørsmål om Norge ble åpnere og mer demokratisk etter 22.juli, at hun syntes det var det før 22.juli også. Hun sier Norge lenge har gått i retning av å bli et åpnere samfunn: ” *Det føler jeg generelt har.., vært en retning som har skjedd over lenger tid, før 22.juli, at samfunnet generelt blir mer og mer åpent.* ”²²⁷

22.juli og dagene like etterpå

Hun hørte om terrorangrepet da hun var på jobb, hun fikk vite det gjennom Facebook. Hun trodde da først ikke det var sant, slik beskriver hun tankene hun gjorde seg da hun hørte om det: ” *Hæ? Tulle du liksom? Er det en film eller hva er det for en tull?* ”²²⁸ Hun sier ikke noe om hvem hun trodde kunne stå bak, beskriver bare sjokket over at det skjedde. Dette kan henge sammen med hennes syn på Norge som et åpent samfunn uten store motsetninger.

Hun ble bedt om å gjenfortelle 22.juli slik hun ville fortalt om det til noen som aldri hadde hørt om det, slik sier hun at hun ville gjenfortalt det:

Tror jeg hadde begynt med at det var en mann som heter Anders Behring Breivik som, jeg vet ikke, det virker som han hadde planlagt det over lang tid og, eller for han var høyreekstremist

²²⁷ Vedlegg 6: nr. 98

²²⁸ Vedlegg 6: nr. 4

tror jeg.. Og først så sendte han en varebil tror jeg det var mot parlamangen først tror jeg, sprengte store deler av bygningen og det var en del som ble skada, jeg vet ikke om noen av de døde, men det var i alle fall noen som ble skadd ordentlig hardt, men det var heldigvis mange som var vekke den dagen og, så det flaks, heldigvis! Og så kjørte han videre til Utøya der han hadde kledd seg ut som en politimann, og starta en massakre holdt jeg på å si, ja, han skøyt på alle ungdommene og det var veldig mange som ble drept og som gjemte seg vekk, men han fant mange og drepte dem og sånn.. Så var det mange som begynte å svømme vekk fra øya og til og med da klarte han å skyte dem, de som var i vannet, før han ble tatt.²²⁹

Hun gjenforteller her hva som skjedde den dagen, med fokus på kronologien i hendelsene. Hun veksler mellom fakta om hva som skjedde og hennes egne vurderinger av det, som når hun sier det var bra at så mange var bortreiste i regjeringsskvartalet. Hun kaller her regjeringsbygget for ”parlamangen”, dette kan tyde på begrensede kunnskaper eller en språklig forvirring.

Hun forteller videre at Breivik ble tatt og låst inne, men sier at dette kan hun ikke så mye om: ” *Jeg husker ikke hvordan han ble tatt på øya, for jeg tror ikke jeg fulgte så mye med på det da.* ”²³⁰ Etter angrepet forteller hun om et folk som stod sammen, hun ble spurt om hvordan hun ville beskrive samfunnets reaksjon, slik svarte hun på det: ” *Det er jo det som alle andre land og har sagt, at det er den fineste reaksjonen et land kan ha hatt etter en sånn en terroraksjon,* ”²³¹ Videre om denne reaksjonen sier hun:

... jeg syntes det var veldig fint at alle var så støttende mot alle selv om det var mye hat mot han, spesielt for de nærmeste pårørende, men at alle var samla som egentlig ikke kjente noen, og mange av mine venner, vi visste bare hvem folk var, men vi kjente ingen, vi var med alle de togene og jeg vet ikke, la roser på vannet selv om det egentlig ikke har noe å si, men det gir deg fine følelser til de som har tapt noen eller gått gjennom de traumene.., så jeg syntes det var veldig fint.²³²

Hun forteller her om at folk gikk i tog for å minnes ofrene for tragedien, hun sier at selv om det ikke hadde noen reell betydning å legge roser på vannet så ga de allikevel en god følelse. Det hun husker av myndighetene sin reaksjon er at den også var preget av godhet:

Jeg husker Jens Stoltenberg holdt mange taler, eller om at vi skal bekjempe ondskap med kjærlighet eller noe sånt. Og ja.., de fleste som jeg husker av de større viktigere personene var bare, uttrykte bare godhet og rolighet, at de tok alt med ro og var sånn: ”det som er gjort er gjort, det er ingenting vi kan gjøre med det”.²³³

Hun trekker her fram budskapet fra Stoltenberg om å bekjempe ondskap med kjærlighet. Og ut ifra hva hun sa om folkets reaksjon virker det som om hun har en opplevelse av at oppfordringen fra Stoltenberg ble fulgt.

²²⁹ Vedlegg 6: nr. 10

²³⁰ Vedlegg 6: nr. 12

²³¹ Vedlegg 6: nr. 22

²³² Vedlegg 6: nr. 22

²³³ Vedlegg 6: nr. 24

De første månedene etter terrorangrepet

Jente 2 sier det var mye snakk om terrorangrepet i månedene som fulgte, både i media og privat. Det hun husker best fra nyhetene i ukene etter terrorangrepet er talene, både de som ble holdt av politikere og personer som hadde vært på Utøya. Hun husket også at det var mange intervju med overlevende.²³⁴ Hun ble spurt om det var noen intervju hun husket bedre enn andre, da trakk hun fram intervju med to jenter hun visste hvem var.²³⁵

Terrorangrepet ble markert første skoledag, da holdt overlevende fra Utøya tale på den videregående skolen til Jente 2, ellers mener hun det ikke var så mye snakk om det annet enn i friminuttene.²³⁶

Rettsoppgjøret

Jente 1 sier hun leste mye om rettssaken i avisene. Hun fulgte her med på diskusjonen rundt hans mentale tilstand. Hun sier:

Jente 2: ... Han ble jo låst inne med en gang han ble tatt, og det var store diskusjoner om han var..., hva heter det.. sånn..?

Intervjuer: Utilregnelig

Jente 2: Ja, utilregnelig eller tilregnelig, om han var psykisk syk eller ikke liksom, ja..., så de vurderte om han skulle i fengsel eller bli innesperra en annen plass enn fengsel da.

Hun sier videre at hun reagerte på at han gjennomgikk to ulike psykiatriske evalueringer: *"Jeg synes det var rart at de skulle ha en analyse av ham to ganger, for det har jo aldri skjedd før, at de burde jo ha stolt på de første"*.²³⁷ Gjennom å si at det aldri har skjedd før drar hun linjer bakover i tid til andre rettssaker.

Nåtid – Diagnostiserende funksjon

Jente 2 sier Norge i dag er mer nasjonalromantisk enn før 22.juli. Slik beskriver hun denne nasjonalromantikken: *"Jeg vet ikke, bare det at folk elsker landet sitt uansett hva, at vi skal liksom kjempe for landet, og være for, være veldig for landet og at alle som er født her, eller når noe skjer med landet så skal vi være der for hverandre."*²³⁸ Hun fikk videre spørsmål om hun tror terrorangrepet kan ha påvirket folk sine holdninger, slik innleder hun svaret på det: *"Jeg tror mange har fått et større hat i seg, eller noen jeg kjenner som er, som lar seg påvirke på den måten, at de har fått mer hat, at de hater han og hater alle sånne ting som er vondt."*²³⁹ Men hun sier videre at i mindre miljøer, som på skolen og blant venner, så har folk kommet hverandre nærmere. Så hun avslutter svaret sitt med å si: *"ja det gjør vel egentlig*

²³⁴ Vedlegg 6: nr. 68

²³⁵ Vedlegg 6: nr. 70

²³⁶ Vedlegg 6: nr. 78

²³⁷ Vedlegg 6: nr. 88

²³⁸ Vedlegg 6: nr. 28

²³⁹ Vedlegg 6: nr. 34

*folk bare nærmere.*²⁴⁰ Hun sier her at folk er mer innstilt på å kjempe for landet sitt, at de har fått en økt kjærlighet for landet sitt, men også at noen har fått mer hat. Hatet mener hun er rettet mot Breivik, og det hun kaller vonde ting.

Hun nevner også at det mer fokus på sikkerhet i dagens samfunn. Hun trekker her fram eksempel fra Stavanger: *De har jo fått sånne terrorgjerder langs kaien, for jeg går langs kaien når jeg går til skolen, og det var det aldri før, men etter 22.juli har det kommet opp terrorgjerder og sånne ting.*²⁴¹ Hun setter her gjerdene i forbindelse med terrorangrepet. Hun trekker også fram at det sikkert er blitt strengere sikkerhet i regjeringsbyggene, men sier at dette vet hun ikke noe om.

Jente 2 ble spurt om hun tenker det er mer demokrati og åpenhet i dag enn før 22.juli. Hun er usikker på om det har blitt mer demokrati: ” *Det vet jeg ikke, tror ikke det har endra seg noe særlig siden sist egentlig, det er.., det har jo vært demokrati lenge og det har ikke blitt mer demokrati føler jeg, eller kanskje!* ”²⁴² grunnen til at hun sier kanskje er at hun tenker på at det har vært snakk om å åpne for at 16-åringer skal kunne stemme ved Stortingsvalg, men hun sier også at dette var det også snakk om før 22.juli.

På spørsmål om samfunnet er blitt åpnere svarer hun:

Det føler jeg generelt har.., vært en retning som har skjedd over lenger tid, før 22.juli, at samfunnet generelt blir mer og mer åpent, og tror ikke det egentlig har påvirket det særlig mer, de jeg kjenner som hadde fordommer før har det ennå, og de som var på vei mot å bli mer åpne har blitt mer åpne.²⁴³

Hun sier på den måten at samfunnet som helhet stadig blir mer åpent, men hun setter ikke dette i sammenheng med 22.juli. Samtidig sier hun at noen i samfunnet stadig får mer fordommer. Dette indikerer at hun ser motsetninger i dagens Norge, men hun går ikke noe nærmere inn på hva de motsetningene består av.

Det hun sier om dagens Norge er at nasjonen på den ene siden er blitt mer nasjonalistisk. Samtidig sier hun at folk generelt er som de var før, noen åpne andre preget av hat og fordommer. Hun trekker fram at det har blitt øket sikkerhet, men nevner ikke noe om hvordan denne sikkerheten arter seg på nasjonalt nivå.

Framtid – Antesiperende funksjon

Jente 2 ble spurt om hva hun tror vil bli sagt om terrorangrepet 50 år fra nå:

²⁴⁰ Vedlegg 6: nr. 34

²⁴¹ Vedlegg 6: nr. 30

²⁴² Vedlegg 6: nr. 96

²⁴³ Vedlegg 6: nr. 98

Jeg tror de kommer til å nevne mest det med hvordan vi taklet det, hvordan..., Jens Stoltenberg, tror han kommer til å være en figur folk kommer til å snakke mye om, og generelt det med at vi bekjempet hat med kjærlighet, og det..., ja at alle var der for hverandre etterpå.²⁴⁴

Hun sier her at hun tror fokus i framtiden vil ligge på håndteringen av terrorangrepet, ikke selve angrepet. Hun presenterer ikke så mange meninger om framtiden. Angående åpenhet og demokrati så nevnte hun jo at noen utvikler seg til å bli mer åpne mens andre stadig får mer fordommer, men hun sier ikke noe om hva denne dikotomien i samfunnet kan føre til. Dette kan henge sammen med hennes oppfatning om at Breivik var en syk og ond mann som handlet alene.

Samspill mellom tidsdimensjonene

Ut i fra Jente 2 sin oppfatning om at Breivik utførte terrorangrepet basert på psykisk sykdom, så trekker hun heller ikke så mange linjer fra fortiden og fram til terrorangrepet. På spørsmål om Norge i dag var et åpnere samfunn svarte hun at det var en pågående utvikling som skjedde uavhengig av terrorangrepet. Hun trakk linjer tilbake til tiden før 22.juli, definerte grad av åpenhet og sammenlignet den med dagens åpenhet. Dette viser et samspill mellom tidsdimensjonene, samtidig viser det et enkelt syn på utvikling. I forbindelse med rettsoppgjøret trekker hun linjer til andre rettssaker, som også er et samspill. Ved snakk om fremtiden trodde hun at Jens Stoltenberg sitt budskap om å bekjempe hat med kjærlighet kom til å bli husket, dette viser at hennes fortidstolkning og nåtidsoppfatning gir perspektivene for framtiden.

Omdreiningspunktet i hennes fortelling er samfunnets reaksjon på terrorangrepet. De reaksjonene blir sterkere vektlagt enn det foranliggende. Dette kommer blant annet til syne i hennes oppfatning om hva som vil bli husket i framtiden.

9.4 Innhold – Kunnskap og følelser knyttet til ulike elementer i beretningen om 22.juli

Terrorangrepet

Handling

Hennes gjenfortelling av terrorangrepet er preget av både fakta og følelser. Hun gir kronologien for Breivik sine handlinger: først sprengte han en bombe plassert i en varebil i regjeringskvartalet. Han kledde seg så ut som politimann og drepte mange ungdommer på Utøya. Hun sier ikke noe om hvor mange som ble drept på Utøya, og sier hun ikke vet om noen døde som følge av bomben.

²⁴⁴ Vedlegg 6: nr. 104

Om bomben i Oslo sier hun: ”... *det var heldigvis mange som var vekke den dagen og, så det flaks, heldigvis!*” Dette viser innlevelse i hendelsen. Hun sier at den første tanken hennes var at dette måtte være tull eller noe fra en film, dette formidler også hennes egne følelser om terrorangrepet, at det var noe hun ikke hadde forventet.

Motiv

Jente 2 sier hun tror Breivik må ha vært syk for å utføre en slik handling.²⁴⁵ Ved å si han er psykisk syk faller på en måte tanken om at det lå et motiv bak bort. Samtidig sier hun at han var en høyreekstremist, noe som indikerer at det lå politiske grunner bak angrepet.²⁴⁶

Anders Behring Breivik

Hun gir få fakta om Breiviks bakgrunn og person, hun sier for eksempel ingenting om alder eller bosted. Hun kommer derimot med beskrivelser av utseendet hans og tolkninger av hans personlighet. Da hun ble spurt om hva hun tenkte på når jeg sa Anders Behring Breivik svarte hun: ” *Jeg tenker det er en forferdelig mann som kan ha gjort alt det han har gjort, og ja.., jeg synes det er helt sykt, jeg ser bare for meg det fjeset hans egentlig..* ”²⁴⁷ Da hun ble bedt om å beskrive det ansiktet sa hun: ” *Jeg vet ikke, jeg ser for meg egentlig en ganske normal norsk mann, han ser jo helt normal ut egentlig, det er bare det at siden vi vet han er så ond så ser vi jo, så er han jo et ondt bilde.* ”²⁴⁸ Hun sier da altså at han er ond, Breivik blir malt opp som en farlig fiende gjemt bak utseendet til en normal mann.

Som nevnt i det foregående avsnittet om motiv, så sier hun også at han er psykisk syk. Samtidig trekker hun fram hans politiske ideer da hun ble bedt om å sammenligne terrorangrepet med andre hendelser:

Sånn som jeg har fått med meg er at han har, vet ikke, veldig høyreekstremist og veldig, jeg vet ikke, i mot alle som er for andre religioner og.., han er vel egentlig nasjonalromantisk sånn sett, eller på grensen litt som naziene egentlig, bare at han var i ja.. bare sånne som han skal få være her.²⁴⁹

Her viser hun noe kunnskap om ideene fra manifestet til Breivik.

Offer

Jente 2 fikk ikke direkte spørsmål om hvem som var offer for tragedien. Det hun sier er at mange ble skada av bomben i Oslo, og at mange ble drept på Utøya. Hun oppgir ikke antall ofre. Hun fikk spørsmål om 22.juli hadde noe med henne å gjøre. Da svarte hun:” *For meg har det egentlig ikke hatt noen stor innvirkning siden jeg verken var god venn med noen det*

²⁴⁵ Vedlegg 6: nr. 20

²⁴⁶ Vedlegg 6: nr. 62

²⁴⁷ Vedlegg 6: nr. 16

²⁴⁸ Vedlegg 6: nr. 18

²⁴⁹ Vedlegg 6: nr. 62

*skjedde med, eller var der i det hele tatt.*²⁵⁰ Dette utsagnet tyder på at hun avgrenser ofrene for terrorangrepet til å være de som ble rammet direkte, dette fordi hun sier det ikke har rammet henne siden hun ikke kjente noen.

Helter

Hun fikk spørsmål om hvem som var heltene i tragedien, hun begynte da med de som hjalp til under terrorangrepet:

Det blir jaffal de som kjørte båt på andre siden av, eller den øya, eller fastlandet som var nærmest Utøya, de husker jeg i alle fall var veldig mye i media, at de, at det var så bra at noen sivile og tok ansvar for å hjelpe og... de som var i vannet og skulle svømme over.²⁵¹

Her referer hun til de menneskene som brukte egne båter for å redde folk opp av vannet. Hun nevner så at hun vet det gjennom media. Hun sier videre at det var bra at sivile tok ansvar, men måten hun sier det på tyder på at hun her referer til at media sa det var bra. Hun nevner også kort ungdommene som fluktet i vannet. Hun viser ikke her til verken så mye fakta eller følelser, noe som kan komme av at hun her referer til media sin historie, hun har ingen egen.

Hun viser mer engasjement når hun blir spurt om hvem som var helter i etterkant, hun trekker da med en gang fram Jens Stoltenberg: *”Jens Stoltenberg, selvfølgelig. Det er jo, han takla jo situasjonen veldig bra synes jeg, han holdt folket samla og alt ble ikke kaos etterpå.”*²⁵² Hun begrunner svaret sitt med det at han holdt folket samlet og unngikk kaos, i dette utsagnet bruker hun det personlige pronomenet ”jeg”, dette tyder på nærhet til emnet hun snakker om. Videre i samme utsagn trekker hun fram andre helter: *”og de ofrene som stod frem og snakket om det kan jo bli tolka som helter fordi de var så åpne og snakket om det slik at alle fikk et innblikk i hva som egentlig hadde skjedd.”* Hun sier her at de ”kan” bli tolket som helter, og at de ga ”alle” et innblikk i hva som hadde skjedd. Pronomenet alle tyder på en viss avstand til dette utsagnet, det personlige pronomenet ”oss” hadde vist tegn på større identifisering.

Skyld

På spørsmål om hvem som var skurkene i tragedien svarer hun Breivik: *”Det er jo egentlig bare Anders Behring Breivik synes jeg”.*²⁵³ Hun forteller videre at mange klandret politiet, om dette sier hun blant annet:

...men jeg syns ikke man burde holde noen judge mot dem holdt jeg på å si, de kom jo så fort de kunne, og de er ikke vant til sånne situasjoner så du kan ikke egentlig klandre dem når de aldri har, sikkert aldri har fått trening i og liksom..hvordan de skal takle en sånn situasjon, så de gjorde jo så godt de kunne, så det er jo egentlig bare ham. Og gjerne de som har gjort han til sånn som han er.²⁵⁴

²⁵⁰ Vedlegg 6: nr. 46

²⁵¹ Vedlegg 6: nr. 36

²⁵² Vedlegg 6: nr. 40

²⁵³ Vedlegg 6: nr. 42

²⁵⁴ Vedlegg 6: nr. 42

Her viser hun empati med politiets situasjon gjennom bruken av det personlige pronomenet ”du”: ”du kan ikke egentlig klandre dem”. Hun maler opp et bilde av politiets vanskelige situasjon som viser at hun lever seg inn i deres situasjon. Skylden ligger altså hos Breivik, og hun nevner også de som har gjort ham slik. Slik svarte hun på spørsmål om hvem som hadde formet han:

Det vet jeg ikke for jeg har ikke fulgt med på noen ting som har med han å gjøre, dessverre. Så.., men det er vel som regel familie og omgangskretsen hans som kanskje, noe som har skjedd med han når han var liten, enten familie eller venner, det har ikke jeg giddet og brydd meg om.²⁵⁵

Hun sier her at dette vet hun ikke noe om, grunnen hun oppgir er at hun ikke bryr seg. Hun kommer så med noen generelle årsaksforklaringer som at han ha hatt en dårlig barndom. Hun bruker samtidig ”jeg” flere ganger, som tyder på at hun identifiserer seg med det å ta avstand fra alt som vedrører Breivik.

Samfunnets umiddelbare reaksjon på terrorangrepet

Slik sier Jente 2 at hun reagerte på terrorangrepet: ” ”Hæ? Tulle du liksom? Er det en film eller hva er det for en tull?”²⁵⁶ Hun viser nærhet til denne følelsen ved å bruke direkte tale. Hun forteller videre om den dagen: ” ...ble veldig satt ut då, og så ble hele (Festival i Norge) stengt, så da måtte vi bare stenge alt og lukke det så fort som mulig før jeg gikk hjem.”²⁵⁷ Hun beskriver reaksjonene gjennom å fortelle om sine egne opplevelser fra denne dagen.

Kontekst

Norsk politikk

Norsk politikk har ikke en viktig rolle i hennes fortelling om 22.juli. Hun nevner for eksempel ingen norske partier, heller ikke AUF, AP sitt ungdomsparti. Hun trekker allikevel flere ganger fram Jens Stoltenberg som en viktig person, hun regner han blant annet som en av heltene. Dette kan tyde på at det er hans rolle som ”landsfader” etter terrorangrepet, og ikke hans politiske oppgaver som har gjort inntrykk på henne. Angående bomben Breivik sprengte i regjeringsskvartalet så sier hun at dette hendte på ”parlamentet”, dette kan tyde på begrenset kunnskap om den norske politikken.

Effekt på det norske samfunnet

Hun sier at Norge har blitt mer nasjonalromantisk i etterkant av terrorangrepet.²⁵⁸ Samtidig sier hun også at tilstandene i landet er nokså upåvirket av terrorangrepet i dag, dette kommer fram ved hennes tanker om at de i samfunnet som var åpne har blitt åpnere, mens de med

²⁵⁵ Vedlegg 6: nr. 44

²⁵⁶ Vedlegg 6: nr. 4

²⁵⁷ Vedlegg 6: nr. 4

²⁵⁸ Vedlegg 6: nr. 28

fordommer har fått mer fordommer.²⁵⁹ Dette indikerer et syn på at utviklingen går sin gang uavhengig av terrorangrepet. Hun viser lav grad av identifisering når hun snakker om de emnene, hun ytterliggjør dem ved å si ”de” og ”dem”. Hun viser heller ikke til noen konkrete fakta tilknyttet dette emnet.

Sammenlignbare hendelser og personer

Jente 2 ble spurt om terrorangrepet minner henne om noen andre hendelser, hun svarte da: ”Jeg vet ikke egentlig, det kan jo kanskje sammenlignes litt med tyskerne, at de, at det var få mot mange, det var få personer men de drepte mange som var uskyldige, jeg vet ikke.”²⁶⁰ Hun henviser her til nazistenes handlinger under 2.verdenskrig, men hun kaller dem her bare ”tyskerne”, hun begrunner sammenligningen ut i fra antall og typen offer, få volds menn drepte mange uskyldige. Hun går ikke her inn på sammenfallende ideologi. Videre ble hun spurt om hun kunne se likheter med 9/11, hun svarte da først ja, men resonnerer så rundt det at det da var mange terrorister og Breivik bare var en, igjen handler sammenligningen om antall.

Da hun ble spurt om Breivik minnet henne om noen historiske personer svarte hun Osama bin Laden. Hun begrunnet dette slik: ”Jeg husker ikke helt, men tror kanskje Osama Bin Laden gjorde det for en eller annen politisk grunn, eller som han kalte selv var en politisk grunn, det gjorde jo Behring Breivik og, at han ville.., ja.., få vekk alle de som var kommunister og sånn i hans øyne og sånn.”²⁶¹ Hun sier her at de har en politisk grunn til felles, men går ikke noe dypere inn på de likhetene, og tar heller ikke opp religion i forbindelse med bin Laden. Dette tyder på overflatiske kunnskaper om temaet, og hun viser lav grad av identifisering knyttet til emnet.

Minnesmarkeringer

Jente 2 bruker både fakta og følelser i sin fortelling om minnesmarkeringene, da særlig rosetogene. I tilknytning til rosetogene sier hun at: ”det var den fineste reaksjonen et land kan ha hatt etter en sånn en terroraksjon.”²⁶² Hun sier her at folk kom uavhengig av om de kjente noen som var rammet. Hun sier: ”vi var med alle de togene og jeg vet ikke, la roser på vannet selv om det egentlig ikke har noe å si, men det gir deg fine følelser til de som har tapt noen eller gått gjennom de traumene.., så jeg syntes det var veldig fint.”²⁶³ Hun viser her både kollektiv og personlig identifisering gjennom bruken av de personlige pronomenene ”vi” og ”jeg”. Hun viste støtte til ofrene både som en del av en gruppe og som enkeltperson.

Hun sier videre at ofrene var heldige som fikk denne oppmerksomheten, og hun nevner også at andre som har opplevd forferdelige ting ikke får denne støtten, hun sier: ”de var veldig heldige at hele landet brydde seg så mye om dem.”²⁶⁴ Hun forteller her om en kollektiv støtte til ofrene. Hun ble bedt om å beskrive stemningen i rosetoget hun deltok i: ”Den var veldig

²⁵⁹ Vedlegg 6: nr. 96-98

²⁶⁰ Vedlegg 6: nr. 54

²⁶¹ Vedlegg 6: nr. 60

²⁶² Vedlegg 6: nr. 22

²⁶³ Vedlegg 6: nr. 22

²⁶⁴ Vedlegg 6: nr. 48

avslappa, veldig.., nesten, ikke sånn magisk men.., religiøs på en måte, selv om jeg er ikke religiøs selv.”²⁶⁵ Gjennom de ordene indikerer hun at hun hadde en sterk følelsesmessig opplevelse.

Jente 1 har egne opplevelser fra minnesmarkeringene. Hun viser til både kunnskaper og følelser knyttet til minnesmarkeringene. På det emosjonelle planet er dette knyttet til empati med ofrene. Hun viser et syn på at minnesmarkeringene var for å støtte ofrene, ikke for at en selv opplevde terrorangrepet som traumatisk.

Rettsoppgjør

Jente 1 snakker en del om diskusjonen rundt Breivik sin mentale tilstand. Som nevnt tidligere karakteriserer hun han som en syk person. Allikevel sier hun at hun syntes det var bra han ble erklært tilregnelig og ble dømt til forvaring. Slik resonnerer hun rundt dette:

Jeg vet ikke, jeg synes på en måte han fortjente det, at siden han tok så mange liv som var uskyldige, men det kan jo.., jeg vet ikke, jeg er jo ikke en psykiater og jeg har ikke sett på deres grunner, så jeg vet egentlig ingenting om det, men uansett om han er syk så har han jo gjort noe veldig galt og jeg synes han fortjener straff, og han kan.., uansett om han hadde blitt sluppet fri så hadde han sikkert dødd veldig fort fordi noen hadde gått over streken og drept ham selv, eller skada han ordentlig, så han har det jo egentlig best med å være inne, selv om det er litt trist å si, så egentlig ja.., viss han, visst de finner ut senere at han ikke er frisk så kan han da få hjelp og få et bedre liv, men han kommer nok aldri til å kunne ha et normalt liv i samfunnet her lenger, noen gang.²⁶⁶

Hun viser tilknytning til emnet gjennom å bruke det personlige pronomenet ”jeg” gjentatte ganger. Det kan her virke som om hun dras mellom det hun mener er prinsipielt rett, altså at dersom noen er syke så skal de få hjelp, og det faktum at Breivik drepte så mange mennesker. Hun legitimerer straffen ytterligere ved å si at han sikkert hadde blitt drept hadde han kommet ut i samfunnet. Hun bruker her sin innlevelsesevne og tidligere erfaringer til å reflektere over Breivik sin skjebne.

Fiendebilder

Det kommer ikke til syne noen tydelige fiendebilder i Jente 2 sin historie om 22.juli. For eksempel nevner hun ikke noen grupper hun trodde stod bak angrepet, og hun trekker heller ikke fram noen grupper som farlige for det norske samfunnet. Dette kan henge sammen med hennes uttalte oppfatning om at Breivik var en syk mann som handlet på egenhånd.

²⁶⁵ Vedlegg 6: nr. 50

²⁶⁶ Vedlegg 6: nr. 82

	Kunnskap Fakta og myter	Følelser Empati og identifisering Negative følelser
<i>Terrorangrepet</i>		
Handling	Formidler hva som hendte under terrorangrepet i kronologisk rekkefølge.	Uttrykker sjokk over handlingen.
Motiv	Breivik var psykisk syk, derfor ikke noe tydelig motiv. Nevner han også var høyreekstremist.	
Anders Behring Breivik	En del fakta knyttet til hans politiske tanker, få fakta knyttet til hans liv.	Sier hun bevisst ikke har tilegnet seg kunnskap om Breivik. Bruker ord som ”ond” og ”forferdelig” for å beskrive ham
Offer	Ofrene var først og fremst de som ble rammet på Utøya og deres pårørende. Sier ikke noe om antall.	Preges av ytterliggjøring.
Helter	Nevner de som reddet folk i båt, ungdommene som svømte fra øya. I etterkant av angrepet trekker hun fram Jens Stoltenberg, dette begrunner hun med talene hans. Også ofrene som fortalte sin historie.	Ytterliggjøring med unntak av rollen til Jens Stoltenberg, i forbindelse med synet på hans rolle bruker hun identifisering.
Skyld	Breivik (”De” som formet Breivik) (Politiet)	Viser empati med politiet.
Samfunnets umiddelbare reaksjon på terrorangrepet	Beskriver et samfunn i sjokk.	Sterk identifisering. Viser identifisering med denne følelsen blant annet gjennom direkte tale.
<i>Kontekst</i>		
Norsk politikk	Lav grad av fakta.	Lav grad av følelsesmessig involvering.
Effekt på det norske	Sier nasjonen har blitt mer	Ytterliggjør dette fenomenet.

samfunnet	nasjonalistisk.	
Sammenlignbare hendelser og personer.	2.verdenskrig og 9/11: lav grad av fakta, likhetene knyttet til antall. Osama bin Laden: Lav grad av fakta: begge kjempet for en politisk sak.	Ytterliggjøring
Minnesmarkeringer	Tar opp rosetog og taler. Minnesmarkeringenes hensikt var for å støtte ofrene.	Sterk kollektiv og personlig identifisering.
Rettsoppgjør	Ambivalent i forhold til straffen til Breivik. Viser til kunnskap om tilregnelighetsspørsmålet.	Inderliggjør temaet gjennom egne refleksjoner knyttet til tilregnelighet og straff.

9.4 Kilder

Egne opplevelser

Jente 2 deltok i rosetog og andre minnesmarkeringer, beskrev stemning der som ”*religiøs på en måte*”²⁶⁷, noe som tyder på at det gjorde inntrykk. Hun hørte også taler fra overlevende fra Utøya, trakk de talene fram som en av de beste informasjonskildene om terrorangrepet.²⁶⁸

Media

På spørsmål om hva som var den beste informasjonskanalen trekker hun fram TV: ”*Jeg tror egentlig det er mest TV for min del egentlig, NRK spesielt, hadde jeg på nesten hele tiden.*”²⁶⁹ Hun sier videre at hun begynte å lese aviser under rettssaken mot Breivik.²⁷⁰ På spørsmål om hvem som var heltene trakk hun som nevnt fram de som plukket ungdommer opp fra vannet, hun begrunnet da dette slik: ”... de husker jeg i alle fall var veldig mye i media, at de, at det var så bra at noen sivile og tok ansvar for å hjelpe og...”²⁷¹ Hun ytterliggjør dette gjennom å si at dette var media sine helter, og hun sier også noe om at media var med på å forme samfunnet sine oppfatninger, media både fortalte hva som hendte og ladet hendelsene med positive tolkninger.

Hun hørte først om terrorangrepet via Facebook, altså sosiale medier. Dette tyder på at sosiale medier også er en kilde.

²⁶⁷ Vedlegg 6: nr. 50

²⁶⁸ Vedlegg 6: nr. 72

²⁶⁹ Vedlegg 6: nr. 72

²⁷⁰ Vedlegg 6: nr. 74

²⁷¹ Vedlegg 6: nr. 36

Skole

For Jente 2 var skolen som fysisk sted viktig med tanke på informasjon, her hørte hun taler hun trekker fram som viktige informasjonskanaler. Skolen har derimot ingen rolle som arena for læring om terrorangrepet, hun sier at terrorangrepet ikke har blitt tatt opp i undervisningen: *”Nei, ikke i det hele tatt. Ikke på vår avdeling i alle fall, jeg vet ikke hvordan det er i de andre klassene der det er folk som var på Utøya, men i min klasse er det ingen, ...”*²⁷² Hun sier her at det ikke har blitt snakket om av lærerne, og vurderer det ut ifra at det ikke hadde noen som var direkte berørt i klassen. Det tyder på at hun ser for seg at de klassene som snakket om det så var motivasjonen å støtte ofrene, terapi i stedet for læring. Dette kan tyde på at hun ikke ser behovet for å trekke lærdom fra terrorangrepet, at terrorangrepet var en isolert hendelse uten særlig betydning for samfunnet.

Jevnaldrende

På spørsmål om hvem hun har snakket om terrorangrepet med sier hun at hun ikke har snakket så mye om det med jevnaldrende, og at hun heller ikke har hatt behov for det, hun sier videre: *”og så viss jeg har møtt folk som vil snakke om det så har jeg hørt på dem liksom.”*²⁷³ Hun sier her at hun har ”hørt” på, i motsetning til å snakke om. Dette tyder på en ytterliggjøring av terrorangrepet. Samtidig forteller hun at hun og vennene deltok på mange minnesmarkeringer: *”... vi var med alle de togene og jeg vet ikke, la roser på vannet selv om det egentlig ikke har noe å si, men det gir deg fine følelser til de som har tapt noen eller gått gjennom de traumene..., så jeg syntes det var veldig fint.”*²⁷⁴ Her viser hun både kollektiv og personlig identifisering gjennom og både bruke ”vi” og ”jeg”, dette kan tyde på at hun trekker et skille mellom terrorangrepet og minnesmarkeringene.

Familie

Jente 2 sier hun ikke snakket så mye om det med familien.²⁷⁵

9.5 Oppsummerende perspektiver

Jente 2 bruker alle tidsdimensjonene i sin fortelling om 22.juli, men samspillet mellom dem er tidvis utydelig. Hun ser på Breivik som en syk mann, dette kan være medvirkende til at hun ikke trekker så mange linjer fra terrorangrepet bakover i tid. Samtidig er det synlig at hun ser på ham som en fiende, han blir beskrevet som ond, og hun distanserer seg fra ham ved å ikke ville vite noe mer om han som person, og dermed hva som drev han. Hun sier også at 22.juli ikke har noe med henne å gjøre, dette tyder på at hun distanserer seg fra historien.

²⁷² Vedlegg 6: nr. 78

²⁷³ Vedlegg 6: nr. 78

²⁷⁴ Vedlegg 6: nr. 22

²⁷⁵ Vedlegg 6: nr. 92

Hun viser sterk identifisering med minnesmarkeringene og Jens Stoltenberg. Dette kan tyde på at hun støtter seg til samfunnets fortelling om 22.juli som en situasjon hvor mennesker kom nærmere og bekjempet hat med kjærlighet. Dette kan tyde på et historiesyn preget av nasjonalisme. I hennes kunnskaper og følelser knyttet til ulike elementer i 22.juli er det tydelig at hennes inderliggjøring er knyttet til noen elementer, mens mange andre ytterliggjør hun til noe utenfor henne selv. Hun inderliggjør minnesmarkeringene, Jens Stoltenbergs handlinger og rettsoppgjøret, mens for eksempel Breivik og norsk politikk har en ytterliggjort rolle i hennes fortelling. Hun viser sterkest identifisering ved de hendelsene som foregikk like etter terrorangrepet, som kan tyde på at hun ser på 22.juli som noe som er avsluttet og hører fortiden til.

10. Gutt 3 sin fortelling om 22.juli

Handlingssammendrag

22.juli 2011 utførte ekstremisten Anders Behring Breivik et nøye planlagt terrorangrep mot regjeringsskvartalet og den politiske ungdomsleiren på Utøya. Mange ungdommer ble skutt og drept før politiet endelig fikk tak i gjerningsmannen. Under angrepet flyktet mange ungdommer ut i vannet, en del av dem ble reddet av sivilpersoner som kom til unnsetning i båter.

Det norske samfunnet var ikke forberedt på en slik hendelse, og det var derfor ikke klare prosedyrer for hvordan politi og myndigheter skulle håndtere saken under og etter terrorangrepet. Etter angrepet stod hele nasjonen sammen, gjennom rosetog og andre minnesmarkeringer viste nasjonen støtte til ofrene.

Terrorangrepet var en stor sak i media i lang tid etterpå, både i norsk og utenlandsk presse. Samfunnet hadde et stort behov for informasjon, samtidig var det negative sider ved mediedekningen av saken; media var til tider for pågående i møte med offer og pårørende og ved å skrive mye om saken fikk Breivik også nettopp den publisiteten han håpet terrorangrepet ville gi.

I etterkant av terrorangrepet har mange blitt mer politisk bevisste, særlig ungdommer. Det er også blitt mer fokus på nasjonal sikkerhet. Samtidig kan dette angrepet også ha ført til idolisering av Breivik i ekstremistiske grupper, noe som kan gi flere farlige situasjoner.

10.2 Tidsdimensjoner hos Gutt 3

Fortid - Erindrende funksjon

Tiden før 22.juli

Gutt 3 sier ikke så mye om tiden før 22.juli, men gjennom det han sier gir han inntrykk av at det var et trygt og fredelig land. Dette synet kommer blant annet frem i dette utsagnet:” ... *for før har Norge alltid vært trygt...*”²⁷⁶

22.juli 2011 og dagene like etterpå

²⁷⁶ Vedlegg 7: nr. 58

Gutt 3 sin beretning starter med de første beskjedene om at noe hadde skjedd i Oslo. Han beskriver usikkerheten knyttet til de første meldingene som kom:

Gutt 3: Det var bare en skyting som hadde skjedd, mange ungdommer skada, ikke noe mer enn det.

Intervjuer: Husker du noe om hva du tenkte?

Gutt 3: Det var jo ganske ekstremt da, siden man har hørt dette har skjedd andre plasser, det var jo ganske mye realitet som traff deg då. Når vi venta på flyet kom jo (utenlandsk) politi og sjekka med hunder om bord på flyet, for det kom jo fra Norge. Nå visste vi ikke at det bare var en person, det kunne jo vært..., ja et stort terrorangrep mot flere.²⁷⁷

Videre forteller han om hvordan en stadig fikk mer informasjon fram til det endelig ble klarhet i hva som hadde skjedd, at en mann ved navn Anders Behring Breivik hadde utført et terrorangrep i Oslo og på Utøya. Han sier ikke noe direkte om hvem han trodde stod bak, men han sier at han ikke hadde trodde det var en nordmann: ” ...*At det var en norsk en, det tenkte jeg ikke på i hele tatt, det må jeg jo ærlig innrømme...*”²⁷⁸ Senere sammenligner han Breivik med andre terroristgrupper, han sier da: ” ...*for jeg må innrømme at jeg tenkte at kanskje det var noe sånn når jeg hørte ”bombing”, at kanskje det var Al-Qaida eller Taliban.*”²⁷⁹ Han viser på den måten at han trakk linjer fra tidligere hendelser til det som skjedde 22.juli.

I Gutt 3 sin beretning er det mer fokus på angrepet mot Utøya enn på bomben i regjeringsskvartalet. Dette kan henge sammen med det han sier om at media hadde et sterkt fokus på Utøya: ” ... *Og så ble de jo, de ble jo veldig mye intervjuet, og forfulgt, de som var på øya, så vi fikk jo et veldig stort bilde av hvordan de hadde det.*”²⁸⁰

Da han ble bedt om å gjenfortelle hva som skjedde 22.juli sa han blant annet: ” *Jeg ville sagt det var jo en ganske stor operasjon, det var jo planlagt..., veldig koordinert terrorangrep mot ja, Utøya og regjeringsskvartalet. Ja., det norske samfunnet var ikke klar for det som skjedde...*”²⁸¹ Han sier her at samfunnet ikke var klar for det som skjedde, i følge Gutt 3 er det at regjeringen ikke hadde en plan for dette, en medvirkende årsak til at terrorangrepet kunne gjennomføres.²⁸²

²⁷⁷ Vedlegg 7: nr. 8

²⁷⁸ Vedlegg 7: nr. 10

²⁷⁹ Vedlegg 7: nr. 86

²⁸⁰ Vedlegg 7: nr. 20

²⁸¹ Vedlegg 7: nr. 28

²⁸² Vedlegg 7: nr. 74

Han sier at samfunnet reagerte med å stå sammen mot Breivik. Han sier:

Du får jo en slags stolthetsfølelse då, med at samfunnet holdt jo ganske mye sammen, med at..passet på hverandre, med rosetogene og sang og dedikasjon til ofrene. Så jeg følte altså at det ble gjort på best mulig måte. For det var jo en så forferdelig handling, men hele nasjonen som stod sammen, ja, det var Breivik mot nasjonen, så jeg følte nasjonen kom mer sammen på grunn av dette.²⁸³

Han sier her at nasjonen stod sammen mot Breivik gjennom fredelige minnesmarkeringer, men han tar også opp andre reaksjoner på terrorangrepet: *”Mange som ble sinte, du føler jo litt aggresjon mot Breivik eller dem som gjorde dette. At de kan, de har jo ikke rett til å gjøre dette her.”*²⁸⁴ Han beskriver denne reaksjonen som en indre prosess hos folk, som ikke gjorde seg gjeldende i handlinger.

De første månedene etter terrorangrepet

I Gutt 3 sin beretning ligger hovedvekten på det som skjedde de første ukene etter terrorangrepet. Han ble spurt hva han husket best fra nyhetene i ukene etter terrorangrepet:

Ja, det ble jo blåst opp veldig spesielt, de prøvde jo å få Breivik på forsiden omtrent hver eneste dag. Så jo mest på VG og Dagbladet på internett. Så det kan jo gi.., han ville jo ha sånn publisasjon, så det kan jo ha gitt litt dårlig, at de ga ham det han ville ha, men ser jo at det selger og at de må jo selge, de må det, men det ble jo veldig mye.²⁸⁵

Han sier her at de ville ha Breivik på forsiden, dette kan tyde på en oppfatning av at fokus lå på gjerningsmannen i motsetning til andre steder. Gutt 3 trekker også fram at ved å publisere så mye om Breivik så fikk han den oppmerksomheten han ønsket. Han sier samtidig at det var veldig press på ofrene i denne perioden: *” Du, det ble jo litt mye av, du kan jo forstå at de er presse, de må jo.., men familien burde fått tid til å sørge og prosessere dette, for det er jo veldig traumatisk.”*²⁸⁶ Gutt 3 nevner også at enkelte syntes det ble for mye mediedekning av saken: *” Men så ble det veldig til slutt at du tror de bare melka kua, for å si at de bare ville ha.. Så til slutt så var det et, du kunne bare trykke på en knapp så kunne du ta vekk 22.juli-*

²⁸³ Vedlegg 7: nr. 44

²⁸⁴ Vedlegg 7: nr. 90

²⁸⁵ Vedlegg 7: nr. 104

²⁸⁶ Vedlegg 7: nr. 108

saken, så.”²⁸⁷ Det at han trekker fram dette viser en tanke om at saken mistet interesse etter hvert som ukene gikk.

Gutt 3 mener som sagt det var et stort samhold i nasjonen like etter 22.juli, men han sier denne følelsen var tidsbegrenset: ”... *men i hvert fall i de ukene nærmest så var det jo sånn, du følte jo at du hadde et nært forhold liksom, med at ja, vi kunne snakke om det og, ja få en dialog om det liksom*”.²⁸⁸

Rettsoppgjøret

Gutt 3 sier han fulgte mye med på rettsoppgjøret som fulgte. Da han ble spurt om i hvor stor grad han fulgte med på nyhetene etterpå svarte han: ” *Ja, holdt meg jo mye oppdatert, så på høringen for eksempel, så leste jeg veldig mye. Holdt meg oppdatert.* ”²⁸⁹ Her trekker han spesielt fram høringen. Han sier at han også pratet mye om rettsoppgjøret på skolen og med venner, her trekker han særlig fram uklarheten rundt Breivik sin mentale tilstand. Dette sier han ble diskutert i skoletimene og utenfor: ” *lurte jo på om han Breivik var tilregnelig eller ikke, så det ble jo diskutert. Så det ble jo diskutert, også utenfor timene.* ”²⁹⁰

Nåtid – Diagnostiserende funksjon

På spørsmål om hvordan terrorangrepet har påvirket Norge trekker Gutt 3 fra at det har blitt mer fokus på sikkerhet, han setter dette i sammenheng med kritikken av politiet som kom etter terrorangrepet: ” *Det er vel mer sikkerhet, og passer på mer.., at det ikke skal skje igjen. Politiet fikk jo og ganske mye kritikk tror jeg, hele systemet ble vel.* ”²⁹¹ Han gir ikke noen konkrete eksempler på hvordan denne økte sikkerheten arter seg. En annen ting han trekker fram ved nåtiden er at mennesker har blitt mer politisk bevisste, særlig ungdommer. Samtidig tror han dette kan ha satt en frykt i folk: ” *De har nok blitt litt skremt tror jeg, at kanskje noen tenker, at kanskje noen er blitt mer redde, spesielt de som driver med politiske aksjoner eller mer sånn som, det har nok vært en øyeåpner for mange.* ”²⁹² Han trakk fram liknende trekk ved det norske samfunnet i dag da han ble spurt om det norske samfunnet på noen måte var annerledes i dag enn før 22.juli sa han: ” *Ja, vi har jo på en måte vokst litt, blitt en del av den*

²⁸⁷ Vedlegg 7: nr. 106

²⁸⁸ Vedlegg 7: nr. 152

²⁸⁹ Vedlegg 7: nr. 110

²⁹⁰ Vedlegg 7: nr. 114

²⁹¹ Vedlegg 7: nr. 50

²⁹² Vedlegg 7: nr. 54

store, stygge verden, at dette skjer i Norge og, for før har Norge alltid vært trygt, men nå er det ikke sikkert det er så trygt lenger.”²⁹³

Gjennom de to foregående eksemplene formidler han et syn på at Norge i dag føles mer utrygt enn før terrorangrepet, samtidig ytrer han også at mennesker har blitt tryggere på sin egen nasjon. Dette perspektivet kom fram da han ble spurt om noe av samholdet fra tiden like etter satt igjen i samfunnet: ” *Ja, man husker jo den følelsen av samhold, viss noe skulle skje igjen så vet man jo at nasjonen er der til å støtte deg. Ja, eventuelt viss det skjer med deg for eksempel, eller familien din, så det kan være en trygghetsfølelse.*”²⁹⁴

Ut i fra Gutt 3 sitt perspektiv er det da altså både mer politisk engasjement og frykt for å delta i politiske engasjement. Han sier og at Norge føles mer utrygt, samtidig som troen på nasjonen gir en økt trygghetsfølelse. Dette viser til et komplisert samspill mellom ulike oppfatninger.

Framtid – Antesiperende funksjon

Mye av det Gutt 3 sier om framtiden er knyttet til utvikling som følge av terrorangrepet. Han trekker her fram at det vil bli mer fokus på at politi skal være forberedt til å takle slike hendelser.²⁹⁵ Han trekker også fram utvikling hos ulike grupper i samfunnet, som han ser for seg kan gå i to ulike retning. Slik svarte han da han ble spurt om hvilke grupper i samfunnet han trodde ble mest påvirket av terrorangrepet:

På en dårlig måte kan det jo være ekstremistgrupper, tenker at mange vil jo kanskje idolisere Anders Behring Breivik og si at han gjorde noe bra. Han skrev jo dette manifestet. Så på en positiv måte kan dette bringe folk sammen men det kan og få andre folk til å gjøre dette og, så det er to sider av det.”²⁹⁶

Han sier her at terrorangrepet både kan inspirere andre til å gjøre det samme og bringe mennesker sammen.

Samspill mellom tidsdimensjonene

²⁹³ Vedlegg 7: nr. 58

²⁹⁴ Vedlegg 7: nr. 100

²⁹⁵ Vedlegg 7: nr. 158

²⁹⁶ Vedlegg 7: nr. 56

I Gutt 3 sine er samspillet mellom tidsdimensjonene spesielt tydelig når han resonnerer rundt hvordan han opplever nasjonen i dag sammenlignet med før terrorangrepet. Mye av det er knyttet til hvorvidt samfunnet oppleves som trygt eller ikke. Han sier for eksempel: ” *Ja, vi har jo på en måte vokst litt, blitt en del av den store, stygge verden, at dette skjer i Norge og, for før har Norge alltid vært trygt, men nå er det ikke sikkert det er så trygt lenger.*”²⁹⁷ At terrorangrepet (fortid) har ført til en opplevelse av at Norge nå og framover ikke er like trygt (nåtid og framtid). Videre sier han: ” *Det er sånn, man tenker, i hvert fall jeg, i min generasjon, vi har ikke opplevd noe stort, besteforeldrene har jo 2.verdenskrig og sånn, men nå har kanskje vi også fått litt syn i hva som kanskje, at verden er ikke bare en god ting, det er mer alvorlige ting som kan skje.*”²⁹⁸ Gjennom dette utsagnet formidler han at denne følelsen kanskje er spesielt knyttet til hans generasjon. Gjennom å si at besteforeldrene har 2.verdenskrig sier han samtidig at den generasjonen allerede har det perspektivet, og at det nå er en følelse også hans generasjon kan identifisere seg med.

Hans samspill mellom tidsdimensjonene kommer også til syne som deler av et og samme resonnement. I et resonnement knyttet til folk i samfunnet som potensielt er farlige sa han:

Ja vi fikk jo vite han hadde jo snakket på internett med forskjellige grupper, og det var vel snakk om at det var noen som.., det var ikke enige med han, men de kunne på en måte forstå og støtte hans handlinger. Det får en jo til å tenke, viss det er en som kan gjøre dette, og folk er enige med han på nettet, hva kan skje da? For det er så, det som sjokkerte meg litt var at det er så enkelt, viss du forstår. Var jo bare å gå opp og skyte opp, selv om det er forferdelig å tenke på, men ja, det kan jo skje.²⁹⁹

Folk var enige med og støttet Breivik (fortid), folk er enige i dag (nåtid), det kan føre til mer kriminalitet (framtid).

Omdreiningspunktet i hans beretning er endringen i synet på Norge. Før 22.juli ble det ansett som trygt, nå er det kanskje ikke så trygt. Rundt dette drar han linjer mellom tider og generasjoner.

10.3 Innhold – Kunnskap og følelser knyttet til ulike elementer i beretningen om 22.juli

Terrorangrepet

²⁹⁷ Vedlegg 7: nr. 58

²⁹⁸ Vedlegg 7: nr. 60

²⁹⁹ Vedlegg 7: nr. 32

Handling

Da han ble bedt om å gjenfortelle hva som skjedde 22.juli med tanke på noen som aldri hadde hørt om det før, ga han en kortfattet versjon: ” *Jeg ville nok sagt det var en terrorhandling mot et politisk ungdomssparti, en ekstremist som gjorde denne hendelsen, så..* ”³⁰⁰ Dette utsagnet er preget av faktaopplysninger. Da han ble spurt om hva han trodde ville bli sagt om terrorangrepet 50 år fra nå var han mer personlig:

Det er vel at det var en forferdelig hendelse, men man fikk jo hele systemet til å tenke, at vi måtte ha bedre.., at dette kunne skje i Norge også, at Norge var en del av den store verden, så ja. De kommer nok til å huske at det var en veldig stor tragedie, men og at vi holdt sammen og hjalp hverandre, så ja.³⁰¹

Her viser han sine følelser knyttet til det ved bruk av det ladede ordet ”forferdelig”. Han viser også identifisering gjennom bruk av det personlige pronomenet ”vi”.

Motiv

Gutt 3 sier: ” *Han sier jo grunnen var, han vill jo, at meningen var å skape en debatt.. Han ble jo ikke erklært gal, men det må jo være noe galt med en person som kan gå så lang, så ja.* ”³⁰² Han starter her med å si hva Breivik selv mente var motivet, videre sier han at det må være noe galt med en person som gjør noe sånt. Han går ikke noe mer inn på hvilke politiske tanker som lå bak Breivik sitt motiv.

Anders Behring Breivik

Hans utsagn om Breivik har hovedfokus på hans og samfunnets tolkninger av ham. Han har ikke med noen fakta tilknyttet personalia eller bakgrunn. Gutt 3 ble spurt om hvordan han ville beskrevet Breivik, han svarte da: ” *Ville nok beskrevet han som en forstyrra person, en fanatiker, og ja, fanatikere kan gjøre hva som helst. Så jeg tenkte jo kanskje på andre, sånn som Hitler, han var jo og fanatiker, hvor langt folk kan gå. Så han var jo en fanatiker som gjorde alt for å få sin mening hørt.* ”³⁰³ Han åpner her med å kalle ham forstyrret og går videre med å kalle ham en fanatiker, og han forklarer så Breiviks handlinger ved å si at som fanatiker finnes det ingen grenser. Slik jeg tolker Gutt 3 setter han ikke likhetstegn mellom forstyrret og

³⁰⁰ Vedlegg 7: nr. 26

³⁰¹ Vedlegg 7: nr. 156

³⁰² Vedlegg 7: nr. 36

³⁰³ Vedlegg 7: nr. 40

utilregnelig, han sier blant annet: *”Det, det, tror faktisk ikke han er så utilregnelig-utilregnelig, tror han visste hva han gjorde.”*³⁰⁴

Offer

I hans beretning er det ofrene fra Utøya som har størst fokus, ofrene fra regjeringskvartalet blir kun nevnt. Han har ikke med så mye fakta om ofrene, som antall eller hva som kjennetegner dem som gruppe. Han nevner at de tilhører et politisk ungdomsparti, men går ikke dypere inn på hvilket ungdomsparti, hva de står for, eller hvorfor akkurat de ble valgt ut som offer. I hans historie er det derimot sterkere vekt på ofrenes opplevelse, i flere sammenhenger inderliggjør han deres opplevelse. Han sier blant annet: *”... men jeg husker jo hvordan noen måtte svømme og gjemme seg, ligge i timesvis under steiner og berg, noen som måtte late som om de var døde, men det er jo ganske teit i og med at han gikk og skøyt dem.”*³⁰⁵ Gjennom konkrete beskrivelser av hva ofrene gjorde under angrepet viser han innlevelse med ofrene sin situasjon.

Helter

Gutt 3 ble spurt om hvem som var heltene i tragedien, slik svarte han på det: *”Jeg vil si det var de som hjalp, de som hjalp med å hente dem. Det var jo politiet, de måtte jo ha sin del, de og, de som var inne i regjeringskvartalet. Sånne små hverdagshelter og, og de som var på Utøya, som greide å overleve.”*³⁰⁶ Med ”de som hjalp” refererer han til sivilpersonene som reddet folk opp fra vannet. Ellers trekker han fram politiet, ”de” inne i regjeringskvartalet og de overlevende ofrene fra Utøya. Denne uttalelsen er preget av ytterliggjøring, han ramser opp en gruppe mennesker uten å si så mye om hvorfor han trekker dem fram som helter. To av gruppene han trekker fram har en dobbeltrolle i hans beretning. De overlevende fra Utøya er både nevnt som offer og helter, mens politiet blir trukket fram både som helter og bærere av skyld.

Skyld

Gutt 3 legger mesteparten av skylden på Breivik, men gjennom ulike utsagn fordeler han også noe av ansvaret til politiet og regjeringen. Da han ble spurt om hvem som var skurkene svarte han slik:

³⁰⁴ Vedlegg 7: nr. 134

³⁰⁵ Vedlegg 7: nr. 24

³⁰⁶ Vedlegg 7: nr. 66

Det var jo Anders Behring Breivik selvfølgelig. Men det er jo kanskje, politiet burde kanskje ha gjort litt mer, så tenker en kanskje at regjeringen burde ha, de burde jo hatt en plan for dette, men den gikk jo ikke så bra. Så de skjøv kanskje dette unna, burde kanskje ha tenkt på at dette kan faktisk skje i Norge. At de burde ha en plan, eller..³⁰⁷

Han viser identifisering ved utsagnet om at Breivik bærer skylden, dette gjør han gjennom å konstatere at det var Breivik. Han ytterliggjør synet om at regjeringen burde ha gjort mer ved å si ”en” tenker.

Samfunnets umiddelbare reaksjon på terrorangrepet

Gutt 3 sine fortellinger om samfunnets reaksjon starter med et sjokkert samfunn og avsluttes med en kraftig nasjonalfølelse. Han sier:

Du får jo en slags stolthetsfølelse då, med at samfunnet holdt jo ganske mye sammen, med at..passet på hverandre, med rosetogene og sang og dedikasjon til ofrene. Så jeg følte altså at det ble gjort på best mulig måte. For det var jo en så forferdelig handling, men hele nasjonen som stod sammen, ja, det var Breivik mot nasjonen, så jeg følte nasjonen kom mer sammen på grunn av dette.³⁰⁸

Her er det et tydelig bilde av at nasjonen i møte med fienden Breivik stod sammen og dermed vant. I denne historien er det både ytterliggjøring og inderliggjøring, ytterliggjøringen kommer frem ved at han sier ”hverandre” og ikke ”oss”. Samtidig inderliggjør han det ved å bruke pronomenet ”du”.

Kontekst

Norsk politikk

Politikken i Norge har ikke en sentral plass i Gutt 3 sin historie.

Effekt på det norske samfunnet

Gutt 3 presenterer noen tanker om hvordan terrorangrepet har endret Norge. Mange av tankene handler om hvordan mennesker sin bevissthet har endret seg, at mennesker nå er mer

³⁰⁷ Vedlegg 7: nr. 74

³⁰⁸ Vedlegg 7: nr. 44

politisk bevisste, men også bevissthet rundt farer. Han sier ” *Ja, vi har jo på en måte vokst litt, blitt en del av den store, stygge verden, at dette skjer i Norge og, for før har Norge alltid vært trygt, men nå er det ikke sikkert det er så trygt lenger.* ”³⁰⁹ Her viser han kollektiv identifisering med denne endringen gjennom bruk av det personlige pronomenet ”vi”. Da han ble spurt om han kunne gi noen konkrete eksempler på hva som har endret seg svarte han: ” *Det er vel mer sikkerhet, og passer på mer., at det ikke skal skje igjen. Politiet fikk jo og ganske mye kritikk tror jeg, hele systemet ble vel.* ”³¹⁰ Her gir han egentlig ikke noen konkrete eksempler, men kommer med noen overflatiske karakteristikker av samfunnet.

Sammenlignbare hendelser og personer

Gutt 3 trekker paralleller mellom 22.juli og flere andre hendelser. Hendelsene han trekker fram er fra ulike tider og er angrep utført på bakgrunn av ulike motiv. Han trekker blant annet fram 9/11, 2.verdenskrig via Hitler og skolemassakrer. Da han fikk direkte spørsmål om hvorvidt terrorangrepet minnet ham om noen andre hendelser svarte han:

Det har jo vært en del massakrer, spesielt i USA, som kanskje har vært lignende, det var jo nedslakting. Og for mange kan Behring Breiviks grunn ikke være god nok, at han ville bare skyte dem for å skyte dem. Så det er vel sånne deler av historien det kan minne meg om.³¹¹

Han nevner her først massakrer i USA, som han sier er motivert av lysten til å drepe, dette gjennom utsagnet ”skyte dem for å skyte dem”. Parallellene hans er preget av ytterliggjøring.

Minnesmarkeringer

Minnesmarkeringene er sentrale i hans historie om 22.juli. Hans fortellinger om dem er det baserte på både fakta, følelser og opplevelser. Da han ble spurt om hva han tenker om minnesmarkeringene svarte han:

Det syntes jeg var ganske fint, for den nasjonsfølelsen som, jeg har jo aldri sett dette i praksis, men vi har jo hørt og lært om det, at man må stå sammen når det er krise, og det gjorde vi jo

³⁰⁹ Vedlegg 7: nr. 58

³¹⁰ Vedlegg 7: nr. 50

³¹¹ Vedlegg 7: nr. 84

som nasjon, med blomstertog og sang. Det er ganske fint, vi greide på en måte å overvinne det, vi beviste Breivik imot. Så det var ganske fint å være del av en nasjon.³¹²

Han trekker her fram nasjonsfølelsen, hvordan minnesmarkeringene skapte en større følelse av samhold, som han igjen ser på som en seier mot Breivik. Han viser her både kollektiv og personlig identifisering gjennom bruk av ”vi” og ”jeg”.

Rettsoppgjør

Da Gutt3 ble stilt spørsmål om rettsoppgjøret ble et av spørsmålene stilt feil, tanken var å spørre ham om hva han tenkte om at Breivik *ikke* ble dømt til tvunget psykisk helsevern, noe det lenge var snakk om at utfallet kom til å bli. Han ble i stedet spurt om hva han tenkte om at dommen ble nettopp det. Gutt 3 hadde allerede sagt at Breivik ble erklært tilregnelig, men han reagerte ikke på dette spørsmålet. Dette tyder på bruddstykker i hans kjennskap til rettsoppgjøret, eller at han i intervjusituasjonen aksepterte det jeg sa. Han har mange tanker knyttet til Breiviks straff. Da han ble spurt hva han tenkte første gang han hørte snakk om tvunget psykisk helsevern svarte han:

Ble jo litt irritert, virket jo som om de bare prøvde å finne en grunn til at.., at han gjorde dette bare fordi han var gal, ingen i Norge kan gjøre dette, at dette var jo bare fordi han hadde en psykisk lidelse. Men jeg tenkte, folk som følger en sti, det er noen som er så fanatiske, som tror på det, så jeg tenkte han ikke skulle bli tvunget til psykiatrisk, men heller sone sin straff.

313

Han viser her følelser knyttet til emnet gjennom å si at han ble irritert, og gjennom å si hvordan han selv vurderer saken. Dette tyder på inderliggjøring av temaet.

Fiendebilder

I Gutt 3 sin historie er det Breivik som er fienden, og da i hovedsak Breivik som individ ikke som medlem av en gruppe. Gutt 3 kommer tydelig fram i dette utsagnet ” *det var Breivik mot nasjonen*”.³¹⁴ Han sier også: ”*vi beviste breivik imot.*”³¹⁵

³¹² Vedlegg 7: nr. 94

³¹³ Vedlegg 7: nr. 136

³¹⁴ Vedlegg 7: nr. 44

³¹⁵ Vedlegg 7: nr. 94

Løsning

I følge Gutt 3 kan dette skje igjen, ”problemet Breivik” er løst, men det kan dukke opp andre som han. Han presenterer en løsning på dette: ”Det er vel og kanskje fange opp dette tidlig, viss du har en som har psykiske problemer så må du fange det opp, siden dette kan jo, men dette er jo worst-case-scenario, men det kan jo skje.”³¹⁶

	Kunnskap Fakta og myter	Følelser Empati og identifisering Inderliggjøring/Ytterliggjøring
<i>Terrorangrepet</i>		
Handling	Noen fakta	Inderliggjøring. Personlig og kollektiv identifisering
Motiv	Få fakta, dualisme mellom galskap og politisk handling	Ytterliggjøring
Anders Behring Breivik	Liten grad av fakta	Inderliggjøring gjennom tolkninger
Offer	Noen fakta Offer: ungdommene på Utøya, de i regjeringskvartalet, pårørende (Samfunnet)	Sterk grad av inderliggjøring og empati
Helter	Noen fakta. Helter: båtfolk, ofrene som overlevde og politiet. Utvidet helteperspektiv, politi og offer har dobbeltroller	Preget av ytterliggjøring gjennom oppramsing og valg av pronomen
Skyld	Noen fakta. Skyld: Breivik	Identifiserer seg med oppfatning om at det var

³¹⁶ Vedlegg 7: nr. 160

	(samfunnet og politiet)	Breiviks skyld, ytterliggjør oppfatning om at de andre aktørene bærer skyld.
Samfunnets umiddelbare reaksjon på terrorangrepet	Sjokk og deretter økt nasjonalfølelse	Inderliggjøring og ytterliggjøring.
<i>Kontekst</i>		
Norsk politikk	Ikke sentral i hans fortelling	
Sammenlignbare hendelser og personer	Trekker svake paralleller til 9/11, al-Qaida, Taliban og Hitler.	Ytterliggjøring
Minnesmarkeringer		
Rettsoppgjør	Mange erindringer knyttet til innledende høringer og debatt om tilregnelighet, mindre knyttet til selve dommen.	Inderliggjør debatten gjennom egne tolkninger.
Fiendebilder	Breivik	Inderliggjør dette gjennom utsagn som ”vi beviste Breivik imot”.
Løsning	”Problemet” er løst. For framtiden: Fange opp folk med psykiske problemerMer verdier enn fakta	Inderliggjør planen gjennom ”du”.

10.4 Kilder

Egne opplevelser

Gutt 3 har vært i Oslo etter 22.juli, han sier dette var en sterk opplevelse: *”Når jeg var der, det var jo litt..., en ting er å se det på TV, men å se de skadene som har skjedd når du er der, det får deg til å tenke: ja, dette er store krefter. Viss noen vil gjøre skikkelig skade så kan de det.”*³¹⁷ Da han ble spurt om 22.juli hadde noe med ham å gjøre trakk han fram en egen

³¹⁷ Vedlegg 7: nr. 80

opplevelse: *”Ikke sånn personlig, men når jeg kom fra, når vi kjørte fra (Land i Norden) så måtte vi overnatte, eller vente et par timer på flyplassen og da ble vi vekket av politi som ransaket oss, så da fikk vi en slags virkelighetsfølelse av at dette har hatt en effekt på oss.”*³¹⁸ Dette tyder på at de egne opplevelsene har vært viktige i hans opplevelse og tolkning av 22.juli.

Media

Gutt 3 sier flere ganger at han fulgte mye med på medias dekning av saken. Han trekker fram aviser og TV som noen av de viktigste informasjonskildene, samtidig viser han et kritisk syn både på medias håndtering av saken og av innholdet i sakene. Han trekker flere ganger fram at han syntes media var for pågående i forhold til ofrene, men sier samtidig at det var en av grunnene til at han kunne relatere så kraftig til dem. Han sier: *”De blåste det jo veldig opp, selvfølgelig. Viss du tar andre saker, for eksempel en bombe sprengt i Midtøsten, så får du ikke høre personene involvert sin historie, her, de var jo så mye på ofrene at du fikk mer innblikk, du kunne relatere.”*³¹⁹ Synet om at media var for pågående i møte med ofrene viser han blant annet gjennom dette utsagnet: *”... Og så ble de jo, de ble jo veldig mye intervjuet de, og forfulgt, de som var på øya, så vi fikk jo et veldig stort bilde av hvordan de hadde det”.*³²⁰ Ved å bruke verbet ”forfølge” viser han til at de gikk for langt.

Han viser kildekritikk i møte med media ved å si at deres mål var å tjene penger, ikke bare gi en sannferdig presentasjon. Han sier: *”Men så ble det veldig til slutt at du tror de bare melka kua”*,³²¹ Gutt 3 er kritisk til sannheten i noen av sakene, da han ble spurt hva som var den beste informasjonskilden trakk han fram media, men med forbehold: *”Var vel det jeg leste, og også hva vi snakket om, siden du må ikke tro på alt som blir skrevet. Må jo ta alt med måte, at avisene kom jo med at konspirasjonsteorier: et helt nettverk er blitt funnet. Så man må jo ta alt med måte.”*³²²

Skole

³¹⁸ Vedlegg 7: nr. 78

³¹⁹ Vedlegg 7: nr. 22

³²⁰ Vedlegg 7: nr. 20

³²¹ Vedlegg 7: nr. 106

³²² Vedlegg 7: nr. 124

Gutt 3 sier at de snakket litt om det på skolen, da mest i uformelle settinger, altså ikke som en del av undervisningen. Da han ble spurt om hvilke hendelser han mener 22.juli kunne sammenlignes med tok han opp historieundervisning: *”Det er vel han, det er en massakre jeg husker, på et par skoler i Amerika, jeg husker ikke navnet, men man hører jo..., spesielt viss man har historietime.”*³²³ Han trekker her fram historietimene som en kilde til den kunnskapen, samtidig er det overflatisk kunnskap han trekker fram, men historietimene gir ham assosiasjoner.

Jevnaldrende

Gutt 3 sier han snakket mye om 22.juli med jevnaldrende. På spørsmål om hva de snakket om svarte han: *”Det ble jo hva vi syntes om saken, kan det skje igjen, sånne diskusjoner egentlig, om alt og ingenting.”*³²⁴ Jevnaldrende blir på en måte et filter for all den informasjonen han fikk, denne funksjonen kommer blant annet fram ved at han sier det ikke gikk an å stole på alt de leste, og at samtalene var den beste informasjonskanalen: *”Var vel det jeg leste, og også hva vi snakket om, siden du må ikke tro på alt som blir skrevet.”*³²⁵

Familie

Gutt 3 trekker ikke fram familie som en viktig informasjonskanal, samtidig sier han at de har snakket om det sammen: *”Ja, vi har jo, jeg snakker jo en del med foreldrene mine og sånn, men det var mer når vi så på TV, hva vi syns, så..”*³²⁶

10.5 Perspektiv

Gutt 3 sin fortelling er tett knyttet opp til samfunnets reaksjon på angrepet, hvordan samfunnet stod sammen mot Breivik. Han trekker ikke så mange linjer bakover i tid til hva som ledet fram mot 22.juli. Dette kan henge sammen med hans syn på Breivik som en forstyrret person. Fortidsdimensjonen er mest aktiv når han snakker om samfunnets reaksjoner, både handlinger og endrede holdninger som følge av 22.juli. Han drar også linjer fra reaksjonen til nåtiden og til framtiden. Han mener at mennesker nå både føler seg tryggere og mer utrygge. Tryggere i den forstand at de nå vet at nasjonen stiller opp for hverandre,

³²³ Vedlegg 7: nr. 86

³²⁴ Vedlegg 7: nr. 116

³²⁵ Vedlegg 7: nr. 124

³²⁶ Vedlegg 7: nr. 130

usikker på den måten at en nå vet at terrorangrep også kan skje. Denne bevisstheten avgrenser han på et vis til sin generasjon ved å si at ”besteforeldrene har 2.vk”.

På innholdssiden kommer det fram at Gutt 3 har mer kunnskap knyttet til noen emner, og det er også de samme emnene som han uttrykker følelsesmessig engasjement overfor. Han viser for eksempel til mye fakta og følelser rundt samfunnets reaksjon og minnesmarkeringene. Han viser sterk grad av empati med ofrene, men det er som ungdommer, ikke som politisk gruppe. Dette kommer til syne ved at han sier lite om ofrene som gruppe, han kobler for eksempel ikke AUF sammen med Arbeiderpartiet. Derimot inderliggjør han ofrenes opplevelser både under og etter angrepet, han løfter dem også fram som helter.

Gutt 3 sier at media var den beste kilden til informasjon, og mange av historiene hans er hentet fra media. Samtidig viser han kildekritikk i møte med media. De elementene hvor Gutt 3 har egne opplevelser virker til å ha gjort sterkere inntrykk på han, han har for eksempel vært i Oslo etterpå, han trekker selv fram at dette gjorde at han kunne relatere. Videre bruker Gutt 3 jevnaldrende som et filter, gjennom samtaler og diskusjoner har de skapt egne meningssammenhenger fra den store flommen av informasjon i media.

Del 4 - Perspektiver

Jeg har valgt å kalle dette avsluttende kapitlet for ”Perspektiver” Dette i motsetning til for eksempel sammendrag eller konklusjon. Dette er gjort bevisst, dette fordi at slik jeg ser det er det nettopp nye perspektiver som kommer fram gjennom ungdommenes fortellinger.

Gjennom fortellingene får en innblikk i ulike måter å betrakte 22.juli på. Ungdommene deler en del oppfatninger, på andre områder skiller de lag. Deres historiebevisstheter knyttet til 22.juli står til tider som dikotomier til hverandre. For å belyse dette forholdet vender jeg her tilbake til en av historiebevissthetens hovedfunksjoner: å opprettholde og utvikle forestilte fellesskaper. Som nevnt i kapittel 1.1 om historiebevissthet er dette en av historiebevissthetens viktigste funksjoner. I kapittel 2.2 viste jeg hvordan traumer som 22.juli utfordrer, men også potensielt styrker det forestilte fellesskapet. I kapittel 2.1 ga jeg eksempel på hvordan offentlige personer som statsminister og medlemmer i kongefamilien gjennom appeller og taler mobiliserte nasjonen til samhold. Jeg vil derfor her si noe om ungdommenes forståelse av det forestilte fellesskapet etter 22.juli.

En måte det forestilte fellesskapet kom til uttrykk på etter 22.juli var gjennom minnesmarkeringer. Alle ungdommene ble spurt om hva de tenkte om minnesmarkeringene, jeg vil derfor si noe om hvordan deres historiebevissthet i forhold til minnesmarkeringene arter seg. Dette vil jeg belyse gjennom et par sentrale sitater fra ulike ungdommer.

Det syntes jeg var ganske fint, for den nasjonsfølelsen som, jeg har jo aldri sett dette i praksis, men vi har jo hørt og lært om det, at man må stå sammen når det er krise, og det gjorde vi jo som nasjon, med blomstertog og sang. Det er ganske fint, vi greide på en måte å overvinne det, vi beviste Breivik imot. Så det var ganske fint å være del av en nasjon.³²⁷ (Gutt 3)

...jeg tror rett og slett noen går mer inn på det med at, selv om de kanskje ikke vil det, så går de mer bare for å vise, eller late som de bryr seg. Men jeg tror fortsatt de fleste er med fordi at de bryr seg, synes det er veldig dumt, de folkene som har dødd, jeg tror ikke noen særlig, noen som sier: ”Yes, dette var bra”, at nå ble unger skutt liksom, synes det er ekkelt å tenke på at det er unger det har gått ut over liksom.³²⁸ (Gutt 2)

De to utsagnene står som dikotomier til hverandre. Mens Gutt 3 identifiserte seg med den nasjonale identiteten, og så på minnesmarkeringene både som en måte å motbevise Breivik og som en måte å føle seg som en del av noe større, så ytrer Gutt 2 noe annet. Han syntes også at

³²⁷ Vedlegg 7: nr. 94

³²⁸ Vedlegg 5: nr. 55-56

minnesmarkeringene var fine initiativ, men han snakker ikke om noen nasjonal fellesskapsfølelse, han sier i stedet at mennesker deltok i minnesmarkeringene nærmest av plikt. Jens Stoltenberg er en sentral aktør i 22.juli, han gikk tidlig ut med budskap om å stå sammen, for eksempel gjennom utsagn som ”*bekjempe hat med kjærlighet*”. Tre av ungdommene mener Jens Stoltenberg var en av heltene i tragedien.

Også gjennom å se på de narrative strukturene ser en at det er skapt fem ulike fortellinger om 22.juli. Fortellingene handler alle om 22.juli, men de skiller lag på ulike måter. Noen av dem er delaktige i fortellingene, de inderliggjør terrorangrepet til noe som berører dem, både da og nå. Andre har mer en rolle som observatører i fortellingen. Drivkraften i fortellingene er ulike. For to av guttene er 22.juli i stor grad en konflikt mellom ulike etnisiteter og religioner. Både Gutt 1 og Gutt 2 trekker fram økt innvandring som en av årsakene til terrorangrepet, og også som noe som gir økt risiko i framtiden.³²⁹ For Jente 1 ligger derimot faren i høyreekstremisme.³³⁰

Undersøkelsen viser at 22.juli har påvirket alle ungdommene i større eller mindre grad, og at de er mer eller mindre bevisste om dette. Studien peker også mot at ungdommene forteller en annen historie enn den store nasjonale historien om 22.juli. Dette åpner for mer forskning på emnet.

³²⁹ Vedlegg 3 og 5

³³⁰ Vedlegg 4

Litteraturliste

- Alexander, J. Eyerman, R. Giesen, B. Smelser, N. og Sztompka, P. (2004): *Cultural trauma and Collective identity*. Berkeley: University of California Press
- Aronsson, Petter (2004): *Historiebruk: att använda det förflutna*, Studentlitteratur: Malmö
- Bøe, Jan Bjarne (2002): *Bildene av fortiden: Historiedidaktikk og historiebevissthet*, Høyskoleforlaget: Kristiansand
- Bøe, Jan Bjarne (2006): *Å lese fortiden: Historiebruk og historiedidaktikk*, Høyskoleforlaget: Kristiansand
- Clausen, Tor (2012): *22.juli – perspektiver, verdier og ansvar* I Svein Østerud (red.)
22. juli : forstå - forklare – forebygge, Abstrakt forlag: Oslo
- Jensen, Bernard Eric (2003): *Historie: livsverden og fag*, Gyldendal: København
- Knutsen, Ketil (2006): *Historier ungdom lever: en studie av hvordan ungdommer bruker historie for å gjøre livet meningsfullt*, Avhandling (dr. philos.) - Universitetet i Bergen, Bergen
- Kvale, Steinar (1997): *Det kvalitative forskningsintervju*, Gyldendal: Oslo
- Kvale, Steinar og Svend Brinckman (2009): *Det kvalitative forskningsintervju*, 2.utgave, Gyldendal akademisk: Oslo
- Nielsen, May-Brith Oman (2006): *Historiedidaktikk, et allestedsnærværende tema for allestedsnærværende mennesker* I Sigmund Ongstad (red.) : *Fag og didaktikk i lærerutdanning. Kunnskap i grenseland*, Universitetsforlaget: Oslo
- Ottosen, Rune og Cathrine Andenæs Bull (2012): *Hvordan forklare det "uforståelige"? En analyse av 22.juli-hendelsene i Dagbladet og Aftenposten* I Svein Østerud (red.)
22. juli : forstå - forklare – forebygge, Abstrakt forlag: Oslo
- Poulsen, Marianne (1999): *Historiebevidstheder : elever i 1990'ernes folkeskole og gymnasium*, Roskilde universitetsforlag: Frederiksberg

Digitale kilder

Arbeiderpartiets nettside:

- Jens Stoltenbergs tale (25.07.2011), hentet 07.05.2013 fra:
<http://arbeiderpartiet.no/Aktuelt/Partiet/Jens-Stoltenbergs-tale-paa-minnemarkeringen-25.-juli>

Historiedidaktikk i Norden 9:

- Hentet fra: hh.diva-portal.org/smash/get/diva2:515559/FULLTEXT01

Store norske leksikon på nett:

- Anders Behring Breivik. (27.02.2013) I Store norske leksikon. Hentet fra: http://snl.no/Anders_Behring_Breivik
- AUF. (11.03.2013) I Store norske leksikon. Hentet 01.05.2013 fra: <http://snl.no/AUF>
- terrorangrepene i Norge 2011. (03.05.2013) I Store norske leksikon. Hentet fra: http://snl.no/terrorangrepene_i_Norge_2011
- Utøya. (27.02.2013) I Store norske leksikon. Hentet fra: <http://snl.no/Ut%C3%B8ya>

Vedlegg 1

Informasjon om intervjuer i forbindelse med masterstudier

Jeg holder på med en mastergrad i historiedidaktikk. I masteroppgaven min skal jeg undersøke hvordan 22.juli har påvirket unge menneskers historiebevissthet. Historiebevissthet er kort fortalt samspillet mellom en persons tolkning av fortiden, forståelse av nåtiden og forventinger til fremtiden. Historiebevisstheten til hver enkelt person er i konstant endring, og nasjonale traumer, som 22.juli, har vist seg å kunne påvirke ens historiebevissthet på ulike måter.

Gjennom intervjuer vil jeg høre hva en gruppe ungdommer tenker om fortiden, nåtiden og fremtiden i lys av 22.juli. Jeg er også interessert i å høre hvilke kanaler ungdommene har brukt for å finne informasjon om emnet, for eksempel: aviser, TV, sosiale medier, skolen, foreldre og venner.

Slik foregår intervjuet:

Jeg har en intervjuguide, en liste med spørsmål knyttet til 22.juli som personene vil bli spurt om. De vil blant annet få spørsmål om hvordan de synes angrepet har endret samtidens Norge, og hvilke endringer de tror det kan skape for fremtiden. Intervjuet vil ta fra ca 30 minutter til 60 minutter.

Personene vil være anonyme. Intervjuene vil bli tatt opp på bånd, dette for å kunne renskrive intervjuet i etterkant. Lydopptakene vil bli slettet etter at intervjuene er transkriberte.

Personene står når som helst i prosessen fritt til å trekke seg fra studien skulle de ønske det.

Slik blir intervjuene brukt:

Med utgangspunkt i intervjuene og teori om historiebevissthet og nasjonale traumer skal jeg skrive en oppgave hvor jeg vil belyse ulike oppfatninger blant ungdommene. Intervjuene vil også bli lagt ved oppgaven i skriftlig utgave.

Dersom dere har noen spørsmål kan dere ta kontakt på telefon: XXXXXXXX eller via email: cl.haga@stud.uis.no

Håper på positivt samarbeid!

Med vennlig hilsen

Carla Lothe Haga

Vedlegg 2

Intervjuguide

Hva gjorde du på 22.juli 2011?

Hva tenker du på når jeg sier Utøya?

Hva tenker du på når jeg sier Anders Behring Breivik?

Hva tenker du var grunnen til at Anders Behring Breivik drepte så mange mennesker?

Hvordan vil du beskrive det norske samfunnets reaksjon på terrorangrepet?

Hvordan har terrorangrepet påvirket Norge?

Er det norske samfunnet på noen måte annerledes i dag enn det var før 22.juli?

Hvem var heltene i tragedien?

Hvem var skurkene i tragedien?

Har 22.juli noe med deg å gjøre?

Hva tenker du om minnesmarkeringene som fant sted i tiden etter 22.juli, slik som rosetogene og den direktesendte minnesgudstjenesten?

Minner terrorangrepet deg om noen andre historiske hendelser? Ser du noen likheter med 9/11?

Hva husker du fra nyhetene i ukene etter terrorangrepet?

Hvilke informasjonskanaler mener du ga den beste informasjonen om terrorangrepet?

Hvem har du snakket om terrorangrepet med?

Anders Behring Breivik ble erklært tilregnelig og dømt til forvaring, hva tenker du om den dommen?

Husker du at Statsminister Jens Stoltenberg sa like etter terrorangrepet at Norge skulle bli et samfunn med : «Mer demokrati, mer åpenhet».? Hva tenker du om dette?

Hvilke lærdommer tenker du samfunnet bør ta av 22.juli?

Hva tror du vil bli sagt om terrorangrepet 50 år frem i tid?

Vedlegg 3

Intervju med Gutt 1

1. Intervjuer: Hva gjorde du på 22.juli 2011?
2. Gutt 1: Nei, jeg jobbet.
3. Intervjuer: Hvordan fant du ut hva som var skjedd?
4. Gutt 1: Det var jo noen som sa det til meg at det har gått en bombe av i Oslo. Litt overrasket, når jeg kom hjem så ser jeg Utøya, hæ?
5. Intervjuer: Husker du hva bilder du så på TV?
6. Gutt 1: Jeg husker jeg så Utøya, var de, de hadde ikke fortalt hvem det var enda da, så var ikke helt sikker på hvem som hadde gjort det heller.
7. Intervjuer: Husker du hvilke tanker du gjorde deg om hva som lå bak?
8. Gutt 1: Nja, jeg tenkte at det må være muslimer eller blitzere.
9. Intervjuer: Hva tenkte du da det kom frem at det var en nordmann som hadde gjort det?
10. Gutt 1: Var vel litt sann... altså når de først viste at det var på Utøya, da skjønnte jeg da, da var det mest sannsynligvis en høyreekstrem, kom egentlig ikke på som en stor overraskelse egentlig men. Ikke koselig at det er en norske som gjør det.
11. Intervjuer: Husker du mye av hva du gjorde denne dagen?
12. Gutt 1: Ja, jeg var jo alene hjemme, og var jo på jobb i en del timer så kom vel hjem og så egentlig bare på TV resten av dagen.
13. Intervjuer: Ringte du og snakket med noen da dette skjedde?
14. Gutt 1: Ble vel oppringt av noen, men tror ikke egentlig jeg gikk aktivt og ringte etter folk.
15. Intervjuer: Hva tenker du på når jeg sier Utøya?
16. Gutt 1: Ah.. det er jo terrorangrepet.
17. Intervjuer: Hva ser du for deg? Er det noen fakta som kommer opp, noen bilder?
18. Gutt 1: Ah, det er jo Anders som skyter folk. Vent litt, stein i øyet..
19. Intervjuer: Vil du ta en pause og få det bort?
20. Gutt 1: Nei, det er ikke at jeg sitter og griner altså, det er bare så typisk at når det skjer sånn så ser det jo ut som jeg...
21. Intervjuer: Skal vi ta en pause?
22. Gutt 1: Nei, det går bra det.
23. Intervjuer: Hadde du hørt om Utøya før dette skjedde?
24. Gutt 1: Ja, faktisk. Jeg visste at det var.., ungdomsleiren til AP.
25. Intervjuer: Kjenner du folk som har vært der?
26. Gutt 1: Nei..
27. Intervjuer: Hvis du skulle fortalt hva som skjedde 22.juli til noen som aldri hadde hørt om det før, hvordan ville du gjenfortalt det?
28. Gutt 1: Ahh, jeg ble litt lang. Nei, jeg ville jo sagt det var en norsk høyreekstremist da.., som sprengte av en bombe i Oslo, for så å så kjørt til en ungdomsleir for et parti, og så skjøt ungdommen der. For så å bli tatt tre timer senere med ca 80 døde.
29. Intervjuer: Hva ville du sagt om det som skjedde etterpå?
30. Gutt 1: Etterpå? Mener du rettsprosessen?
31. Intervjuer: Ja, blant annet
32. Gutt 1: Jeg ville jo sagt det ble et lite hylekor mellom om han skulle havne i fengsel eller bli regna som psykisk gal. Eh.., og så ville jeg vel sagt at..saken er den pågående ennå?
33. Intervjuer: Nei, nå er den avslutta.
34. Gutt 1: Å ja, den er avslutta ja, ja, er jo lenge siden nå. Men ville i alle fall sagt det var en stor sak som, som var i media over hele Norge, i en lang periode.

35. Intervjuer: Hva tenker du på når jeg sier Anders Behring Breivik?
36. Gutt 1: Tenker jo litt på Utøya og terrorangrepene..
37. Intervjuer: Kan du si noe mer om han?
38. Gutt 1: Ja..., at han var 35 år gammel, ehh.. tidligere FRP-medlem som.. var fra Oslo.. og ikke helt passet inn i samfunnet. Og gikk ganske ekstreme veier for å få frem meningene sine..
39. Intervjuer: Er det noe annet du kommer på?
40. Gutt 1: Annet.., jo klart rettssaken og Knights Templars.. og frimurere.
41. Intervjuer: Har du hørt om manifestet hans?
42. Gutt 1: Ja, det har jeg faktisk.
43. Intervjuer: Hva har du hørt?
44. Gutt 1: Jeg har jo hørt at han da beskriver sin politiske mening, hvorfor han gjorde dette Utøya.. og beskriver situasjonen med hvordan han fikk tak i bombene og våpna.
45. Intervjuer: Hva tenker du var grunnen til at han drepte så mange mennesker?
46. Gutt 1: Det var jo... egentlig en ganske syk ide kan man si, for å få frem politikken hans og kanskje klare å inspirere til flere sanne angrep. I Norge.
47. Intervjuer: Hvordan vil du beskrive politikken hans?
48. Gutt 1: Ehh.., jeg vil faktisk ikke beskrive den som en spesielt syk politikk, den er faktisk ikke helt på kanten, faktisk mildere enn nynazisten, så akkurat politikken hans, det har jeg faktisk ikke så mye i mot.
49. Intervjuer: Hva tenker du han vil gjøre? Hva slags samfunn er det han vil ha?
50. Gutt 1: Han vil jo ha et.., litt kapitalistisk samfunn med eh.., mindre innvandrere, strengere innvandrerkontroll, og ja.. mer kristent samfunn og, der kristendommen kommer sterkere frem.
51. Intervjuer: Tror du det er mange som er enige i en del av det han står for?
52. Gutt 1: Ja. Ja faktisk.
53. Intervjuer: Kan du si litt mer om det?
54. Gutt 1: Ja, det er jo bare å ha snakket med folk før 22.juli så legger man fort merke til at det var en del som har.., samme mening som han har. Fremdeles en del nå som har den meningen. Ikke akkurat helt nøyaktig det han har, men ofte likheter.
55. Intervjuer: Hva går de likhetene ut på?
56. Gutt 1: Det er jo.., noen vil ha et kristent samfunn, noen vil ha et mer kapitalistisk samfunn og de fleste vil jo egentlig ha mindre innvandring.
57. Intervjuer: Hvordan vil du beskrive det norske samfunnet sin reaksjon på terrorangrepet?
58. Gutt 1: Det var jo at en stod samla mot.., mot angrepa. Og så, istedenfor å sitte og gi skylden til alt og alle så tok de jo mest på han Breivik og..., satte han for retten, og ikke sånn som i andre land hvor de ofte kan gå litt av skaftet.
59. Intervjuer: Hva husker du fra tiden rett etter terrorangrepet?
60. Gutt 1: Nei.., det var jo.., alle snakket om det så klart. Var jo, alle nevnte jo hvor trist det var med Utøya, og mange prøvde og å finne ut om de kjente noen som var der. Jeg vet fremdeles ikke om noen som har vært der. Men det..., sånn det er når det skjer noe sånt.
61. Intervjuer: Du sa at folk stod sammen, på hvilke måter merket du det?
62. Gutt 1: Ja.., folk stod jo sammen med å.., at de ville straffe han, ikke med dødsstraff men helst livstid, var jo store demonstrasjoner..ehh.. for AUF og de som var på Utøya.
63. Intervjuer: Så du noen av de demonstrasjonene?
64. Gutt 1: På TV, jeg var ikke med på dem.
65. Intervjuer: Er det norske samfunnet på noen måte annerledes enn det var før?

66. Gutt 1: Ja..., kan jo si det. Det er jo, de tar jo, de har jo gjort litt for å stoppe sårne.. terrormål. Og kanskje ikke helt tilknyttet Anders Behring Breivik har det jo blitt litt sårn at de prøver å skaffe litt mer sårn kontroll over internett og..eh.. litt annet, pluss med samfunnet. Det er jo ikke så lett lenger å si at du er mot innvandring som det var tidligere.
67. Intervjuer: Hva føler du skjer viss noen sier noe sårnt nå?
68. Gutt 1: Nei, det er jo en del folk som, det er jo noen, ikke spesielt mange da, som kommer med de her flotte kommentarene: "åh er du enig i Breivik eller?"
69. Intervjuer: Har folk forandret seg noe? Du har jo snakket en del om hvordan samfunnet har forandret seg, men tror du det har forandret vanlige folk rundt om i Norge?
70. Gutt 1: Tror de har blitt mer bevisst på at det kan skje terror, en del har jo faktisk blitt mer politisk bevisste.., i alle partiene faktisk. Ikke så mye mer jeg kommer på enn det.
71. Intervjuer: Tror du det har påvirket noen grupper i samfunnet mer enn andre?
72. Gutt 1: Utlendinger tror jeg faktisk følte seg litt mer inkludert kan man si, første månedene etterpå.
73. Intervjuer: Hvordan da?
74. Gutt 1: Det var jo mye sårn at nå skal nordmenn og utlendinger holde sammen og.. Breivik sin taktikk funka jo ikke akkurat mot å få nordmenn mer sinte på utlendinger, det gikk jo litt mer motsatt kan man si.
75. Intervjuer: Tror du det har påvirket unge mennesker mer enn andre aldersgrupper?
76. Gutt 1: Ja, det er jo på grunn av de fleste som var drept i terrorangrepet var jo folk på min alder, til og med yngre, så det er jo, det har jo gjort at ungdommer er de som har brydd seg mest om denne saken.
77. Intervjuer: har du sett noen påvirkning på de du er med eller går i klasse med?
78. Gutt 1: Eh ja, det er faktisk en del som har meldt seg inn i politiske partier, faktisk begynt å bry seg mer om politikk.
79. Intervjuer: Har du meldt deg inn i noe parti?
80. Gutt 1: Nei, det er noe jeg vurderte før 22.juli, men jeg tviler på at jeg noen gang kommer til å melde meg inn.
81. Intervjuer: Hvem vil du si var heltene i denne tragedien?
82. Gutt 1: Det var..de jeg ser på var faktisk en del av de utlendingene på Utøya som faktisk ofte sprang tilbake for å beskytte søskena og litt av hvert. Eh..., samfunnet som helhet tror jeg faktisk jeg ser på Jens Stoltenberg som en av heltene, for han behandla faktisk situasjonen ganske bra.
83. Intervjuer: På hvilken måte synes du han gjorde en god jobb?
84. Gutt 1: Vel, han kom jo med sårne flotte taler at du, at det ikke skal skje.. at det ikke bør skje igjen, at folk skal stå sammen og at det skal bli mer demokrati og frihet, noe som dessverre ikke helt skjedde, men det er jo en annen sak.
85. Intervjuer: Stoltenberg sa jo like etter terrorangrepet at Norge skulle bli et land med mer demokrati og mer åpenhet, men du tenker ikke det har blitt det?
86. Gutt 1: Nei, det har jo kommet sårne elendige lover nå som skal begrense bruken på internett, for eksempel at det skal bli ulovlig å piratkopiere.. de kjørte jo fremdeles gjennom del D, som er jo et overvåkningsapparat kan man si, og ja..det er vel egentlig det jeg kommer på akkurat nå.
87. Intervjuer: Så du mener det er ikke mer åpent altså?
88. Gutt 1: Nei.
89. Intervjuer: Hva med demokratiet, er det mer demokrati?
90. Gutt 1: Mer demokrati.. det vil, det er ikke så lett å si, jeg tror ikke akkurat de har gjort på å begrense eller åpne demokratiet. Det er jo litt mer..., en annen ting er at partiene

stadig blir jo likere og likere, som gjør at det blir mindre demokrati, men det er jo kanskje, ikke helt bevisst sak.

91. Intervjuer: Er det noen andre du så på som helter under eller etter tragedien?
92. Gutt 1:Ikke som jeg..., jo, jo, han der Geir Lippestad faktisk. Han synes jeg behandla denne her saken bra.
93. Intervjuer: Hva kan du fortelle om Geir Lippestad?
94. Gutt 1: Han var jo advokaten til Breivik, og selv om han var advokaten hans, så sa han jo ikke akkurat at det var bra at han hadde gjort det, men prøvde jo å forsvare han til de evnene han kan da, og han gikk jo, blant folk så er han jo for eksempel mer populær enn Brynjar Meling, kanskje på grunn av at han klarte å behandle situasjonen litt enklere, ikke gikk så mye kontroversielt inn og kanskje prøvde å stoppe Breivik litt fra å si en del av de tingene som..., de merkelige tingene han hadde tenkt å si i retten.
95. Intervjuer: Hvem var skurkene da?
96. Gutt 1: Skurkene..., den første åpenbare er jo Anders Behring Breivik, det er det jo nok. Hva skal jeg si med skurk..., nå ble det faktisk litt sånn vanskelig å si, men jeg vet faktisk ikke helt. Den der politiet for eksempel, jeg vil ikke akkurat se på de som skurk da, men, de kom jo ufattelig sent fram til Utøya, og for og ikke glemme, de dukket jo opp med ødelagt båt. Der kom jeg på nå, noen av de andre heltene jeg skulle nevne tidligere faktisk, de campinggjestene som faktisk kjørte båt, de risikerte jo å bli skutt ned, for så å gå og redde folk opp av vannet.
97. Intervjuer: Hvem var offer da i denne tragedien?
98. Gutt 1: Offer ja..., det åpenbare er jo AUF, de ble jo veldig kraftig redusert i antall. Eh...den norske staten generelt var jo offer, men jeg ser egentlig ikke så mye bortsett i fra de som ble sånn ramma, familiene til de som var på Utøya, de som var på Utøya og venner og sånn, så er det jo egentlig ikke så mange som er offer. Vi kan jo si at hele det norske samfunnet generelt var offer.
99. Intervjuer: Tilbake til det med skurker så nevnte du politiet, hva var grunnen til at du nevnte dem?
100. Gutt 1: De dukket jo opp alt for sent, de kunne jo egentlig stoppet situasjonen raskere med å skyte han fra et helikopter eller bare, generelt bare kom raskere frem, de satt jo utrolig lenge og ventet på en ny gummibåt, tror jeg faktisk det var, rett utenfor Utøya, i stedet kunne de jo faktisk tenkt litt utenfor boksen og lånt en av de campingene sine båter, for da kunne de jo tross alt kom raskere til Utøya.
101. Intervjuer: Har 22. juli noe med deg å gjøre?
102. Gutt 1: ..Eh.. , tror egentlig ikke det, jeg har jo ikke vært påvirket på noen måte jeg altså, kjenner jo ingen som har vært der.
103. Intervjuer: Kan det ha noe med deg å gjøre på en annen måte? Eller lenger frem i tid?
104. Gutt 1: Det er jo..., jeg vil nok si at det kommer risiko for at det kommer flere terrorangrep. Ikke bare fra høyresiden, men også fra andre, men har jo egentlig vist at terror er mulig i Norge også.
105. Intervjuer: Hva tenker du om minnesmarkeringene som fant sted i tiden etter 22.juli? Slik som rosetog, minnesgudstjenester..
106. Gutt 1: Rosetogene synes jo egentlig var flotte initiativ, der de fleste som hadde tid gikk jo sammen om å gå i tog å vise støtte til ofrene. Minnesgudstjenestene..., de har jeg egentlig ikke hørt så mye om, har jo ikke jeg sett på..
107. Intervjuer: Hva med rosetogene, var du med på det selv?
108. Gutt 1: Nei..
109. Intervjuer: Så du spor av dem da du gikk rundt i byen etterpå?
110. Gutt 1: Jeg tror faktisk jeg var på jobb da de gikk, så jeg fikk jo ikke sett dem annet enn på TV i ettertid.

111. Intervjuer: Hva med andre måter å minnes på? Det var jo for eksempel mange som hadde norske flagg på profilbildene sine på Facebook. Hva tenker du om sånne måter å vise sin mening på?
112. Gutt 1: Det er jo flotte tanke, det er jo.., vet ikke helt hva jeg skal si om det, hadde jo ikke sånn selv, men det var jo for å vise støtte til ofrene, litt nasjonalisme kan man si.
113. Intervjuer: Hva mer kan du si om nasjonalismen?
114. Gutt 1: Ja, plutselig var det jo, folk satt jo og snakket om hvor fantastisk samfunn de hadde, de fikk mer troen på Norge, og en del fikk mer troen på AP faktisk.
115. Intervjuer: Hvordan ligger det an med denne nasjonalismen nå som det har gått mer enn 1,5 år?
116. Gutt 1: Den vil jo alltid være der, men jeg tror ikke den er like sterk som etter 22.juli.
117. Intervjuer: Hva med troen på AP?
118. Gutt 1: Den gikk jo skikkelig opp etterpå, men tror jo den har dalt, det er jo på grunn av at de har jo ikke akkurat gjort de populæreste valgene mens de har styrt.
119. Intervjuer: Minner terrorangrepet deg om noen andre historiske hendelser?
120. Gutt 1: Den første er jo 11.september, det var jo det største i amerikansk historie, og.. det som egentlig skjedde, forskjellen der var jo at de gikk til en krig mot Afghanistan og eventuelt Irak, men vi slapp jo det da, men det var jo en norsk fyr. Det er jo det, det ofte blir sammenlignet, det var jo USA, det har jo vært terrorangrep før, men aldri på et så sentralt sted, World trade center var jo symbolet på USA sin rikdom og suksess, akkurat som ungdomspartiene er jo, eller ungene er jo i Norge generelt symbolet på Norge, det ser vi jo i 17.mai-toget, at nordmenn er jo veldig stolte av ungdommene og ungene i landet.
121. Intervjuer: Er det noen andre historiske hendelser det kan minne deg om?
122. Gutt 1: Det er... det er jo en som var i Norge der de stakk, der noen nynazister knivstakk en utlending.. i Oslo, det er jo ofte det som trekker litt kontrasten, litt sånn rasistisk vold, det er jo egentlig det jeg ser med det.
123. Intervjuer: Hva med Breivik, minner han deg om noen historiske personer?
124. Gutt 1: Den første jeg vil jo trekke litt er jo Hitler, ikke så glad i utlendinger eller sosialismen. Noen andre kommer jeg ikke på.
125. Intervjuer: Hva kan du huske fra nyhetene i ukene etter terrorangrepet?
126. Gutt 1: Først var det jo hvordan de beskrev hele situasjonen, så var det jo om Breivik var, hvem ofrene var, og om rosetogene, og mye om de talene til Stoltenberg.
127. Intervjuer: Er det noen spesielle bilder eller nyhetsoppslag som gjorde spesielt inntrykk på deg?
128. Gutt 1: Det var faktisk når de viste Breivik sitt liv, det viste jo egentlig en ambisiøs, normal fyr kan man jo si, som begynte på et tidspunkt, på grunn av mye fiasko innen....sånne forskjellige konkurransemarkeder, at han også fikk en litt mer ekstrem mening, mente mye var sosialismens skyld.
129. Intervjuer: Hvilke informasjonskanaler mener du ga den beste informasjonen om terrorangrepet?
130. Gutt 1: Vil si aviser egentlig, likte litt VG etterpå, de synes jeg var nokså bra, og så Aftenposten.
131. Intervjuer: Hvorfor trekker du frem akkurat de to avisene?
132. Gutt 1: De viste jo saken mye mer sentrert, viste veldig mye variasjon i det de fortalte om Anders Behring Breivik, og Utøya og litt av hvert, men jeg leser mer aviser enn jeg ser nyheter, så der er jo den store forskjellen.
133. Intervjuer: Hvem har du pratet om terrorangrepet med?
134. Gutt 1: Det er vel alle, det er jo, var litt vanskelig å unngå å snakke om det de neste dagene og første halvåret på skolen.

135. Intervjuer: Hva snakket dere om på skolen?
136. Gutt 1: Det var jo det som skjedde og hvordan Breivik, hvilken straff han skulle få, og at det skulle vises støtte for AUF.
137. Intervjuer: Ble det tatt opp i undervisningen?
138. Gutt 1: Det ble faktisk tatt opp i, jeg hadde et fag som heter kommunikasjon og kultur, der ble det trukket ganske kraftig frem, på grunn av at det handla jo mye om nye sårne tidsmessige ting, det som er for tiden, og om kultur og politikk, så der kom Anders Behring Breivik og Utøya mye brukt.
139. Intervjuer: Kan du si noe om hvordan det ble brukt i undervisningen?
140. Gutt 1: Det var jo ofte å se på andre politikere sine meninger, rett før for eksempel, hadde en oppgave om han Tybring Gjedde i FRP, som hadde jo skrevet veldig liknende sak rett før 22.juli, som han senere unnskyldte seg faktisk på. Det er jo blant annet det, det var jo også å se litt på hva virkninger det fikk for samfunnet.
141. Intervjuer: Hva kom dere frem til der?
142. Gutt 1: At, det var jo at, det er jo litt mer..., måtte jo være litt mer politisk korrekt etter den tida. Og at, det fikk jo virkning med at folk ble observante på terror, og litt på hvordan det norske samfunnet er.
143. Intervjuer: Hva vil det si å være politisk korrekt i dag tenker du?
144. Gutt 1: Det blir jo mye av de meningene som er innenfor partiene, mellom Sv til Høyre, du..., du skal egentlig ikke helt si imot innvandring og integrering, det er jo den første viktige tingen. Du skal heller ikke si så mye mot islam heller, det er jo det..., de som kommer kraftig frem.
145. Intervjuer: Hvilke ting kan en snakke bra om?
146. Gutt 1: Hvilke ting?
147. Intervjuer: Dersom en skal være politisk korrekt, hvilke verdier skal en da løfte frem?
148. Gutt 1: Sosialdemokratisk..., litt sånn sekulær, ofte toleranse for andre folkegrupper.
149. Intervjuer: Tror du folk mener andre ting når de er for seg selv enn det de gir uttrykk for i det offentlige rom?
150. Gutt 1: Ja, jeg ser jo det når jeg er med vennegjengen, de fleste er jo mot innvandring, men det sier de ikke så mye om når de snakker om politikk, gjerne i klassen og sånn, men når jeg er med dem på fritiden så kan de gjerne si en helt annen mening.
151. Intervjuer: Du sa at du snakket med vennene om terrorangrepet, er det noen andre du har pratet om det med?
152. Gutt 1: Ja, familien og sånn.
153. Intervjuer: Var det mye snakk om det hjemme hos deg?
154. Gutt 1: Ja, det var det jo så klart, ble jo oppringt av bestemoren min, måtte jo sitte i nesten to timer og snakke med henne om det.
155. Intervjuer: Anders Behring Breivik ble erklært tilregnelig og dømt til forvaring, hva tenker du om den dommen?
156. Gutt 1: Best ville jo vært om han fikk livstid, men forvaring kan jo bli livstid, eh..., tror ikke at han er psykisk syk, så synes det er en bra dom.
157. Intervjuer: Husker du, var det mye snakk om dommen under rettsprosessen? Tenkte du noe på hva den burde bli?
158. Gutt 1: Jeg trodde det skulle bli til at han var utilregnelig, var jo ikke det jeg håpte det skulle bli..., men det ble jo heldigvis ikke det. I ettertid, de fleste var jo fornøyde med at han fikk sin straff, det var jo, vet jo noen som mente han burde fått, blitt hevet inn på psykisk fengsel.
159. Intervjuer: Hva tenker du var en straff han hadde fortjent?

160. Gutt 1: Ja, jeg synes jo fengsel i Norge er alt for bra så, litt sånn, tvangsarbeid kanskje, nei, eh.., ikke akkurat sånn som det er nå, der han kan sitte på PC og skrive ditt og datt, og treningssenter, han sitter jo faktisk i isolasjon, det vil eg faktisk si er litt sånn uhumant, men risikerer jo å bli slått ned av andre i fengselet, altså..så syns han burde få litt mindre sånn..mmm..fengselskår, leve litt lavere, sånn status kan man si.
161. Intervjuer: Hva tenker du om det norske rettsvesenet nå etter denne saken?
162. Gutt 1: Jeg synes jo fremdeles noe jeg alltid har syns, det er jo alt for snilt, til voldtekt og å bli slått ned, det dømmes jo med alt for lite. Ehh, det var jo 21 års forvaring de ga ham, så de ga han jo den strengeste straffen så klart, det er det jo ingen tvil om.., men rettsvesenet.., det har jo ikke akkurat blitt noen strengere straff, så jeg ser fortsatt på skeptisk med det.
163. Intervjuer: Hvilke lærdommer tenker du at samfunnet bør ta av 22.juli?
164. Gutt 1: At... bør jo prøve å stanse terror før det starter, det er jo ikke alltid så lett hvis du har en *lone wolf* som Breivik, men ofte å prøve å infiltrere grupper, og nå vil jeg jo si, nå har vi demokrati og åpenhet, for det kan jo få de av litt ekstreme til og heller sitte på et nettforum og klage dagen lang enn og faktisk gå og så gjøre sanne angrep.
165. Intervjuer: På hvilken måte tenker du at de forumene?
166. Gutt 1: Det, Breivik han mente jo selv han gjorde det for han ikke ble hørt, det tror jeg faktisk en del som, som gjør de angrepene, sanne forskjellige terrorangrep, ofte hvis de er enten er venstre- eller høyreekstreme, de.., en del av dem ville faktisk, kanskje.., viss de ble sluppet til i debatten, så ville de kanskje likt og holdt seg i debatten.
167. Intervjuer: Hva kan en gjøre tenker du for å slippe dem inn i debatten?
168. Gutt 1: Nei, det er jo.. en fordel er jo hvis man skal ha en politisk debatt, da må man jo ikke helt gjøre som de har på debatten i NRK, der man har en eller to folk som snakker om det ene og seks andre som står og snakker helt imot de, pluss programlederen. Jeg synes en må ta folk med litt forskjellige meninger. Breivik representerer jo det ekstreme kan man jo si, så en fyr som han, med litt meninger som han, kan jo faktisk godt være med i en debatt, pluss du gjør det jo litt mer interessant enn når alle har samme meninger.
169. Intervjuer: Hva tror du vil bli sagt om 22.juli 50 år fra nå?
170. Gutt 1: Tror nok en del vil definere det som første terrorangrep og forhåpentligvis det eneste, ikke helt sikker på det da men. Noen vil nok si at det var politiet som sveik, andre vil si at samfunnet takla det utrolig bra, og at han fikk straffen han fortjente. Det er litt ting jeg tror kommer til å bli tenkte på om 50 år.
171. Intervjuer: Når din generasjon blir voksne, hva tror du dere kommer til å tenke om terrorangrepet?
172. Gutt 1: At det var vel den viktigste hendelsen i ungdomstida. Det er vel først og fremst det jeg tror en del vil tenke, at det kanskje påvirket livet deres på en eller annen måte, gjerne hvis de kjente noen så vil de ofte tenke på det, de vil jo gjerne tenke litt at hvordan skal de stoppe at det skjer igjen.
173. Intervjuer: Nå har vi vært gjennom alle spørsmålene mine. Er det noe du vil legge til, eller si noe mer om?
174. Gutt 1: Ja, det.. Må bare tenke litt på det.... Er ikke alltid så lett å komme på.. Noe jeg faktisk vil si er, jeg tror faktisk dette terrorangrepet er det første av mange dessverre, for sånn som samfunnet beveger seg med mye innvandring, det vil jo for eksempel når det kommer mye muslimer innvandring og, det vil føre til at du får flere grupper som *Profetens Ummah*, men du vil også få flere Breiviker som vil slåss mot dette, så jeg tror terror kommer til å bli vanligere i Norge og hele Europa, spesielt når

pengeinntektene til Norge begynner jo å avta, blir jo kanskje en stund til, så tror jeg jo, vi er jo, vi nærmer oss jo noe som kanskje kan bli regnet som overbefolkning en gang, så det vil jo få mange grupper som vil være motsigende til hverandre.

175. Intervjuer: Hva tenker du kan gjøres for å få de gruppene til å leve fredelig sammen?

176. Gutt 1: Første jeg ser på er faktisk å stoppe innvandring, det er jo..., det vil jeg faktisk si er en viktig del. Det har jo kommet mye kriminalitet..., og man ser jo..., Norge går det forholdsvis greit nok for tiden, mens for eksempel Sverige, England og Frankrike så har det jo ført til ghettoer og mye vold, kriminalitet og mye som ikke passer helt inn i et europeisk samfunn, det tror eg, men grupper, det er jo..., vi kan jo ikke akkurat kaste ut de som allerede er her, så de vil jo fremdeles, må fremdeles finne en måte å bekjempe dette på.. Jeg kan jo ikke svaret da, eller hadde jeg sikkert sittet med de i PST, men jeg vet altså ikke helt hvordan de skal stoppe det.

Vedlegg 4

Intervju med Jente 1

1. **Intervjuer:** Hva gjorde du på 22.juli 2011?
2. **Jente 1:** Ehm..., jeg var på festival jeg , i (Land i Europa), på en som heter (Navn på musikkfestival). Så jeg var ikke i Norge, så jeg ja, vet ikke helt hvordan det var her
3. **Intervjuer:** Hvordan var det å være i (Land i Europa) når dette skjedde?
4. **Jente 1:** Det var litt rart egentlig, siden vi så det på en mann som gikk forbi, der han leste avisen hvor det stod det "Norway's 9/11", og da ble vi med en gang, jeg og den norske venninna mi, litt bekymret for vi tenkte det kunne ha skjedd noe veldig dramatisk og så leste vi de avisene, og da visste de ingenting, så da visste vi like lite som de andre, så jeg tror ikke det var forskjellig egentlig å være der. Men så ringte vi til far til venninna mi, da fikk vi i hvert fall vite at det ikke hadde skjedd noe i Stavanger, så at det mest sannsynlig ikke var noen vi kjente som var med. Men det var litt sånn, vi fikk veldig mye sympati da, plutselig, alle ville snakke med oss, og de spurte oss om, eller folk ble veldig interessert i Norge da plutselig, vi måtte plutselig snakke om mange ting vi aldri hadde trodd vi skulle snakke om på festival, som om statsministeren vår var godt likt av alle og sånne ting. Så ja, det var litt rart tror jeg... og så var det nok ikke like trist som å være i Norge tror jeg.
5. **Intervjuer:** Hvilke andre spørsmål fikk dere?
6. **Jente 1:** Eh ja, hva var det? Nei, det var..., selvfølgelig om vi kjente noen som var med. Jeg har familie i (land i Europa), de ringte med en gang og spurte om jeg ennå ville komme til dem, og om vi kjente noen, og om det gikk bra med oss. Og om, selvfølgelig, om vi trodde det var muslimer, eller innvandrere. Og om hva slags regjering vi hadde nå, ehh..., og så spurte de om vi hadde militær faktisk, altså noen form for militær som kunne hjelpe. De spurte... de spurte bare masse spørsmål egentlig, men jeg husker ikke helt nå lenger, det er jo så lenge siden. Men det jeg husker best var at de spurte oss om vi likte statsministeren vår, om han var en generelt godt likt mann.
7. **Intervjuer:** Hva svarte dere da?
8. **Jente 1:** Vi svarte at..eh, at.., at vi tror egentlig en statsminister i Norge blir ganske godt likt uansett, for vi har ingen av de ekstreme, eh som er statsministre, og at akkurat nå så var nok han veldig populær, han hadde visst, hadde jo stilt så mye opp og sånne ting, så vi svarte vel at de fleste likte han, men at han var jo kanskje en litt sånn diskret type, føle han er, litt sånn redd for å si sterke meninger og sånn.
9. **Intervjuer:** Husker du noe om hvilke tanker du gjorde deg om hvem som hadde gjort dette?
10. **Jente 1:** Ja, jeg tenkte jo selvfølgelig med en gang at, å nei, tenk om det er muslimer, for jeg var veldig redd for at det var skulle være det, for da hadde jo med en gang blitt litt sånn som etter 9/11 i USA, at vi hadde vert enda mer rasistiske kanskje. Og jeg hørte jo senere om muslimer som hadde blitt banka i Oslo fordi de trodde det var det. Jeg håpte mest det ikke skulle være muslim, men samtidig virket det jo helt urealistisk at det ikke skulle være det, for de eneste terroristene jeg har hørt om som ikke er

muslimer er de fra Irland, eller Nord-Irland, så jeg håpte det ikke skulle være muslimer, men jeg ante ikke hvem andre det kunne være heller.

11. **Intervjuer:** Hva tenkte du da du fant ut at det var en nordmann som hadde gjort det?
12. **Jente 1:** Jeg ble.., litt overrasket, ehh men..., på en måte som jeg sa, jeg ble ikke akkurat letter for at det ikke var en muslim, det er jo litt rart å si det og, men veldig overrasket. Egentlig.
13. **Intervjuer:** Hva tenker du på når jeg sier Utøya?
14. **Jente 1:** Jeg tenker jo med en gang på 22. juli nå, men før, så jeg hadde ikke peiling når de sa det var AUF sin sommerleir, for meg kunne det vært i Nordland liksom, men nå tenker jeg med en gang på 22. juli.
15. **Intervjuer:** Hvilke bilder eller historier ser du for deg da?
16. **Jente 1:** Jeg kjenner jo dette bare gjennom media, så jeg ser for meg de bildene media har vist og jeg ser for meg, i Stavanger var det sånne rosetog, eller de gikk jo i sånt tog, så det ser jeg og for meg, og jeg ser for meg regjeringen, eller Oslo, som jeg og har sett gjennom media.. Ja. Og faktisk litt (Land i Europa) og, for jeg var jo der, jeg ser alltid for meg den avisen for eksempel.
17. **Intervjuer:** Hvordan så den ut, kan du fortelle litt om den avisen?
18. **Jente 1:** Ja, det var en sånn, ikke lokal-lokal avis, men vi var på en veldig liten plass, den festivalen, (Musikkfestivalens navn) ligger langt ute på landet i (Land i Europa), så det var en sånn, ikke nasjonal avis heller, men noe lignende, har i alle fall aldri hørt om den før. Men det stod med stor skrift "Norway's 9/11", det var et bilde av øya, tror jeg, og inne i avisen så var det, var det bilde av Jens Stoltenberg og Arbeiderpartilogoen, og så skrev de bare to sider egentlig, for de hadde så lite å gå på. Ehhm, og i avisen stod det og at de trodde det var muslimer som stod bak og sånne ting. Men på forsiden var det bare svart på hvitt liksom, og et lite bilde av Utøya sett oven i fra. Men da jeg kom til (by i Europa) så skrev jo alle de store avisene om det og da kom det jo mer og mer. Men for det meste var det bilde av Utøya og regjeringskvartalet egentlig.
19. **Intervjuer:** Er det noen spesielle bilder som ble vist som har satt seg fast hos deg?
20. **Jente 1:** Det er egentlig for det meste de bildene der du ser de som, de som, var frivillige, eller de som sprang ut i sine egne båter, og tok fra mobilen og hjemmefilmkamera og sånn, sånn at du ser farger på klær og sånne ting, men du ser ikke ansiktene deres ordentlig, det er vel mest de. Og selvfølgelig de sterke bildene, som jeg egentlig ikke synes burde vært vist i media, når du ser de døde på nært hold og sånn, de har jo selvfølgelig brent seg fast. Eh ja, det er ikke noe konkret bilde jeg husker.
21. **Intervjuer:** Hva tenker du på når jeg sier Anders Behring Breivik?
22. **Jente 1:** Åh! Eh, jeg tenker jo på han da, slik jeg kjenner han gjennom media, ehm.., og jeg lurar veldig på, det tenker jeg alltid på, hva han egentlig tenker, og.. ja at det er veldig trist egentlig. Jeg vet ikke om jeg synes synd i han, men jeg bare tenker at han må være helt annerledes skrudd, eller satt sammen i hodet siden han har klart å gjøre

noe sånt. Så ja, nå tenker jeg bare på han som han som gjorde alt sammen. Og at han må være veldig spesiell.

23. Intervjuer: Hva tenker du var grunnen til at han drepte så mange mennesker?

24. Jente 1: Ja, han sier jo at det er fordi han kjemper for, eller, har en krig som foregår. Men samtidig synes jeg jo der rart å tenke at det faktisk er grunnen, at han faktisk tror de ungdommene på AUF faktisk er det riktige målet å treffe, at han faktisk dreper de, som er helt uskyldige, altså mange av de vet jo så vidt hva AUF står for, de vil jo bare ha det kjekt og være sosiale. Så jeg klarer liksom ikke helt å tro det er den grunnen heller, jeg tror egentlig mest at han er, kanskje ikke helt tilregnelig, i hele tatt, men samtidig føler jeg han er tilregnelig, for han virker jo oppegående. Så jeg vet egentlig ikke helt hvilken av de to grunnene jeg tror det er, om det er fordi han virkelig trodde at AUF-erne ikke var bra for Norge, eller om det bare er fordi han har et helt merkelig menneskesyn.

25. Intervjuer: Hvilket menneskesyn har du fått inntrykk av at han har?

26. Jente 1: Egentlig at han ikke setter det så, jeg tror ikke han selv setter menneskelivet så høyt, men samtidig vet han at det er mye verdt, siden har drepte de og vet at de skaper stor sorg og smerte.. og.. at han da får frem budskapet sitt, så jeg , han vet jo at mennesker er verdt mye, men samtidig når han har den holdningen mot muslimer for eksempel så sier jo det han ikke synes alle mennesker er like mye verdt. Han har i alle fall ikke et sånt menneskesyn som er sunt å ha.

27. Intervjuer: Hvordan vil du beskrive det norske samfunnet sin reaksjon på terrorangrepet?

28. Jente 1: Ehhm, før eller etter vi fant ut at det var en nordmann?

29. Intervjuer: Du kan ta begge deler.

30. Jente 1: Ja, først, før de visste at det var en nordmann, så er det jo litt.., litt rart, eller litt dumt å tenke på, at alle trodde med en gang tenkte det var en muslim, det sier jo litt om vår reaksjon at, for oss er liksom muslimene den største fienden i verden. Mens etter vi fant ut det var Breivik så... ble jo folk veldig overrasket, men samtidig føler jeg at, sånn som Stoltenberg , jeg syntes han var ganske flink til å være personlig, og jeg tror at det at han var så åpen og viste så mye sorg, og egentlig ikke gikk til angrep på noen, han sa ikke: ”å de høyreekstreme er så forferdelige, vi skal hate de” eller :” vi skal gjøre alt for å få de vekk”. Han bare fokuserte på ofrene og at vi skulle ha mer samhold, og hvor viktig det var å ha.., å ha demokrati og slike ting , så jeg synes kanskje at det var ganske mange gode reaksjoner rundt om, sånn som at man gikk i rosetog i stedet for å ha store fiendtlige demonstrasjoner, så gikk man heller i tog for å minnes ofrene. Ehh, og samtidig var jo media, ..jeg vet ikke om jeg synes media gikk for mye inn på det og snakket for mye om det, men samtidig har vi jo aldri hatt noe slikt før og det er jo veldig viktig at det er åpent. Jeg synes også at de reaksjonene som kommer overfor politiet og regjeringen, jeg føler kanskje de fikk veldig mye skyld for det, for som sagt så har vi jo aldri opplevd noe sånn før, så reaksjonene som kom mot de...

31. Intervjuer: Kan du si litt mer om reaksjonene mot de?

32. **Jente 1:** Ja, at de ikke gjorde jobben sin ordentlig, og at regjeringen selv, det er jo noen som mener regjeringen selv med sin innvandringspolitikk, eller... hva er det det heter..., ikke segregering men?

33. Intervjuer: Integrering?

34. **Jente 1:** Ja, integreringspolitikk. At den la opp til det da, at utlendinger skal komme og ødelegge nasjonen vår og alt det der, og når folk sier at regjeringen, at det er deres feil at de har latt det gå så langt at folk må begynne å drepe folk for å vise et poeng, men det er jo kanskje en litt, det er jo en ekstrem reaksjon da... Men mot politiet også, de var jo ikke godt nok trent for en slik situasjon, at de fikk skylden for at de var for sent ute og slike ting, jeg forstår jo at de tenker slik, men samtidig burde de jo tenke på hva slags jobb det norske politiet gjør til vanlig.. Så ja.

35. Intervjuer: Hvordan vil du si at terrorangrepet har påvirket Norge?

36. **Jente 1:** Jeg tror kanskje at mange ungdommer har blitt mer opptatt av..., blitt litt mer opptatt av politikk, særlig det med demokratiet, jeg tror på en måte at folk har fått en liten oppvekker om at det er veldig viktig å bygge på de verdiene som, som et demokrati har, som trygghet og frihet. Sann som jeg merker i hvert fall at mange på min alder som før ikke brydde seg, nesten ikke visste hvem som var i regjering, plutselig har de blitt veldig engasjert i politikk, både høyreside og venstreside. Og nå så leste jeg i avisen for et par dager siden at vi har fått, eller at Politiets sikkerhetstjeneste, at de skal få mye sann..., skal bli litt bedre og sanne ting, så det er jo og en slags påvirkning at vi har blitt, eller skal prøve å bli tryggere, bli flinkere på å reagere på ting. Men ja..., jeg føler kanskje at folk generelt har blitt litt mer våkne. Ja.

37. Intervjuer: Har du blitt mer politisk aktiv?

38. **Jente 1:** Nei, jeg vil ikke tro det, for i min familie så er alle veldig engasjerte, vi har veldig forskjellige meninger og syn, og eg har alltid vokst opp med foreldre som sitter i forskjellige politiske styreverv, så jeg har alltid vært politisk engasjert, men nå fokuserer jeg kanskje oftere og mer på ting som har med høyreekstremisme å gjøre. Jeg har alltid engasjert meg i innvandringspolitikk, det har jeg, men nå ser jeg spesielt på, følger litt bedre med på høyresiden og sann, eller høyreekstremismes mens fremvekst og sann, så det har kanskje forandra seg litt, men det er kanskje og fordi det er blitt mer høyreekstremisme.

39. Intervjuer: Hva tenker du om denne høyreekstremismen?

40. **Jente 1:** Jeg synes jo det veldig trist da, og litt skummelt, fordi at jeg har jo en del venner som ikke er helt norske eller som er innvandrere, og jeg synes jo det trist at de må høre på dette og sanne ting, ja, jeg vet ikke, jeg føler at jeg er litt redd det skal ha sanne paralleller som under andre verdenskrig, så nå så prøver jeg å være ekstra sann oppmerksom på det. Jeg synes det er litt skummelt, det er det jo.

41. Intervjuer: Hvem var heltene i tragedien?

42. **Jente 1:** Helter.. Det har jeg egentlig aldri tenkt på, men..., sann, det må jo være de som, de som så det skjedde og dro ut i sine båter, og det må jo være de som prøvde å hjelpe andre på den øya, akkurat der og då da. Sann i ettertid kanskje litt på en måte Stoltenberg, jeg vet ikke, siden han var så flink å stille opp og sanne ting. Ja, nei, jeg vet ikke. Selvfølgelig politiet, de klarte jo å få tak i han og alt sann, ja.

43. Intervjuer: Hvem vil du si var skurkene?

44. **Jente 1:** Det er jo Breivik.. og alle de som sympatiserte med han, for han hadde jo et sånt lite, eller han hevda selv han hadde et nettverk med andre som var enige i det han holdt på med, og det må jo være de.. Og mange sier jo at han lederen for AUF, han som dro fra øya i båt med en gang, det er jo noen som hevda han var liksom, han forlot alle sammen uten å hjelpe og sånne ting, men jeg, det synes ikke jeg egentlig, stakkars han er jo bare leder for et ungdomsparti i Norge.

45. Intervjuer: Har 22.juli noe med deg å gjøre?

46. **Jente 1:** På en måte ja, ikke sånn at jeg selv er involvert i akkurat den episoden, men det har jo med min liksom yringsfrihet å gjøre for eksempel, det må jo gå an å være politisk engasjert uten å bli redd for å bli drept.. og det er jo.. han er jo med på å spre, Breivik, han er jo med på å spre holdninger som jeg absolutt ikke er enig i, og det og har jo litt med meg å gjøre fordi det kan jo hende det sprer seg ennå mer. Men også det motsatte, det gode, altså de gode verdiene som de andre står for, de som og har vokst litt mer frem, de og har jo noe med meg å gjøre så det har jo litt med meg å gjøre, men ikke sånn at jeg kjenner de som var med eller noe sånn.

47. Intervjuer: Hva tenker du om minnesmarkeringene som fant sted i tiden etter, slik som rosetog, minnesgudstjenester?

48. **Jente 1:** Ja.., jeg syntes det var fint de hadde et rosetog, fordi at det ble som en stor felles minnestund, eller en krisesamling. Så jeg tror det var bra for veldig mange, jeg tror og det var bra for de som ikke hadde noen de kjente selv som var der, at de bare kunne komme der og vise at de brydde seg og sånn. Jeg synes egentlig alle sånne former for minnesmerker, eller minnesmarkeringer, er bra fordi, ikke det at man glemmer så lett, men da blir man på en måte tvunget til å huske det.

49. Intervjuer: Hvorfor tenker du det er viktig å huske det?

50. **Jente 1:** Sånn at det ikke skal skje igjen, eller sånn at man alltid har det i bakhodet hvis noen kommer med noe som er.., altså hvis du sitter med noen du nesten ikke kjenner og de ytrer noe som høres ut som det Breivik kunne sagt, da har du alltid i bakhodet at det sa han óg, og da kan du på en måte komme med motargumenter eller ja.., i hvert fall være obs på det. I hvert fall nå når det er veldig mye høyreekstremisme lenger sør i Europa g. Så er det jo veldig viktig å være obs på det og hele tiden huske at det har vært i vårt land også.. ja.. og at man da ikke skal se så lett på det bare fordi det er i et annet land.

51. Intervjuer: Minner terrorangrepet deg om noen andre historiske hendelser?

52. **Jente 1:** Ja det er jo, det har jo litt paralleller til... mange andre masse mord som har blitt gjennomført på grunn av politiske, eller, eller ja politiske uenigheter sånn, ja de fleste andre. Det eneste, jeg føler det skiller seg litt ut fordi ofrene var så unge og det bare en person, det var kun en mann. Og selvfølgelig det med regjeringen, det skjedde jo og i Oklahoma i, jeg husker ikke helt årstallet, men det var ikke sånn kjempelenge siden. Da var det også en i USA som sprengte et sånn offentlig bygg da, en barnehage og noen offentlige kontorer, så det så jeg med en gang var veldig likt. Ja, og i den avisen jeg så i (land i Europa) så refererte de jo til 11.september, men det er jo ikke helt det samme, eller på en måte, det var jo to forskjellige, eller det var en religion mot USA da, men jeg vet ikke helt, det var jo litt forskjellig måte å gjøre det på.

53. Intervjuer: Minner Breivik deg om noen andre historiske personer?

54. **Jente 1:** Du har jo sånne nazister eller fascister, gjerne fascister, sånn som han som var i Spania, Mussolini var det ikke, og på en måte Hitler, de har jo litt av de samme verdiene. Ja.

55. Intervjuer: Hva husker du fra nyhetene i ukene etter terrorangrepet? Du har jo sagt litt om hva du så i (Land i Europa), men etter at du kom hjem?

56. **Jente 1:** Jeg husker bare de sa jo mye av det samme husker jeg, de gjentok veldig mange ganger hva som hadde skjedd og når og sånn, ja.. Jeg var jo som sagt i England i nesten tre uker før jeg kom hjem, så jeg så jo egentlig mest på engelske nyheter, men, og til å være lille Norge så var det jo veldig mye på nyhetene om det, det hadde jo ekstra sendinger om det og sånne ting, og de snakket jo en del med engelske politikere som jeg egentlig ikke vet helt hvem er og sånn.

57. Intervjuer: Husker du hva de sa?

58. **Jente 1:** Nei, men jeg snakket med mora mi om det på telefonen, og da snakket vi jo om det at jeg sa det er politiker som har sagt ”det og det” og Stoltenberg har vært viktig for samholdet og at de synes det er veldig bra at vi reagerer med å understreke hvor viktig demokrati og menneskerettigheter er og sånne ting i stedet for å gå til krig som mange andre ville gjort, og de snakket og mye om at vi ikke har dødsstraff i Norge og at det var litt rart i dette tilfellet her fordi at de sa jo, at det er jo selvsagt at han skulle få dødsstraff og sånne ting, og de sa jo at vi er litt for liberale.

59. Intervjuer: Hva tenker du om det?

60. **Jente 1:** Jeg er jo i mot dødsstraff da, sånn at.. jeg ble jo litt sånn provosert, fordi jeg mener de har misforstått det med straff, fordi straffen skal jo på en måte være for å straffe de for noe de har gjort, og så skal de få en ny sjanse, men samtidig er det jo litt vanskelig å si at Breivik skal få lov å slippe ut og begynne på ny da. Jeg vet ikke helt hvorfor jeg tenker det om akkurat han, det er kanskje fordi han har gjort noe som veldig få andre har gjort... Men..., vår løsning er bedre, at han skal ha forvaring, jeg tror det blir resten av livet hans. Det synes jeg er greit fordi det er ikke det samme som fengsel eller bli drept. Så jeg forstår jo de tar det opp i utenlandske medier for de har jo et helt annet system da, så ja.

61. Intervjuer: Hva syntes du om den norske mediedekningen da du kom tilbake? Hva husker du?

62. **Jente 1:** Nei, jeg husker at de skrev enda når jeg kom hjem igjen, jeg husker Dagbladet hadde en sånn knapp du kunne trykke på så viss du ikke ville ha saker om 22.juli kunne du trykke der.

63. Intervjuer: Brukte du den knappen?

64. **Jente 1:** Nei, for meg var det ikke tungt å lese, jeg fikk ikke noen sånn traumatisk opplevelse av det, så jeg trykket ikke der. Men jeg husker at de skrev en del og at de hadde en sånn tidslinje.

65. Intervjuer: Hvilke informasjonskanaler mener du ga den beste informasjonen om terrorangrepet? For eksempel aviser, TV eller lærere på skolen.

66. **Jente 1:** Det er på en måte litt vanskelig for meg å vite, jeg mener, jeg var der jo ikke, jeg har kun media å stole på, og du skal jo være litt kritisk til media, jeg kan ikke egentlig si hvem som ga det beste bildet av situasjonen, men..., jeg synes kanskje TV faktisk for min del, for der intervjuer de jo en del personer, du kan se ansiktene deres, se hvordan de selv reagerer og sånne ting. Ja... Men jeg tror og noe av viktigste, eller beste, var jo egentlig de debattprogrammene som gikk, du har jo sånn, hva er det det heter, *Redaksjon 1*, de har jo debatter om aktuelle saker, jeg har sett mange av dem da, for jeg synes det er veldig viktig at man skal vite hva som har skjedd, ja, men det er mye viktigere å diskutere det i ettertid, finne ut hvorfor og hva man kan gjøre, skape mye åpenhet om det, så jeg synes kanskje de debattene på TV har vært det viktigste informasjonskanalen, for da får du liksom vite mer om selve temaet.

67. Intervjuer: Er det noen spesielle debattinnlegg du husker?

68. **Jente 1:** Nei, ikke nå lenger. For jeg tror jo i begynnelsen så var folk veldig forsiktige med å kritisere regjeringen fordi at det hadde nettopp skjedd og folk var ennå veldig rystet og visste ikke helt hva de skulle tro, og det er jo sånn med sånne store ting som skjer, det burde jo gå litt tid før man begynner å se på liksom årsaker og konsekvenser og sånn. Så jeg synes jo det er litt tidlig nå for eksempel viss historiebøkene neste år for skoleelever, at det skal stå mye om det der fordi at det er ennå ganske tidlig. Eh..., men..., så ja jeg tror i begynnelsen var det ikke, så var de forsiktige med å kritisere for mye, og jeg tror det er derfor jeg ikke husker mye av det, for det var senere de sterke meningene kom frem, når det ble tryggere å si sånn.

69. Intervjuer: Du nevnte årsaker og konsekvenser. Har du gjort deg noen tanker om hva du tenker er årsaker og konsekvenser?

70. **Jente 1:** Årsak, det er jo litt vanskelig for det var jo kun han ene mannen, men samtidig så er han jo ikke en ny høyreekstremist, det har jo funnets mange før han og det finns jo ennå mange og han sier jo at på internett har han snakket med mange som har samme meninger og sånn, så årsaker må jo være..., viss du tar for eksempel nå i dag, de høyreekstremer i Europa, de er jo veldig mye på grunn av den økonomiske krisen, de har mistet tillit til regjeringen, eller myndighetene generelt... og det er vel gjerne det Breivik gjorde, han mistet jo tilliten til at den norske regjeringen skulle ta vare på de norske interessene, han mente jo at siden de slapp inn for mange innvandrere og liksom tvang oss til å godta mer og mer og mer som ikke var norsk, så mente jo han regjeringen hadde svikta på det området, som var å ta vare på norske interesser og sånn.. Så det er jo en mulig årsak, at han mista tilliten til regjeringen og en annen årsak må jo være at han kanskje ikke er helt frisk. Eh ja..., men det er som sagt litt vanskelig å si årsakene til det, jeg klarer ikke sette meg inn i hvorfor noen skulle ville gjøre akkurat det..

71. Intervjuer: Hva med konsekvenser?

72. **Jente 1:** Ja, det er jo, sånn som jeg ser det nå, det er jo to år siden snart, og som jeg sa tidligere at folk som er like gamle som meg har begynt å interessere seg for dette. Og det er og det at Norge nå, jeg føler de kanskje kommer til å bevege seg mer mot en sikkerhetsstat, liksom, som jeg sa det jeg leste i avisen, at nå skal PST bli enda mer flinke til å håndtere sånne situasjoner, men samtidig selv om vi er blitt mer sånn i full beredskap hele tiden, så føler jeg ikke vi har blitt mer sånn redde og usikre og sånne ting. Så konsekvenser, det er jo litt tidlig, men sånn som det ser ut nå så blir det jo at vi, folk engasjerer seg mer politisk og at vi har bedre beredskap. Jeg vet ikke helt hva

mer som skjer, for det er så nytt ennå. Samtidig tror jeg folk synes det er litt vanskelig å gjøre, litt vanskelig at det skal bli konsekvenser..., for det var et engangstilfelle, og ekstremt merkelig det han gjorde, det blir på en måte noe som er helt utenfor det vi er vant til. Så jeg vet ikke..., det er veldig rart.

73. Intervjuer: Når du begynte på skolen igjen om høsten, var det noe snakk om terrorangrepet der?

74. Jente 1: Ja, og jeg har.., jeg går samfunnsfaglinjen så jeg har jo, jeg hadde jo samfunnsfaglig engelsk, sosialkunnskap, rettslære, ehm så.., så det ble jo selvfølgelig mye snakk om det i de fagene, fordi at de fagene tar for seg sånne temaer,.. politikk og sånne ting, så ja, det var mye snakk om det, og jeg husker det var en gang, jeg tror vi hadde en sånn minnestund, eller de arrangerte en sånn, tror det var i en fritime i gymsalen der det var altså, de fikk informasjon og de fikk.., jeg var der ikke selv da, men tror de fikk informasjon og bare, de snakket sammen og tror de hadde ett minuts stillhet, det hadde vi også i selve åpningen av året, skoleåret, da var det også ett minuts stillhet. Ehm..., så det preget jo skolestarten på en måte, men på min skole så var det ingen som var der selv, eller kjente, det var nok noen som kjente de, men det var ikke sånn at vi var veldig sånn sett påvirket. Så, ja, tror egentlig det.

75. Intervjuer: Husker du noe om hva lærerne sa? Eller på hvilken måte de har brukt det i undervisningen?

76. Jente 1: Ja, de brukte det jo, for eksempel i rettslære så var det jo: "hva synes dere ut i fra det dere kan om juss?", "Hva skal vi gjøre med han?", "og finnes det noen liknende eksempler man kan vise til?", vi så på lover og regler som han hadde brutt, og vi diskuterte om han skulle få fengsel, forvaring og om han var tilregnelig, utilregnelig og sånn i rettslære. Og i sosialkunnskapen snakket vi om menneskerettigheter og demokrati og ofte så kom han opp da, vi brukte han som eksempel.. og i historien snakket vi og om han, om nazisme og fascisme særlig, og demokrati og sånn så er det veldig ofte sånn at han kommer opp som eksempel då.

77. Intervjuer: Blir han brukt ennå?

78. Jente 1: Ja faktisk i uken før påskeferien så snakket vi og om han, vi hadde om nazisme og fascisme i politikken i år, og.. ja.., da har vi hatt veldig mye om denne høyreekstremismebølgen,.. som er nå, og da er det jo naturlig på en måte at han blir dratt inn, siden det viser hvor aktuelt det er for oss og. Ja..

79. Intervjuer: Hvem har du snakket om terrorangrepet sammen med?

80. Jente 1: Nei det blir jo nesten alle egentlig.. ehm..ja, egentlig nesten alle jeg kjenner, alle venner.. familie...lærere..og klassekamerater, jobb og ja, egentlig veldig mange.

81. Intervjuer: Snakker dere om det ennå? Du nevnte dere snakket om det på skolen men?

82. Jente 1: Ja, vi var i (land i Europa) med klassen min, og da, i (by i Europa) så er det jo kjempemange innvandrere sant, og da snakket vi liksom om den (land i Europa)politikken liksom, vi lurte på folk var, eller om det var like vanskelig å være innvandrere, og bare hvordan det fungerte siden de var så mange. Så bare lurte vi på om de hadde like mye kaos som vi har sant. Og da.. jeg husker ikke hvordan vi kom inn

på det men da snakket vi plutselig om Breivik, så det skjer av og til nå altså, når man har lest i avisen kobler man det plutselig til Breivik og sånn.. ja..

83. Intervjuer: Breivik ble jo erklært tilregnelig og dømt til forvaring, hva tenker du om den dommen?

84. **Jente 1:** Eh.. ja...

85. Intervjuer: Eller først, hva tenker du om at han ble erklært tilregnelig?

86. **Jente 1:** Jeg tror på en måte det er bra, fordi hvis vi hadde sagt han var utilregnelig og altså psykisk syk så hadde kanskje folk tenkt at: ”åja han er psykisk syk, han kunne ikke noe for det”, så da er det ikke er så stort problem med høyreekstremisme i Norge, eller: ”da hadde vi rett, innvandrere er plagsomme”, og sånne ting.. Men nå når han er tilregnelig så ser vi at han er en helt vanlig mann som har et helt ekstremt menneskesyn og som bare ikke har noen.. han er veldig hensynsløs. Og ja.., jeg tror det er bra at han ble dømt tilregnelig for det viser at det ikke bare var en syk mann som ikke kunne noe for det, han kunne noe for det, han gjorde noe grusomt på grunn av det han trodde er riktig. Ja..

87. Intervjuer: Hva tenker du om at straffen ble forvaring?

88. **Jente 1:** Det synes jeg er bra.. fordi at som sagt så er jeg jo i mot dødsdom, dødsstraff, så det er jo ikke snakk om at han skulle få 21 år i fengsel og så kommet ut igjen, det ville jeg jo heller ikke hatt, så jeg synes det er greit med forvaring og særlig siden det er sånn det fungerer i Norge, han skal ikke få noe, han skal ikke bli forskjellsbehandla eller noe sånn, da synes jeg det er veldig greit vi følger de reglene som er, så jeg synes egentlig at den.., jeg ble egentlig ganske letta når den dommen kom, det gjorde jeg, så ja..

89. Intervjuer: Hva tenker du om det norske rettsvesenet etter at du har fulgt med på rettssaken mot Breivik?

90. **Jente 1:** Ehm.., jeg vet ikke, jeg har ganske stor tillit til det, egentlig, nå og, etterpå, for jeg synes jo at de kom fram til en bra straff, men det var jo og litt fram og tilbake, først en rapport som sa han var utilregnelig og så kom de og sa han var tilregnelig. Jeg forstår jo at det kan være litt rart for de som ser på, at de ikke klarer å bestemme seg, men jeg synes de har vært flinke, de hadde jo åpne rettssaker, det synes jeg er.., ja..syns det er bra, fordi at ja, folk burde få vite hva som skjer med han og det var jo så stor, det var jo en så stor hendelse, og da synes jeg det greit at folk skal få vite akkurat hva som skjer, .. og sånne ting, så ja.., og så synes jeg selvfølgelig det er bra at de ikke gjorde noen ingen forskjell på han, selv om han ”one of a kind”, holdt jeg på å si.

91. Intervjuer: Hvilken forskjell tenker du et annet land kunne ha gjort?

92. **Jente 1:** Jeg vet ikke, det må jo være sånn som de i England som mente at ja, nå er det kanskje på tide at Norge innfører dødsstraff, og sånne ting, viss vi hadde gjort det for hans del, det hadde jo vært ja.., det hadde jo vært helt forferdelig for min del, eller at de hadde lukket rettssak med bare han og ingen som kunne se, det ville jo.., det hadde jo heller ikke vært så bra egentlig for da ville det blitt så skummelt, og lettere blitt glemt, eller ikke tenkt så mye på lenger. Så ja.., det må jo være sånne type forskjeller da.

93. Intervjuer: Like etter terrorangrepet sa Jens Stoltenberg at Norge skulle bli et land med mer demokrati og mer åpenhet. Fikk du med deg når han sa dette?

94. **Jente 1:** Ikke direkte, men jeg har hørt det senere, og jeg tror de skrev det i avisene i (land i Europa), ja.

95. Intervjuer: Tenker du at Norge har blitt et land med mer demokrati og mer åpenhet?

96. **Jente 1:** Som sagt så er det jo ikke så lenge siden det skjedde, men..., når jeg ser at ungdommer blir mer politisk engasjert så er jo det et tegn på mer demokrati, fordi at jo flere som er med politisk jo mer demokratisk er det jo, så sann sett er det kanskje blitt mer demokratisk. Og det med mer åpenhet..., jeg vet ikke helt..., kanskje på noen områder, som at alle fikk tilsyn i de dokumentene som fantes, og alle kan liksom være med å skrive om det og diskutere det, men ja, jeg vet ikke, jeg ser jo på Norge som et ganske åpent samfunn og det har jo vært det ganske lenge, så ja..., jeg vet ikke, det er kanskje det han mener, at man ska tørre å snakke om sånne ting, snakke om de som har litt sånne høyreekstreme meninger og sann, at man kanskje skal være litt mer åpne og si at de finnes, og at det er viktig at man prøver og nesten omvende de på en måte, eller ikke lar de få mer makt. Så det er kanskje det han referer til da, med å bli flinkere til å snakke om sånne ting, så ja.

97. Intervjuer: Hvilke lærdommer tenker du at samfunnet må ta av 22. juli?

98. **Jente 1:** Det er jo kanskje at man ikke skal la slike som Breivik få.. altså skal ikke la sånne som han la oss bli redde for å engasjere oss. Og enda en gang så er det kanskje at høyreekstreme ikke må få fritt spillerom, holdt jeg på å si, det er viktig og på en måte passe litt på de, sann si ifra til de og ikke la de gå rundt alene uten å bli snakka med og sann, ikke la de bli utestengt, de må på en måte få lov å være med i samfunnet, for da kan man, da vet man på en måte hvem de er og man kan snakke med de og slike ting. Ikke la de bli sånne einstøinger som Breivik.

99. Intervjuer: Hva kan gjøre for å få dem med tenker du?

100. **Jente 1:** Nei altså man kan jo ikke stenge de ute fra debatter, eller du kan ikke reagere med å ignorere de, eller bare hate de. De må lov å si sin mening de og, men da må vi si imot de, ja.. egentlig. Det er jo mange som bare lukker øynene og tenker: ”det er så få av dem, de kommer ingen vei de”, og viss man ignorerer de så blir de jo bare sinte fordi at ingen vil høre, og det er jo ganske skummelt det og.

101. Intervjuer: Hvis du hadde møtt en person som aldri hadde hørt om 22. juli, hvordan ville du fortalt hva som skjedde? Hvordan ville du gjenfortalt 22. juli?

102. **Jente 1:** Jeg hadde sagt at det var.. en bombe i regjeringskvartalet og at senere, at samme person, dro til en ungdomsleir for AUF, og drepte hva var det? 67?

103. Intervjuer: 69

104. **Jente 1:** 69 ja, ungdommer som var der. Ja..., og så ville jeg ha sagt at han var en høyreekstrem som mente at det norske samfunnet godtok for mye av det som ikke var norsk, og at det var, si at det var derfor han valgte å gjøre det. Så ville jeg kanskje ha sagt at det var en ganske stor hendelse her, fordi vi er ikke vant med det og sånne ting,

så ville jeg ha sagt og at vi reagerte med..., ja.. etter det har folk engasjert seg mer politisk. Ja, tror det.

105. Intervjuer: Hva tror du vil bli sagt om 22. juli 50 år fra nå?

106. Jente 1: Det kommer jo litt an på hvordan situasjonen er i Norge da, men hvis det er sånn ganske likt som nå så kommer det nok til å stå i historiebøker og ja..., tror folk kommer til å snakke om det enda.

107. Intervjuer: Hva tror du de vil si? Hvilke personer tror du vil bli husket?

108. Jente 1: Jeg tror jo selvfølgelig Breivik vil bli husket..., det tror jeg. Og.. kanskje Jens Stoltenberg, siden det var hans regjering som satt da og det var liksom deres feil da at Breivik gjorde det, eller det var regjeringen han var sint på. De nevner nok Jens Stoltenberg og hans regjering, hva de stod for og sånne ting. Og de snakker nok om alle ungdommene som ble drept, ja, mhm..

109. Intervjuer: Det var det siste spørsmålet, er det noe du trodde jeg kom til å spørre om som jeg ikke har spurt om?

110. Jente 1: Nei, jeg hadde egentlig ganske åpne forventninger.

111. Intervjuer: Er det noe du vil tilføre?

112. Jente 1: mmm..., nei, eller kanskje bare at jeg pratet med ei i (land i Europa) da, hun kjente ei som var med der, som overlevde, og hun, hun mente at vi hadde ikke tatt godt nok vare på de i ettertid, for det var jo det som var veldig viktig for alle, og sa at vi må huske på dem selv om det har gått ett år, to år, tre år, så vi alltid huske på dem, og vi må ikke glemme hva de har vært med på. Så det vil jeg kanskje si at det er, det er mange som sier de sliter med tanker om det nå, i ettertid, og de føler at resten av Norge har på en måte gått litt videre nå, mens de enda sitter og får ikke sove, klarer ikke konsentrere seg og har mareritt og sånne ting, og det..., ja, jeg vet ikke helt hvordan man skal løse det, nå er det jo litt sent også å begynne med skikkelig omfattende kriseterapi sant, men ja, jeg synes de var veldig flinke til å ta vare på ofrene først, men så nå har det skjedd det som vi ville ikke skulle skje, at vi glemmer de. Samtidig kjenner jeg jo ingen som var med, så jeg har ikke tenkt å gå og hjelpe de eller noe sånn, men kanskje bare tenke litt på ofrene.

Vedlegg 5

Intervju med Gutt 2

1. Intervjuer: Hva gjorde du på 22.juli 2011?

2. **Gutt 2:** Da var jeg på Sola flyplass, for jeg skulle på sånn sommerferie til (Land i Europa), og.., jo, så husker jeg bare at flyet vårt, det vi skulle ta, det ble da forsinka da, og så husker jeg det var veldig mange folk som begynte å gå bort å få tak i sånn internett-kode-greier, og når vi fikk lese det da så fikk vi jo høre dette her om, om det.., angrepet som hadde skjedd da liksom, og da var vi på vei inn til Oslo da husker jeg, og når vi kom inn til Oslo, lurte på om det var to timer senere eller noe sånt, så, så.., ja for flyet vårt som egentlig skulle komt, det ble forsinka på grunn av sikkerhet og sånn da, så når vi kom så var det veldig mange vakter der husker jeg, og så slapp de, de var veldig forsiktige med folk som skulle inn eller ut derfra. Husker det var et kameracrew eller noe sånn fra BBC eller CNN som var der, men vi fikk i hvert fall ikke ta flyet vårt før dagen etterpå, så vi var nødt til å sove der.

3. Intervjuer: Hva husker du fra de første nyhetsoppslagene du så?

4. **Gutt 2:** Jeg var jo i (*Land i Europa*) da første gangen jeg så det, fikk ingenting med meg, hørte bare, jo en øy har blitt skutt på, eller ikke en øy, det var en leir, så da tenkte jo jeg en liten leir, men så var det jo åpenbart liksom det første som kom til tanken det var jo: ok, nå har en eller annen sånn som Taliban eller Al-Qaida eller noe sånn fått tak i noen ting her og angrepet oss, men når jeg virkelig fikk informasjon om det, det var jo når jeg kom til (*Land i Europa*) for der var det så å si, de eneste engelske kanalene der var jo BBC og CNN, så det endte jo med at vi satt og så på nyhetene hele tiden, så vi var jo veldig oppdatert, men jeg kjente jo at, hva skal jeg si.., litt ekkelt og da liksom at, å vite at: Å fy søren, dette er jo en nordmann liksom, som har gått løs på andre nordmenn.

5. Intervjuer: Hvordan var de nyhetene du så på utenlandske kanaler, slik som CNN og BBC?

6. **Gutt 2:** Hva de fokuserte på mener du?

7. Intervjuer: Ja.

8. **Gutt 2:** Ut i fra det de snakket om der.., da snakket de vel mest om... selve handlingen liksom, og sånn: "Hei, her har det foregått noe ute på denne øya, så og så mange har blitt drept", rundt det tror jeg.., og når jeg først fikk vite informasjon om selve personen, bortsett fra hva han heter, det tror jeg var på vei når vi skulle med flyet hjem, da fikk vi sånne gratisaviser, og der var det visst.., i den avisen så var mye av den brukt på en analyse da, så var gjort av han Anders, men der.., for det meste i de internasjonale avisene så foregikk det på hvem gjerningsmannen var, hvor det hadde skjedd og hva skadene var liksom.

9. Intervjuer: Hva tenker du på når jeg sier Utøya?

10. **Gutt 2:** Jo.., jeg altså.., jeg hadde jo aldri hørt om Utøya da før, før det angrepet da så.. Det er ikke særlig positive tanker liksom, det som slår, det er så klart det med skytingen og sånn, det er første jeg tenker på, det høres mer..når jeg tenker på Utøya så høres det mer ut som du vil få frem at du snakker om død enn et liksom.. død eller

massakre, enn en sommerleir eller noe positivt. Med en gang folk sier Utøya tenker folk med en gang noe virkelig negativt.

11. Intervjuer: Hvordan vil du gjenfortelle hva som skjedde 22.juli for noen som aldri har hørt om det før?

12. **Gutt 2:** Hvordan jeg skal si det til noen andre?

13. Intervjuer: Du kan gjerne ta deg litt tid og tenke deg om,

14. **Gutt 2:** Ja, vet du hva, var godt spørsmål det der.... Vil du ha detaljer eller bare sånn..?

15. Intervjuer: Du kan ta det så fyldig du vil.

16. **Gutt 2:** Jeg tror nok bare jeg ville sagt.. at det generelt bare var en mann, en nordmann, en veldig sånn en, hva skal jeg si.., en høyreorientert nordmann som hadde først da bombet, sluppet en bombe rundt.. husker ikke hva det var nå.. ?

17. Intervjuer: Regjeringskvartalet?

18. **Gutt 2:** Ja, takk! Regjeringskvartalet.., og så hadde gått ut på en øy mens han var forkledd som en politimann da, og angrepet folk der.., og som hadde egentlig planer om å unnsnippe eller noe sånt, men ble tatt da. Var egentlig bare sånn jeg ville sagt..forklart det. Og at det var veldig mange som mista livet da.

19. Intervjuer: Hvordan ville du fortalt om tiden etterpå? Altså hva det førte til?

20. **Gutt 2:** Jo.., nå ble jo ikke jeg, jeg ble jo ikke personlig ramma liksom, eller jeg kjente ingen folk som ble ramma av dette her da, så for meg traff det ikke på en sånn personlig level, det traff mer på en..hva skal jeg si.. det var mer følelsesmessig liksom. Eh.., jo, jeg vet jo at det var veldig mye, hva skal jeg si.., veldig mange folk så deppa ut, de så tungt på det da, men.. Er det kun følelser du vil ha, eller det rundt det og?

21. Intervjuer: Nei, slik du ville fortalt om tiden etterpå til noen andre.

22. **Gutt 2:** Ok, ja. Så.., jeg ville sagt ja, det var veldig mye sånn.. veldig mange negative følelser som gikk rundt blant folk, men så.., så du allikevel at det føltes litt godt for mange med det der med at.., ikke generelt det med Utøya, men med det minnes...eh..minnesgreiene vet du, når de samla seg i alle byene og viste hvor mye de brydde seg, så det føltes jo, det viser jo hvor godt samla vi er liksom

23. Intervjuer: Hva tenker du på når jeg sier Anders Behring Breivik?

24. **Gutt 2:** Mmm.... Da tenker jeg på, for det meste.., en.. en veldig, hva skal jeg si.., nasjonalistisk nordmann som, hva skal jeg si, hva du kan si er ikke helt klar i hodet, som har pågått veldig.., drept ekstremt mange mennesker. Ja.., liksom, denne typiske nordmann, med blondt hår, ser helt naturlig ut, norsk stemme og alt der greiene der. Så ja.., jeg tror nok hos de fleste så er det jo når du sier det, så er det ikke lykkelige ting som blir sagt, at han.., bortsett i fra viss det er negative handlinger som er regnet mot han, men generelt så tror jeg nok viss du sier det så vil folk tenke negativt.

25. Intervjuer: Hva tenker du var grunnen til at han drepte så mange mennesker?

26. **Gutt 2:** ..Jeg tror jo det var fordi at, hva skal jeg si, en..., jeg vil jo si at han var..., hva skal jeg si..., han var veldig innvandreriendtlig i hvert fall, så han var veldig redd sikkert for utvandrere, men så tror jeg sikkert kanskje og han var redd for at Norge, som sikkert han var veldig glad i, skulle bli islamisert og sånne ting.. men jeg tror nok veldig mye av det som var med han var bygget på fordommer.. som han hadde mot andre folk, og grunnen sikkert til at han tok livet av dem, var sikkert bare fordi han skylder på regjeringen og at han angrep på flest forskjellige måter innenfor der..., for ikke bare å skade regjeringen som han skylder på, men og for å gi frem en melding om at på den måten, at han har tatt livet av så mange, at nå vil nesten alle i verden som har en TV legge merke til ham og tenke at: ”OK, hvorfor drepte han dem?”.. ”Jo, fordi jeg er imot det..”, og da vil sikkert mange tenke at: ”Jo, ok, viss han har gjort noe sånn så må det sikkert være alvorlig”, eller noe sånt..., skulle jeg tro.

27. Intervjuer: Har du hørt noe om manifestet hans?

28. **Gutt 2:** Jeg vet ikke nøyaktig hva det går i, men jeg vet at det går veldig inne på det, som sagt det med fiendtlighet over alt det som ikke er norsk, så å si, men utenom det så vet jeg ikke noe særlig, bortsett fra at ja, han er veldig for at ting skal være norske og veldig imot andre ting, sånn som spesielt innvandrere med mer, med mer asiatisk, afrikansk eller arabisk bakgrunn og religioner som islam, spesielt da tipper, gikk hardt utover de, men utover det kan jeg ikke noe særlig mer.

29. Intervjuer: Hvordan vil du beskrive det norske samfunnet sin reaksjon på terrorangrepet?

30. **Gutt 2:** Det gikk vel rundt, det virket i hvert fall som mange folk, de fleste jaffal, de aller fleste, har, gikk rundt samme reaksjon, at dette var noe forferdelig som de ikke ville oppleve igjen og som folket burde prøve å, prøve å unngå igjen liksom. Jeg tror faktisk bare folk var så å si samlet og du så jo mange folk prøvde å bli mer innvandrervennlige da, liksom du så jo, hva var det..., for jeg var jo oppe i (by i Norge) rett før, og da leste jeg jo i en avis i hvert fall at det var så si mange nordmenn som var, eller var så å si negative til..., hva var det det stod.. en tredjedel eller to fjerdedeler eller noe sånn, har så å si et negativt syn på innvandrere, så jeg tror rett og slett, jeg tror sikkert noen folk, hva skal jeg si..., de glemmer seg litt bak det for å vise liksom at de, for viss de hadde sagt: ”jo; Anders Behring Breivik gjør det og det, men han har faktisk noen gode poeng”, viss noen kanskje sympatiserer med han på noen få områder så ville de så å si blitt..., hadde ikke gått godt for de, så mange viser, hva skal jeg si, jeg tror kanskje mange viser at ja de bryr seg, men de viser, noen av de viser overdrevent mye sympati, som jeg tror egentlig kan være til tider ganske falsk. Fordi folk går bare ikke fra å være innvandreriendtlige til å plutselig bli, ok nå skal vi bli bestevenner..tror mange rett og slett bare gjør det for å virke snille, ikke få fiender for å si det sånn.

31. Intervjuer: Hvordan har du merket denne positiviteten mot innvandrere?

32. **Gutt 2:** Nei, det var vel rett og slett bare mer med det rundt, det rundt media liksom, det med for eksempel du hørte alle de organisasjonene som nå plutselig skulle gå på sprang fordi de..., virkelig kjempe for innvandreres rettigheter. Jens, som jeg tror sa, hva var det Jens sa.. Han ville nå se på det som et større oppdrag å skape mer rettigheter for innvandrere, som ja, kan virke bra for å litt unngå dette, men allikevel så.. for typer som Anders, viss det finnes andre lignende innenfor det, så tipper jeg kanskje at det vil ikke gjøre de så glade. Da var jo så å si denne kampen forges for

dem, og det kan sikkert inspirere de. Jeg tror faktisk noen kan bli så sinte av det at de ser på Arbeiderpartiet som enda større forrædere, og vil nå sikkert..at det kan skje igjen, selv om jeg tviler på det, men det er sånn du aldri vet liksom. Det var ikke mye sånn personlig for altså der jeg bor og går på skole, der har det aldri vært sånn innvandreriendtlighet, altså er du nordmann, er du russer, er du spanjol, er du araber, så spilte ikke det noen særlig rolle egentlig, for du var bare en elev, en venn, en person, en nabo. Så for meg, jeg merker ikke noen særlig forandring, men ja.., i media så du jo visste alle hadde lyst å prøve å gjøre noe med dette her då.

33. Intervjuer: Hvordan har terrorangrepet påvirket Norge tenker du?

34. **Gutt 2:** Jeg vil jo si at nå viser det jo at, det gjorde jo så å si at det har vært sånn en test, innenfor i hvert fall politi og sanne ting, hvor forberedt er du egentlig på dette her, og hvor mange vil si at politiet feilet på denne testen i hvert fall, hva skal jeg si.., det gjør jo sånn at vi er mer klare for nye angrep, men.. Hvordan var spørsmålet igjen?

35. Intervjuer: Hvordan terrorangrepet har påvirket Norge.

36. **Gutt 2:** Og så var det jo.., jo, så tror jeg jo mange fikk en veldig negativ holdning til alt som var høyre, for eksempel sånn som mange ble jo rasende på FRP fordi de Anders Behring Breivik hadde vært tidligere medlem der, men det jeg tror mange ikke skjønner er det at han ble jo så å si kastet ut derfra fordi det synes han var for ekstrem, så de ville ikke ha noe med han å gjøre, men det er visst ikke så.., med en gang, så lenge folk hører: ”Åh, han har hatt tilknytning”, i noen som helst grad med et eller annet høyreparti, så er med en gang de onde og. Så jeg tror det ble veldig mye overdreven fiendtlighet mot høyre, for eksempel fordi de alle så på, eller mange folk så nå på høyrefolk på som rett ut rasister liksom, og sanne ting..og det der med at mange folk hvis du, folk hørte liksom at veldig mange ungdommer meldte seg inn i Arbeiderparti..det der ungdomspartiet, som jeg har hørt at i hvert fall, jeg hørte de fikk veldig mange stemmer, i.., var det noe valg eller noe sånt hvor de fikk utrolig mange sympatistemmer, som jeg må si jeg personlig er imot.., at du skal få sympatistemmer, for uansett om noe har skjedd med deg, så må det ikke være sånn at vi skal stemme på de kun fordi vi skal være snille. Jeg har jo hørt flere, lillesøsteren til en venn av meg, hun ble jo med i APU og hun visste ikke hva den organisasjonen gjorde en gang, bare ble med for å vise: jo, se hvor mye jeg bryr meg, liksom.

37. Intervjuer: Føler du det er slik ennå, nå som det har gått en tid?

38. **Gutt 2:** Nei, nå må jeg si det har til en stor grad, i hvert fall innenfor innvandring og sånn, så har jeg ikke sett noe særlig endring, der ser det ut som folk.., det har roa seg litt ser det ut som, men innenfor generelt Arbeiderpartiet ser det ut som om folk begynner å.., det er like mange som sympatiserer for dem nå som før. Et av de få partiene som klaget mot Arbeiderpartiet det var vel Venstre eller SV eller noe sånt, som sa at de syns det var idiotisk at Arbeiderpartiet fikk masse stemmer for noe egentlig, hva skal jeg si.., de ikke hadde gjort. At folk skulle stemme på de ut av ren sympati, og at Arbeiderpartiet prøvde å bruke dette til sin fordel, at de gikk inn på en veldig sånn rekrutteringskampanje på grunn av dette, brukte det som en unnskyldning, for det har jeg opplevd selv faktisk, at det er ganger der folk nær sagt: ”stem på oss, bli med oss, vi har hatt det så tungt så nå trenger vi din hjelp”. Som jeg føler blir feil i hvert fall, hvis du ikke vet hvem du skal stemme på, så ikke stem på noen, men hvis du er sikker på at du skal stemme på noen så bør du jo stemme på dem. Det bør ikke

være sånn at føler du må være snill mot noen, jeg tror ikke det var sånn valget var bygget.

39. Intervjuer: Hvor har du møtt folk som prøver å få deg til å stemme?

40. **Gutt 2:** ...Åh..

41. Intervjuer: Har de vært på skolene?

42. **Gutt 2:** Ja, de har vært på skolene ja, det har bare vært noen få tilfeller, og de er ikke noe ekstreme, de går ikke og dytter opp i ansiktet og sier: ”Hei du! Bli med oss!”, eller slike ting, det er mer sånn generelt sånn folk jeg hører har diskutert det blant annet, og partiledere som har tatt det opp og folk som delte ut reklame en gang faktisk, sånn reklameplakat vet du tror jeg at jeg så en gang.

43. Intervjuer: Vil du si at det norske samfunnet er annerledes i dag enn det var før 22. juli?

44. **Gutt 2:** Jeg vil så å si ingenting til nesten ingenting, jeg i hvert fall har ikke opplevd noen særlig forandring, men som sagt så føler jeg fortsatt det går litt innenfor dette her med høyre-hat, og alt det der rasiststempling og sånn, for eksempel FRP, hvis de har litt strengere, eller jo, litt strengere innvanderregler så blir de automatisk stempla som rasister, og du får ikke lov å være noe som likner på Anders Behring Breivik, eller noe sammenliknet. Så i så fall er det mer innen det med, som kommer mer innenfor det med rase og sånne ting, har ikke så mye innenfor demokrati og sånne ting, mest innenfor når det kommer til sosialisering av andre mennesker og sånn

45. Intervjuer: Tror du det har påvirket enkeltpersoner i samfunnet?

46. **Gutt 2:** Det kan sikkert godt være, men ingen spesielle som jeg kommer på i hvert fall, bortsett fra sikkert de som har vært foreldre og vært i kjennskap med ofrene liksom, fordi de tipper jeg har det tungt, og det skulle ikke overraske meg liksom. Men..., nei, jeg i hvert fall har ikke fått med meg noen som har spesielt endret seg eller blitt forvandla liksom noe særlig, jeg har bare sett de der som laget den der Utøya-komiteen, som jeg føler i starten var bra, men i slutten ble han sånn at, det så ut som han i slutten ble litt desperat etter noe å finne og klage på. I starten klaget han på ting som jeg var generelt enig i, men i slutten klaget han på sånne småting, som ingen i verden er nesten.. forberedt for eller klar for eller har beredskap for eller sånne greier.

47. Intervjuer: Kan du gi noen eksempler på hva du syntes var bra i starten og hva som var mindre bra i slutten?

48. **Gutt 2:** Det er så lenge siden, men det gikk litt mer på det der med politiet i starten, politiet burde ikke bruke så og så lang tid og sånne ting, og så var det noe mer med politikere og visst, som hadde..., nei jeg husker ikke.. men det var generelt grei kritikk mot politiet og disse spesialenheter som liksom skulle være klar for dette her da, men til slutt så ble det mer dette her hvor det stod og de plukket ut på sånne små folk og sa : ”ånei du gjorde ikke det, du gjorde ikke det, derfor bør du svi”, og alt sånne greier. Så i starten var det generelt bra på ting som kan bli bedre, men i slutten så det mer ut som de ville ikke forbedre ting, de ville bare få andre til å føle seg vonde, eller de ville bare skamme andre folk, ringe de ned og si: ”du gjorde en endelig jobb, du må skamme deg”. Ja, så selv om..., men som sagt så er det så lenge siden at jeg husker ikke alle sakene jeg hørte om det, jeg husker bare..., jeg sitter av og til på med mor min

ned til bussholdeplassen og da snakker de ofte om det på radioen, og da hører jeg så å si, det var en periode hvor jeg hørte det hver eneste dag nesten, det der med Utøya-komiteen, hvor de kritiserte nye ting hele veien, og i starten var det sånn: ”å ja, ja, det er sant”, men i slutten så stod meg og mora mi så å si bare å sukke for da følte vi liksom, nå begynner det bare å bli latterlig her.

49. Intervjuer: Hvem vil si var heltene i tragedien?

50. **Gutt 2:** Jo.., det vil jeg si var.., for det første de lokale som kom ut, selv om de hører skudd og sånne ting, så tar de fortsatt og svømmer ut, nei ikke svømmer, tar båtene sine og kjører ut og redder så mange som mulig, det syntes jeg var utrolig modig. Som sagt politiet som ja, de hører maskingeværskudd overalt og kan være i stor fare, allikevel så springer de inn, for jeg tipper de prøvde ikke med vilje å ikke gjøre noe, men det var simpelthen.., de mangla ressurser og sånn tipper jeg. Så var det og sikkert de ungdommene som var på den øya, som prøvde å hjelpe andre liksom, og for eksempel de voksne der, som sagt, som ofra seg selv for å prøve å redde ungene liksom. Men det var mer de lokale rundt der vil jeg si.

51. Intervjuer: Hvem var skurkene da?

52. **Gutt 2:** Jeg vil si.., egentlig kun Anders vil jeg si,

53. Intervjuer: Har 22. juli noe med deg å gjøre?

54. **Gutt 2:** Nei, egentlig ikke.

55. Intervjuer: Hva tenker du om minnesmarkeringene som fant sted i tiden etter 22. juli? Slik som rosetog, minnesgudstjenester og lignende.

56. **Gutt 2:** Jo,, jeg synes jo.., jeg synes jo det var litt herlig å se på da, det viste at etter sånne tunge hendelser, så selv hvor uenige folk kan være i visse tilfeller så er de fortsatt samla innenfor sånne ting. Det der med minnesgudstjenesten som du sier, biskopen og en imam tror jeg det var, gikk sammen opp til kirken. Jeg synes, det syntes jeg var fint i hvert fall, faktisk gikk det litt på de tidligere at, jeg tror rett og slett noen går mer inn på det med at, selv om de kanskje ikke vil det, så går de mer bare for å vise, eller late som de bryr seg. Men jeg tror fortsatt de fleste er med fordi at de bryr seg, synes det er veldig dumt, de folkene som har dødd, jeg tror ikke noen særlig, noen som sier: ”Yes, dette var bra”, at nå ble unger skutt liksom, synes det er ekkelt å tenke på at det er unger det har gått ut over liksom.

57. Intervjuer: Deltok du i noen minnesmarkeringer?

58. **Gutt 2:** Det gjorde jeg ikke, ikke fordi jeg ikke hadde lyst, men jeg visste rett og slett bare ikke at det var minnesmarkering.

59. Intervjuer: Det var mange som hadde norsk flagg på profilbildet sitt på Facebook, la du merke til det?

60. **Gutt 2:** Jeg tror ikke det, i så fall kan det være jeg sikkert har sett en..eller to..eller tre, eller noe sånt. Selv om jeg har sett veldig mange posta det der: ”Vi står sammen” og ditt og datt, men på det der norgesflagg-greiene, ja, jeg tror jeg så en eller to som gjorde det, men for meg så jeg ikke på det som noe med det der med 22. juli, så mer på det som: ”åja, han har skifta profilbilde”.

61. Intervjuer: Minner terrorangrepet deg om noen andre historiske hendelser? I Norge eller ellers i verden?

62. **Gutt 2:** Mja..hva skal jeg si, både ja og nei, fordi sånn som med, jeg tror ikke du kan sammenlikne det med sånn som 9/11 for eksempel, fordi det er som to helt forskjellige ting sant.

63. Intervjuer: På hvilken måte da?

64. **Gutt 2:** En er av utenlandske ekstremister som kaprer et fly og bruker det i stedet for å gå fysisk inn å angripe, så kjører de liksom og tar livet av masse folk, men sånn som med Anders, han går personlig og gjør ting, og skyter og angriper folk. Så jeg tror nok det finnes dette her, sånn som du hører om de landene som er i konflikt, der de har kommet soldater inn og skutt mot flyktningleirer da, jeg ville mer sammenlignet det med det liksom. Selv om det er litt rart da i land der det er krig og skjer massakre, sånn så det, hvor folk angriper flyktningleirer og 20-30-40 dør, det er så å si, den nyheten er over dagen etterpå, mens Utøya det, som sagt så er det jo etter land og sånn som det da, men de blir stempla inn som tusen ganger viktigere enn folk som dør i kanskje mer krigsherja U-land.

65. Intervjuer: Hva tenker du er grunnen til det?

66. **Gutt 2:** Sikkert fordi Norge generelt er så fredfullt sant, så du..., Norge er vel så å si det stedet du forventer sist at skal komme et terrorangrep, så jeg tror jo det går rundt det og, men og, så tror jeg kanskje og det gjelder litt det med at du blir ikke, tror jeg da, mer sånn som i land hvor det er krig, så er det mindre interessant for nyhetene å stå og dokumentere det hver dag, så det blir litt rundt det samme liksom.. Mens et sted hvor det er så å si alltid fred.

67. Intervjuer: Hva med Breivik, minner han deg om noen andre historiske personer?

68. **Gutt 2:** ..hm.. Ikke som jeg kommer på i hvert fall. Altså, jeg ser jo at han har hatt noen små trekk med kanskje noen andre folk, men sånn som motiv og generelt av alt han gjorde liksom, og utseendemessig og oppførsel, så minner han meg ikke om noen.

69. Intervjuer: Hva husker du fra nyhetene i ukene etter terrorangrepet?

70. **Gutt 2:** Han var vel så å si på nyhetene og i avisene på forsiden, hver eneste dag, og viss det ikke var ansikt av han så var det ansikt av politikere som kran gla om han, så..., hva skal jeg si, du ble nesten lei av det, ikke fordi saken var sånn: ”ææ, nå er det to uker siden, nå er det ikke spennendes lenger”, men det er bare det at det ble så mye fokus rundt det. Mange, for, mange ble bare lei av det tror jeg. Og for eksempel skolen jeg går på, der er det butikk ved siden av, og når jeg går bort der og skal kjøpe noe så, og går bort til kassen, så er det alltid sånne aviser ved siden av, så da kan du se hva som er på forsiden. Dette var jo rundt skolestart ikke sant, og allikevel, alle nyhetene bare Breivik-Breivik-Breivik, og så politikere som kran gla, politiet som får kjeften, familier som skal betales, alt det der greiene der.

71. Intervjuer: Leste du mer eller mindre aviser i den perioden der?

72. **Gutt 2:** Jeg leser så å si..., jeg leser aldri så å si aviser, men jo, jeg kan si jeg plukket opp hvis jeg så det lå en avis foreldrene mine hadde lagt fra seg, og jeg så det var noe

stort om han, så kunne jeg faktisk ta det opp og se litt på det da. Generelt så interesserte det meg ikke noe særlig, bortsett fra det med når noen av disse forskerne begynte å finne ting som de skal skylde på, for eksempel: ”Å jo, han var med i statskirken, derfor var dette et kristent motiv”, det kjente jeg at jeg ble litt irritert over, jeg er ikke religiøs, men..., altså mange folk er med i statskirken og det gjør ikke at du er en kristen fanatiker liksom, og så det der med når det begynner å snakke om at: ”Å jo, han har spilt spill, så derfor er han krigsklar”, sånn, jeg har spilt en del spill, og jeg har spilt så å si alle spillene han har spilt, og det er umulig å få krigserfaring fra det. For eksempel World of Warcraft som du sier, det er ingen metode what so ever for å faktisk få erfaring med det der, for eksempel Call of Duty og sånn, det kan ikke sammenliknes en gang med virkeligheten, fordi ja, det er skyting, men de gjør ikke skytingen så avansert at han kan sammenlignes med virkeligheten, de gjør de simpelt. Du sikter et våpen, drar ammunisjon inn og ut, det kreves ikke mye trening for å gjøre det der, det kan alle mennesker gjøre uten å vite noe som helst om våpen. Så slike ting irriterer meg, når de finner sånne idiotiske ting som de skal skylde på og sånne ting. Da reagerer jeg, da ble jeg litt innblanda, ikke noe sånn, men bare sånne stemmegreier: ”Hvordan synes du de og det hadde skylden”, så kunne jeg trykke ja eller nei og sånn.

73. Intervjuer: Hvilke informasjonskanaler synes du ga den beste informasjonen om terrorangrepet? Da tenker jeg på tv, aviser, radio, foreldre, lærere på skolen.

74. **Gutt 2:** Å ja, sånne midler. Jeg vil si aviser, det var de som..., TV ga mer klar oversikt, men de gikk aldri i dybden sånn som avisene gjør, avisene gikk veldig dypt inn på: ”Jo, han gjorde nøyaktig det, der og da” og: ”jo, vi skal snakke litt om barndomsminnene hans, hvor vonde barndomsminner han har, siden jo, han har hatt det vondt med innvandrere da han var liten”, og sånne ting. Mens TV var mer: ”Jo, her er han, nå skal han gjøre det, ferdig”, over til neste sak. Så jeg vil si at aviser var det mest effektive, og så er det jo sånn at hvis lærere skal snakke så skulle du jo tro de, men du vet aldri når de skifter fra personlige meninger til informative meninger liksom.

75. Intervjuer: Snakket dere mye om det på skolen?

76. **Gutt 2:** Ikke så mye..., men det gikk, vi snakket om det sånn i grupper, ikke sånn skolen la på, at nå skal dere snakke om det og det, men mer hvis det var spising og slike ting. Så kunne gjerne 2-3-4-5 av oss snakke litt om hva vi syntes om det og det og det, men det var ikke så mye snakket, fordi folk var så å si, tror folk flest bare ville glemme det, så folk var ikke så engasjerte, tror ikke det var det kjekkeste for folk. Jeg vet noen på skolen min, ei, i alle fall en venn av hun hadde visst blitt drept på den øya, sånn så hun, vil ikke snakke med henne om det, for tror ikke hun syntes det var noe særlig kjekt.

77. Intervjuer: Du sa avisene var den beste kanalen, er det noen spesielle aviser du vil trekke frem?

78. **Gutt 2:** For meg så er en avis en avis, så er det mye av..., det er noen jeg kan være litt mer skeptisk til enn til andre, men generelt ser jeg mer på innholdet enn hvem som har skrevet det, men det kan være fordi jeg leser ikke så mye aviser, så jeg vet ikke hvilke avis som passer meg best. Men ja..., jeg vet ikke hvilken avis det var, fordi jeg brydde meg ikke om, jeg så bare på innholdet liksom, det var det som talte for meg

79. Intervjuer: Du har nevnt du har snakket en del med venner om terrorangrepet, hvem andre snakket du om det med?

80. **Gutt 2:** Bortsett fra venner og klassekamerater så var det familie, rett og slett. Og der heller var det ikke noen særlige diskusjoner, men da var det bare litt småprat rundt det rett og slett. Men det var ikke noe særlig liksom, mer personlige meninger og for.., familien din er liksom mer.., hva skal jeg si, du kan fortelle mer ting til familien din enn venner. For eksempel hvis folk hadde.., for eksempel hvis folk syns, hva skal jeg si.., jo som jeg sa tidligere det med at: ”Jo, det Breivik gjorde var dumt, men jeg synes akkurat den tingen var grei”, så er du mer komfortabel med å si det med en familie enn venner. Og nå var det ikke noe sånn at vi stod og sympatiserte Breivik eller noe sånn, men vi gikk rett og slett bare gjennom og så på.” ok, hva var vitsen med at han gjorde dette?”, vi bare tenkte litt rundt det, men jeg tror heller ikke foreldrene mine hadde noen særlig lyst å snakke om det..

81. Intervjuer: Breivik ble jo erklært tilregnelig og dømt til forvaring, hva tenker du om den dommen?

82. **Gutt 2:** Jo, jeg vil rett og slett si at det der er et, hva skal jeg si, det er rett og slett bra bevis på at i visse tilfeller så funker ikke den, den norske straffeloven. For du ser det, alle sa jo det, den norske loven var ikke forberedt til sånne ting, vi har aldri forberedt til noe sånn, og du ser her kunne du utnytte det, her har du en som massakrerer masse folk og så vet vi at: ”Ja la oss gi han 21 år”, vi kan ikke, vi kan ikke gi han mer, så: ”ok, la oss gi han det igjen”. Istedenfor å gi strengere regler så gir vi han bare 21 år og luksuscelle og alt det der greiene der, så jeg vil si i hvert fall, det viser litt hvor dårlig det norske rettssystemet kan være til tider. Sånne folk som han, du må faktisk kunne lage regler for sånne folk.

83. Intervjuer: Hvilken straff synes du det burde vært for handlinger som den han utførte?

84. **Gutt 2:** Etter som jeg tror Norge prøver å være så vennlige som mulig, så tror jeg nok at.., men at mange folk sikkert ønsker dødsstraff tror jeg nok, men jeg tror ikke Norges regjering har lyst å gå der, vise at de gjør det, men jeg synes hvis du likevel bare skal gi han en dødsstraff, nei ikke dødsstraff, livsvarig fengsel, så trenger du ikke holde på å gi han 21 år på nytt og på nytt og på nytt. Jeg vil si la oss gi han livsvarig fengsel, og ja, jeg synes det hadde passet han, da vet du med en gang at dette får han og dette er vi enige i, tenker jeg da.

85. Intervjuer: Hva tenker du om at han ble erklært tilregnelig?

86. **Gutt 2:** Hva skal jeg si, jo, jeg tenkte litt i starten om jeg var litt skeptisk til om han bare var helt koko i hodet liksom, men selv om ja han mangler.., det kunne se ut som han mangla visse sperrer innenfor visse områder, så ser det ut som han var generelt klar i hodet liksom. Så jeg vil si liksom at det overrasket meg ikke noe særlig, det var ikke sånn: ”Wow, det hadde jeg aldri forventa!”, det var mer det alle forventa.

87. Intervjuer: Husker du at Jens Stoltenberg like etter angrepet sa at Norge skulle bli et land med mer demokrati og mer åpenhet?

88. **Gutt 2:** Ja det husker jeg, og det var jo litt til det jeg sa tidligere med at jeg tror for mange folk så kan det være med det at.., jeg tror i hvert fall han ble litt revet med der, for Norge er så å si ganske demokratisk og godt som det er, og der folk har det, og der

det er mest konflikter er jo mellom innvandrere og generell befolkning, så ja, folk kan være glade mot innvandrere en liten stund, men hvis du fortsetter å bare ta inn folk så kommer mange folk til å bli lei av det til slutt. Sann som jeg sa tidligere, de der som virkelig støtta Breivik de tipper jeg sikkert er, sikkert er rasende, fordi dette viser jo, jeg vet ikke om det var han Jens sin metode å si, hva skal jeg si, å motbevise, at åja, du trodde at selv om du ble tatt så vant Anders liksom med at jo vi kommer til å redusere, så nå skulle de sikkert vise at nei nå skal vi være drittsekk mot deg. Jeg tror mer det var det at ja.., de ble revet med rett og slett, bare skulle vise: ”Se hvor fantastiske vi er”, selv om jeg har ikke noe imot at folk er, at det er et godt vennskap mellom innvandrere og nordmenn, men det jeg synes de bør passe på er mer det der med hvem du tar inn, hvor strenge.., for du kan ikke bare slippe inn, da går ting ut av kontroll. Ting har jo allerede vært vanskelige før Utøya, så jeg tror det å ta inn enda flere det vil ikke hjelpe noe særlig. Så jeg tror det var mer bare det var noe han sa for å få stemmer, støtte.

89. Intervjuer: Ble det mer demokrati og mer åpenhet? Er det det i dag?

90. **Gutt 2:** Ikke som jeg har sett nei. Men det kan være.., nei ikke som jeg har sett i hvert fall..

91. Intervjuer: Hvilke lærdommer tenker du at samfunnet bør ta av 22. juli?

92. **Gutt 2:** ... Godt spørsmål det der, jeg vet ikke helt egentlig. Jeg vet ikke helt egentlig, for noen vil sikkert skylde på det og andre på det. Mange sier for eksempel at vi må være snillere mot innvandrere, det er jo greit, men det krever jo og innvandrere er snille tilbake. For jeg tror jo at sann det med Anders, han hadde jo vonde barndomsminner, han ble jo angrepet og slått ned når han var liten av innvandrere, så det viser jo at krever jo noe for innvandrere óg, han ble jo ikke så, hva skal jeg si, innvandrershatende ut av ingen ting. Så vi bør jo lære at faktisk både innvandrere og nordmenn må jobbe bedre, for dette er sånt som skjer når folk har sann..hva er det det heter.. sann..ordet jeg leter etter.. sanne usanne ting.., fordommer! Når folk har generelle fordommer som ikke egentlig er sanne, eller media er med på å skape vonde bilder, så gjør det jo mye hat mot de. Du hører jo óg i avisene at innvandrere er generelt mer kriminelle, ja så sann sett tror jeg mer det går i at begge gruppene, både innvandrere må skjønne at de må bli, hva skal jeg si.., men det er kun de da, kun de det angår, at de må skjønne at sann som vi har holdt på nå, det er dette som skjer då, vi må heller jobbe sammen enn å holde på med det der egoistiske tullet til tider.

93. Intervjuer: Hva tror du vil bli sagt om 22. juli 50 år fra nå?

94. **Gutt 2:** Jo.., ehm.., med mindre det skjer noe veldig grusomt noen andre steder i verden, så tror jeg at for mange folk så vil nok de fortsatt huske 22. juli, det vil fortsatt være, for mange folk er det stempla inn her (peker mot hodet) for så å si hele livet deres. Men jeg tror og at for verden rundt så har nok Utøya så å si stoppet interesse, eller folk husker det ikke eller bryr seg ikke lenger. Men jeg tror det er mer alvorlig for oss nordmenn, så for oss nordmenn hvis dette blir noe som ikke kommer til å.., ingenting i Norge som kan sammenliknes med dette her innen 50 år, så tror jeg fortsatt de fleste av oss vil huske det, tror jeg fortsatt.

95. Intervjuer: Det var det siste spørsmålet. Er det noe du trodde jeg kom til å spørre deg om som du ikke har blitt spurt om?

96. **Gutt 2:** Nei, ikke som jeg kommer på, selv om jeg var litt redd for at det skulle bli sånn.. fortell alt du vet.., så jeg syntes det var mye greiere sånn her, men nei, jeg syntes det var generelt greit.

97. Intervjuer: Det er ikke noe du vil legge til?

98. **Gutt 2:** Nei, tror ikke det.

Vedlegg 6

Intervju med Jente 2

1. Intervjuer: Hva gjorde du på 22.juli 2011?

2. **Jente 2:** Da jobbet jeg faktisk på (Festival) på (Navn på bedrift).

3. Intervjuer: Husker du første gang du hørte noe om det?

4. **Jente 2:** Det husker jeg faktisk, det var en venninne som satt på Facebook hele tiden mens vi egentlig skulle jobbe så ble jeg egentlig litt irritert på henne, men plutselig skrev noen at en del politikere eller noe sånt var blitt drept, eller skutt på parlamentet, og så ble jeg sånn: "Hæ? Tulle du liksom? Er det en film eller hva er det for en tull?", for jeg trodde bare det var en spøk, at noen hadde postet det for tull, men så litt senere hørte vi om det på Utøya, det var en mann som hadde skutt noen, men ingen visste hva som hadde skjedd bare så mye drama da, ja.., ble veldig satt ut da, og så ble hele Gladmatfestivalen stengt, så da måtte vi bare stenge alt og lukke det så fort som mulig før jeg gikk hjem. Jeg kjenner ingen der, men jeg kjente ei, eller jeg vet om flere som gikk på skole med meg så da ble jeg litt nervøs for dem, selv om jeg ikke kjente dem så vet jeg hvem de er, så da dro jeg hjem og så på nyhetene.

5. Intervjuer: Hva tenker du på når jeg sier Utøya?

6. **Jente 2:** Jeg ser for meg den øya, den som var på Tv-en, har aldri vært der så jeg ser egentlig bare de nyhetsbildene og tenker på alle de folkene egentlig.

7. Intervjuer: Kan du gi noen eksempler på hvilke nyhetsbilder du husker?

8. **Jente 2:** Eh.. ungdommer som svømte og ble kjørt i en båt, mann i politidrakt og generelt mange sånne overblikksbilder av øya og området rundt.

9. Intervjuer: Hvis du skulle fortalt noen som aldri hadde hørt om Utøya, aldri hadde hørt om 22. juli, om hva som skjedde. Hvordan ville du gjenfortalt det som skjedde 22. juli?

10. **Jente 2:** Tror jeg hadde begynt med at det var en mann som heter Anders Behring Breivik som, jeg vet ikke, det virker som han hadde planlagt det over lang tid og, eller for han var høyreekstremist tror jeg.. Og først så sendte han en varebil tror jeg det var mot parlamentet først tror jeg, sprengte store deler av bygningen og det var en del som ble skada, jeg vet ikke om noen av de døde, men det var i alle fall noen som ble skadd ordentlig hardt, men det var heldigvis mange som var vekke den dagen og, så det flaks, heldigvis! Og så kjørte han videre til Utøya der han hadde kledd seg ut som en politimann, og starta en massakre holdt jeg på å si, ja, han skøyt på alle ungdommene og det var veldig mange som ble drept og som gjemte seg vekk, men han fant mange og drepte dem og sånn.. Så var det mange som begynte å svømme vekk fra øya og til og med da klarte han å skyte dem, de som var i vannet, før han ble tatt.

11. Intervjuer: Hva skjedde da han ble tatt? Hvordan ville du fortalt om det?

12. **Jente 2:** Jeg husker ikke hvordan han ble tatt på øya, for jeg tror ikke jeg fulgte så mye med på det da. Han ble jo låst inne med en gang han ble tatt, og det var store diskusjoner om han var.., hva heter det.. sånn..?

13. Intervjuer: Utilregnelig

14. **Jente 2:** Ja, utilregnelig eller tilregnelig, om han var psykisk syk eller ikke liksom, ja.., så de vurderte om han skulle i fengsel eller bli innesperra en annen plass enn fengsel da.

15. Intervjuer: Hva tenker du på når jeg sier Anders Behring Breivik?

16. **Jente 2:** Jeg tenker det er en forferdelig mann som kan ha gjort alt det han har gjort, og ja.., jeg synes det er helt sykt, jeg ser bare for meg det ansiktet hans egentlig..

17. Intervjuer: Hvordan vil du beskrive det ansiktet?

18. **Jente 2:** Jeg vet ikke, jeg ser for meg egentlig en ganske normal norsk mann, han ser jo helt normal ut egentlig, det er bare det at siden vi vet han er så ond så ser vi jo, så er han jo et ondt **bilde**, men han ser jo egentlig ut som en gjennomsnittlig nordmann og han kjørte en helt vanlig bil og sånn så. Men jeg, ja.., du får jo negative vibber av han selvfølgelig

19. Intervjuer: Hva tenker du var grunnen til at han drepte så mange mennesker?

20. **Jente 2:** Jeg tror bare personlig at han må ha vært syk, uansett om det er ingen unnskyldning i det hele tatt til hva han har gjort, så er det en forklaring, fordi jeg føler ingen som er normale kunne ha drept så mange folk som er så uskyldige, generelt folk som dreper folk, men spesielt da bare ha en ungdomsmassakre på en politisk ungdomsleir, som bare vil godt holdt jeg på å si, så då, ja..syns bare han virker syk, men det er jo ingen unnskyldning.

21. Intervjuer: Hvordan vil du beskrive det norske samfunnet sin reaksjon på terrorangrepet?

22. **Jente 2:** Det er jo det som alle andre land og har sagt, at det er den fineste reaksjonen et land kan ha hatt etter en sånn en terroraksjon, holdt jeg på å si, det er jo ja.., jeg syntes det var veldig fint at alle var så støttende mot alle selv om det var mye hat mot han, spesielt for de nærmeste pårørende, men at alle var samla som egentlig ikke kjente noen, og mange av mine venner, vi visste bare hvem folk var, men vi kjente ingen, vi var med alle de togene og jeg vet ikke, la roser på vannet selv om det egentlig ikke har noe å si, men det gir deg fine følelser til de som har tapt noen eller gått gjennom de traumene.., så jeg syntes det var veldig fint.

23. Intervjuer: Kan du si noe mer om hvordan samfunnet, eller politikere, reagerte i dagene etter terrorangrepet?

24. **Jente 2:** Jeg husker Jens Stoltenberg holdt mange taler, eller om at vi skal bekjempe ondskap med kjærlighet eller noe sånt. Og ja.., de fleste som jeg husker av de større viktigere personene var bare, uttrykte bare godhet og rolighet, at de tok alt med ro og var sånn: ”det som er gjort er gjort, det er ingenting vi kan gjøre med det”.

25. Intervjuer: Hvordan vil du si at terrorangrepet har påvirket Norge?

26. **Jente 2:** Det har vel fått de, eller de som har opplevd det har vel gjerne kjent på det at det er et land som står sterkt sammen, veldig nasjonalromantisk føler jeg egentlig, med en gang noe skjer med et land så skal alle stå sammen, alle skal hjelpe alle og ja.., det er jo egentlig litt fint at vi har fått øynene åpne for at alle hjelper alle på en måte.

27. Intervjuer: Kan du si litt mer om denne nasjonalromantikken?

28. **Jente 2:** Jeg vet ikke, bare det at folk elsker landet sitt uansett hva, at vi skal liksom kjempe for landet, og være for, være veldig for landet og at alle som er født her, eller når noe skjer med landet så skal vi være der for hverandre.

29. **Intervjuer:** Føler du det har påvirket andre enn de som var direkte berørt? Har samfunnet på noen måte forandret seg?

30. **Jente 2:** Føler gjerne det har forandret seg med at sikkerhetstiltak har blitt strengere, sånn som spesielt på parlamentet så har det sikkert blitt mye strengere der etter hvert, det vet jeg jo ingenting om, men det må de jo nesten ha blitt og det har sikkert påvirket spesielt de som skal til Utøya i år, det tror det kan ha en sterk påvirkning på de som skal på slike leirer i fremtiden. De har jo fått sånne terrorgjerder langs kaien, for jeg går langs kaien når jeg går til skolen, og det var det aldri før, men etter 22. juli har det kommet opp terrorgjerder og slike ting.

31. **Intervjuer:** Hvordan fungerer de?

32. **Jente 2:** De funker jo ikke i hele tatt egentlig, de er jo derfor at folk ikke skal komme på cruiseskipene, men folk kan jo bare sende ting over vannet uansett, det har ingen virkning, men det viser at de "liksom" bryr seg.

33. **Intervjuer:** Føler du det har påvirket holdningene til folk på noen måte?

34. **Jente 2:** Jeg tror mange har fått et større hat i seg, eller noen jeg kjenner som er, som lar seg påvirke på den måten, at de har fått mer hat, at de hater han og hater alle sånne ting som er vondt, men det er flere som, spesielt de som var på øya, tror jeg har gjerne har blitt nærmere hverandre, at de har blitt nærere familien sin og de nærmeste vennene fordi de har fått så mye støtte, tror jeg... og generelt klassen, sånne små miljøer, skolemiljøer, så merker jeg at, sånn første skoledagen gikk hele dagen med til å snakke om Utøya, til å være der for de som hadde vært der og sånn..., ja det gjør vel egentlig folk bare nærmere.

35. **Intervjuer:** Hvem vil du si var heltene i tragedien?

36. **Jente 2:** Det blir i alle fall de som kjørte båt på andre siden av, eller den øya, eller fastlandet som var nærmest Utøya, de husker jeg i alle fall var veldig mye i media, at de, at det var så bra at noen sivile og tok ansvar for å hjelpe og... de som var i vannet og skulle svømme over.

37. **Intervjuer:** Er det noen spesielle av dem du husker?

38. **Jente 2:** Nei, bare sånn generelt.. og så var det en brannmann og tror jeg, men jeg husker ikke helt.

39. **Intervjuer:** Er det noen andre du tenker har hatt en helterolle? Enten akkurat 22. juli eller i tiden etterpå?

40. **Jente 2:** Jens Stoltenberg, selvfølgelig. Det er jo, han takla jo situasjonen veldig bra synes jeg, han holdt folket samla og alt ble ikke kaos etterpå, og de ofrene som stod frem og snakket om det kan jo bli tolka som helter fordi de var så åpne og snakket om det slik at alle fikk et innblikk i hva som egentlig hadde skjedd.

41. **Intervjuer:** Hvem var skurkene da?

42. **Jente 2:** Det er jo egentlig bare Anders Behring Breivik synes jeg, det var jo mange som mente at politimennene burde handla mye raskere, at de burde komt til åstedet med en gang, men jeg syns ikke man burde holde noen judge mot dem holdt jeg på å si, de kom jo så fort de kunne, og de er ikke vant til slike situasjoner så du kan ikke egentlig klandre dem når de aldri har, sikkert aldri har fått trening i og liksom..hvordan de skal takle en sånn situasjon, så de gjorde jo så godt de kunne, så det er jo egentlig bare ham. Og gjerne de som har gjort han til sånn som han er.
43. **Intervjuer: Hvem er det? Hvem tenker du har vært med å forme ham?**
44. **Jente 2:** Det vet jeg ikke for jeg har ikke fulgt med på noen ting som har med han å gjøre, dessverre. Så.., men det er vel som regel familie og omgangskretsen hans som kanskje, noe som har skjedd med han når han var liten, enten familie eller venner, det har ikke jeg giddet og brydd meg om.
45. **Intervjuer: Har 22. juli noe med deg å gjøre?**
46. **Jente 2:** For meg har det egentlig ikke hatt noen stor innvirkning siden jeg verken var god venn med noen det skjedde med, eller var der i det hele tatt, men jeg har jo selvfølgelig vært der for dem jeg visste hvem var som, jeg vet ikke, jeg har sett dem grine i skolegården og det var ingen andre som var der, og da har jeg kommet og sittet med dem, så sånn sett har det jo påvirket meg, men det hadde jeg jo gjort for hvem som helt uansett hva slags tragedie de hadde gått gjennom.
47. **Intervjuer: Hva tenker du om de minnesmarkeringene som fant sted i tiden etter 22. juli? Slik som rosetog.**
48. **Jente 2:** De var veldig heldige de som gikk gjennom de traumene og som hadde mistet noen, eller nesten hadde mistet seg selv holdt jeg på å si, vet ikke, de var veldig heldige at hele landet brydde seg så mye om dem. Det er jo mange som har gått gjennom andre ting som er veldig gale og mange som har gått gjennom ting som kanskje er enda verre uten å få noe oppmerksomhet for det, så de er jo i alle fall heldige som ble verdsatt så mye.
49. **Intervjuer: Du nevnte jo at du la roser på vannet og deltok i rosetog, kan du beskrive stemningen der?**
50. **Jente 2:** Den var veldig avslappa, veldig.., nesten, ikke sånn magisk men.., religiøs på en måte, selv om jeg er ikke religiøs selv, men vet ikke, når man går i Domkirken får man jo sånn veldig rolig stemning over deg, akkurat som.., så det var litt stemning over alle, det var litt sånn melankolsk, men samtidig fint.
51. **Intervjuer: Hva salgs folk møtte du der i toget?**
52. **Jente 2:** Alle jeg kjente egentlig, og folk jeg ikke visste hvem var, men hele byen var der.
53. **Intervjuer: Minner terrorangrepet deg om noen andre historiske hendelser? Enten i Norge eller i andre land?**
54. **Jente 2:** Jeg vet ikke egentlig, det kan jo kanskje sammenlignes litt med tyskerne, at de, at det var få mot mange, det var få personer men de drepte mange som var uskyldige, jeg vet ikke..

55. Intervjuer: Kan du se noen likheter med 9/11?

56. **Jente 2:** Ja, selvfølgelig, eller.. jeg kan som sagt ikke så mye om sånne ting, men da var det jo en man, men han hadde jo med seg et crew da, så det var ikke bare han, Anders Behring Breivik, da var det jo bare han som gjorde det alene, da tok de jo livet av ekstremt mange, dem i 9/11-angrepet.

57. Intervjuer: Hva med Breivik, kan han minne deg om noen andre historiske personer?

58. **Jente 2:** I så fall kan det jo være Osama Bin Laden, holdt jeg på å si, gjerne..

59. Intervjuer: På hvilken måte har de noe til felles?

60. **Jente 2:** Jeg husker ikke helt, men tror kanskje Osama Bin Laden gjorde det for en eller annen politisk grunn, eller som han kalte selv var en politisk grunn, det gjorde jo Behring Breivik og, at han ville.., ja.., få vekk alle de som var kommunister og sånn i hans øyne og sånn.

61. Intervjuer: Kan du si litt mer om hvordan du har oppfattet Breiviks politiske syn?

62. **Jente 2:** Sånn som jeg har fått med meg er at han har, vet ikke, veldig høyreekstremist og veldig, jeg vet ikke, i mot alle som er for andre religioner og.., han er vel egentlig nasjonalromantisk sånn sett, eller på grensen litt som naziene egentlig, bare at han var i ja.. bare sånne som han skal få være her.

63. Intervjuer: Dette politiske synet, er det noe du har sett før i Norge?

64. **Jente 2:** Ja.., jo.., hvis jeg tenker rett så var det jo sånn det var når nazistene var her, eller det Nasjonalistisk samling og nynazistene og sånn

65. Intervjuer: Har du sett eller hørt om noen høyreekstremistiske grupper i senere tid?

66. **Jente 2:** Ikke som jeg har fått med meg, men det er jo alltid de som har mye fordommer og sånn som du ser hele veien, men jeg har ikke opplevd større gjenger som har veldig sterke meninger om det.

67. Intervjuer: Hva husker du fra nyhetene i ukene etter terrorangrepet?

68. **Jente 2:** Masse taler.., og jeg tror de hadde en minnesmarkering på Utøya selv, der det var en del unge som hadde taler, og.., bilder av alle de rosetogene og roser på vannet, og lys over alt, og.., intervju med alle de som var der øya.

69. Intervjuer: Er det noen spesielle intervju du husker bedre enn andre?

70. **Jente 2:** Jeg husker best det med hun som heter Lisa, fordi hun går på Kongsgård, og en som heter Benedicte, jeg husker ikke helt, jeg husker bare fjeset hennes, eller jeg jobbet med henne, eller på samme senter, så hun husker jeg også veldig godt.

71. Intervjuer: Hvilke informasjonskanaler mener du ga deg den beste informasjonen om terrorangrepet? Da tenker jeg enten aviser eller TV, eller om det var på skolen, lærere eller?

72. **Jente 2:** Jeg tror egentlig det er mest TV for min del egentlig, NRK spesielt, hadde jeg på nesten hele tiden,.. og litt på skolen, men da var det ikke egentlig lærerne som snakket, da hadde de, de som var på Utøya, tror det var sånn 5-6-7 stykker, så da hadde de en del lange taler den første dagen, så i så fall de..

73. **Intervjuer:** Leste du noe aviser i tiden etterpå?

74. **Jente 2:** Ja, jeg leste en del..men jeg begynte egentlig mest å lese avisen senere når det var rettssaken mot Anders Behring Breivik, da så jeg mye av det i avisene.

75. **Intervjuer:** På skolen i tiden etterpå, var det noe.., du nevnte at det ikke var lærerne som snakket?

76. **Jente 2:** Nei.

77. **Intervjuer:** Har det blitt tatt inn i undervisningen senere?

78. **Jente 2:** Nei, ikke i det hele tatt. Ikke på vår avdeling i alle fall, jeg vet ikke hvordan det er i de andre klassene der det er folk som var på Utøya, men i min klasse er det ingen, så de har.., var bare den første skoledagen, og så viss jeg har møtt folk som vil snakke om det så har jeg hørt på dem liksom.

79. **Intervjuer:** Hvem har du snakket om terrorangrepet sammen med?

80. **Jente 2:** Jeg har ikke hatt noe behov for å snakke om det selv for min del, men vi snakket jo om det, spesielt den dagen det skjedde, når vi jobbet, da var jeg ganske i sjokk egentlig, at det kunne skje her, men i ettertid så har vi egentlig bare snakket det med folk som var der som ville ha støtte.

81. **Intervjuer:** Breivik ble erklært tilregnelig og dømt til forvaring, hva tenker du om den dommen?

82. **Jente 2:** Jeg vet ikke, jeg synes på en måte han fortjente det, at siden han tok så mange liv som var uskyldige, men det kan jo.., jeg vet ikke, jeg er jo ikke en psykiater og jeg har ikke sett på deres grunner, så jeg vet egentlig ingenting om det, men uansett om han er syk så har han jo gjort noe veldig galt og jeg synes han fortjener straff, og han kan.., uansett om han hadde blitt sluppet fri så hadde han sikkert dødd veldig fort fordi noen hadde gått over streken og drept ham selv, eller skada han ordentlig, så han har det jo egentlig best med å være inne, selv om det er litt trist å si, så egentlig ja.., hvis han, hvis de finner ut senere at han ikke er frisk så kan han da få hjelp og få et bedre liv, men han kommer nok aldri til å kunne ha et normalt liv i samfunnet her lenger, noen gang.

83. **Intervjuer:** Du sa at du leste en del aviser i den tiden når rettssaken pågikk?

84. **Jente 2:** Ja.

85. **Intervjuer:** Hva var du fulgte med på da? Husker du noen tanker du gjorde deg under rettssaken?

86. **Jente 2:** Mest at det måtte være utrolig vanskelig for de som skulle dømme ham, fordi.., ja.., jeg skjønner ikke egentlig hvordan man kan bedømme om noen er utilregnelig eller tilregnelig etter en sånn en sak, fordi selv om han egentlig er frisk i

hodet og ikke har noen lidelse, så synes jeg jo han må være sinnssyk, som kan gjøre det, ja

87. Intervjuer: Hva tenker du om det norske rettsvesenet etter at du har lest og hørt om denne saken her?

88. **Jente 2:** Jeg synes det var rart at de skulle ha en analyse av ham to ganger, for det har jo aldri skjedd før, at de burde jo ha stolt på de første, eller det første teamet, men det norske rettsvesenet har jo som regel alltid vært bra, holdt jeg på å si, de gjør det de skal og følger løvene ordentlig, og straffer ikke folk på en måte uten grunn

89. Intervjuer: Syntes du det var en passende straff?

90. **Jente 2:** Ja jeg synes det egentlig, fordi..., ja..., siden han tok så mange liv

91. Intervjuer: Var det noe du snakket om sammen med venner og familie i den tiden rettssaken pågikk?

92. **Jente 2:** Ikke så mye..., ikke for min del

93. Intervjuer: Jens Stoltenberg sa like etter terrorangrepet at Norge skulle bli et land med mer demokrati og mer åpenhet, husker du det?

94. **Jente 2:** Ja, det husker jeg faktisk.

95. Intervjuer: Har det blitt det?

96. **Jente 2:** Det vet jeg ikke, tror ikke det har endra seg noe særlig siden sist egentlig, det er..., det har jo vært demokrati lenge og det har ikke blitt mer demokrati føler jeg, eller kanskje! De skal jo, de har jo snakket om at kanskje, eller det var jo før 22. juli, at de skal åpne for stemmerett for 16-åringer, for Storingsvalg og nå, så det er jo..., kan jo være mer demokrati på en måte, egentlig

97. Intervjuer: Hva med åpenhet? Har det blitt et åpnere samfunn?

98. **Jente 2:** Det føler jeg generelt har..., vært en retning som har skjedd over lenger tid, før 22. juli, at samfunnet generelt blir mer og mer åpent, og tror ikke det egentlig har påvirket det særlig mer, de jeg kjenner som hadde fordommer før har det enda, og de som var på vei mot å bli mer åpne har blitt mer åpne.

99. Intervjuer: Hvilke lærdommer tenker du at samfunnet, eller enkeltpersoner, bør ta av 22. juli?

100. **Jente 2:** Mmm... jeg vet ikke, kanskje legge merke til om noen har potensial for å gjøre noe dumt, og jeg vet ikke, kanskje stramme sikkerhetsnett rundt sånne samlinger, men samtidig så, det har jo aldri vært behov for det før, og, men du kan jo aldri vite om det skjer igjen, så det er jo litt vanskelig.

101. Intervjuer: Finnes det noen måte det går an å forebygge slike personer?

102. **Jente 2:** Jeg vet ikke, gi en god oppvekst til alle og sånn, men det er jo litt vanskelig, kanskje nekte folk å få barn viss de ikke er gode foreldre liksom (latter)

103. Intervjuer: Hva tror du vil bli sagt om 22. juli 50 år fra nå?

104. **Jente 2:** Jeg tror de kommer til å nevne mest det med hvordan vi taklet det, hvordan..., Jens Stoltenberg, tror han kommer til å være en figur folk kommer til å snakke mye om, og generelt det med at vi bekjempet hat med kjærighet, og det..., ja at alle var der for hverandre etterpå.

105. **Intervjuer:** Det var det siste spørsmålet, da skal jeg bare se gjennom her.. Var det noe du trodde jeg kom til å spørre om som jeg ikke har spurt deg om?

106. **Jente 2:** Nei, tror det dekker det.

107. **Intervjuer:** Noe du vil tilføre?

108. **Jente 2:** Nei

Vedlegg 7

Intervju med Gutt 3

1. **Intervjuer: Hva gjorde du på 22. juli 2011?**
2. **Gutt 3:** Jeg ventet på flyplassen på, i (Land i Europa), (by i Europa), og så var det et par andre norsker der som satt ved siden av oss og de snakket om at det hadde vært en skyting, så vi lurte jo på hva det var, siden du hører alltid, det var en skyting, så vi trodde jo det var ganske lite, men etter hvert så vi jo på en av de TV-skjermene hvor stor skaden var..
3. **Intervjuer: Ja..**
4. **Gutt 3:** Så det var jo litt inntrykk på de norske som var der, hvor stort dett var, det pleier jo ikke skje.
5. **Intervjuer: Hvor tidlig oppdaget du det? Hadde de funnet ut hva som var skjedd?**
6. **Gutt 3:** Det var bare en skyting som hadde skjedd, mange ungdommer skada, ikke noe mer enn det.
7. **Intervjuer: Husker du noe om hva du tenkte?**
8. **Gutt 3:** Det var jo ganske ekstremt da, siden man har hørt dette har skjedd andre plasser, det var jo ganske mye realitet som traff deg da. Når vi venta på flyet kom jo (utenlandsk) politi og sjekka med hunder om bord på flyet, for det kom jo fra Norge. Nå visste vi ikke at det bare var en person, det kunne jo vært..., ja et stort terrorangrep mot flere.
9. **Intervjuer: Gjorde du deg noen tanker om hvem som stod bak, og hva som egentlig hadde skjedd?**
10. **Gutt 3:** Ikke sånn umiddelbart. At det var en norsk en, det tenkte jeg ikke på i hele tatt, det må jeg jo ærlig innrømme men.. det var litt, det var jo veldig stort proporsjonelt, det var eksplosjoner i regjeringskvartalet, så det måtte jo være noe stort, men ja.
11. **Intervjuer: Husker du, var det mye snakk om det på flyet?**
12. **Gutt 3:** Ja, vi som norske satt jo og grublet litt, og det var jo ikke så mye snakk, men vi leste, prøvde å finne informasjon om dette, men du har jo ikke lov til å ha telefon på flyet og sånn, men jeg husker..., det ble litt prat, men ikke noe stort.
13. **Intervjuer: Husker du de første bildene du så på TV?**
14. **Gutt 3:** Ja, det var, det var fra de bildene de har henta av Utøya, for eksempel gamle bilder, og mer sånne nyhetsoppdateringer.
15. **Intervjuer: Da går vi litt videre. Hva tenker du på når jeg sier Utøya?**
16. **Gutt 3:** Først og fremst så tenkte jeg jo på den hendelsen, men jeg vet jo og at AUF har en leir der, men jeg komme nok alltid til å koble det med terrorhandlingene uansett.
17. **Intervjuer: Kan du si litt mer om hendelsen, hva du ser for deg?**
18. **Gutt 3:** Når det skjedde?
19. **Intervjuer: Når du hører Utøya?**
20. **Gutt 3:** Jeg tenker jo på massakren som skjedde, det er helt klart. Og så ble de jo, de ble jo veldig mye intervjuet de, og forfulgt, de som var på øya, så vi fikk jo et veldig stort bilde av hvordan de hadde det.
21. **Intervjuer: Hvordan vil du beskrive det bildet media skapte av-**
22. **Gutt 3:** De blåste det jo veldig opp, selvfølgelig. Hvis du tar andre saker, for eksempel en bombe sprengt i Midtøsten, så får du ikke høre personene involvert sin historie, her,

de var jo så mye på ofrene at du fikk mer innblikk, du kunne relatere. Jeg kom jo på Oslo flyplass, så de var jo veldig nærme der..., du kan på en måte mer relatere når det skjedde her i vårt samfunn

23. Intervjuer: Er det noen offer du husker ennå? Noen historier?

24. Gutt 3: Ikke sånn særlig, men jeg husker jo hvordan noen måtte svømme og gjemme seg, ligge i timesvis under steiner og berg, noen som måtte late som om de var døde, men det er jo ganske teit i og med at han gikk og skøyt dem. Og så de som hjalp til og redda, de camperne som bodde ved siden av som dro ut for å redde folk, så det er vel det som har gjort mest inntrykk.

25. Intervjuer: Hvordan vil du gjenfortelle hva som skjedde 22. juli? Hvis du skulle fortalt det til noen som aldri har hørt om det før.

26. Gutt 3: Jeg ville nok sagt det var en terrorhandling mot et politisk ungdomssparti, en ekstremist som gjorde denne hendelsen, så..

27. Intervjuer: Dersom du skulle gitt litt mer detaljer. Det skjedde jo blant annet både i regjeringkvartalet og på Utøya, hvordan ville du fortalt det? Du kan gjerne ta litt tid til å tenke deg om.

28. Gutt 3: Jeg ville sagt det var jo en ganske stor operasjon, det var jo planlagt..., veldig koordinert terrorangrep mot ja, Utøya og regjeringkvartalet. Ja..., det norske samfunnet var ikke klar for det som skjedde, så det er vel det med Utøya og regjeringkvartalet.

29. Intervjuer: Hva tenker du på når jeg sier Anders Behring Breivik?

30. Gutt 3: Jeg tenker jo på han som utførte terrorhandlingene, så tenke jo kanskje litt på, siden han var en ekstremist, og andre i det samfunnet og, at noen vil faktisk gjøre, gå så langt for å utføre.. ja.

31. Intervjuer: Du nevnte andre, kan du si litt mer om det?

32. Gutt 3: Ja vi fikk jo vite han hadde jo snakket på internett med forskjellige grupper, og det var vel snakk om at det var noen som..., det var ikke enige med han, men de kunne på en måte forstå og støtte hans handlinger. Det får en jo til å tenke, hvis det er en som kan gjøre dette, og folk er enige med han på nettet, hva kan skje da? For det er så, det som sjokkerte meg litt var at det er så enkelt, viss du forstår. Var jo bare å gå opp og skyte opp, selv om det er forferdelig å tenke på, men ja, det kan jo skje.

33. Intervjuer: Har du blitt redd etterpå?

34. Gutt 3: Nei, ikke noe sånn redd sånn.. fysisk, men får deg jo til å tenke litt sånn, hvor enkelt det er viss det skal skje. Men jeg har ikke gått og vært redd for ja..., noe sånn spesielt.

35. Intervjuer: Hva tror du var grunnen til at han drepte så mange mennesker?

36. Gutt 3: Han sier jo grunnen var, han vill jo, at meningen var å skape en debatt.. Han ble jo ikke erklært gal, men det må jo være noe galt med en person som kan gå så lang, så ja.

37. Intervjuer: Kan du si litt mer?

38. Gutt 3: Hvordan?

39. Intervjuer: Hvordan ville du beskrevet han for noen som aldri har hørt om han før?

40. Gutt 3: Ville nok beskrevet han som en forstyrret person, en fanatiker, og ja, fanatikere kan gjøre hva som helst. Så jeg tenkte jo kanskje på andre, sånn som Hitler, han var jo og fanatiker, hvor langt folk kan gå. Så han var jo en fanatiker som gjorde alt for å få sin mening hørt.

41. Intervjuer: Kommer du på noen andre? Nå sammenligner du han med Hitler, er det noen andre han minner deg om?

42. **Gutt 3:** Ja, det er jo en del terrorister i Midtøsten som og, Al-Qaida, Taliban, som og har gjort liknende terrorhandlinger, så jeg ville plassert han der, sagt at han var en terrorist.
43. **Intervjuer: Hvordan vil du beskrive det norske samfunnet sin reaksjon på terrorangrepet?**
44. **Gutt 3:** Du får jo en slags stolthetsfølelse da, med at samfunnet holdt jo ganske mye sammen, med at..passet på hverandre, med rosetogene og sang og dedikasjon til ofrene. Så jeg følte altså at det ble gjort på best mulig måte. For det var jo en så forferdelig handling, men hele nasjonen som stod sammen, ja, det var Breivik mot nasjonen, så jeg følte nasjonen kom mer sammen på grunn av dette.
45. **Intervjuer: Kan du si litt mer om det?**
46. **Gutt 3:** For man hører jo alltid man snakker om at man må stå sammen, men og faktisk se det i handling, skje i virkeligheten, det er jo litt interessant å føle at du er en del av noe, for følte jo et stort samhold, og synd på de ofrene, så ja.
47. **Intervjuer: Hvordan har terrorangrepet påvirket Norge?**
48. **Gutt 3:** Det har jo rysta hele landet, med at for eksempel dette kan skje Norge, og det var jo et sjokk hvor enkelt det var, og at dette kunne skje. Så det har jo vært en del øvelser, og tiltak som har blitt gjort for å endre dette, så ja.
49. **Intervjuer: Kommer du på noe konkret som har endret seg?**
50. **Gutt 3:** Det er vel mer sikkerhet, og passer på mer..., at det ikke skal skje igjen. Politiet fikk jo og ganske mye kritikk tror jeg, hele systemet ble vel..
51. **Intervjuer: Ja, hva har du tenkt på med tanke på den kritikken av politiet?**
52. **Gutt 3:** Det er tosidig, jeg kan jo forstå ofrene og ofrenes familie, at, man kan jo si at politiet ikke gjorde sitt beste med at den båten brøt sammen. Men man kan jo tenke: de var ikke forberedt på dette, dette skjer jo liksom ikke i Norge, så hvis noe liknende skulle skje igjen så tror jeg vi hadde blitt mer forberedt, for nå har vi fått en liten oppvekning, at dette kan skje Norge. En liten opprenskning, ja.
53. **Intervjuer: Hvordan tror du det har påvirket folk i Norge?**
54. **Gutt 3:** De har nok blitt litt skremt tror jeg, at kanskje noen tenker, at kanskje noen er blitt mer redde, spesielt de som driver med politiske aksjoner eller mer sånn som, det har nok vært en øyeåpner for mange.
55. **Intervjuer: Hvilke grupper i samfunnet tror du det har påvirket mest? Du har jo nevnt de som driver med politisk arbeid, er det noen andre grupper?**
56. **Gutt 3:** På en dårlig måte kan det jo være ekstremistgrupper, tenker at mange vil jo kanskje idolisere Anders Behring Breivik og si at han gjorde noe bra. Han skrev jo dette manifestet. Så på en positiv måte kan dette bringe folk sammen men det kan og få andre folk til å gjøre dette og, så det er to sider av det.
57. **Intervjuer: Vil du si at det norske samfunnet på noen måte er annerledes i dag enn før 22. juli?**
58. **Gutt 3:** Ja, vi har jo på en måte vokst litt, blitt en del av den store, stygge verden, at dette skjer i Norge og, for før har Norge alltid vært trygt, men nå er det ikke sikkert det er så trygt lenger.
59. **Intervjuer: Hvordan merker du denne nye følelsen av det kanskje ikke er så trygt lenger?**
60. **Gutt 3:** Det er sånn, man tenker, i hvert fall jeg, i min generasjon, vi har ikke opplevd noe stort, besteforeldrene har jo 2.verdenskrig og sånn, men nå har kanskje vi også fått litt syn i hva som kanskje, at verden er ikke bare en god ting, det er mer alvorlige ting som kan skje.
61. **Intervjuer: Hva tror du det gjør med din generasjon?**

62. **Gutt 3:** Tror kanskje vi blir litt mer bevisste, de som ble skada på Utøya var jo på min alder, så det kan kanskje få mer aktiv, skape mer gnister i den delen.
63. **Intervjuer: Har du merket noen endring i din omgangskrets eller på skolen?**
64. **Gutt 3:** Jeg kan ikke si at noe er annerledes sånn sett, men vi er jo blitt prega, av og til hvis vi har en liknende politikk på skolen så kan det jo være det blir snakket opp, og alle har jo gjort seg tanker. Og så kjenner jeg jo et par som kjenner noen som har vært der, så de sier det har jo gjort stort inntrykk på dem. Jeg kjente jo ikke noen personlig som var der, men man kan jo tenke seg hvis man hadde gjort det. Sånn sett har jeg vært veldig heldig, det har ikke hatt noen stor effekt på meg sånn sett.
65. **Intervjuer: Hvem vil du si var heltene i tragedien?**
66. **Gutt 3:** Jeg vil si det var de som hjalp, de som hjalp med å hente dem. Det var jo politiet, de måtte jo ha sin del, de og, de som var inne i regjeringskvartalet. Sånne små hverdagshelter og, og de som var på Utøya, som greide å overleve.
67. **Intervjuer: Er det noen spesielle helter du husker?**
68. **Gutt 3:** Husker det var en som kom fra Tyskland som leide en båt, husker ikke hva han heter, som var med og hjalp.
69. **Intervjuer: Husker du noe mer om ham?**
70. **Gutt 3:** Tror han tok båt, og mens det ble skutt så henta han, kjørte han fram og tilbake og henta opp skadde, Og så var det vel de som hjalp psykisk senere, for det ble jo veldig stor skade på psyken, krisesenter og, men ja.
71. **Intervjuer: Er det noen du føler har komt mer fram som helter senere? Nå når det har gått en stund?**
72. **Gutt 3:** Ja, det er vel de samme som ble helter der. Selv om politiet har fått veldig mye kritikk, men mye av den kritikken kan jo ha vært sagt mens de var fortsatt, pårørende og de som var der var veldig.., det var veldig ferskt for å si det sånn. hvis du har mista en barn eller en bror så kan det jo være litt vanskelig å tenke rasjonelt.
73. **Intervjuer: Hvem var skurkene i tragedien?**
74. **Gutt 3:** Det var jo Anders Behring Breivik selvfølgelig. Men det er jo kanskje, politiet burde kanskje ha gjort litt mer, så tenker en kanskje at regjeringen burde ha, de burde jo hatt en plan for dette, men den gikk jo ikke så bra. Så de skjøv kanskje dette unna, burde kanskje ha tenkt på at dette kan faktisk skje i Norge. At de burde ha en plan, eller..
75. **Intervjuer: Du sier jo at Breivik er den store skurken. Noen har sagt at ting kunne ha vært gjort annerledes før, for å forebygge dette, hva tenker du om det?**
76. **Gutt 3:** Var det ikke noe med en psykolog som hadde snakket med Breivik før, som hadde sagt at Breivik kunne ha hatt noen.. Så det er jo dette med at viss de fanger de opp før så trenger en ikke bekymre seg for det andre, men det er jo enkelt etterpå å si at: du har gjort feil, du har gjort feil, men ja. Det er jo mye som kunne blitt endra hvis du tenker på det nå, du kunne hatt bedre oppfølging, politiet, men, du kan jo ikke akkurat tenke det, men du lærer jo av erfaring, selv om det er en ganske dårlig erfaring.
77. **Intervjuer: Har 22. juli noe med deg å gjøre?**
78. **Gutt 3:** Ikke sånn personlig, men når jeg kom fra, når vi kjørte fra (Land i Norden) så måtte vi overnatte, eller vente et par timer på flyplassen og da ble vi vekket av politi som ransaket oss, så da fikk vi en slags virkelighetsfølelse av at dette har hatt en effekt på oss. Jeg har jo vært i Oslo etterpå, vært i regjeringskvartalet og sett de skadene, så det gir jo litt sånt inntrykk. Men jeg er jo heldig at det ikke skjedde noe med meg eller noen jeg kjenner, men det kunne jo gjort det liksom.
79. **Intervjuer: Hvordan var det å se regjeringskvartalet?**

80. **Gutt 3:** Når jeg var der, det var jo litt..., en ting er å se det på TV, men å se de skadene som har skjedd når du er der, det får deg til å tenke: ja, dette er store krefter. Hvis noen vil gjøre skikkelig skade så kan de det.
81. **Intervjuer:** Minnet det deg og noe annet når du så det?
82. **Gutt 3:** Jeg tenkte jo, når jeg så bildene også, i Midtøsten, når du ser sprengningen fra der, det er jo det samme. Eller for eksempel en skoleskyting i et annet land, så kan du tenke det er i samme gata, så det er vel mer at du får et virkelighetsinntrykk.
83. **Intervjuer:** Minner terrorangrepet deg om noen andre historiske hendelser?
84. **Gutt 3:** Det har jo vært en del massakrer, spesielt i USA, som kanskje har vært liknende, det var jo nedslakting. Og for mange kan Behring Breiviks grunn ikke være god nok, at han ville bare skyte dem for å skyte dem. Så det er vel såne deler av historien det kan minne meg om.
85. **Intervjuer:** Hvilke massakre tenker du på?
86. **Gutt 3:** Det er vel han, det er en massakre jeg husker, på et par skoler i Amerika, jeg husker ikke navnet, men man hører jo..., spesielt hvis man har historietime. Og så var det jo den ene, men han som klatra opp i et tårn i Amerika og skaut. Og så er det bombingene nede i Midtøsten, for jeg må innrømme at jeg tenkte at kanskje det var noe sånn når jeg hørte ”bombing”, at kanskje det var Al-Qaida eller Taliban, men fikk jo vite det var en nordmann, så da..
87. **Intervjuer:** Hva tenkte du da du fikk vite det var en nordmann? Husker du hva du tenkte om det?
88. **Gutt 3:** Jeg ble litt sjokkert liksom, men tror jo at, tror her i Norge at nordmenn kan noe sånt, det gir jo denne virkelighetsfølelsen. Det har ikke noe å si hvor du er i fra, men alle kan være så fanatiske at de kan gjøre det. Du tror jo at vi i denne vestlige verden vi skal jo ikke oppleve noe sånt, men så skjer dette.
89. **Intervjuer:** Ser du noen likheter med 9/11?
90. **Gutt 3:** Ja, det er, dette er kanskje litt stygt å si, men dette er jo Norges versjon kanskje. For vi føler jo, det er jo på en måte samme effekt, bare at de var mer folk, mer folk som ble skada. Men det var jo veldig mange unge, unger som ble angrepet, så de er jo en slags, vi kan jo forstå dem. Mange som ble sinte, du føler jo litt aggresjon mot Breivik eller dem som gjorde dette. At de kan, de har jo ikke rett til å gjøre dette her.
91. **Intervjuer:** Hvordan vil du beskrive denne aggresjonen? Hvordan har du merket den?
92. **Gutt 3:** Du ble jo, jeg ble jo ganske irritert, sur på at dette hadde skjedd, at han bare gjorde det, så..., han viste jo ikke så mye anger, han trodde jo han måtte gjøre dette for..., så du får liksom at hvis han hadde blitt skada i fengsel så hadde jeg ikke akkurat syntes synd på han, for å si det sånn, så ja.
93. **Intervjuer:** Hva tenker du om minnesmarkeringene som fant sted i tiden etter 22. juli?
94. **Gutt 3:** Det syntes jeg var ganske fint, for den nasjonsfølelsen som, jeg har jo aldri sett dette i praksis, men vi har jo hørt og lært om det, at man må stå sammen når det er krise, og det gjorde vi jo som nasjon, med blomstertog og sang. Det er ganske fint, vi greide på en måte å overvinne det, vi beviste Breivik imot. Så det var ganske fint å være del av en nasjon.
95. **Intervjuer:** Deltok du på noen av markeringene?
96. **Gutt 3:** Nei, ikke personlig, for.. Men jeg var jo, jeg var jo på steder, men ikke noe sånt spesielt, men jeg var, har jo vært, for eksempel på Domkirken hvor alle de rosene ble lagt.
97. **Intervjuer:** Hvordan føltes det å gå forbi Domkirken når alle rosene lå der?

98. **Gutt 3:** Det var jo et stort inntrykk. Hvor mange som brydde seg, og hvor mange som liksom ville gi sin støtte til ofrene og si at: ”du er ikke alene”, så..
99. **Intervjuer: Føler du at noe av det sitter igjen ennå?**
100. **Gutt 3:** Ja, man husker jo den følelsen av samhold, hvis noe skulle skje igjen så vet man jo at nasjonen er der til å støtte deg. Ja, eventuelt hvis det skjer med deg for eksempel, eller familien din, så det kan være en trygghetsfølelse.
101. **Intervjuer: Du sa at nasjonen støtter deg, hvordan tenker du at folk blir støttet av nasjonen?**
102. **Gutt 3:** Alle, eller mange som i Norge, de går sammen, lager disse rosetogene. Så er det jo mye på forum, at de sier sin mening, at de synes synd på ofrene og vil hjelpe på den måten de kan, så det er det.
103. **Intervjuer: Hva husker du fra nyhetene i ukene etter terrorangrepet?**
104. **Gutt 3:** Ja, det ble jo blåst opp veldig spesielt, de prøvde jo å få Breivik på forsiden omtrent hver eneste dag. Så jo mest på VG og Dagbladet på internett. Så det kan jo gi.., han ville jo ha sånn publikasjon, så det kan jo ha gitt litt dårlig, at de ga ham det han ville ha, men ser jo at det selger og at de må jo selge, de må det, men det ble jo veldig mye.
105. **Intervjuer: Er det noen spesielle nyhetsoppslag som du ennå husker?**
106. **Gutt 3:** Jeg husker jo når det skjedde og du fikk vite hvor mange som var døde, siden de kom opp hvor mange de fant, hvem det var, så det var veldig sterkt inntrykk. Men så ble det veldig til slutt at du tror de bare melka kua, for å si at de bare ville ha.. Så til slutt så var det et, du kunne bare trykke på en knapp så kunne du ta vekk 22. juli-saken, så. Men det var jo veldig press at de ville snakke med ofrene.
107. **Intervjuer: Hva synes du om det?**
108. **Gutt 3:** Du, det ble jo litt mye av, du kan jo forstå at de er presse, de må jo.., men familien burde fått tid til å sørge og prosessere dette, for det er jo veldig traumatisk. Så hvis ja, aviser fra hele verden kom vel, så det ble litt mye, men ja.
109. **Intervjuer: Leste du mye aviser eller så nyheter i tiden etterpå?**
110. **Gutt 3:** Ja, holdt meg jo mye oppdatert, så på høringen for eksempel, så leste jeg veldig mye. Holdt meg oppdatert.
111. **Intervjuer: Hva syntes du var den beste kilden av avisene?**
112. **Gutt 3:** Tror kanskje VG, pleier bare gå på VG, Dagbladet og Aftenbladet, og så var det jo på for eksempel på NRK, og så diskuterte vi dette en del på skolen, mellom elevene.
113. **Intervjuer: Var det noe snakk om det i skoletimene?**
114. **Gutt 3:** Ja, litt. Vi har jo internasj.. eller samfunnsfaglig engelsk, der ble det jo ganske mye snakk om dette, og i sosialantropologi eller sosialkunnskapen, for han ble, lurte jo på om han Breivik var tilregnelig eller ikke, så det ble jo diskutert. Så det ble jo diskutert, også utenfor timene.
115. **Intervjuer: Hva snakket dere om da? Husker du noen diskusjoner dere hadde?**
116. **Gutt 3:** Det ble jo hva vi syntes om saken, kan det skje igjen, sånne diskusjoner egentlig, om alt og ingenting.
117. **Intervjuer: Var det noen store uenigheter eller var dere stort sett enige?**
118. **Gutt 3:** De store tingene var vi jo enige om, men det var jo noen som syntes hva som skulle skje med Breivik, det var jo det som var diskusjonen, hvor mye fengsel han skulle få.
119. **Intervjuer: Hvordan gikk den diskusjonen?**
120. **Gutt 3:** Nei, vi har jo et par i klassen som liker å bli veldig engasjert, men ja, ja, diskusjon er jo diskusjon, de må jo, hvis de skulle tatt de avgjørelsene som

eventuell dommer måtte ta så tror jeg ikke de hadde hatt så mye de skulle sagt. Man får jo ut følelsene kan man si.

121. Intervjuer: Var det mange av lærerne som snakket om terrorangrepet?

122. Gutt 3: Ja, vil si de snakket litt i timene. Men vi har jo en ganske åpen dialog med lærerne, så vi kunne jo slått av en prat, men ja, det ble jo litt snakk om det, men ikke noe sånn..., det avbrøt ikke pensum for å si det sånn. Men det ble på en måte mer en del av det.

123. Intervjuer: Vi har jo snakket litt om hvor du fikk informasjon i fra, men hvilke informasjonskanaler syntes du ga den beste informasjonen om 22. juli? Viss du tar med alt, både det du leste, så og hørte?

124. Gutt 3: Var vel det jeg leste, og også hva vi snakket om, siden du må ikke tro på alt som blir skrevet. Må jo ta alt med måte, at avisene kom jo med at konspirasjonsteorier: et helt nettverk er blitt funnet. Så man må jo ta alt med måte.

125. Intervjuer: Kan du gi noen flere eksempler på ting dere ikke helt trodde på?

126. Gutt 3: Det var jo det med..., eneste at pressen blåste opp ting, at du skulle tro det var et helt nettverk, har jo vært snakk om at han har noen venner nede i Øst-Europa som var med ham, så det var mest det.

127. Intervjuer: Vi har jo snakket litt om dette også, men kan du si litt mer om hvem du har snakket om terrorangrepet med?

128. Gutt 3: Det er jo venner, klassekamerater. Litt, en del, jeg var jo ikke sånn, jeg har ikke skada meg personlig, så jeg kunne jo snakke ganske åpent om det. Men de som kjenner noen, de har jo vært litt tryggere så..

129. Intervjuer: Sånn ellers, er dette noe folk i din aldersgruppe har snakket med familien om?

130. Gutt 3: Ja, vi har jo, jeg snakker jo en del med foreldrene mine og sånn, men det var mer når vi så på TV, hva vi syns, så..

131. Intervjuer: Så det var mest med venner?

132. Gutt 3: Ja. Var mest det, og det er jo de jeg snakker mest med og da så.

133. Intervjuer: Hva tenker du om at ble dømt til tvunget psykisk helsevern?

134. Gutt 3: Det, det, tror faktisk ikke han er så utilregnelig-utilregnelig, tror han visste hva han gjorde. Tror han egentlig bare burde komme i fengsel og få, tror han visste hva han gjorde og at det skulle føre til, ja, hva han nå eventuelt ville det skulle føre til. Tror ikke han er gal, så.

135. Intervjuer: Hva tenkte du første gang du hørte snakk om at det kunne bli tvunget psykisk helsevern?

136. Gutt 3: Ble jo litt irritert, virket jo som om de bare prøvde å finne en grunn til at.., at han gjorde dette bare fordi han var gal, ingen i Norge kan gjøre dette, at dette var jo bare fordi han hadde en psykisk lidelse. Men jeg tenkte, folk som følger en sti, det er noen som er så fanatiske, som tror på det, så jeg tenkte han ikke skulle bli tvunget til psykiatrisk, men heller sone sin straff.

137. Intervjuer: Har dere snakket mye, for eksempel i klassen, om hvilken straff han burde ha fått?

138. Gutt 3: Ja det har jo vært snakk om at Norge generelt har veldig lave straffer, vi har jo snakket om det sånn generelt. Og så kom det jo opp det med at Norge har for lite straffer, bare 21 år maks, så det har jo vært snakk om det også. Siden det og har vært snakk om voldtekt så kom jo det opp og, Norge kan jo være litt for snille med fangene, men ja.

139. Intervjuer: Kom det noen forslag om hva som burde vært gjort?

140. **Gutt 3:** Ja, ja, har hørt mange om dødsstraff og kastrering og jeg vet ikke hva, men det er enkelt å si for vi som bare prater om det, og faktisk gjøre det er en annen ting, så ja..
141. **Intervjuer:** Føler du at du har fått et annet syn på det norske rettssystemet etter dette?
142. **Gutt 3:** Ja, for før så var jeg ikke så interessert i sånn politikk generelt, og ja, noe sånt, men du lærer mye, og så ser du mye at vi har en skada AUF, ungdoms.., hva gjør de for eksempel. Altså.. For å forstå rettssystemet så må du jo sette deg litt inn i hva han blir dømt for. Så det setter deg jo litt inn i systemet, så selv om jeg ikke har blitt så mye klokere så har jeg jo fått litt innblikk i hvordan det funker.
143. **Intervjuer:** Når du begynte å finne ut mer om det, var det da noe du ble overrasket over?
144. **Gutt 3:** Ja det var litt, jeg husker ikke akkurat noe sånn direkte men det var litt om straffen, og om hva de brukte og alt det der. Det var jo mye sånn, politiet ble jo satt på.. Det var jo kanskje hvordan de utførte straffene, at de skulle ha han til å være utilregnelig, men så ble han jo tilregnelig, i slutten.
145. **Intervjuer:** Husker du at statsminister Jens Stoltenberg rett etter terrorangrepet sa at Norge skulle bli et samfunn med mer åpenhet og mer demokrati?
146. **Gutt 3:** Ja, tror jeg husker noe liknende, at man på en måte skulle slå Breivik med å bli en bedre nasjon. Så jeg synes statsministeren takla det ganske bra, som statsminister, holdt sammen, han takla det på den beste mulige måten han kunne ha gjort det.
147. **Intervjuer:** På hvilken måte syntes du han takla det best mulig?
148. **Gutt 3:** Han snakket ganske åpent, hjalp de som, de som hadde opplevd dette. Og var en ganske god leder. Han kunne kanskje ha gjort ting bedre, det kunne alle, men i forhold til det som skjedde syntes jeg han gjorde en ganske god jobb, vil jeg si da.
149. **Intervjuer:** Kan du si litt flere ord om hvordan han var en god leder?
150. **Gutt 3:** Vil si at han, det var jo ikke bare han som gjorde dette, men han holdt jo nasjonen sammen. Sa jo dette om demokrati, at vi måtte holde sammen.
151. **Intervjuer:** Føler du at det har blitt sånn?
152. **Gutt 3:** Ja, nå begynner det jo å gå litt lang tid, men i hvert fall i de ukene nærmest så var det jo sånn, du følte jo at du hadde et nært forhold liksom, med at ja, vi kunne snakke om det og, ja få en dialog om det liksom
153. **Intervjuer:** Statsminister Jens Stoltenberg fikk jo først mye ros, men senere endra jo bildet av han seg litt. Hva kan du si om det?
154. **Gutt 3:** Det er jo forståelig det og, det er jo, han kunne sikkert gjort ting bedre han og, men det ble det jo med alle som var innblanda stort sett, sånn som med politiet og, at de fikk jo stor kritikk gjennom alt, men når du først får mer tid til å analysere dette så får du jo ut mer og mer skjelett i skapet, så det er kanskje forståelig..
155. **Intervjuer:** Hva tror du vil bli sagt om 22. juli 50 år fram i tid?
156. **Gutt 3:** Det er vel at det var en forferdelig hendelse, men man fikk jo hele systemet til å tenke, at vi måtte ha bedre.., at dette kunne skje i Norge også, at Norge var en del av den store verden, så ja. De kommer nok til å huske at det var en veldig stor tragedie, men og at vi holdt sammen og hjalp hverandre, så ja. Men det er jo vanskelig å si om 50 år hva som kommer til å skje, men det tror i alle fall jeg..
157. **Intervjuer:** Tror du det har skjedd noen endringer i Norge da, som følge av dette?

158. **Gutt 3:** Sikkerheten blir nok bedre, viss det er sånn andre møter, med politi hvis de skulle håndtere en lignende krise, så hvis det skjer så kan de nok bruke dette som en slags lærepenge, jobbe ut i fra at dette er en av de tingene som kunne skje hvis de ikke var helt forberedt.
159. **Intervjuer:** Hva tenker du et samfunn kan gjøre for å være forberedt?
160. **Gutt 3:** Det er vel og kanskje fange opp dette tidlig, hvis du har en som har psykiske problemer så må du fange det opp, siden dette kan jo, men dette er jo worst-case-scenario, men det kan jo skje. Og at politiet og alle som har sånne roller må ta dette på alvor, for jeg tror ingen som var i politiet kunne tenke at dette kunne skje, så det er vel at de tar det mer på alvor og øver mer på det, og tenker at det kan skje
161. **Intervjuer:** da er vi gjennom alle spørsmålene, er det noe du har lyst til å tilføye? Eller du noe du hadde trodd du skulle bli spurt om som jeg ikke har spurt om?
162. **Gutt 3:** Nei, ikke noe sånn, det var sånn jeg regnet med det skulle være.
163. **Oppklaringsspørsmål ved senere tilfelle**
164. **Intervjuer:** Anders Behring Breivik ble erklært tilregnelig og dømt til forvaring i 21 år. Hva tenker du om den dommen?
165. **Gutt 3:** Jeg tenker det var bra han ble erklært tilregnelig, for jeg tror han visste hva han gjorde. Og forvaring var vel det beste som kunne skje med de lovene vi har.

